

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

F11
34362

neg. 10678

57502

DE ANTIQVITA

TIBVS VRBIS ROMAE

ab antiquis nouisq; auctoribus excep-
tis, & summa breuitate ordi-
neq; dispositis per Lu-
cium Faunum .

oracula uentis,

Ne turbata uolent rapidis

Nunc folio Vates commodiore sonat.

Cum priuilegijs summi Pontifick, & illustrissimi
Senatus Veneti ad decennium.

Labruza del. & Comp. a. 1700

THE HISTORY OF THE CITY OF BOSTON FROM 1630 TO 1880

BY
JOHN B. HENNING

IN TWO VOLUMES.
VOLUME I.

BOSTON:
PUBLISHED BY
J. B. HENNING.

1880.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM 1630 TO 1880

BY
JOHN B. HENNING

IN TWO VOLUMES.
VOLUME I.

BOSTON:
PUBLISHED BY
J. B. HENNING.

1880.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM 1630 TO 1880

BY
JOHN B. HENNING

Motu proprio &c. cum sicut Dilectus filius noster Michael Tramezinus Bibliopola Venetus nobis exponi fecit ad cōmunem omnium studiosorū utilitatē, sua propria impensa diuersa opera Latina, et Italica: ipsa Italica, tā ex Latino, et Hispano, ac Gallico idiomate trāslata, quā Italice facere minimeq; trāslata: hactenus nō impressa imprimi facere intēdat, dubitetq;, ne huiusmodi opera postmodum ab alijs sine eius licentia imprimātur, quod in maximū suū praiudiciū tēderet. Nos propterea eius indēnitati cōsulero nolētes: Motu simili ex certa sciētia eidē Michaeli, ne prādicta opera hactenus non impressa & per ipsum imprimenda per x. annos post eorūdem operum uel eiuslibet ipsorū impressiōē a quocunq; sine ipsius licentia imprimi aut uendi, seu uenalia teneri possint, cōcedimus et indulgemus. Inhibentes omnibus, et singulis Christi fidelibus, tam in Italia quam extra Italiam existen. presertim Bibliopolis & librorum impressoribus sub excommunicationis lata sententiā: In terris aēro S. R. E. mediate uel immediate subiēctis etiam ducentorū Ducatorum auri camera Apostolica applicandorū, & insuper amissionis librorū poenae toties ipso facto, et absq; alia declaratiōe incurrēda; quoties cōtrauentum fuerit, ne intra decenniū ab impressiōē dictorū operum, uel cuiuslibet ipsorū, respectiue cōputandum, dicta opera tā Latina, quā Italica hactenus non impressa, et per ipsum Michaelē im-

primenda sine eiusdem Michaelis expressa licentia dicto decennio durante imprimere, uendere seu uenalia habere uel proponere audeant. Mandantes uniuersis Venerabilibus fratribus nostris Archiepiscopis Episcopis eorumq; uicarijs in spiritualibus generalibus, & in Statu temporali S. R. O. E. etiam legatis & Vicelegatis sedis Apostolicae, ac ipsius status gubernatoribus, ut quoties, pro ipsius Michaelis parte fuerint requisiti, uel eorum aliquis fuerit requisitus, eidem Michaeli efficaci defensionis presidio assistentes, premissa ad omnem dicti Michaelis requisitionem contra inobedientes & rebelles per censuras ecclesiasticas, etiam sepius aggrauā. & per alia iuris remedia auctoritate Apostolica exequantur. Inuocato etiam ad hoc si opus fuerit auxilio brachij secularis, non obstan. constitutionibus & ordinationibus apostolicis ceterisque contrarijs quibuscunque, & insuper quia difficile admodum esset presentem motum proprium ad quelibet loca deferri, uolumus & apostolica auctoritate decernimus ipsius trāsumptis uel exēplis, etiam in ipsis operibus impressis plenam et eandem prorsus fidem ubique tam in iudicio quam extra haberi, quae presenti originali haberetur & quod presentis motus proprii, sola Signatura sufficiat, & ubique fidē faciat in iudicio & extra, Reg. nostra in contrarium edita non obst.

P L A C E T. A.

1548. die 30. Iulij in Rogatk.

Che per autorita di questo Consoglio sia concessa al fidelissimo nostro Michiel Tramezino, che per anni X. proximi alcuno senza permissione sua non possa stampar, ne far stampar, ne uender in questa nostra città, ne in alcun luogo del Dominio nostro, ne altroue stampata in quelle uendere, l'opera uolgar, & latina di Lucio Fauno dell' antichità di Roma, sotto pena di perdere tutti li libri, & di pagare ducati ceto, da essere diuisi in tre eguale parti, l'una alla camera dell' armamento, l'altra all' arsenale, & la terza al Magistrato, che fara l'effecutione, essendo obligato di offeruare quello, che per le lezze nostre è disposto in materie di stampe.

Aloysius de Garzonibus
Ducalis notarius.

✠ iii

ALEXANDRO · FARNESIO
CARD. AMPLISS.

CVM tu urbē, ut princeps secūda Paulum Pōt. Max. clarissimis tuis gestis ornaueris, patriā, ut ciuīs, incredibili, et prope singulari studio illustraueris Card. ampliss. nemo est omniū, qui nō te ut principem optimum, et ciuem longe clarissimū admiretur. Nam ut alia omittam, nonne uel unū illud præclarū tuæ in patriam pietatis specimen aliorū gesta non modo æquare potest, sed plane etiā obscurare? neque enim satis tibi fuit libros, in quibus rerum Rom. monumenta extabant, undique conquirere, nisi illud etiā addideris, ut summa diligentia adhibita præstantissimorum uirorū memoriā, tot seculis intermortuam, et terra tandiu obrutā, in lucem euocares. Cuius rei argumentū est, quòd nuper è foro Romano dicam, an. è Sacra uia? nihil moror, effossa humo præclarissimarū rerū eruta monumenta in Capitolio collocari iussisti, ad tuæ uidelicet patriæ splendorem, et tui nominis memoriam sempiternā. Quo fit, ut cum superioribus diebus Faunū, qui de Ro. antiquitatibus scriptauit, ex illa, qua uulgo utimur, in latinā linguam maxima et fide, et diligētia uertendū curassem, quo reliquos, qui auctorem ob eius linguae fastidiū uersantur, et exteras nationes, apud quas latini sermonis usus latius patet, ad huius libri lectionē accenderemus, tuo potissimū nomini inscriptum ediderimus: non quo per se ipse auctor studiosis probari nō pos-

fit, nā & luculentus sane scriptor est, & miro ordine singula persequitur: sed maluimus auctoris in eo genere solertiā, & nostrā in eo uertendo diligentia tuo nomine commendari. Et simul non ab re fuit, ut, qui Romanarū antiquitatū memoriā scriptis cōmendauit, Romani & ciuis & principis titulo cohonestaretur, presertim cū nostra tempestate ita usu eueniat, ut, quicquid tibi dicitur, illico omnibus uel eo tantū nomine probetur. quod cū effecerim, satis nostrae diligentiae, satis auctoris fame, atq; honori consultum putau.

Vale.

Deditissimus Michael Tramezinus.

ORDO HOC LIBRO TO TO SERVATVS.

Primo libro portae urbis quae nunc sunt, quae uel fuerint, earum nominibus nouis priscisque additis continentur. Item uiae quae per portas exeunt, omniaque, quae in uicijs, aut extra portas fuere. Adeo ut etiam uestigia persequamur.

Secundus liber habet mentionem capitolij, atque omnium rerum antiquarum quae in eo aut sunt, aut aliquando fuere. Postea in ualle descendentes, quae est inter capitolium, ac palatinum, de antiquis rebus quae ibi fuere tractamus. De foro Romano quod cū hac ualle coniungebatur, deque suis omnibus, de palatino, et ijs quae ad eū pertinebant. De alijs quatuor praeterea foris. s. C. s. a.

✠ iiij

ris, Augusti. Nerue, Traiani, deq; suis ornamentis.
In tertio libro sermo est de Auentino ac de ijs quæ aut
sunt hodie, aut olim fuere. de Testacio, inde ad aliud la-
tus huius collis transcuntes primo de ijs tractamus, q̃
fuere inter flumen & capitolium. Mox de foro olito-
rio, de uelabro de foro boario, de circo Max. de ualle
quæ est inter celiũ, ac palatinũ usq; ad Amphithea-
trum Titi. ad uia Appiã postea reuertentes, de omni-
bus locis, quæ erant usque ad portam capenã, de cæ-
liolo, cælio, item de omnibus locis quæ aut fuere, aut
nunc reperiuntur, agimus.

Quartus collē Exquiliarũ describit, cũ aperta huius
collis distinctione, mox uiminalē, de suburra, de uico
patritio inde tractatur. De ualle quirinali nō omisis
suis partibus. Simili ratione de quirinali, de alta semi-
ta, de circo flore, ac de hortis Salustij. Descripta aut
ualle, quæ est inter hunc collem atq; hortulos, de col-
le, de hortulis cũ suis locis, demũ in urbem planam de
cãpo Martio, cũ suis omnibus partibus puta de ualle
martia, de Mausulæo Augusti, de uilla publica, de se-
ptis, de pantheo, de agone, ac reliquis de quibus singi-
latim mētio est. Itē de ea parte urbis, quæ fuit prope
olitorium forũ inter flumē ac capitolium, necnō campũ
martium ubi Flaminius circus, theatrum, ac curia Pom-
peij cãpus flore, atq; alia quædã insigniora fuere.

Quintus liber continet expositionē Tyberis, pōtium
Insulæ Iouis, regionis transTyberinæ, omnium partium
Vaticani. Aquæductũ, nouem aquarum, hæc autem
omnia planius in sequenti indice patent.

**Index rerum quæ in hoc libro con
tinentur per Capita.**

Liber .1.

Roman à Romulo conditam, & ab eo nomen accepisse	Cap. 1.	carte. 1
De gentibus, quæ cum locum coluere, ubi condita roma est	Cap. 2.	c. 2
De urbe Romuli, deq; eius portis	cap. 3.	c. 3.
De mœnibus, uarioq; Ro. antiquæ circuitu	cap. 5.	c. 5
De pomærio	cap. 5.	c. 7.
De portis urbis ac uijs	cap. 6.	c. 8
De porta populi, uiaq; Flaminia	cap. 7.	c. 9
De pinciana porta, & de collatina	cap. 8.	c. 9
De porta ac uia salaria	cap. 9.	c. 10
De porta D. Agnetis, & uia Numētana	cap. 10.	c. 11
De p. inter aggeres, et de querquetulana	c. 11.	c. 12
De porta D. Laurentij, & de uia Tyburtina Labicana, & prenestina	Cap. 12.	c. 13
De porta Neuia, de uia Labicana, ac Tyburtina	cap. 13.	c. 14
De porta D. Ioannis, ac uia campana	cap. 14.	c. 14
De Gabiusa, ac uia sabina	cap. 15.	c. 15.
De porta ac uia latina	cap. 16	c. 15
De capena porta, & de uia Appia	cap. 17	c. 15
De trigemina porta, & de uia hostiensis	cap. 18	c. 17
De portis transtiberinis & primum de porta ripæ, & uia portuensis	cap. 19	c. 18.
De porta ac uia Aurelia	cap. 20	c. 20
De porta septimiana, & de uia Iulia.	cap. 21	c. 20

De porta triumphali ac uia	cap. 22	c. 21.
De sex portis uaticani	cap. 23	c. 21
De alijs antiquis portis Romæ	cap. 24	c. 21
De uijs quæ olim fuere	cap. 25.	c. 22

LIBER. II.

De septē urbis collibus, primū de capitolio	cap. 1. c. 23
De arce capitolij, de templo Iunonis Monetae de ædibus Manilij, ac T. Tatij.	cap. 2. c. 24.
De cliuis capitolij, de capitolio de Iouis tonantis templo, fortunæ, de rupæ Tarpeia, de saturni tēplo, de saxo carmentæ	cap. 3 c. 25
De Iouis templo opt. Max. de clauo annali de tēplo termini, ac fidei	cap. 4. c. 27.
De templo Iouis feretriij, Iouis custodis, Veiovis, de curia calabra, de ædibus Romuli, de senaculo, atq; Asylo	cap. 5 c. 29
De quibusdam templis, alijsq; locis capitolij, quæ ubi sint hodie ignorantur	cap. 6 c. 30
De multis statuis, alijsq; ornamētis, quæ hodie extāt, et olim in capitolio fuere	cap. 7 c. 31
De Vico lugario, ac Tusco	cap. 8 c. 33
De uia noua, de domo tarquinij prisci, de templo, ac Luco uestæ, de Regia Numæ, de fornibus Romuli, de quirini templo & de lupercali	cap. 9 c. 35
De foro romano, de carcere, de Marphorio de secretario po. ro. de tēplo concordie	cap. 10 c. 37
De septimij fornice, de milliario aureo de æde saturni, de ærario	Cap. 11 c. 41
De templo Iouis statoris, de tarquinij domo de ro=	

- stris** cap. 12. c. 43
De equo Domitiani, de lacu Curtio de cloaca Ma-
xima cap. 13 c. 44
De basilica Pauli Aemilij, de templo Iulij Cæsaris, ca-
storis, ac pollucis, atq; Augusti deq; ponte calli-
gulæ cap. 14 c. 46
De templo Faustine, de fornice Fabiana de tribuna-
le Libonis, de tēplo Iani, de doliolis, ac de cæteris,
quæ in foro ro. essent cap. 15 c. 47
De locis Comitij, sed imprimis de templo Romuli, de
basilica portia, de domo Mœnij, de curia Hosti-
lia cap. 16 c. 48
De domo Cæsaris, de porticu Liuiæ, de templo pacis,
de uia sacra cap. 17 c. 49
De ficu ruminali, de loco proprio comitij, de Græco-
stasi, de templo concordia, de senatu, de domo Fau-
stuli, Catilinæ, scauri, ac de uulcani tem-
plo cap. 18 c. 50
De Vespasiani fornice cap. 19 c. 53
De colle palatino, de palatio, quod inerat, de domo
Romuli, Tullij, Flacci cap. 20 c. 53
De sūma uelia de domo Val. publicolæ, de templo ui-
ctoria, de penetibus, de orto de Tullij Hostilij do-
mo, de loco palladij de tēplo cybelis cap. 21 c. 55
De domo Augusti, de Apollinis templo, de bibliothē-
cis antiquis, de fidei item templo de thermis pala-
tinis, de uictoria tēplo plurimisq; locis, quæ in pa-
latino fuerunt. cap. 22 c. 56
De Cæs. Aug. et Neruæ foro, atq; alijs. cap. 29 c. 57

De foro Traiani cum omnibus, quæ in eo essent, de
sepulcro publicij, de domo corunorū cap. 24 c. 59
De bustis Gallicis, de uico scelerato de Tigillo foro=
rio de telluris tēplo, de Marci domo cap. 25 c. 62

L I B E R. III.

De Auentino, de cliuo, qui ibi erat, de templo Iuno=
nis Reginae, de Hercule, de scalis Gemonijs. De tē
plo diana, de bonæ deæ de Hercule. De armilustro
de thermis decij, Traiani, Varij, de fonte Fauni
ac pici cap. 1 c. 62

De thermis Antonini Caracallæ, deq; alijs, quæ in
Auentino fuere, & de aquæductu aquæ Clau=
diæ cap. 2 c. 64

De campo ubi est testaceum post Auentinum, deque
omnibus, quæ in eo fuere. cap. 3 c. 66

De templo Murtiæ, de fornicibus Horatij, de salinis,
de templo uestæ, fortunæ uirilīs, de foro piscæ=
rio cap. 4 c. 67

De theatro Marcelli, de tēplo pietatis de carcere ple
bis, de curia, ac porticu octauia cap. 5 c. 68

De foro olitorio, de templo Iani, de sacrario Numæ,
de templo Matutæ, Carmentæ, spei, de columna læ=
taria, de Argileto, de Equimelio, de Asy=
lo cap. 6 c. 70

De uelabro, de basilica sempronia, de foro boario,
de fornice septimiana, de templo Iani quadrifor=
mis, de templo Herculis uictoris de ara ma=
xima cap. 7 c. 71

De templo fortunæ prosperæ, Matris Matutæ

- de fornicibus stertini, de templo pudicitie patritiae cap. 8 c. 73
- De circo max. de templo cōsi, ac Neptuni cap. 9 c. 74
- De multis, tēplis quæ in circo erāt, maximo, aut prope, ac de obelisco fracto cap. 10 c. 76
- De septizonio seueri, de constantini fornice de meta sudante cap. 11 c. 76
- De Amphitheatro Titi, de domo aurea Neronis, de templo fortune scie, cap. 11 c. 77
- De templo Isidis, quirini, Honoris, uirtutis, de calio lo, de templo diane, de riuo Appio cap. 13 c. 79
- De monte Celio, & de suarum rerum parte, utpote de curia hostilia, de mansionibus albanis, de templo fauni, de hospitij peregrinis de domo laterana, de constantini palatio. cap. 14 c. 80
- De templo ueneris, cupidinis, de amphitheatro statilij tauri, de palatio sesoriano, de Aqueductibus aque Claudie, de aniene noua cap. 13 c. 90
- De plerisq; locis Celij montis, qui hodie ubifuerint, ignorantur cap. 12 c. 85

L I B E R. III.

- De Exquilijs, particulatim uero de Carinis, eiusque locis, ut de thermis, de palatio Titi, de curia ueteri, nonnullisq; alijs locis antiquis, quæ antea fuerent, hodieq; uisuntur cap. 1 c. 85
- De clino suburrano, de cliuo urbico, de domo seruij, Tulli, de basilica sesemini, de arcu de Macello Liuiano cap. 1 c. 96
- De trophæis Marij, de domo Acliorum, de tabernu-

- la, de palatio thermarũ Gordiani, de basilica Cassij, ac Lucij, de palatio Liciano. cap. 3 c. 89
 De tarquinij aggeribus, de Turri, atq; hortis Mæcenatis, de cãpo Exquilino, de puticulis, de cæteris huius collis locis cap. 4 c. 90
 De aquæ ductibus aquæ Martiæ, de Tepula, de Iulia, de Aniene ueteri. cap. 5 c. 91
 De colle uiminali, de balneis Agrippinæ, de thermis Nouatij, de olympiæ de. de Diocletiano; de domo Caij Aquilij, de campo uiminali cap. 6 c. 93
 De suburra, de uico patricio, de ualle quirinali, deq; ijs, quæ in ea essent locis cap. 7 c. 95
 De quirinali, & de ijs quæ in eo erant, ut de balneis Pauli Aemilij, de constantini thermis, de solis tẽplo. de domo, ac uico corneliorum de templis saturni, ac Bacchi cap. 8 c. 96
 De alta semita. de domo Attici de templo quirini, de domo flauiorum, de Apollinis & clatræ monte. de capitolio ueteri, de circo ac tẽplo floræ, de clauo publicio de alio quirini templo; de Vico Mamuræ. cap. 9 c. 97
 De foro, domo, hortisq; salustij, de campo scelerato, de pila Tyburtina, de domo Martialis, deq; alijs locis quirinalis cap. 10 c. 99
 De colle hortulorũ. & de ijs, quæ aut antea, aut hoc tempore sunt cap. 11 c. 100
 De campo Martio, de ualle Martia, de Naumachia Domitiani, de Mausoleo Augusti, de duobus obeliscis campi Martij. cap. 12 101

- De arcu domitiani, de tēplo Iunonis Lucinæ, de obeli
sco, de horologio cāpi Martij cap. 13 c. 103
- De columna Antonini pij, ac de suo porticu, de mon
te Acitorio cap. 14 c. 104
- De uilla publica, de septis, de templo Neruæ, Neptu
ni, de amphitheatro Claudij Imp. ca. 15 c. 104
- De aqua uirgine, de templo a lacu Iuturnæ, de pie
tatis templo cap. 15 c. 105
- De uia lata, de templo Isidis, de foro suario, de arcu
Camilli, de templo Mineruæ cap. 17 c. 107
- De pātheo, siue de sāta Maria Ro. cap. 18 c. 108
- De thermis Agrippinæ, de tēplo boni euētus de ther
mis Nerōis, Alexā. atq; Adriani. cap. 19. c. 109
- De circo quem Agonem uocamus, de Neptuni tem
plo cap. 20. c. 110
- De ara Plutonis, de terento, de caprea palude, de q̃
alijs campi martij locis, cap. 21 c. 111
- De templo bellonæ, de colūna Bellica de tēplo Apol
linis, Martis, Iunonis cap. 22 c. 112
- De circo. Flaminio, de templo uulcani, Neptuni Her
culis custodis, Herculisq; ac Musarum, et de rea
liquis, que in eo circo fuere cap. 23 c. 113
- De theatro M. scauri, curionis. Cn. Pompeij ac Bal
bi cap. 24 c. 114
- De Curia, ac porticu pompeij, de porticu octauij, de
campo flore cap. 25 c. 116

L I B E R. V.

- De Tyberi cap. 1 c. 117
- De pōtibus Tyberis, primū. de sublicio cap. 2 118

- De ponte D. Mariæ cap. 3 c. 119
 De insula tyberis cum omnibus, quæ in ea fuere, de
 duobus pontibus, quibus ea cum urbe ac trantybe
 rina regione coniungitur cap. 4 c. 119
 De ponte sexto, de triumphali, de pōte castelli, de pōte
 molli cap. 5 c. 121
 De trans tyberi, de templo Rauennatum, de sepul
 cro Numæ cap. 6 c. 121
 De hortis, de Naumachia. C. Caesaris, de aqua Alsietina
 na cap. 7 c. 122
 De thermis seueri, Aureliani, de pratis Mutijs, de
 ceteris antiquis locis, ac recentioribus, qui uel fue
 re, uel hodie sunt trās tyberim cap. 8 c. 123
 De colle uaticani, de circo, de Naumachia Neronis,
 de obelisco Vaticani cap. 9 c. 124
 De templo Apollinis, ac Martis, de templo D. petri,
 deq; opibus antiquis, quæ in eo loco uisuntur, quæ
 uulgo Belvedere appellant. cap. 10 c. 125
 De sepulcro Adriani, de hospitali Sancti spiritus in
 salsia cap. 11 c. 126
 De aqua sabatina, de Scipionis sepulcro de pratis
 Quintijs. cap. 12 c. 127
 De XIII urbis regiōibus, & cuinā earum IX. aquæ
 in urbē inductæ seruirent cap. 13 c. 128

FINIS.

DE ANTIQVITA

TIBVS VRBIS ROMAE.

LIBER PRIMVS.

Romulum Romam condidisse, & ab eo nomen accepisse. Cap. I.

Vm uaria de Vrbis Romæ nomine, atq; origine sententiæ sint dispersa, illa proxime ad ueritatem accedere uidetur, qua proditum est a Romulo Martis, ac Syluiæ Vestalis filio originem, nomenq; inuentum fuisse. Varro author est habitatorum inopia Vrbis imaginē, uerius quàm iustæ urbis similitudinem habuisse. ferunt Syluiam, siue quis Iliam malit appellare, siue à Marte, siue à loci genio, siue ab aliquo homine compressam, geminum partum edidisse: ex pueris uero alteri Romulum, alteri Remum nomen inditum. ij statim Amulij auunculi iussu ad profluentem Tyberis aquā expositi traduntur: Fama est foetam Lupam infantium uagitu commotam, illò cursum flexisse. eaq; pueros suos pro nutrice fuisse. quod cum à Faustulo Regio pastore fortuitu esset deprehensum, Lupa clamore perterrita, pueros sublato, atque Accæ Laurentiæ educandos traditos ferunt. Cum primum ue-

A

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

rō ætas adoleuit, nec à maiōrū uirtutē abhorrerent,
 ubi Nunitorem patrum ui Amulij fratris regno
 pulsum cognoscunt, globo pastorum comparato, Al
 bæ Amulium oppressum obtrūcant, Regnumq; Nu
 mitori atque uniuersam rem albanam permittunt.
 Cumq; hos cupido cœpisset urbis condendæ, optimū
 fore compererunt, si his in locis, in quibus educati
 fuerant, urbem condidissent. Postea cum inter fra
 tres non planē conueniret quo loco urbs designari
 deberet (tametsi id accidisse nonnulli tradiderunt ob
 nomen urbi imponendum) ex composito templa ad
 inaugurandum capiunt, priori Remo Augurium ue
 nisse fertur in Auentino, Vultures sex. Romulo. xij.
 in Palatino. Orta rursus contentione, quod alter
 tempus, alter numerum auium afferebat, ex altera
 catione ad arma cademq; sese conuertere. Tum Re
mus, Saucio Faustulo, ictus cecidit. Ita solus rerum
 potitus Romulus tanti imperij conditor, de suo no
 mine urbem appellauit. In huius autem imperij in
 cremento uirtus, fortunaq; inter sese contendere
 nise sunt. Annum quippe agebat Romulus. XVIII.
 cum Romam conderet, eius autem fundamenta ia
 cta constat, tradente Felino. XI. Cal. Maias: post ca
 ptam Troiam ann. CCCXXXIII. tum ferme
 cum Babylonis opes imminuta, inclinare cœpissent.
 Quadratam principio posuit, ita ut habitantium nu
 merum ambitus excederet. tunc enim (si Dionysio
 credimus) tria peditum millia, equites ad. CCC. fue
 re. domus circiter mille non amplius fuisse Plutara

Aliter quia no
 ua martia urbis
 per ludibria tra
 si ligit. Calpru
 i verbo Remus.

ehus est author. Centum Senatores creat, qui urbē
 consulendæ præessent. Iuuetutem manu, armisq; in-
 terim imperium tueri, et pro reliquis dimicare uo-
 luit. ut uero rectius res caderent, priusquàm Rex
 esset declaratus, auctoritatem populo dedit Regis ex
 suo ipsius arbitrio deligendi, ubi cum statim summo
 omnium ordinum consensu Rex appellaretur, legem
 tulit, ne quis inaugurato regnum, alium ue magi-
 stratum peteret, qui mos deinceps Romæ usq; ad Ci-
 ceronis tempora in regibus creandis, in Consulatus
 præterea, ac præturæ petitiōe uiguit. Summa uirtu-
 te, ac robore, singulariq; prudentia, atq; bellicis in
 rebus, atq; in ciuilibus administrādis Romulus fuit,
 nec mirum. hunc enim cum fratre ad Gabios in liti-
 ris disciplinisq; erudiendum missum nonnulli me-
 moriæ prodidere, quod ad eorum nobilitatem maxi-
 me pertinere uidebatur. Vrbe iam mœnibus septa
 animum adiecit ad illam institutis legibusq; corrobo-
 randam. Iccirco aduocata concione, de concordia,
 quam tueri deberent, apte satis, cōmodeq; disseruit,
 fieri ita posse, ut à paucis innumerabiles superetur.
 mox leges sanxit illis temporibus accommodatas,
 quarum sententiam tunc precipuè afferemus, ubi co-
 uentum fuerit, ut de ijs sit exponendum, quæ in Capi-
 tolio fuissent. Illæ quidem tum à Numa, tum ab alijs
 in primisq; à Seruio Tullio mitigantur. leges profecto
 ipse, optima instituta, ac mores, præterea artes,
 quæ in hac ciuitate diu floruerunt, iustitia insuper,
 clementia, fidesq; in populos, quocum ope atq; auxi-

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

Uo ad tantam potētia, gloriāq; amplitudinem peruenit, effecerunt, ut se Romanis libentissimis animis nationes dedissent. his procudubio artibus ab omnibus gentibus singuli cum uirtute præstantes, tam excelsi inuictiq; semper habiti sunt, ut ipsam, omnium terrarum facile principem Romam, illustrissimūq; orbis uniuersi monumentum fuisse nemo ignoret. multa habuit nomina hæc florentissima urbs, quorum unum in uulgus exire non licet antiquorum religione, quæ nefas habuit illum nominare, quamobrem Val. Soranum debitam poenam, ob meritū profanæ uocis eo patefacto persoluisse ferunt. Hinc Angerona silentij dea ore clauso, sacris institutis, colebatur.

Ingerona silentij

Dea. colebatur. De gentibus, quæ cum locum coluere, ubi condita est Roma. Cap. II.

P Rincipio quo loco Roma condita est, qui locus à mari Tyrrbeno millia passuum. XV. abest, pastorum, qui per ea loca pastu pecudum uitā propagabant, tuguria fuere. Primi omnium siculi eam regionem tenuere, ij postea ab Aboriginibus, cū antea Patriæ finibus eiecti essent, Oenostroq; Lycaonis filio duce domicilio sedem quærerent, pulsati sunt. Cum his se Pelasgi, et pleriq; ex Thessalia conuenerunt, qui domo profugi, huc illucq; incerti uagabantur, atq; in bellis, quæ cum finitimis gesserunt, auxilio fuere. Sed usq; ad Troiani belli tempora uno orbe

nes nomine Aborigenes appellati sunt. ferūt his Sa-
 turnum fuisse Regem, Cretaq; pulsū à Giove fi-
 lio, à Iano in partem regni ob usum agri colendi si-
 bi monstratū, receptum, Ianoq; mortuo, regnum so-
 lum adeptum. Tradunt præterea Euandrum ex Ar-
 cadia profectum ann. LX. ante captam Troiā cū
 ingēti manu sedem querentē, ubi Roma postea fuit,
 constitisse, atq; à Fauno Aboriginum Rege hilare
 acceptum, in Palatino arcem posuisse, & à Pallan-
 teo Arcadie urbe montem nominasse. aiunt uel ab
 Euandro ipso, uel à Carmenta eius matre pruden-
 tissima foeminarum latinas literarum notas, quibus
 reliquo tempore usi sunt, accepisse. huc Hercules cū
 appulisset, suauissime ab Euandro acceptū constat:
 quo decedente, plurimū græcorum, qui eum sequuti
 erāt, illic placuit residere, atq; in eo colle subsistere,
 qui Saturnius antea dicebatur. Sequenti uero tem-
 pore Latino Fauni filio regnum obtinente, Aeneas
 in Italiam uenit. Tyberimq; ingressus, cum Latina
 foedere, et societate inita, Lauinia in matrimonio ha-
 bita, ut sibi illorum populorum animos conciliaret,
 Aborigines, Troianosq; Latinos omnes appellauit,
 profligato uero Turno Rutulorum Rege, mortuoq;
 Latino, Aeneas in soceri regnum successit. sed is cū
 aduersus Mezētium Tuscorum Regē bellum gere-
 ret, quarto anno sui regni uita excessit, Ascanio filio
 superstite, qui postea & regno, Lauiniq; nouerca
 tradito, Albam condidit, ubi eorum posteriusq; ad
 Romulū ad. CCCC, annos regnarunt.

EXpositum est urbem Romuli quadrata forma fuisse. hæc autem incipiebat à Sylua, quæ est in area Apollinis, et ad supercilium scalarũ Caci, ubi Faustulo Tugurium fuit. à nonnullis existimatũ est non plus Soli banc urbem cinxisse, quam Palatinũ, et Capitoliũ. Forum aut Romanũ à T. Tatio additũ. Quemadmodũ uero ex primorum scriptorũ sententia coniectura percipi põt, ea & Palatinum collẽ, Capitolinumq; continebat. Tradẽte uero Cornelio Tacito initũ huius urbis murus à carmentæ Saxo ducebat, quæ ultima Capitolij radix putabatur, et cũ se ad occidentẽ, usq; ad uia extẽderet, quæ hodie nõ magno interuallo à Tyberi distat, ad ultimã circi Maximi partẽ, ubi Ara Cõsĩ fuisse dicitur, ptinebat. Hinc ab alia parte sese flectens ad orientem æstiuũ, cumq; Paulũ à Titi Amphitheatro procederet, rursus se ad septentriones ad usq; forũ Neruæ, quod & ipsum cõtinebatur, inflectebat. deniq; paruo tractu se detorquẽs, alteri Capitolij parti, quã cum Palatino cõprehenderet, respondebat. Scribit Liuius Palatinũ à Romulo primum, in quo ipse erat educatus, esse munitũ quo nihil uidetur aliud indicasse, nisi quod Palatino primum munito, Urbem, quæ multo plus cõpleteretur, ædificauit. Compertum enim est Carmentalem portam ad Capitolij radices fuisse: quam tamen omnes in noua urbe à Romulo constructã fuisse consentiũt. Id uel hinc colligi facile potest, quod Liuius

mentionē habeat à quibus, quauē tēpestate Roma aucta sit, nihil omnino de Capitolio meminit, quippe qui locus prima esset ædificatione Remuli cōtētus. Is quidē Romulus principio auspicato Romā condidit, sulco ducto uomere ex ære factō. aratrū duobus bobus mare et fœmina, hac interius, illo exterius aëto trahabatur, quibus ubi primū usus fuit, ambos palilibus immolauit, qui dies pali et pastorum deæ statis, solennibusq; cærimonijs nataliq; urbis sacer sanctissime colebatur. Ideo statum est ne qua hostia mactaretur, ut lætissimus dies, et in primis salutaris sanguine uacaret. tres portas habuit urbs, aut ut quidam tradidere, quatuor. Prima sub Capitolio inter rupem Tarpeiam, atque Tyberim ad circum flaminii à Carmenta Carmentalis nuncupata. Cuius quidē Carmētæ, autore Solino infima Capitolij montis pars habitaculum fuit. addit Solinus ad hanc portam ipsius Carmentæ nunc esse fanum: scelerata postea dicta est ab. cccvi. fabijs, qui cum eorum clientibus per eam exiissent, omnes ad unum ad Cremerā sunt Concisi, quare malo augurio ascribi, solitum est, si quis per illam exisset. propterea in Fano Senatum haberi post illud factū, religiosum fuit, quod in eo conuenerint cum de Fabiorum profectioe tā infelicitè decretum est, Sex. Pompeius scribit adē Fani tunc extra hanc portam fuisse prope theatrum Marcelli, Secunda urbis porta, quasi semper rebus in eam comportandis pateret, Pandana est appellata. hac iter erat ad Asylum in templo per fugio sta-

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

tutum, fontes excipiebātur, quare libera esse à quibusdam dicta uidetur, nempe quod liber per eam aditus, exitusq; foret, Saturniam. M. Varro uocat, cum afferat portam, cui postea Pandana nomen fuisset, primo Saturniam ab urbe Saturnia ibi antea edificata, nuncupatam, Hæc porta erat in uelabro. Tertia ad Titi Amphitheatrū fuisse perhibetur. Sabini Romanā potissimum dixere. quod per eam rectā Romam iter esset. Mugoniam nonnulli à bouum mugitu, qui per ipsam in urbem ducebantur, dici maluerunt. quidam à tribus angulis, quos prope palatini montis radices faceret, trigoniam nominarunt. Quartā Ianus de suo nomine Ianualet dicit. hanc Macrobius ad radices Viminalis collis locat, ex his portis duas, tametsi in Urbis magnitudine atq; incremento rebus auctis nullo usui fuissent, minusq; usurpantur, neq; portarum instar haberent, ne Regum quidem temporibus, nihilominus per diu, Carmentalis presertim, sua nomina retinuere. M. Varro affirmat Mugoniam, de qua paulo ante erat mentio, & simul Romanulam, quā ponit, unde ad Tyberis portū descenditur prope Volupie Fanum, palatii, aut Saturnie urbis portas fuisse.

De Moenibus, uarioq; Romæ antiquæ circuitu.

Cap.

I I I I.

Roma, sicut iam ut antea expositum, Palatium, Capitolumq; tantum occupauit antiquitus

quamuis Romuli ipsius tempestate post Sabinos ui-
ctos, ob gentium innumerabilium multitudinem, quæ
in urbem confluentes, accipiebantur, factum est ut Ro-
mani autore Liuiο paulatim noua loca occuparent,
munirentq; quod longe maiorem, quam esset eo tem-
pore, populum futurum animaduicerent, Quam-
obrem, ut scribit Dionysius, Romulus, Tatiusq; usq;
adeo urbis fines propagarunt, ut illi longius extensi-
um quadam etiam Cælij, Quirinalisq; parte, termi-
narent. hanc partem à Traiano ob ipsius forum con-
struendum solo æquatam accepimus, Tullus Hostilius
post Albam dirutam, illumq; populum in urbem uo-
catum, Cælium montem adiunxit, et ad exquilias usq;
peruenit. Ancus, Martius deinde capto Politorio, po-
puloq; in urbem accito, in Auentino, tradente Dio-
nysto sedem dedit, Tunc in Tyberi sublicius pons fa-
ctus est: huius è planioribus locis urbis fossa in-
gens Quiritium. maximum munimentum est opus.
fossa Quiritium appellata, quod ab ipsorum est Ro-
manorum manibus facta. Seruius Tullus post id tem-
pus descriptionem Tarquinij Prisci prosecutus, qui
in animo habebat totam urbem mœnibus cingere,
totum Exquilinum, Quirinalem, Viminalemq; urbem
addidit, cemento autem et calce muris nulla arte
edificatis. Tarquinus superbus omnium primus mu-
ros fabricari opere marmoreo diligentius atq; ele-
gantius instituit. Hactenus urbs sub regibus creuit,
tametsi extra muros etiam habitaretur, auspicijs pa-
hibentibus ne longius urbs extenderetur, nam cum ad

et casibus
incipit
et ceteris
alia gentis

finit et
multa scilicet
Berol.

pontem miluium mœnibus longius quam ad Quiri-
 ualem non progredierentur. Campo etiam Martio
 extra mœnia posito, uetere Aruspices, cū intra ur-
 bem neq; concionem, neq; delectum ullum haberi re-
 ligio esset. Quare. M. Tullio autore uel ipsius tem-
 pore urbi campum Martium includere cogitabant
 et huius loco Cāpo uti Vaticano: hoc pacto ne Auē-
 tinus quidem intra Pomariū fuisse multis antiquo-
 rum monumentis compertum est: hoc argumēto in-
 ter cetera, quod Remus cum hunc montem augurio
 cepisset, minus prospere cessit, neq; Tullum, aut Syl-
 lam, Caesarē uē, à quibus est pomarium ab urbe di-
 latatum, eum montem intra mœnia includi uoluisse,
 quamuis, ut est nonnullorum opinio, a Claudio impe-
 ratore receptus est, certum est, ut superius est narra-
 tum, Auentinum, qui duorum millium passuum cir-
 cuitum cōtinet, ab Anco Martio muro septū fuisse,
 ut Politoriensēs ab hostium iniurijs, excursionibusq;
 tutos redderet, neq; iccirco Pomarium admisisse. Ac-
 cedit quod ne totus quidem colebatur: immo usq; ad
 M. Valerium. et Sp. Virginiū Coss. syluis fuisse
 densissimum apparet. Urbis circuitus Regum tem-
 poribus angustior multo fuit, quàm hac tempestate.
 uidemus. nam Tarquinijs aggeres, qui tunc à Collina
 porta ad Exquilinam ex sententia Strabonis per sex
 Stadia extendebātur, hoc tempore multum ab ipsis
 differre, distareq; uidentur. Consulū atate Ro-
 ma ex sese in dies magis augente ciuium numero,
 imperioq; crescente, consentaneum est urbis quoq;

ut in se dicitur
 infortunatus.

circuitum dilatatum, muris in collium iugis, locisque
ædioribus ad maiorem securitatem ductis, id aut, ut
Strabo putat necesse uidebatur, ne hostes occupatis
collibus, castellis, alijsq; operibus factis de ipsis iacen-
ti Ciuitati offensionem, detrimentumq; afferre pos-
sent. Itaq; idem autor est necessitate magis, quam ele-
ctione conditam esse urbem; à quo uero, aut quādo,
non constat, conijci tamen potest quicquid hodie est
spacii à Capena porta usq; Collinā cum omnibus col-
libus, & uallibus, quæ in medio sunt usque ad Claudij
Imp. templū tunc intra urbem fuisse. Claudius qui-
dem Auētinum, ut hodie etiam uidemus translata ex
eo ubi erat loco, Tergemina porta, ad eū ubi est, cū
aliōi esset, ut dicetur, inclusit. Verum toties incensa,
atque euersa à barbaris fuit, tum instaurata, præ-
terea toties aucta, atq; in arctum rursus astricta, ut
difficillimum sit ueram, certamq; formam elicere.
ferunt quidam antiquam Romā. DCXXXIII.
turres, propugnacula prope infinita habuisse. hodie
CCCLXVI. tantum esse. Tradidit Plinius. xij, mil-
lium pass. Romæ circuitum suo tempore fuisse, addi-
to quinto. Aurelianum uero Vopiscus ait adeo au-
xisse, ut quinquaginta millium passuum circuitum cō-
tineret, quod quidem mirum uidetur. quare pleriq;
sentētia cuiusdam iuriconsulti adducti, Romam etiā
ipsos uicos complecti putarunt, ut cum quis Romā
diceret, una etiam uicos comprehenderet. ipsos au-
tem uicos adeo fuisse latos dicunt, ut quicquid spatij
esset ab Otriculo ponte Romam uersus habitatori-

bus frequentissimū fuerit, argumento est, quod bo-
 spites cum ad eum locum peruenissent, tunc iam se ur-
 bem ingressos existimabant. Id accidit Constantino
imperatorī, qui cum Romā proficisceretur, et plus
etiam itineris in uicis adhuc procul ab urbe uersan-
ti superesset, quā cōfecisset, ubi Romanum esset fo-
rum rogauit. mox portam ingrediens homo pusilla
statura, anserum more caput demisit, quod factum
repente risus est consecutus. sed quomodo id de uicis
 intelligamus, cum Vopiscus præcipue dicat Aurelia-
 num mœnia urbis quinquaginta millia passuum di-
 latasse? num contra Plinij auctoritatem? minime qui-
 dem. Plinius. CC. annorum ætate Aurelianus ante-
 cessit. sed per mirum omnino uidetur. opus igitur est
 fateri, si Vopisco fides est adhibenda, ab Aureliano
 id totū, qua parte est porta populi, ad primam usq;
 sicut hodie appellant, portam, quæ millib. passuum
 octo abest ab urbe Roma inclusam. & tantūdem spa-
 tij à diui Sebastiani porta deflectens, ad hanc pro-
 portionem sese ad reliqua circumoccupando contu-
 lisse. Sed ut ante exposui, habet hæc res admiratio-
 nem. nec obstat quod Aristides scripsit Romā à Ty-
 beri usq; ad mare frequentissime habitatam. Equidē
 Villas potius existimarem crebras, celeberrimasq;
 fuisse. Suetonius meminit Neroni in animo fuisse mæ-
 nia ad Hostiam usque extendere, inde uero ad usq; se-
 ptem colles mare perducere. In huius ruinis Arca-
 dius, & Honorius quasi misericordia permoti ma-
 gna ex parte ipsam instaurarunt, ut ex marmore Ti-

*martino, quod in porta ripæ positum est, cognosci
 adhuc potest. Pontificum præterea operæ sæpe est
 refarcita, in quibus fuit Adrianus primus, & Leo
 quartus. Is in mænibus Turres. XV. aliq; propu-
 gnacula faciendâ curauit. Itaq; in Tyberis ripa ad
 hanc usq; diem turris ad portam ripæ, quâ idem ere-
 xit uisitur. alia è regione istius non dissimilis sub
 Auentino in altera fluminis ripa conspiciatur, ideo cõ-
 structa, ne in urbem barbari irruentes, rapinis ipsam
 ut antea prædaq; infestarent. Accepimus præterea à
 Belisario mœnia refecta, quæ adhuc ex lateritio facta
 uidentur, cum prisca ex quadratis lapidibus confecta
 essent. Quamobrem quis non uideat crebras, murorũ
 mutationes? Cassiodorus tradit populum Ro. muris
 urbis partim uetustate collapsis, partim à barbaris
 deiectis, Theodorum Gothorũ regem, cum Romæ, et
 toti ferè Italia imperaret, rogasse, ut marmora Am-
 phiteatri dissipata, ac iacentia, sibi ad muros instau-
 randos concederet, facileq; obtinuissè. Idem fortasse
 de plurimarum urbis portarum mutationibus affer-
 ri posset, hoc tempore Roma, si quis quærat. xiiij. mil-
 libus passuum circuitu continetur.*

De pomœrio.

Cap. V.

DE Pomœrio quoniam superius facta mentio
 est, illud admonendum uidetur, nihil esse aliud
 quàm locum circa mœnia tam intrinsecus, quàm ex-
 trinsecus in condendis urbibus relictum, quem Hætru

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

Sci qua parte murus esset ducendus inaugurato consecrabant. Id spatij neq; arari, neq; habitari fas erat, & quamvis à plerisque esset amplificatum, dilatari tamē aut mutari non licebat. Idq; hac inscriptione cognoscitur. COLLEGIVM AVGV RV M AVCTORE IMP. CAESARE DIVI TRAIANI PARTHICI F. DIVI NERVAE NEPOTE. TRAIANO. HADRIANO AVG. PONT. MAX. TRIB. POT. V. COS. III. PRO COS. TERMINOS POMOERII RESTITVENDOS CVRAVIT. A SEX. TULLIO
amplificatū est. neq; ante Syllam, à quo longius extensum est, mutatum depræhenditur. hunc imitatus est filius, Caesar ut in aenea tabula ad diuum Ioannem lateranum conspicitur in hanc sententiam. VTI QVE EI FINES POMOERII PROFERRE PROMOVERE CVM EX REP. CENSEBIT ESSE LICEAT, ITA VTI LICVIT TI. CLAVDIO CAESARI AVG. GERMANICO. in alio marmore Ad Diuæ Lucie Idem sed planius apparet. TI. CLAVDIVS DRVSI F. CAESAR AVG. GERMANICVS PONT. MAX. TRIB. POT. VIIII. IMP. XVI. COS. III. CENSOR. P. P. AVCTIS POPVLI ROMANI FINIBVS POMOERIVM AMPLIAVIT. TERMINAVITQ. *Id ambitione magis quàm necessitate adducti, quasi ab ijs pomœrium ampliari posset, à quibus imperium extenderetur, faciebant. quod Aurelianus secutus est.*

IN uarietate urbis ampliandæ, atq; contrahendæ
 ex portis nonnullæ ſunt excluſæ, unde etiam nomi-
 na amiſere, pleraq; aliò translata retinuerẽ. nõ pau-
 cæ aliud acceperẽ: Plinius. XXXVI. fuiſſe conu-
 merat, quamuis corruptus locus exiſtimetur, &
 KXIIII. legendum putent. hodie ad. XX. ſunt, ſc-
 eas, quæ tranſtyberim, atq; in Vaticano ſunt, nume-
 remus. horum nomina hæc eſſe dicunt.

Porta flumentana, hodie populi cum nominibus uia-
 rum, quæ ab ipſis egrediuntur, uia Flaminia.

Collatina ſive Pinciana. uia Collatina.

Collina aut Salaria & Quirinalis, & Agonalis, ſed
 uia Salaria, Viminalis aut Numentana, Hodie Diuæ
 Agnetis, uia Numentana.

Querquetulana.

Exquiliana uel Taurina, hodie diui Laurentij, uia
 Tiburtina & Preneſtina.

Neuia, ſive maior, Labicana, & Preneſtina.

Cælimontana ſive diui Ioannis. uia Campana.

Gabina. uia Gabina.

Latina porta & uia.

Capena hodie diui Sebaſtiani. uia Appia.

Trigemina, hodie diui Pauli. uia hoſtienſis.

Tranſtyberina tres ſunt cum uijs ſuis.

Navalis, hoc tempore, ripæ, uia Parmenſis.

Aurelia, nunc diui Pancratij, uia Aurelia.

Septimiana, ſive ſub Fano, aut fontinalis. uia Iulia.

Triumphalis quoq; & porta & uia perhibentur.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

feruntq; in Vaticano sex fuisse, de quibus mox agendum sit. Quæ sunt ex his uetustate antiquissimæ ex quadratis lapidibus ueteri more factæ, stare conspiciuntur, huiusmodiq; fuisse urbis mœnia Liuius auctor est. Ad quamlibet harum portarū uehicula precio expeditissima presto erant. Ex uijs ab his portis exeuntibus, tametsi multæ in urbe, nonnullæ extra initium ducerent, quædam Consulares erant, sicut Aurelia, ac Flaminia, quædam Censoriæ, ut Appia, aliæ prætorie, aliæ triumphales, ab hominum dignitate nomen sortitæ. Strabo scriptum reliquit Romanos in uijs curadis colles excelsos demoliri, uallesq; alias materia implere solitos. C. Gracchus scribente Plutarcho publicas uias partim direxit, strauitq;, partim arenæ muniuit aggeribus, iniqua adæquans, et quantum ualles, torrentesq; abrumpebant, pontibus æquali altitudine, ac procliuitate cōiungens, pulcher rimam operis speciem ostēdit. demenso præterea (ne à Plutarcho aberremus) uiarū spatium, singulis quibusq; milliarijs columnas lapideas spatij signa præmonstrantes constituit. alios insuper eodem referēte lapides parum inter se distātes ex utraq; uiarū parte disposuit, ut ex illis facile, et sine saltu in equos esset ascensus. sed de portis, ac uijs singillatim dicamus.

De portâ populi, uiaq; Flaminia.

Cap. VII.

Flumentana quidem porta non fuit, ubi nunc ea est, quam populi portam uulgo appellant. nam ut antea

ut antea est dictum, Campum Martium, qui in urbe nunc est, extra urbem fuisse manifestum est, eam sic dixere, ex Sex. Pompei sententia, quod eam aliquando Tyberis perflueret. nec multum à ripa, ac Sixti. ponte, è muri regione, qui constructus ab Anco Martio fuerat, Ianiculo intra urbem recepto, fuisse suspicor. Extra hanc portam, quàm in Capitolium, lucus fuit pitilinus, unde Capitoliũ Liuius autore, uideri nõ poterat. Hæc à Claudio ubi nunc est, trāsata putatur, à quo in ea pte amplificatũ est pomeriũ, flaminiaq; est à flaminia uia uocata. Hodie populi nomen habet. a fano Diuæ Mariæ, quod eadẽ appellatione nuncupant. Ad hortorũ radices est Neromusq; sepulchrum. Quidã fornicẽ triumphalẽ fuisse priusquã uetus Flamentana traduceretur, crediderunt. Belisariũq; super illis fundamentis uetustissimis mania, quæ ab huius portæ dextra, atque à sinistra sunt, extruxisse. Flaminia igitur à Flaminio Cos. à quo post Ligurũ uictoriam strata est, ex hac porta exire putatur. huius olim initium ad uiam latam, quæ ad Capitolium ducebat, per Nernienses Spoletinos, Fulignates, Fannenses, Pisauenses & Ariminum usq; protenditur. Aemilia uero, quam Strauit Aemilius Lepidus Flaminij Collega ab Arimino procedens, Bononiam attingit. Cõstat tamen de alia Flaminia à Scauro strata, qua ab Pisis ad uada Sabatia iter fuit. Scribit. n. Suetonius, quo facilius urbs adiretur, Augustum de sumptam sibi Flaminiam uiam, Arimino tenus munisse, reliquas triumphalibus uiris ex manubiali pecunia.

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

cunia sternēdas distribuisse. per hanc uiam nono ab urbe lapide Caesarum erat uilla, cognomento ad gal-
linas, huius autem nominis rationē reddit, ait enim
Luia Drusilla, quæ postea Augusta matrimonij no-
men accepit, Cum pacta esset illa Casari, Gallinam
conspicui candoris sedenti Aquilam ex alto abiectisse
in gremium illæ sum, intrepideq; mirati, accessisse mi-
raculum, quoniā teneret rostro laureum ramū onus-
tum suis baccis, cōseruari alitem aruspices uoluisse,
ramumq; eum feri, ac rite custodiri, unde mire syl-
ua prouenit, ex ea triumphantem postea Casarē lau-
rum in manu tenuisse, coronamq; capite gefisse, ac
deinde Imperatores Casares cunctos. ex ea Gallina
natum prouerbium est, Gallinæ alba quempiam esse
filium. Extra hanc portam uia Claudia teste Ouidio
fuit, quæ flaminia iungebatur. Via insuper Cassia
sic à Cassio dicta, quod ille strauisset. Hæc Sutrium,
uetrallam, ut hodie uocant, Viterbum, atque in-
eum agrum quem Bolsenæ hac ætate nominant, du-
cebat. Secundo ab urbe lapide in Flaminia pons est,
mollem hodie dicunt, de quo, cum alijs qui in Tybe-
ri sunt, suo loco dicemus.

De Pinciana Porta, & de Collatina. Cap. VIII.

Collatia Sabinorum ciuitas collatina porta,
quæ est in propinquo colle, nomen dedit. quæ
urbs quoniam huic portæ occurreret, effecit ut uni-
uersus ager ille. Romanus Collatiæ nomine dicerem.

etur. Fuit autem Collatia Tarquinij Collatini patria Lucretie pulcherrimæ, prestantissimæq; scæmine mariti, sic à collatis in eam urbem finitimorum opibus appellatam: scribit Sex. Pompeius. Hodie, multisq; ab hinc annis Pincianam ab ædium regiarum magnificentiâ Pincini senatoris, uocant. Harum autem ædium lapides nobilissimos à Theodorico Gothorum rege Rauenam alij edificijs ornandis inuestos accepimus. Belisarium autem muros à barbaris dictos ex utraq; huius portæ latere instaurasse superius est expositum.

Via uero ab hac porta initium ducens hodie, Collatina, quod Collatiam duceret, uocatur. Parum procedens cum Salaria iungitur. Ferunt longius sese aliquando extendisse, ut ad eum etiam locum (Frontino autore) perueniret, ubi aqua sicut appellant Virgo, colligebatur. Huius quidem aquæ etiam nunc aquæ ductuum profundissimorum uestigia apparerent. Per quæ sub Romam occulte testi Gothi olim irrepserunt iuxta Pincianam portam, unde facillime urbem cepissent, nisi eorum insidiæ (Procopio teste) patefactæ fuissent.

De Porta, et uia salaria.

Cap. IX.

Tertia Quirinalis ideo est appellata, uel quod ad Quirinale collem duceret, uel à propinqua cella Quirini. Agonalis etiam est dicta, quoniâ cum Tyberis inundationibus Agonales ludi in Flaminio circo perferri non possent, per hanc portam

B ij

• DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

extra urbem ferri celebrariq; cum omni pompa ad Veneris Etricinæ mos erat. Collinam item ex Varro nis sententia a frequentibus collibus Quirinalis uocant. Salariam præterea nominant, à sale, quod per eam Sabini in urbem comportarent. Galli senones per hanc in urbem irruisse, eamq; direptioni, atq; incendijs mandasse dicuntur. Sic olim appellata uia est hinc initium ducens, quoniã nulla alia uia rectius in Sabinos iretur. Numentana enim in hanc desinit ad Ere-tum, quam Sabinorũ uillam ad Tyberim positã, Volaterranus montem rotundum putat. In hac uia non procul ab urbe fanũ erat Veneris Etricinæ, ubi Agonalia Apollini, Tyberis ripas excedẽte magna totius urbis celebritate faciebãt. Hoc templum Strabone teste pulcherrimam habuit porticum, uotoq; positum à Fabio dictatore, postea à L. Portio dicatum est. Huic deæ simulacrum Sulpitia Paterculi filia, Fuluij; Flacci uxor, omnium foeminarum consensu castissima, atq; integerrima consecrauit. Huic deæ similes imagunculas, suaq; ludicra puellaria uirgines offerebant: eademq; à matronis, ut quæq; optima putaretur summa ueneratione, solenniq; pompa, cum fetulo colebatur. Augusto enim mense huic membri uirilis imaginem offerri mos erat. Et quamuis hoc meretricium uideri poterat, nulli tamen nisi castitate præter ceteras insigni membrum attrectare licebat, quod attrectatũ, mox in Veneris gremium reponerat. Hic Verticordiæ Veneris statua fuisse putatur, Ideo sic appellatæ, quòd foeminarum corda uerteret,

Et ab effrenata libidine reuocaret. Extra hanc porta
 tam honoris fuit templum, cuius ædificandi illa po-
 tissimum causa fertur fuisse, quod eo in loco aenea la-
 mina cum ijs notis DOMINA HONORIS
 effodiendo reperta sit, Ab hac tribus mill. pass. Anni-
 bal castra posuit, ad Anienem: Et proxime Hercu-
 lis Panum accessit, ut urbem uexaret. Sed imbris,
 ac grandine ter perterrefactus, pedem referens, ur-
 bem obsidione leuauit. Duobus milliarijs ab urbe in-
 uia Salaria pulcherrimum sepulcrum Licinij Augu-
 sti Tõsoris ditissimi quidem hominis uisitur, qui si-
 militer pons salariae nomine appellatus, à dextra
 hãc habet inscriptionẽ. IMPERANTE DN. PIISS-
 SIMO AC TRIVMPHALI SEMPER IVSTI-
 NIANO. PP. AVG. ANNI. XXXIX NAR-
 SES VIR GLORISSIMVS EX PRAEPOSITO
 SACRI PALATII. EX CONS. ATQVE PA-
 TRICIVS. POST VICTORIAM. GOTHI-
 CAM IPSIS ET EORVM REGIBVS CELERI-
 TATE MIRABILI CONFLICTV PVBLICO
 SVPERATIS ATE. PROSTRATIS LIBER-
 TATE VRBIS ROMAE AC TOTIVS ITA-
 LIAE RESTITVTA PONTEM VIAE SALA-
 RIAE VSQVE AD AQVAM ANEFANDIS-
 SIMO TOTILA TIRANNO DESTRVCTVM
 PVRGATO FLVMINIS ALVEO IN MELIO-
 REM STATVM QVAM QVONDAM FVE-
 RAT RENOVAVIT. à Sinistra hoc Epigramma
 grandioribus notis legitur.

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

Quam bene curuati directa est semita pontis

Atque interruptum continuatur iter

Calcamus rapidas subiecti gurgitis undas

Et libet irata cernere murmur aquæ

Ite igitur faciles per gaudia uestra quirites

Et Narſim reſonans plaufus ubique canat.

Qui potuit rigidas Goſtorum ſubdere mentes

Hic docuit durum flumina ferre iugum.

Anio ut, ſtrabo ſcribit ad tybur ortum habens, non admodum infra ſalarium pontem agrum ſabinum à Romano dirimens, tyberi iungitur. In Aniene ferunt Iliam ſepultam proxime Marij monumentum fuiſſe Cice. auctor eſt. ad Anienē Torquatas Gallū aureo torque detracto ſupauit. In huius alueo ſybille tyburtinæ libellum tenentis ſimulacrum repertum ſcribunt. Inter ſalariā uiam, atque tyberim lucus fuit, in quo ſacra ſunt inſtituta, quod in eo Gallorum tumultū fugientes, abſconditi, ſeruatiq; eſſent

De Porta diuæ Agnetis, et uia Numentana Ca. X.

Viminalis Porta à uiminali colle nūcupata, ad cuius extremitatem poſita eſt, ſuperiori ſuccedit. alij uno nomine utrunq; à uicina uiminum Sylua, ubi poſtea Ioui uimineo Ara dicatae ſunt, appellatū uolunt. Strabo tradit hanc in medijs Tarquinijs aggeribus fuiſſe. Domitianam eandem, et Numentanam, quod per eam ad ſabinorum Nomentum iter eſſet, nonnulli dixere Figulinenſem à figulinis,

ubi uasa confici solerent, sicut postea ad testatiuum montem facta perhibentur hodie, Agnetis nomen sortita est. Ad huius latus, extrinsecus ex more Ne nia fuit olim templum quod eorum deorum templa, quorum facultas nocendi esset, extra urbem dedicarent. Idcirco sic dicta putatur, quod in luctu lamentationibus, clamoribusq; inuocaretur

Numentana uia eadem, & figulinensis Liuius autore hinc initium capit, per hanc ad. II. lapidem ultra templum modico interuallo uetustissimum Bacchi templum extat spherica figura constructum, binis per ordinem columnis, quibus fornix sustinetur circumquaq; dispositis, emblemate, aut, ut hodie loquuntur, Museato opere, picturisq; per antiquis apparatusissimum. Hic omnia Bacchi gesta in marmore expressa, antiquitate tamen semiconsumpta uidentur. Sepulcrum ex porphyryte uiam, uitesq; habes uisitur, Bacchi uulgo sepulturam appellant. Hoc templum Alexander. IIII. D. Constantie uirgini magni Constantini filie dicauit. Quod in porta templi comprehendipotest, in eodemq; monumento uirginem conditam putant. Idem in uaticanum traduci Paulus PONT. II. ut eo conderetur, imperauit, sed illi interea morienti, parato sepulcro frui non licuit. Fama est Constantiam uirginem cum lepra torqueretur, & D. Agnetis opera morbo in festissimam leuata esset, templum illi, & uirgines, seq; in primis consecrassent. Hodie etiam subterraneo loco, quod per multos gradus descenditur, D. Agnetis templum, marmoribus eleganter in-

*emblemata, siue
opus Museatum.*

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
structum, atq; ornatum, conspicitur. In huius festæ
celebritate Agnos duos uelleris candidissimi offerri
mos est, ex quorum lana zonas texunt, quibus tan-
quam ornamento pontificum creatorum utuntur,
Ad Bacchi templum quædam maximi cuiusdam edi-
ficij ruinae prostratae cernuntur, hippodromum fuis-
se pleriq; coniciunt. Hinc trium millium spacio in
Ariene pons est Numentanus, uetus nomē retinens
à Narsete Eunuchō, quemadmodum et Salarius, fa-
ctus dicitur. Huius rei marmor argumento fuit, qđ
ad memoriam facti prodendam incisum, alio abdu-
ctum scimus. Per hanc uiam, salariamq; iij. ab urbe
milliario uilla pulcherrima fuisse memoratur Fano-
ti Neronis liberti, quò cum se profugiens Nero re-
cepisset, seipsum interemit.

De Porta inter aggeres. et de querquetulana Ca. XI.

Portam, quæ nunc post uiminalem interceptam,
clausamq; uidemus, nonnulli inter aggeres no-
minant, quoniam cum in uiminale campo sit, quod bo-
die uiuariū dicunt, contra tarquinij aggeres locata
est. Ego quidem si huius apud quempiam ex scripto-
ribus mētio ulla reperiretur, magis adducerem ut cre-
derem uiminalem eandem et quæ inter aggeres dici-
tur, fuisse, precipue tum, cum, ut supra exposuimus
in ipsis Tarquinij esset aggeribus, priusquā eo esset
loco, quo nunc translata uidemus. Tunc. n. sibi hoc
precipue nomen congruebat, Non desunt, qui Plinij

uerbis adducti hanc portam querquetulanam à præpinq̃ua quercu fuisse maluit appellatam. Scribit autem Plinius. Fagutalem Iouis ibi fuisse, ubi lucus fagus fuit, ac porta querquetulana colle in quem uimina petebantur, Viminalem profecto innuens. Quid quod nonnullorum fuit opinio querquetulana in cælio monte fuisse, autoritate Taciti freti, qui scriptum reliquit cælium montem querquetulanum nuncupatum. Sex. Pompeius testis est querquetulanas nymphas uocatas, quod querceto intra portam querquetulanam existenti præsiderent. Ex uetustissimis fundamentis apparet antiquæ Romæ moenia, quæ hoc loco sunt ab Agnetis porta rectè ferè ad hanc clausam extendi. Hanc quidem clausam loco edito, ac præcipiti positam, tamen quoniam esset inaccessa, minus ab hominibus usurpatam, Clemens. VII. intus extraq̃; pæmerio patefacto, purgatoq̃; frequentiore reddidit, quod non hac tantum parte, uerum ad omnia etiam moenia obpropugnande, defendendæq̃; urbis, si opus esset facultatem, ciuiumq̃; commoditatem curauit. Extra eandem portam æquata planities est quadrata forma, muroq̃; septa. Prisci uigilum arcem uocabant. Aiumq̃; olim prætorianis Diocletiani militibus illic domicilia assignata. Scribit Procopius contra Viuarium extra moenia proximè urbem paruum quendam murum nec ab urbe satis remotum, non quidem ad urbis tutelam ad iunctum est potius, quàm uoluptatibus, eo. n. loco ferè claudi cōsueuerūt, unde uiuarij no-

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
men habuit. Hoc uerò tempore, qui fundos possessionesq; illic Possident maioris discrimine uiuario-
rum appellant. huius Portæ interiori parte uiam quā
dam maxime celebrem fuisse narrant, ad quam etiā
num Triumphalis Gordiani cæsaris fornix extat.

De Porta D. laurentij, & de uia Tiburtina
labicana, ac prænestina. Cap. XII.

Portæ clausæ Exquilina, ita, ueteribus dicta ab ex-
quilino, uel campo, uel monte, ordine succedit.
Taurinam à Tauri capite, quod hodie etiam in ip-
sus frontispicio sculptū perdurat, nominatam scri-
bunt. Hoc tempore D. Laurentij, ab ipsius templo,
quod ad primum lapidem ab urbe egredienti occur-
rit, uocatam nemo ignorat. Tiburtinam quidā agno-
uere. Aliamq; longe ab exquilina tyburtinam puta-
runt, quippe quæ inter istam, Næuiamq; esset, nulli-
us tamē portæ hoc nomine mentio reperitur. Viam
tantum Tyburtinam, qua Tybur concederent, quo-
æq; Næuia, atq; Tyburtina ducebat, nō inferiore fuis-
se, Ex hac Porta excedentibus circiter millia pass.
ab urbe, ut superius posuimus D. Laurenti templum
à Constantino magno uario, exquisitissimoq; mar-
morum, & omnium lapidum genere, ac uarietate or-
natissimum, mirabiliq; arte inauratum, præsto est.
Hoc non multo ab hoc tempore Oliuerius Caraffa
Cardinalis Neapolitanus preclare illustrauit, sub ara
maiori huius templi ferreis cancellis ossa, & sicut

hodie loquuntur, requiliæ. D. Laurentij, ac Stephani concluduntur. Ab exquilina autore Strabone Labicana uia, quæ ad labicanos ducebat, hodie uallè Mōtō nē dicūt, ac prænestina ab oppido prænestæ appellata, incipiebant. Prænestinam tamen intra Urbem habuisse initium, Capitolinus testis est, is. n. Gordiani palatium ad hanc uiam In urbe fuisse scribit. Labicana à Neuia quondam exibat. Neq; absonum uidetur, si unica uia à pluribus portis principium sumeret. Nam ab uno atq; eodem loco, uerbi causa, à Labicanis nullo itineris dispendio Romam per plures Portas ingredi poterat. Ad, D. Laurentij templum inter uites obeliscus dirutus extat, quo autore sit inuectus, conijci non potest. Non procul Mammeus Pons est in Aniene, à Mammea Alexādrī Mammeæ matre instauratus, & ab Antonino Pio quondā extructus, uulgo Mammolum appellant. Quartus Pons Lucanus in eodem flumine non longe à Tybure differt. Ex Aniene duos flumines tubis, atq; Euripis Anienē. s. nouū, ueteremq; Roma excipiebat.

Mammolum.

De porta Neuia, & de uia Labicana, ac Tiburtina.
Cap. XIII.

NAEuij nescio cuius sylua nomen portæ fecit, quæ Laurentianæ succedit, nunc maioris, siue S. crutis nomen est sortita, Quidam super triumphali formia structam uolunt. Due hinc portæ, Labicana scilicet, atq; Tyburtina, alias Prænestina, oriū

DE ANTIQ. VRBS ROMAE

Prænestina in urbe incipit, super Coliseo, atque intra Caelium montem, et Exquilinum sedens rectè ad hanc portam peruenit, Tyburtina uero initium ad suburbam habens, à D. Lucie in Silice, ut uocant, inde per arcum. D. Viti in Macello, ac proxime Marij Trophæa, præterea Caij, Lucijq; Basilicâ, hodie Gallucias dictas, uarie sese inflectens, ad hanc portam tandem perducitur. Extra urbem statim diuiduntur, Labicana quidem à dextra ad alucum aquæ Claudie, columnamq; sic hodie hanc urbem appellant, prænestina uero à sinistra, per Gabios transiens, prænestè, Palestinam hodie nominant, tendit.

Gallucia

Prænestina
Pæstina hodie.

De Porta D. Ioannis, ac uia Campana. Ca. XIII.

CÆlimontana sequitur à montis Cælij uicinitate appellata, à D. Ioannis nobilissimo templo Lateranensi hodie nomen habens. Asinariam etiâ uocant, nulla quidè antiquorum authoritate, Sex. Pōpeius tantum huius nominis meminit, nihilominus inter latinam uiam, atq; illam qua ad Hostiam perueniretur, locauit. Fulmine ictâ Liuius scribit. Hinc Campana uia ortum habet, sic uocarunt, quod in campaniam duceret, statim in duas diuisa, post pusillum spatij iterum cum Latina iunguntur.

De Gabiusa, ac uia Gabina.

Cap. XV.

Inter D. Ioannis portam, ac Latinam in muri recessu, sub caliole porta clausa est, Gabiusam à ga-

bijis, quo ducit, dixere. Hanc hodie urbem Gallicanā, uocant, inter urbem ac preneſte poſitam in ipſa præneſtina uia. Ex hac Porta quemadmodum Liuius uidetur innuere, Gabina uia ducit originem. Hæc, ſi Straboni credimus, breuiſſima fuit. Et cum præneſtina iungebatur, fulmine iſtam idem Liuius tradit. Sūt, qui ex quodam menſuræ genere metrodiij nomine dictā uelint. Per hanc hodie Riuus Aquæ Appiæ, nonnullis Aqua mariana appellata, in urbē influunt.

De Porta ac uia Latina

Cap. XVI.

Latina mox adest, ueteri nomine ſeruato, ſic dicta, quod à latio *teſta*, in urbem ferret. *reſta* Campaneam Romæ hodie appellāt. In ſupercilio Cælioli Poſta ferentinam antiquis nominatam ſuſpiciantur, cuius nominis, cum Portam intelligimus, tamenſi mentio in autoribus reperitur, de latina uia ne litera quidem apud quenquam extat, ſi eos exceperimus, qui mille annorum abhinc ætate prouecti ſunt. Sed quando Strabo Ferenticiū Hernicorum urbem ad latinam uiam ponit & inſuper Plutarcus de Ferentina meminit, hanc ipſam eſſe putamus, quod per eam egredientes, ſtatim in latinam incurrit, qua ad Hernicos, ceteroſq; latinos populos peruenitur. Prope hanc portam fanum eſt D. Ioannis apoſtoli nomine. Hunc Domitiano Imperante ferunt in abeum olei ebullientis coniectum incolumē, integrumq; euaiſſe. Nec praeul aliud eiufdem Ioannis templum.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

uetustate collapsum uisitur. Latina per uallem mon-
tōnem, ut uocant, usq; ad Diuum Germanum excur-
rit, nec longe mox cum appia coniungitur. Ad quar-
tū ab urbe lapidem in Latina, fortune muliebris sta-
tua, ac templum fuisse memoratur, hæc tangi à nulla
mulierum fas fuit, ea excepta, quæ uni tantum nu-
psisset. Valeria Publicolæ filia prima omnium hu-
ius templi sacerdos facta est. Ad eandem uiam phil-
lidis. Domitiani nutricis uilla fuit, ubi ea memor Do-
mitianum suum cohonestans, ipsius funeris exequias
persecuta dicitur, Imperatorisq; reliquijs cineri-
busq; in Flauiorum templum collatis, cum Iulie Ti-
ti filie cineribus, quam eadem sustulerat, grandemq;
educauerat, commiscuit.

De Capena porta, & d' Appia uia Cap. XVII.

P Arum à Latina distans Capena sese offert, Ca-
pena urbs proximæ Albam ab Italo rege con-
dita quo tempore è Sicilia profectus, cum ingenti
Syracusanorū manu ad Fanum uenit, portæ nomen
inuenit. Asconius tradit extra hanc portam Came-
narū lucum, ac templum fuisse, unde etiam Camena-
rum nomen nonnullis authoribus meruit. Hodie san-
cti Sebastiani uocāt, ab eius sancti tēplo duobus mil-
libus passū exira posito, Humidam Iuuenalis appet-
lauit, quoniā in loco maxime imosst. Inter hæc, uiāq;
Latinam Tribus lemonia fuisse traditur, Sexti Pom-
peij sententia à Lemonia uilla nominata. Ad hanc

authore Ouidio Morarij locus perhibetur fuisse sacer cum riuo ex dei nomine nuncupato. Huius Lympha quicunq; ad dei celebritatem conuenirent morarij nomine cum religione repetito, se se inspergebāt, cum à criminibus, præsertim periurio, lustrati, aqua dilui, falso existimarent. Ex hac porta Tempestatis templum extitit, Marcelli uoto positum. Is enim cū Sardiniamq; Corsicamq; peteret, cum exercitu, ac repente magna tempestas orta, eò discriminis ipsum adduxisset, ut pene obrueretur, quoniam ex illius uicinasit, templū tempestati uoto nūcupatum extruxit, In Camenarū Fano, de quo supra exposuimus, quod à Fabio nobiliori positum fuerat, Actius poeta sua statuam grandem illam quidem et penam, Actij corpus pusillum spectetur, erexit. Ipsam ipsam portam Apollinis Ara, honoris lucum, spei reperiatur, Paulumq; ab hac porta degressi, sororis Horatij sepulcrum se offerebat, quadrato lapide scribente Liuius erectum, quo loco à solo Horatio Curatij fratres fortissime sunt prostrati. Curatij suero, atque Horatij eodem loco, quo quisq; casus ceciderat, eodem referente, tumultus structus est. Horatiorū quidem sepultura Albam, Curatiorū Romam spectabat. Ad secundum lapidem ab hac porta Ridiculi templum est positum, nempe Annibalis successu ridiculo, qui illic castra posuisset, illusus, turpiter pedem referre coactus sit. Appia uia in urbe incipiens ad Seueri septizoniū, quāuis Sex. Pompeius ad Capenā scribit, p Capenā ipsam trāsienstecta per-

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

Albæ ruinas, Ricciaeq; extensa, item per Terracinā, fundos, Molā, Sinuessam, Per stellatē deniq; campū Brundusium peruenit. Ita Appius cæcus, quod eam Capuam usq; strauerit, appellauit, qui uerò hinc ad Brundusium instruens perduxerit, incertum est. Plutarchus tamen scribit Cæsarem, cum sibi illius ornāde negotium esset mādatur, grandem pecuniam in ea consumpsisse. à Traiano postea dicitur instaurata, collibus demolitis, soloq; exaequatis, uallibus insuper materia uaria oppletis, Reginam omnium statius appellauit. Adeo lata dicitur fuisse ut duorum in ea currum neuter impedimento alteri esset. Scribit Liuius censores uiam à capena usq; ad Martistē plum, quod augustissimum centumq; columnis suffultum Sylla Aedilis dicauit, sternendum curasse. Huius templi bona pars, ut est in Christianorum historijs, precibus Diui Stephani Pōtificis, cū illuc à Valeriano, ac Galeno Imperatoribus perductus esset ut Sacra faceret, corruisse fertur. Iuxta hoc templum Manalis erat lapis, quem cū propter nimiam siccitatem in urbem pertraherent, sequebatur statim pluuia. Eumq; quod aquas manaret, manalē dixere, quasi hoc suo motu manaret pluuia. Refert Liuius Martis simulacrum in Appia sudasse. In hoc templo senatus hostium legatos audiebat, ne in urbem intromitterentur. In eadem sacrarium fuit deæ bonæ, ubi Clodius est interfectus. Laurentina Appiæ iungebatur, quo loco terminaliā facere mos erat. Eratq; inter Hostienses, atq; Ardeatiam, à laurente Sylua Auentini,

Manalis lapis ubi siccitatis propter aduentum pluuia parit.

Ubi Clodius interfectus.

Auentini, uel potius quod Laurentum agrum fecerit, nominata uidetur. In hac Terentij Hortū XX. modiorum fuisse narratur. A dextra in eadem uia ad secundum lapidem D. Sebastiani templum surgit. Vbi est Calisti Cimiterium, locis subterraneis manuum opera factis multorum martirum sepulchra habens. Vbi cellæ adhuc extant, in quibus nostri sacrificabant, cum illi Imperatorum metu occulte in suis ceremonijs uersarētur. Non procul ab huiusmodi templo ad hanc uiam ingentes tectorū edificiorum ruinae conspiciuntur. In ijs obeliscus est diffractus, & quantum ex metarum uestigijs coniectura consequi potest, crediderim ibi Antonini Caracallæ circum exstitisse, quo loco aiunt apud Caracallæ cilia Prætoriana fuisse Tyberij Caesaris. Vnde tradit Suetonius Romæ hūc castra consisterentibus prætorianæ cohortes uagæ ante id tempus, & per hospitia dispersæ, cōtinerentur. In Appia prætoræa fuit Aegeriæ lucus à Numa camænis dicatus. Plurima in hac sepulchra fuere: quorum etiamnum uestigia apparent. Idq; M. Tull. innuit, An tu, inquit, egressus Porta Capena, cum Collatini, Scipionum, Seruiliorum, Metellorum sepulchra uides, miseros Putas illos? Sed cum in illis neq; ullum ornamentum, neq; ulla fere inscriptio integre daret, difficile sit necesse est, certum quid de ijs afferri, uno fortasse excepto, quod paululum à Caracallæ circo abest, eo quidem loco quod caput bouis appellarunt, tale legitur. CAECILIAE Q. CRETICI. F.

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ
 METELLÆ CRASSÆ. In certum fuisse ubi
 sepultus iaceret Scipio Africanus Linius autor est
 nam Linterni conspiciebatur ipsius sepulcrum cum
 statua. Romæ similiter extra Capenā tres in Scipio
 num sepulcro statua uisuntur: duæ Publij, ac Lucij
 Scipionum, Tertia Ennij. Q. Cælij monumentum in
 quo Pomponius Atticus ipsius nepos conditus fer
 tur, V. millibus passuum à Capena abfuit. Galieni
 autem .ix. mill. pass. ab Vrbe in Appia. In qua qui
 dem millium passuum interuallo Cella reperitur, cui
 uulgo domine quo uadis inditum est, ea ratione, qđ
 cum. D. Petrus ab imperatoris, indignatiōe sese sub
 ducens Roma profugeret, ibi Christum obuium ha
 buerit, cui dixerit, domine quo uadis? eiq; illum respō
 disse, Romam iterum crucifigi. Ibi ut est omnium
 opinio in marmore diuina Christi uestigia impressa
 conspiciuntur, quamobrem effectum est, ut sempi
 ternæ eius rei memoriæ fanum sit erectum.

dñe quo uadis?

De Trigemina porta, & de uia Ho
 stiensi Cap. XVIII.

Vltimam quidem portam Trigemina[m] ideo di
 ctam accepimus quod per eam ad certamen cū
 tribus Curiatijs tres Horatij egressi sunt. Verū tūc
 non eo erat loco, quo hodie conspicitur. Antea. n. fuit
 ad Tyberim, Auentinūq; radices, iuxta scholā, sicut
 nunc appellant, græcorum. Auentinusq; non in urbe
 erat. Icirco Linius memorat cura ædilium porticiū.

extra hanc portā Auentinū uersus stratam. Quamē
 nis Solino autore Alueus Aquae appie ad Salinas
 proferretur, qui locus est iuxta Trigeminam, Idem
 scribit Cacum habitasse locum, cui Saline nomē est,
 ubi Trigemina est porta. Quidam narrant Auentia
 no intra Pomarium recepto, hanc ipsam Portā mu
 tatam Atq; ad ipsius Auentini radices, Tiberinūq;
 qua in latum Campum Testatij exitus est, renoua
 tam. Hoc autem argumento nituntur, quod Linius
 de bello Macedonico tradit ab Aedilibus porticum
 inter lignarios, qui, ut mox dicetur, erant ad Testa
 tium, extra Trigeminam factam. Verum si neq; Syl
 la, neq; Caesar, intra Pomarium completi hūc mō
 tem uoluere, quo pacto quis belli Macedonici tem
 pore, quod multo ante gestum est, in urbem ~~asertum~~
 credat? cum iam eō Trigemina esset translata? equi
 dem existimo Liniij sententiam de Aedilibus, à qui
 bus inter lignarios porticus intra trigeminam con
 structa sit, recte habere, porta in suo etiam loco ac
 sede permanente, egredientibus, n. ex hac porta, oc
 currebant in Testatio lignarij, nisi forte quis putet
 Ancum Martium, à quo ob urbis tutelā, muro Aue
 tinus est cinctus, in Testarij exitu portam eiusdem
 nominis reliquisse. Hæc autem eō, ubi nunc est, tra
 ducta, diu Pauli nomine ab ipsius templo nuncupa
 tur. cum uero Auentinus intra pomarium recipe
 ratur, ab hac porta rectā primum, postea uero trans
 uersus per fluminis ripam, usq; ad Ripam murus du
 ctus est. Que uerò ab hac initium sumit uia, Hostien

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

sem, quod Hostiā ducat, dixere. in hac uia milliario paulo plus ferme ab urbe nobilissimum D. Pauli tēplum sese offert à Constantino erectum, postea tot, ac tam præclaris ornamentis illustratum, atq; opere muscato ab Honorio Pont. uariæ distinctum. sub huius templi ara maiori D. Petri ossa, atq; una Plurimæ Reliquiæ cum summa ueneratione seruantur. Huius uestibulum ab Hadriano primo Pont. imitatione templi. D. Petri à Dono instructi, lectissimum marmore stratum constat. Hinc ad mille pass. canonicum presto est, à tribus fontibus nomen retinens. Hic. n. caput à D. Pauli ceruice diuisum, cum ter infliisset, tres repente fontes scaturisse manifestum est, quæ à prætereuntibus uideri & gustari possunt D. Bernardi Monaci locum colunt. Verum celi grauitate, quoniam in paludibus sit, & pestilenti aspiratione penè desertus locus uidetur.

De portis Transstiberinis & de porta ripæ,
& uia portuens. Cap. XIX.

Ianiculum siue Transtiberinum maius ultra flumen est, totumq; muro cinctum tres habet portas. Prima transtiberim ac Ianiculum montem posita à Nauali, cui proxima erat, ut scribit Sex. Pompeius nomen accepit. Qui locus ideo sic dictus putatur, quod eo naues appellerent, ut ex eo loco precipue apparet, quam hodie Ripam nominant. Quamobrem nunc quoq; porta ripæ dicitur. Portuensē quidam

appellauere, quod ea Portū iretur, quem locum ad Tyberis Hostium Claudius Imp. cōdidit. Quocirca ab illius tempore ad nostrā usq; ætatem, nec n. antea notum fuit quo nomine uocaretur, hoc nomē uia ipsa retinuit. In hac urbe fuit fanum portum. Idem Claudius hic turrim. in mari extruxit phari imitatione, qui ad Alexandriam in medijs fluctibus surgit, lumine super accenso, ut naues noctu cursum tutius teneant. Hac tempestate, & turris, & quicquid olim fuerat tanta impensa molitū, fluctuum motu atq; agitatione paulatim consumptū attritumq; corruisse uidetur; præter D. Lucietēplum, cuius dignitatem inter Christianas omnīam plissimā, facileq; principem uidemus, ut etiam Formiensem episcopum habeat. Hic locus nunc à quodam cornu Tyberis secatur, atq; ideo fluuiolum uocant. Portus Urbis ut non tam crebram apud ueteres scriptores mentionem inuenias, ita frequentissime Romani portus, quem ferunt paruam insulam à Tyberi factum, duobus millib. passuum ab Hostia differre. Hæc Suetonius scripsit. Claudius tria passuum millia partim effosso mōte, partim exciso canalē absoluit ægre, & post XI. annos quamuis continuis XXX. hominum millibus sine intermissione operantibus portum Hostiæ extruxit, circumducto dextro, sinistroq; brachio, & ad introitum profundo iā solo mole obiecta, quā, quo stabilius fundaret, nauē ante demersit, qua magnus obeliscus ex Aegypto fuerat aduectus, cōgestisq; pilis supposuit altis=

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

*finā turrim in exemplum Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes cursum nauigia dirigerent. In du-
mis, quibus refertissimus dēssimusq; est locus, per
uētustis lapides, marmoraq; ui suntur huiusmodi, ut
ad urbē aedificādam satis sint; magnitudine adeo in-
credibili, ut admirationem moueāt intuentibus, qđ
eō tantæ moles inuehi potuerint. in horum marmo-
rum duobus lateribus notæ extāt, quibus partim (pli-
nio asserente) pondus, partim numerus lapidum si-
gnificatur, prout quisq; mercator misisset, sed ad
portam Ripæ redeamus, in ea antiquissimis literis in
saxo incisum monumentum extat, quo indicatur Ar-
cadio, atq; Honorio autoribus ac principibus maxi-
mam partem mœniu nro romanorum instauratam.*

S. P. Q. R.

IMPP. CAESS. DD. NN. INVICTISSIMIS
PRINCIPIBUS ARCADIO ET HONORIO
VICTORIBVS AC TRIUMPHATORIBVS
SEMPER AVGG. OB INSTAVRATOS
VRBI AETERNAE MVROS, PORTAS,
AC TVRRES EGESTIS IMMENSIS RV-
DERIBVS EX SVGGESTIONE V. C. ET
MILITIS ET MAGISTRI VTRI-
VSQ. MILITIAE STILICHONIS AD
PERPETVITATEM NOMINIS EORVM
SIMVLACRA CONSTITVIT CVRANTE
FL. MACROBIO LONGINIANO V. C.
PRAEF. VRBIS D.N.M.Q. EORVM.

SEcundam portam transtiberim in ianiculi uertice, quem hodie Montorium quasi montem aurium dicunt, Aureliam, ab Aurelio Viro consulari structam, ueteres nominauere. Accidit autem quod omnibus fere portarum nominibus mutatis, à uis illi nomen acceperunt. Quidam duplici causa sic appellatam hanc portam, uel ab Aurelio Viro consulari, uel ab Aurelio imperatore putarunt. Quo nomine apud priscos esset ignoratur. Nunc Diui Pancratij ab ipsius templo, quod uel à Simmaco Pontifice, uel ut quidam opinati sunt, ab Honorio primo positum traditur, nominant. Non me fugit à Procopio, qui Gothorum, ac Belisarij res gestas literis mandauit, Pancratianam dici. deinde breuissimo interuallo ab Aurelia sepulcrum Adriani constructum, quod hodie castellum sancti Angeli nominatur. Quod si sic haberet, necesse esset putare Aureliam uiam ad Tyberis ripam iuxta Adriani sepulcrum fuisse. Atque sic ab Aurelio Imperatore dictam, quam in pomerio amplius addidisset. Similiter quæ postea Sancti Pancratij uocata sit, ab Aurelio consulari uiro principio nomen habuisse. Tradunt præterea eandem, quod à Traiano resecta esset, Traianam nuncupatam. Hac iter est ad Etruriæ maritima Pisas uersus. Ad hanc uiam Hortos Galbe fuisse scimus, in quibus eius corpus auctore Suetonio sepultura datum est. In eadem Calistus tribus ad urbem millibus passuum, nec procul inde fere

Castell. sano.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

lxx Primus extructo prius templo ab eius nomine dicto, sepulti memorantur.

De Porta Septimiana & de uia Iulia Cap. XXI.

Porta, quæ est intra Pancratianam, atq; flumen transtiberim multo post tempore septimiana à septimio seuero Imperatore etiam nunc appellatur. Spartianus est auctor hunc Thermas magnificentissimas iuxta portam sui nominis fecisse: Hicq; sanū septimianū, aramq; indidem septimianam, & in porta frontispicio septimij nomen incisum fuisse, scribit. Hæc eadem cum uetustate iam cōsenuisset, ut ferme iam esset. collapsa, ab Alexandro VI. Pont. à fundamentis est renouata. Aliqui sub Iano, quod sub Ianiculo esset, portam dixere. Fontinalem à fontium nymphis olim dictam uolūt. Lilius tradit Ab ædilibus aliam porticū ad fontinalem iuxta Martis aras, qua in apertū campū itur, erectam. Hinc uia egrediebatur, quæ triumphali iuxta sanctum spiritum respondebat. Hanc Iulius. II. Pont. secundū Tyberis ripā perpendiculo direxit, pulcherimis aut ornatissimisq; edificijs utraq; ex parte constructis Frequētissimam reddidit. quidam narrant hūc ipsum pontificem in animo habuisse, ut ea hæc à D. Petro ripam usq; omnibus edificijs, quæ alterutra ex parte impedimento esse potuissent, demolitis, extenderentur. Suetonius tradit. Viam Vitelliam à Vitelliorum familia dictam à Ianiculo usque ad mare proferri.

De Triumphali Porta ac uia. Cap. XXII.

Celebratur præterea triumphalis porta dicta quod per eam triumphi agerentur, et triumphantes Imperatores in capitolium cum pompa deduceretur. In ripa Tyberis iuxta locum, ubi etiamnum quedam fundamenta in flumine, cui pons sancti angeli imminet, antiqua illa quidem uisuntur, quæ fundamenta pontis eius esse dicuntur, qui est post sanctum spiritum. pons quidem, qui hoc in loco fuerat quemadmodum et uia qua ad obeliscum progrediebatur. C. Caesaris, quæ sancto Petro proxima est, triumphalis uocabatur. Quin etiam quicquid soli circum ea loca esset triumphale dixere. Nonnulli præterea et pontem et portam, quod in uaticanum ducerent, uaticanam appellauere.

De Sex portis Vaticanæ. Cap. XXIII.

Leo III. Pont. Vaticanum muro cinxit. Idcirco urbs Leonina diu nominata est. Sex portas necessarias quidem fieri curauit. Prima fuit, quæ sancti spiritus ab eius Xenodochio, iuxta quod esset. uocatur loco est aliquantulum edito. Nec diu est cum fuit instaurata. Hac Transstyberina regione septimianæ adeunt. Secunda, quæ est ad Vaticanæ fornaces Turionis hodie nomine notatur. Posterula quidem à posterulo nescio quo saxone, qui prope hanc habitaret. Vel potius quod in posteriore Urbis parte esset

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

constructa. Nuncupata est. Tertiā in superiori parte templi sancti Petri loco eminenti positā Pertusam appellant. Porticula uerò quæ hinc exiguo spatio distat, ex superiori parte Hortorum, qui in Vaticano sunt, posita, in alijs, quæ Sex numero sunt, non reponitur. Nec eius cuiquam usus est, præterquam ijs qui palatium colunt. Quarta est in foro sancti Petri, alias Peregrina à Peregrini templo. Hodie uel ab Hortorum nomine, uel ob pulcherrimum Prospectum Belvedere uulgo omnes uocant. Quintā sub sancti Angeli Castello locatā, quā in uaticanum itur, nonnulli Posterulam quoque dictā uolunt. Sextā illam addunt, quæ ab exitu pontis sancti Angeli ad sanctum petrum ducit, Aeneam dixere ab Aenea porta antiqua, quæ inter castellum atque pontem angusta quidem satis atque erecta fuit. Hanc Alexander VI. Pont. in castelli sancti Angeli instauratione sublatā, aliōque translātā, latiorē pulchrioremque restituit. Viamque Alexandrinā usque ad palatii portam ad perpendicularum, ē medio Piramide impediēte sublata, direxit. His omnes fere uaticani portas, murosque renouauit uetustate attritos, in muro uia ad pontificum securitatem, commodumque à palatio Castellum usque facta.

De alijs Antiquis portis Romæ Cap. XXIIII.

Lauerna furum Dea.
Aliarum portarum apud scriptores mentio est, ubi autem illæ fuissent, incertum. In ijs Lauernalis fuit à Lauerna furum dea, quos Lauernion

nes appellauit Antiquitas. Item Rudusculana, quæ
rudis ac deserta, Rutumena ab aurigæ nomine. qui p
eam uictor ingressus est. Catularia à canicula, cuius
tempore cane rubea mactata sacra ad eam fac
ciebant, quod eius numen segetibus maturâdis præ
esse putaretur. Minutia præterea à Minutio piacu
laris, salutaris, fagninalis, Libitinēsis, fenestella, qua
Tanaguil cum populo uerba fecisse dicitur, eius uiro
Tarquinio ad necem saucio, Accedit stercorearia ad
Capitolij Ascensum. Nonnulli à uijs etiam portas di
xere, ut Veientana, Tiburtina, prænestina, Valeria,
Ardeatina, Flaminia, Salaria, Numentana, Appia,
Hostiensis, portuēsis, sed hæc reuera uiarum uerius
quam portarum sunt nomina.

De uijs quæ alias fuere, Cap. XXV.

FVere aliæ etiam uie prope Romam celebres, ut
Valeria, qua in Sabinos, Marfosq; hodie uulgo
Tagliacozzo dictos, iter erat, ut setina, quæ ad ur
bem quâ Sessam hodie appellant, Ardeatina Ardeā
non procul ab eo loco ubi nunc Neptunus est, duce
bat. Eratq; hæc uia inter Hostiēsem, atq; Appiam.
Asinaria, quam Sex. Pompeius inter Ardeatinam,
ac Latinam ponit. Sublacensis, sic dicta, quod ea su
blacum iter esset, iuxta hanc Aqua Claudia deriuat
tur. Veientana, quod ad Veios iret. P. uictor quin
tianam, Gallicanam, Patinariam, Ciminiam, Cor
neliam, Tybertinam, Gallicanā Laticulensemq; ad

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
iungi. In urbe preterea nobiles uiae fuere. Altaq;
femita in Quirinalis dorso, Via lata ad campum
Martium pergens, Suburra admodum celebris ad
radices Aexquilini. Via sacra, quae per forum Ro-
manum ad Capitolium ducebat. Via noua, Recta, pu-
blica, fornicata, de quibus tunc agemus, cum locus po-
stulabit. Quemadmodum uero in marmoreo monu-
mento legitur, quod in porticu palatij conseruato-
rum seruat^r In Capitolio, suis priuatis pecunijs
Vespasianus urbanas uias instaurauit. Sic. n. habet.
IMP. CAESARI VESPASIANO AVG.
PON. MAX. TRIB. PONT. III.
IMP. IX. PP. CON. III. DES. IIII.

S. C.

QVOD VIAS VRBIS NEGLIGENTIA
SVPERIOR. TEMP. CORRVP TAS
IMPENSA SVA RESTITVIT.

28

DE ANTIQVITA- TIBVS RO. LIBER SECVNDVS.

De septem Vrbis collibus, Primo autem
de Capitolio. Cap. I.

Actenus de Vrbis circuitu, ac de
portis & quicquid extra moenia
esset, satis expositum uidetur.
Nunc colles qui nunc sunt aggre-
diamur, à quorum numero quo-
niam septem quondam fuissent,
Vrbem septimontium appellauere.
Hos autem fuisse compertum est. Tarpeium, Pa-
latinum, Auentinum, Celium, Exquilinum. Viminale-
lem, Quirinalem. Deinde ut apparet, Celiolum, &
qui Hortulorum, & Transtiberim dicti sunt, addi-
ctos fuisse non est obscurum. His accessit Ianiculum
& particula uaticani. Ipsorum uero collū uel edifi-
ciorū causa, quæ in ijs Vallibus magnifice extructa,
impediunt, uel ruinarū, explicata ac distincta ratio
ægre haberi potest. Accedit quod nō uno in loco col-
les, qui distincti, ac separati fuerant, nunc iuncti,
uniū tantum speciem præ se ferant intuenti. Sed de
ijs particulatim, primum autem de Tarpeio, siue ca-
pitolino tanquam insigniori dicendum. Sacris. n. ce-
rimonijs dicatum etiam Cic. predicat, cum excellen-
ti in tumulo ciuitatis deos, deasq; omnes immortales

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ
 sedem capitolij in saxo constitutam incolere affir-
 met. In hoc tanquam ex clariss. orbis terrarum atq;
 omnium gentiū loco ab omnibus terris triumphū pe-
 tebatur. Initio Saturnius uel à saturno, qui in eo suū
 domiciliū esse uoluerit, uel ab urbe saturnia ab eo cō-
 ditā, dictus uidetur. Tarpheus est postea appellatus à
 Tarpeia uirgine, quæ cum capitolij arcem sabinis
 prodidisset, Romūlo cum illis ob foeminas raptas bel-
 lum gerente, atq; ibi necata, sepultaq; fuerit, ex eius
 nomine monumentū colli relictū est, quod rupes Tar-
 peia, saxumq; Tarpeium uocaretur. Capitolinus dein
 de nominatus est à capite hominis ibi reperto, dum
 foderent fundamenta in iouis templo, autore Var-
 rone, construendo. Idcirco Haruspices hanc sedem,
 Caputq; omnium gentium futuram predixere. Vul-
 gus uero, à quo omnia corrumpuntur Campidoglio
 uernaculo sermone passim appellat, Regum tempo-
 ribus Liuius significante totum muro cinctū constat
 è quadrato lapide. Nostra autē tēpestas de fossis eius
 fundamentis ingentia saxa eruta, ea forma specta-
 tum est. Tarquinius superbus ex pœmerie manu-
 bijs capitolium constituit. Quamuis à prisco ceptū
 illud opus uideri potest. Mariano bello totum incen-
 ditū conflagrauit, à Sylla tamen instauratum, atque
 à Catulo dicatum accepimus. Cuius rei etiam nunc
 monumentum argumento esse potest, ijs autem lite-
 ris incisū legitur. Q. LVTATIVM. Q. F.
 Q. CATVLVM COSS. SVBSTRVCTIO-
 NEM ET TABVLARIVM. DE SVO FA

CIENDVM CVRAVISSE. Rursus sub Vitellio igni depopulatum, atq; à Vespasiano refectum constat. Ait. n. Suetonius hanc capitolij restitutionem aggressum ruderibus purgandis manus primū admouisse, ac suo collo quedā extulisse, ut alios alacriores ad opus redderet. Sub Vespasiani mortem deinceps incendio absumptū, à Domitiano restitutū septuagies Septies centenis millibus aureorum memoratur. Aeneas portas habuit capitolium, Aeneasq; tegulas, quas Catulus inaurasse dicitur. Easdem Honorius ad sanctū Petrū transstulit, ijsq; ipsius templi testū contexit. Harū quedam ad hanc diem etiā extant. Multas turres in Capitolio fuisse M. Tull., est autor. Marcellinus scribit Magni Constantini filiū constātem, cū Romam uenisset, ipsiusq; ingentia opera, & reliqua superbissima magnificentissimaq; Urbis edificia inbians spectaret, admiratione obstupefactū, præcipue cū oculos atq; animū ad Capitoliū intendisset. Non diuersa narrat Cassiodorus. Ait. n. Summū eē miraculū Traiani forū spectare, Capitoliū uero omnia omnium mortaliū ingenia longo intervallo superare. Profecto admiranda, singula, que in eo colle fuere, sunt existimata, in quibus Arx, innumera deorū templa, uariaq; ornamenta fuere, bodie tamen omnibus ijs spoliatus collis, in pristinū statum, & ferme ad antiquam solitudinem, qua ante urbem conditam fuisset, redactus uidetur. Tūc. n. nihil fuisse aliud compertum est, autore etiam Ouidio, quam pabula, atq; Syluas, ad quas armenta cogerētur. Sed.

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ
singulatim de omnibus, quæ in Capitolio ipso fuerunt,
primum uero de arce exponamus.

De Arce capitolij, de templo Iunonis Monetae
Deq; edibus Manlij, ac T. Tati. C. II.

Quamuis una tantum appellatione Tarpeius
mons capitolij nomine uocatus sit, Nihilomi-
nus in arcem, atq; in capitolium à scriptoribus diui-
sum scimus. In rerum gestarum monumentis legimus
Gallis sennonibus omni impetu in urbem duce Bre-
no irrudentibus, reliqua ciuitate metu deserta, omnes
in capitolium confugientes, illud tenuisse. Parumq;
abfuisse quin etiã caperetur, nisi Anserum clangore
C. M. Manlij diligentia seruatu fuisset, cuius moni-
tu hostis pene introductus, de muro deturbatus est.
Ad collis radices iuxta sancti Andreae in uincijs edi-
culam, portam ex marmore repertam scimus, quæ
multis gradibus ascendentibus, illius ascensus, qui in
Arcem duceret, argumento erat, quoniam uero hæc
porta proxime flumen uidetur esse, existimari po-
test Tarpeiam uirginem per eam aquatum exiisse,
unde commodam opportunitatem hostis intro mit-
tendi nata sit. Quidam uolunt ad eam partem in-
clinatam Arcem, qua Palatinum forum Romanum
spectat, Ouidij auctoritate adducti, qui suis uersibus
testatum reliquit, Templum concordie quod pro-
pè forum erat, cuius etiã nunc uestigia apparent, eo
loco surgere, unde plurimi gradus ad Iunonis Mo-
netæ,

Tarpeia porta

metæ, quæ in Arce pculdubio fuerat, ducebāt. Scribit Liuius uictoriam, quæ in summo concordie templo erat, fulmine ictam, dum inferretur, ad alias uictorias, quæ in Arce essent, adhesisse, quare iure hæc loca sibi inuicem proxima fuisse coniecere. Dionysius tamen in Sabini belli descriptione aperte indicare uidetur ea parte fuisse arcem, quæ superius est monstratum. Ait. n. Romulum cum copiarum parte extra urbem exquilinum occupasse. Alteram uero, cui dux erat Etruscus Lutumo Quirinalem nondum eam appellationem habentem tenere inssisse. Quorum apparatu cognito, Tatium Regem Sabinorum nocte exurgentem exploratum per regionem duxisse, nullumque in agris detrimentum intulisse. Ante occasum solis inter Quirinalem, & Capitolium in campo castra posuisse, & cum uideret firmo presidio occupata ab omnibus omnia, neque locum tutum sibi relictum ullum, in multam incidisse anxietatem, non inueniens quo pacto posset ibi esse diutius, nescienti autem quid ageret, inopinatam adfuisse felicitatem, tradito ei loco uno munitionum optimo per huiusmodi occasionem. Pretergredientibus. n. Capitoli radices Sabinis ad explorandum si qua pars collis inueniretur, quæ furto capi, aut ui posset, uirgo eos quædam ab excelso speculata conspexit, Tarpeia nomine compellauit, quibus uerbis apparet non forum romanum spectasse arcem, sed in ea parte potius, de qua supra exposuimus, fuisse positam. Tarpeiam. n. in arce fuisse fateri necesse est, cum Sabinos non prope

D

Victoria.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

Quirinalem, sed cum ad radices flumen uersus con-
spexit. Accedit quod rupes Tarpeia, ut mox dice-
tur, quae à Tarpeia uestali nomen accepit, in ea par-
te est, quae ad tyberim uergit, non qua cōcordiae tem-
plum spectatur. Quod attinet ad ascensum arcis
ad concordiam, illa ratio asserri potest, quod, quia
in colle est, ad Arcem uerò non uno tantum ex latere
ascendebatur, ab eodem etiam ad Monetae Iunonis
templum ascensus, erat, quod ad eam partem positū
fortasse fuerat. Locus uerò unde uictoria ad alias,
quae in arce fuerant, euolauit, non admodum ijs uici-
nis fuisse indicat, uim tamen fulguris non adeo insti-
gnem distantiam, disunctionemq; uerticis istorum
locorum denotat, sicut reuera non fuisse uideri po-
test. Igitur in arce Monetae fuit templū, uoto à Cam-
millo ob rem bene cum Auruncis gestam, erectum, à
monendo uero dicta est dea, nam ferunt post stragē
illam memorabilem à Gallis sennonibus editam, in
arce auditam uocem fuisse Iunonis, quae de quibusdā
sacris faciendis Romanos moneret. Maniliū uero
cuius uirtus praeclara, ac fides singularis cognita, spe-
ctataq; fuerat in patria, cum obsidione Romani in ca-
pitolio misere premerentur, quoniam tyrannidem oc-
cupare aggressus fuisset, ex Tarpeia rupe deturbā-
tum memorat. Iccirco sancitum est nequis deinceps
in capitolio habitaret. Huius domus, quae erat in ip-
so Capitolio, solo fuit equata. Eodemq; loco templū
Iunonis monetae cōstructum est, hoc autem ibi fuisse
putatur, ubi nūc conseruatorum sunt horti. Solinus

Juno cur Moneta
ta.

Manilius Tar-
peia deturba-
ta.

Tradit eodemmet loco. T. Tatium habitasse, quo fuit
 Moneta Iunonis templum. Huic signande pecunie
 officinam, quæ postea ad Saturni templum translata
 sit, adiacuisse Livijs scriptũ reliquit. In Arce Vrio-
 nis simulacrum ex cupresso fuisse, integrumq; per
 diu mansisse Plinius meminit. Anseris præterea fuit
 statua ex argento, cuius clangore, plausuq; alarum
 romani dormientes sunt excitati, quæ nocte Galli ca-
 pitolium fere obtinuerunt. Plutarchus narrat cum
 primum censores essent renuntiati, munusq; iam obi-
 re cepissent, ob memoriam, statim de uictu Anse-
 rum sacrarũ sollicitos, quæ in capitolio seruarentur,
 illum diligenter curasse solitos.

*anser ex
 argento.*

De Cliuis capitolij, de capitolio, de Iouis tonantis
 tẽplo, de fortuna. De rupe tarpeia, De saturni
 templo, de saxo carmentæ. Cap. III.

VAræ olim uia ad capitolium ascensum præ-
 bebant, quamuis ex ijs una omnium celeberrima,
 fuerit. Hanc fuisse putant, quæ contra uelabrũ
 esset, Livijs scribit eam à censoribus sterni iussam.
 M. Aemilio Cos. Suetonij autoritas magnam fidem
 rei addere uidetur. ait. n. Cesarẽ Gallici triũphi die
 uelabrũ præuehentẽ pene curru excussum axe de-
 fracto. Ascendisseq; capitolium ad lumina, quadra-
 ginta elephantis dextra atq; sinistra Lychnos gestan-
 tibus. In hoc cliuo M. Tullius scribit Milonẽ domũ
 armis, clypeisq; refertissimam habuisse. Fuit ex ster-

D ij

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

toraria porta, nam Sex. Pompelo autore ad XV° Cal. Iulij è Vestæ tēplo stercora, ceteraq; feda, atq; immunda quendam in locum in medio Cluio capitolino paratum comportari, donjciq; solita, quæ stercoraria porta clauderentur. Alium ascensum habuit capitolium, nempe è regione fori Romani; re-
ctà concordie templum spectantem. Ad huius cliui radices Seruius monet saturni fuisse templum. Non diu quidem est, cū uia quadam reperta dicitur, VII. pedū latitudine, quæ à foro, quod in capitolio est uersus fornicem septimianam loco plano positam extenditur. Tertius cliuus, ut etiā est superius dictum, is erat, qui à concordie templo ad Iunonis Monetæ ducebat. Quartus uero, quemadmodum nunc etiam uideri potest, contra urbis planiciem erat, quæ hodie admodum frequens, ac celebris est. Ibi marmorea porta pulcherrima nostra tempestate reperta est. P. Victor aut in capitolij ascēsu, qua hodie fontes puniuntur, Iouis tonantis fuisse templum, quod Augustus dicauit liberatus Periculorum expeditione cantabrica, per nocturnum iter lecticam eius fulgur perstrinxisset, seruumq; perducentem exanimasset. Quoniā uero ut tradit Suetonius ipse Iouis tēplū assidue frequentaret, somniauit queri capitolinum Iouem cultores sibi abduci, seq; respondisse tonantem pro Ianitore ei appositum. Ideoq; non parum fidei somnijs adhibens, mox tintinabulis fastigium adis re dimiuit, quod ea fere in Ianuis dependebant. Iouis Tonantis simulacrum stās fulmen tenebat. A. Loera,

+ Periculo Cū
Iuppiter vn
de Tonans.

Plinio asserente nobilissimo artifice laboratum est. Iuxta hoc fortunæ fuit etiam templum, ut ex uersibus qui in precesse sunt significatur. Tarpeia rupes unde fontes, et qui periuri dānabantur Gellio scribente detrudebantur, ex hac capitolij parte sese ad forum olitorium (plateam montanaram hodie uocant) flectens circumibat. Scribit Dionysius collem, de quo precipitarentur dannati, foro imminere. Quamobrem nonnulli coniecerunt forum romanum secundum radices capitolij inter hunc collē atq; Palatinum fuisse: rupemq; ibi, ubi tūc morti aliquo crimine damnati destinabantur, extitisse. Sed hic uicus erat Iugarius. Dionysius tamē tarpeia rupis appellatione totum collem comprehendit, ad huius radices Saturni templum fuit; ubi uetus Aerarium seruabatur, quod à Publicola primum constitutū dicitur, paucis ab hinc annis hoc loco erat cella cum turri, quam Sancti saluatoris aerarium siue in statera. quæ xenodochio. D. Mariæ in porticu, ut nunc loquuntur, erat proxima, nominabāt. P. uictor saturni templū, atq; opis in iugario uico locat. Diciq; potest eo loco quamuis positum, uico tamen impendisse, in statera appellabant à statera forma, cuius uestigia etiam Varronis temporibus, extabāt. Tarpeia rupis pars Carmentæ saxum dictum est, ea autem est, quæ ad Tyberim uergens recta ad D. Mariæ templū respōdet:

De Iouis Opt. max. templo. De Clauo Annali,
de templo termini, ac fidei. Cap. IIII.

D iij

DE ANTIQ.VRBIS ROMAE

*Iouis Opt.
Max.*

IN capitolij margine ex ea parte que appositū
est foro, cui montanario nomen est, pulcherrimū
ac celeberrimum Iouis opt. max. tēplum fuit, quod
aliquando capitolium etiam Iouis nomen habuit.
Quare multis post annis ad huius collis radices San-
cti saluatoris cognomento in maximis appellatum
constat. Tarquinus Priscus id uouit, quod deinde Su-
perbus aggressus in eius fundamentis tantum libris
argenti XL. millibus expensis, quoniam roma sta-
tim pulsus sit, sacrare non potuit, quamobrem à M.
Horatio publicolæ collega postea, ut ex marmore
qđ D. Agathæ tēplo seruatur, apparet, dicatum est.
M. ORATIVS CONSVL EX LEGE TEM-
PLVM IOVIS OPTIMI MAXIMI DEDI-
CAVIT ANNO POST REGES EXACTOS
A CONSVLIBVS POSTEA AD DICTATO-
RES QVIA MAIVS IMPERIVM ERAT
SOLEMNE CLAVI FIGENDI TRANSLA-
TVM EST. Templum hoc in circuitu ducentorū
ferme pedum erat Dionysio scribente quoquo uerū
sum habens, à parte autem qua frons meridiem tri-
plici columnarum ordine comprehendebatur. Ab
obliquis uerò partibus simplici, in eo tria sacella fuis-
se equalia inter se communia habentia latera. Me-
dium quidem Iouis. et ab utraq; parte, Iunonis à dex-
tera, à sinistrali Minervæ. In hoc templo fuit ady-
tus, siue cella penetralis, in quam ingredi nulli exce-
ptis sacerdotibus fas erat. Hic duæ aureæ coronæ ser-
uabantur, unā XX. Philippeis nūmis aestimata

adytus.

Pamphilia legati dono dedere, altera à Carthaginen-
sibus missa traditur quo tempore uictoriam summi-
tum gratulati sunt Romanis. Inter hæc & Mineruæ,
cellam Iouis Imperatoris erat simulacrum prenesti
inuectum. Ante Mineruæ cellam dii stabant, quos no-
xios uocitabant, ij tres fuerant statuæ, quæ genibus
uehementer niti, conatumq; edere uidebantur. Hic
preterea fuit tabula Nicomachi de Proserpine rap-
ptu. Inter hanc uero & Iouis cellam singulis annis
Prætor clauū figere solenni ritu ac sacrificijs sole-
bat. Tūc. n. nullo literarum usu adhuc inducto, eo nu-
merum amorum significabant. Clauumq; annalem
appellabant. Hoc uero Mineruæ tanquam artium in-
uentrici tribuebant. Ad Mineruæ sacellum Iuuentæ
erat cellula. Plinius se in eo uidisse scribit canē aenē
uulnus lingentem. Plurima in hoc templo signa, at-
que ornamenta fuere. Inter cetera statua aurea quā
Claudius Imperator dedicauit. Alia præterea uicto-
riæ nobilissima. Eodem in templo loco subterraneo
libri sybillini seruabātur. Quorum cura. x. Viris cō-
mittebatur. Hic uasa Sex de Mirrhino fuisse dicun-
tur, à Pompeio in Triumpho Romam portata. Hic
foedera, ac pacta romanorum, atq; carthaginensium
in tabulis æneis ad Aedilibus seruabantur. Palliolum
insuper purpureum, cum quo quotiescunq; Aurelia-
nus Imperator regia indumenta sua conferret, pala-
lida, cineriq; similia admirabili colore suo reddebat.
Ferunt hoc ab interiore India à Rege Persarū mis-
sum Aureliano dono datum. In hoc templo sepius

Iouis Imperat.

Dij noxijs.

clauj figebatur.

lib. Sybillin.

mirum de pallio.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

me conciones haberi, & senatusconsulta fieri consuevere. Nouiꝫ; buc Coss. hic sacra facere soliti sunt. In fundamentis huiusmodi templi iaciendis humanū caput repertum dicitur, ex quo capitolio nomen fuit. Cumq; Tarquinius constitutum haberet multis fanis sublatis, Iouis templum in eo extruere, per auguria deos rogauit quorum antea templa fuerant, Ioui ne cedendum, aliō eorum fanis translatis putaret omnium sacellorum exaugurationes admisisse aues, in termini fano non addixisse, memorant. Quomobrem ea causa sacrificijs decretis, ab augurijs moniti sunt, termini cōiunctionem cum Ioue eternum Imperium significare. Erat autē terminus nihil nisi rudis quidam lapis. Huius dei templum in superiori parte foramen habebat, ut libera facultas esset aspiciendi cælum, terminum. n. nequaquam occultandum, imò latius dilatandum censebant. Siquis uero terminum exarasset, ipsum cum bobus sacrum execrabile prorsus; grauissimeq; puniendum Numa statuit. Addunt neq; in Martis, neq; in iuuentæ fano aues de Iouis templo addixisse. Optimo quidem augurio, quasi terminus sua firmitate Imperij stabilitatem, ij uero partim florentem, uiridemq; perpetuitatem nullo timore senescentis, uetustatis, partim uirtutem in bellicis rebus gerendis significarent. Ad Iouis igitur templū fuit termini fanum. Vitellij Titiq; temporibus cum omnibus uicinis ædificijs incendio consumptum Iouis opt. max. templum conflagratumq; narrant. Iuxta hoc Fidei fuisse templum Cic. autor est. In hoc Plē

æternum imp.

Terminus lapis.

nus scribit imaginem senis extitisse pulcherrimam unde Cana
cum lyra, senemq; præcum fidibus docentem mire ab *fide, Vitz.*
excellenti artifice fictum.

De templo Iouis feretrij, Iouis custodis, Vrio
nis. De curia calabra, de ædibus Romuli, de
senatulo atq; Asylo. Cap. V.

Feretrij Iouis templum ex ea parte, quæ capito
lio respondet, ubi nunc est Ara, cæli fuisse pro cõ
perto est. Omnium templorum antiquissimum, quip
pe quod à Romulo uoto in Ceninësium expeditione
facto fuerit extructum, fuisse traditur. Is in eo bello
Acrone hostium duce cæso, ipsius spolia, cum in capi
tolium uictor ascendisset, in uicina quercu suspendit.
Opima autem ea sunt dicta. Lino autem autore,
adeo rara eius fortuna decoris fuit, ut usq; ad Augu
stum nullus unquam repertus sit, qui cum locum opi
mis spolijs ornaret, Cornelio cosso, ac M. Marcello
exceptis, quamobrem illustriorem Romulus gloriã
est cõsecutus. Ea autem opima censebantur spolia, cū
dux ducem sua ipsius manu trucidasset. Hoc tem
pore quasi Romuli institutum sequantur, aut Roma
norum triumphantium morẽ, imitentur, in solenni
pompa Augusti mensis, seruatoris Imaginem circũ
ferunt, atq; una nonnulla simulacra trũcis affixa, ue
luti trophea gestare solent. Cum Romanis fœdus es
set ferendum, ex hoc templo sceptrum sumebant, per
quod iurarent, & lapidem silicem, quo fœdus feri

*Oppe Iouis
comparata.*

arcta motu.

*q' a feriendo
fœdere feretrij*

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

vent. A quo quidem ferendi modo putat sex. pompeius templum ita appellatum. Ancus Martius aliquando id ampliauit collapsumq; Caesar Pompeij Attici cohortatione restituit. Ferunt. hic postea à D. Gregorio Ara m celi, edificatam. Cenobium hodie pulcherrimum esse ibi nemo ignorat. Nunc Frãciscanorum familiae, olim Monaci coluere. Multas antiquitissimas habet columnas. In quarum una legitur. A CVBICVLO AVGVSTORVM.

In templi exitu paruus, sed uetustate insignis obeliscus est, preterea tres statuæ Constantini Imperatoris. In capitolio insuper maximum Iouis custodis templum à Domitiano exstructum fuisse, ab eoq; dedicatum ferunt. Ac se ipsum in ipsius dei gremio locari uoluisse. Quidam ibi fuisse, ubi Sal in Capitolio seruatur, senatorisq; palatium est, putarunt. Inter tot autem res uetustissimas huius collis nihil fere hoc excepto, tametsi ne illud quidem integrum sit, reperias. Ex quadam tamen inscriptione, de qua in initio huius libri mentio est, quæ salis causa semiconsumpta exolescentibus fugientibusq; literis uidetur, hoc ædificium Domitiano uetustius fuisse declaratur.

Veiovis temp.

Itaq; nonnulli hic Vriouis templum posuere. P. uictor inter arcem capitoliumq; locat iuxta Asylum. Alij Veiovis templum in foro, quod nunc est in capitolio, posuere. Quemadmodum uero à iuuando Iouem, sic à nocendo Veiouem dixerunt. Quibusdam. n. ex dijs ut iuuarent, quibusdam ne nocerent, sacra faciebant. Veiovi capram mactabant. Huius simula-

brum, quasi ad nocendum paratus esset, sagittas ma-
 nu tenebat. Idcirco pleriq; eundem Apollinem existi-
 mauere, cui dantur sagitte. Non de sunt qui in capito-
 lio, ubi Sal seruaretur, curiam Calabrā ponant. Ea. n.
 erat publicus locus. uestigiaq; adhuc extant porti-
 cus, quæ foro immineret. Primis illis temporibus cul-
 mis curiam Calabrā crexit Romulus. Huc à Rege
 sacrificulo Senatus, populusq; ad festa, nonas idusq;
 singulorum mensum percipiendas uocabantur, ex
 quo nomen calabræ fuit. Varro scribit iuxta cala-
 bram Romuli domum fuisse, eamq; paleis coopertā
 prope hanc senatulus fuit, eo in loco, quotiescunq;
 republicæ cōsulendum esset, senatus habebatur, mul-
 ti autem, ut mox dicetur fuere senatuli. Inter arcē,
 et capitolium Asylum Romulus sacrum eò confu-
 gentibus qualicunq; crimine tenerentur perfugium
 constituit. In foro autem conseruatorum fuisse uo-
 lunt. Dionysius tradit, locum, qui inter duo querceta
 esset Misericordiæ templum appellatum, quod idem
 est cum Asylo. Theseum præterea ferunt primum
 omnium apud Græcos Asylum constituisse, tametsi
 id Statius Hercules nepotibus tribuere uideatur, cum
 insidias uimq; eorum timerent, qui ab Hercule uexa-
 ti oppressiq; fuerant. Apud Latinos uero Romu-
 lus primus instituit Asylum, quo facilius ciuitatē ha-
 bitantibus impleret. Statim enim successit, nam un-
 diq; præcipue ex Sabinis ingens seruorum, libero-
 rumq; multitudo in urbem confluit. Augustus cum
 animaduerneret occasionem ab Asylo male faciendi

Calendæ exinde.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
tradi, primus sustulit. Hunc Tyberius secutus, omnia
penitus ubicunq; essent aboleuit.

De quibusdā templis, alijsq; locis Capitolij, quæ ubi
nam sint hodie ignoratur. Cap. VI.

IN Capitolio Ericine Veneris templum à Fabio
Max. et Mentis ab Attilio Crasso dicatum, fuit.
Hæc uia breui et angusta tantum inter se distungen-
bantur. Salutis, Cōcordiæ, Libertatis, Victoriæ, Præ-
terea templum opis à Tatio consecratum, aliquan-
do fulmine scribente Liuius tactum. in hoc Scipionis
Metelli proauis statua fuit. Fortunæ primogeni-
niæ, atq; obsequentiæ à Seruio Tullo posita, tem-
pla fuere. Iouis præterea sponsoris quem Tarquin-
ius superbus erexit, Posthumius dedicauit Veneris
quoq; Caluæ in capitolio in sceminarum gratiā, bo-
noremq; erectum est, nam Gallis senonibus in urbē
inuasentibus, cum in maxima funium penuria ner-
uos arcubus, reliquisq; bellicis instrumentis para-
re non possent. matronæ Romanæ ex capillis deton-
sis miram copiam ad funes faciendos suggessere.
Aliud præterea Venus ipsa, atq; itidē Vesta habuit
Postquam ut Sex. Pompeius auctor est, omnia quæ
essent immunda, ac fœda, ad Vestæ templum, ut supe-
rius monuimus, ad eam porticum, quæ porta sterco-
raria clauderetur, deferrebantur. Ex Ouidij uersibus
conijci potest, in eo Iouis pistoris aram fuisse, mul-
tiq; in ea sententia fuere, ut Marphorij statuam illius.

dei simulacrū fuisse dixerint. In foro Capitolij fuisse Fanisse, quæ cellæ quedam erant, & cisternæ subterraneæ, ubi reponi solerēt signa uetera, quæ ex eo templo collapsa essent, & alia quedam religiose donarijs consecratis. In Capitolio atrium fuit publicū fulmine auctore Liuiο tactum. Bibliotheca præterea nobilissima, plurimisq; columnis ornatisima, duas autem habuit Porticus Metelli alteram, alterā Constantini. Locum insuper fuisse ferunt, ex quo cū bellum esset indicēdum, aut quippiam paciscēdum, uerbenam sumebant, qua paterpatratus, facialesq; coronari mos esset. In Capitolio quoq; senatum haberi, et de rep. decerni sepiissime solebat.

De multis statuis, alijsq; ornamentis, quæ hodie exant, & olim in Capitolio fuere. Cap. VII.

INter cætera, atq; innumerabilia ornamenta, quibus Capitolium erat refertum, multas habuit statuas è subiugatis prouincijs Romā inuectas, quæ autem hodie uisuntur, hæ sunt. In conseruatorum porticu ingens caput, illudq; æneum Commodi fuisse dicunt, qui e Neronis colosso deiecto, suum in eodem reposuit. manus similiter, atq; pes ingenti magnitudine spectatur. Ante porticum duo maxima fluminum simulacra ex marmore, nuda, ac pari forma apparent. Nilum, Tygrinq; nonnulli putāt representatos, quod alter sphingi peculiari bestie ægypti nititur. alter, tygridem feram inmanissima habet Erminia

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

quā Tygris præterfluit, uterq; uero ad rerū omnium, quæ ad tuendam uitam pertinent abundantiam significandam Cornucopiæ manu tenet. Quidam Naris, atq; Anienis amnem, qui in Tyberim defluunt, esse suspicantur, tametsi Naris simulacrum dicat ita fingi solere, ut ex urna aquam profunderè uideatur. Quemadmodum Tyberis Lupa ac infantulis significatur. In eadem porticu Aenea Lupa, cuius uberibus Romulus, ac Remus lactentes inbiant, conspicitur. De hac Cicero, ac Virgilius semper intellexere. Liuius hoc signum ab Aedilibus ex pecunijs, quibus multati essent fœneratores positum innuit. Antea in comitijs ad ficum uiminalem, quo loco pueri fuerāt expositi, locatum pro certo est. Inde in Lateranum, postremo in Capitoliū est translātū. Intra huius palatij portā simulacrum Herculis adhuc puberis, æneū, inauratumq; præterea nudū spectabatur: quod nunc in palatium translatum, dextra clauam, sinistra aurea poma, quæ ex hortis Hesperidum abstulerat, tenet. Repertum autem in ruinis aræ maximæ ferunt in foro Boario. In palatio satyrus miræ pulchritudinis est. In porticu autem caput, pedesq; cuiusdam Colossi marmorei, et simul fragmenta, quæ antea iuxta Pacis templum erant, uisuntur. Alia præterea opera marmorea, muris inserta Antonini ex Dacico triumpho, siue. L. Veri ex Parthorum uictoria statuas habetia ex puro marmore, palam uidere licet. Hæc autē à D. Martine templo, quod prope Martiorum est, sublata, hunc in locum traducta sunt.

Templum deniq; marmoreum insigni pulchritudine
 uisendum cernitur. In palatij interiori parte aeneas
 milacra duo, sed pusilla continentur, uetustissima ta-
 men, ac speciosissima, alterum stare uidetur instar ba-
 bens serui, alterum nudum, innixumq; pastori per-
 simile corpore inclinato, spinam acu euellere de pe-
 de uidetur. Alia signa sed trunca ac mutila non des-
 deres, ingens Leonis. x. Pont. statua à Romanis, ob
 immunitatem decreta, in eodem palatio asseruatur.
 Pictura uerò in parietibus septem Regum gesta ex-
 pressa, præterea fortissimorum Ducum Romanorū
 triumphos, ac uictorias habet. In Area Capitoliū sta-
 tua est equestis. M. Aurelij philosophi ex ære, cadu-
 ceatoris forma, quamuis. L. Verò nonnulli, uel Septi-
 mio Seuero assignēt. Non diu est cum ex templo D.
 Ioannis in Laterano eum in locum Paulus. iij. Pont.
 transtulit. Sixtus. iij. cum opus admiraretur, inter
 ceteras urbis antiquitates, minusq; apte eo loco esse
 animaduertet, bast pulcherrima ornauit. Plurima
 fuere præterea, quorum nulla certa ratio hodie red-
 di potest. De nonnullis tamen mentio habebitur, de
 quibus antea ueteres scripsere. Tres Iouis fuere sta-
 tue, una tacta fulmine quo tempore Pyrrhus in Sici-
 liam traiecit. Secundam Sp. Carbilus post samnitū
 uictoriam erexit. Hanc Plinius adeo ingentem fuisse
 refert, ut à Ioue etiam Laciario conspiceretur. Her-
 cules duas ex ære habuit: alteram à Sempronio Cos-
 dicatam, alteram à Fabio Max. Tarentinis supera-
 tis positam, opus auctore Strabone Lysippi existima-

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
 tum. Lucullus ex Apollonia Ponti urbe Apollinem
 XXX. cubitorum. C. uero ac. L. Talentorum aesti-
 matione inuexit, nunc fractum atq; dissipatum uide-
 tur. Nemesis, Boni euentus, ac Bonae fortunae simu-
 lacra Praxitelis opera fuere. Iani praeterea Imago
 in cuius dextera CCC. numerus, in sinistra, LXV.
 quasi ad anni tempus, ac dies significandos notatus
 erat. Accedunt Regum omnium statuae, ex quibus
 Plinio teste nulla, Tullo, ac Numa excepto annudum
 habuit. Bruti, Scipionis, à quo uictus, Antiochus, Syl-
 laq; predestris ex ære claro. Aemilij Lepidi, pueri in-
 super pretextati Bullam ex collo pendentem haben-
 tis, quam senatus ob hostem praelio obtruncatum ser-
 uato ciue decreuit. Metellus ob seruatum ab incendio
 Palladium, cum parum abfuisset quin una cum Ve-
 ste templo conflagraret, statuam similiter meruit.
 Adde illam Tyberij, quod annonam ingrauescen-
 tem leuasset. Plutarcus scribit Fabium Maxi-
 mum sibi ipsi equestrem statuam ex ære posuisse. Po-
 pulumq; Romanum aliam Bruto illi, à quo Tarqui-
 nij pulsi fuerunt, mediamq; ipsam inter regum sta-
 tuas positam erexisse. Domitianus decreto probi-
 buit praeter auream, argenteamq; hoc loco nullā po-
 ni. Cornelia Gracchorum mater aliam habuit, Scipio
 Asiaticus tabulam uictoriae contra Antiochum para-
 te capitolio addidit. Bocchus in Sylle gratiam duas
 triumphales imagines inseruit. In quibus aureus fuit
 Iugurta, quē in Sylle potestatem dabat. Parrhasius
 Ephesus in Capitolio Thescum pinxit. Vbi Clypeus
 Martis

Martis fuit Asdrubalis imaginem habens. Columna præterea rostrata de cælo aliquando percussa. Augustus nauali bello Aegyptiaca classe superata, ex nauium hostilium rostris quatuor columnas confecit quæ in capitolio postea à Domitiano locatæ, usque ad seruij, eo autore, ætatem perdurarunt. Hodie ad sanctum Ioan. Lateranum spectantur. Leges, & plebæ publicæ acta æneis tabulis incisa sæpius monente. M. Tullio ibi seruabatur, quarum unam fulmine tactam refert, cum dicat legum æra liquefacta. Legimus Vespasiani diligentia tria millia tabellarum quæ deflagratione capitolij ruinis obrutæ essent, erutas, atq; instauratas. præfectiq; sunt quibus harum reſciendarum negotium datum esset. Quod ex marmore uetustissimo significatur. C. CALPETANVS STATIVS. SEX. MAETORIVS. M. PERPENNA LVRCO. T. SARTIVS DECIANVS CVRATORES TABVLARIORVM PVBLICORVM. FAC. CVR. Tabule præterea in quibus leges Romulus inscribi iusserat eodẽ met loco seruabantur. Quarum hæc fuit sententia. Nihil inauspicato faciendum. Patritios tantum sacris eij, magistratibusq; interesse, plebis, agri colendi curam esse. Regum negotium esse rerum omnium Sacrarum, quarum patritij custodes essent, à populo magistratus deferri oportere, Leges similiter tenendas, de communibus negotijs ab eo decernendum. Non statim fidem habendam fabulis, quæ falso de dijs dispensantur. Nullum ex peregrinis dijs, Fauno. excepto,

E

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

sacra facienda. In templis noctu ad excubādum. Homicidas capite plectendos; nullum insolens atq; impudicum uerbum mulieribus audientibus effutiendum. Toga ad talos demissa utendum, licere cuicunq; monstruosos partus de medio tollere. Neminem nisi per portas egredi, aut ingredi audere. Urbis moenia sacrosancta esse, mulieremq; legitime uiro, in bonis, sacrificijsq; uiri sociam habendam, & quemadmodum uir paterfamilias, ita illam Matremfamilias putandam. Et sicut illa patris, ita uiri heres esset. Integrū esse uel uiro, uel Affinibus quo libuisset mortis genere Adulteram necare, mulierē, quae uinum bibisset, Adultera pena teneri. Parentibus licere filios aut relegare aut etiā, si uideretur. uēdere, aut occidere.

De Vico Iugario, & Tusco

Cap. VIII.

EXpositis ijs, quae in capitolio fuere, aut hodie etiā extāt, priusquā ad Palatinū ueniamus, quores dilucidior sit, de ijs, quae in horum collium ualle sunt, dicendum uidetur. Ad capitolij radices ex hac parte uicus fuit Iugarius, qui, ut ex Liuij uerbis elicitur, cum foro romano terminabat. Nam cum de quibusdam sacris, quae à Matronis Iunoni Reginae, quae in Auentino faciēda essent, exponeret, duas Iuuenecas albas ab Apollinis templo per carmentā portam in Urbem actas scribit, post quas duo Iunonis regina simulacra ex cupresso ferebātur, haec autem XXVII. Virgines sequebantur in uestibus oblōgis,

carmen quoddam rude atq; ineptum, sed illi etati for-
 tasse non ingratum canentes. Has decem uiri, pro
 quorum ordine illa erant instituta, laurea coronati
 non sine solēnibus, prætēxtatisq; indumētis sequebā-
 tur, ait igitur p hāc portam ingressos uicū Iugariū,
 in forū uenisse, atq; ibi puellas cōstitisse, seq; manibus
 per mutua implicitis canentes, saltantesq; choream
 instituisse. Inde uero per uicū Tuscū, per uelabrum,
 tandem per medium forū Boariū, per cliuū ad Iuno-
 nis Reginaē templū in Auentino positū ascendisse.
 Ex quo colligi facile potest Iugarium uicū ad Tar-
 peij radices, qua parte palatinū spectat, fuisse, atq;
 in forum Ro. respondisse. Preterea colligitur uicū
 Tuscū ex alia uallis parte ad palatini radices extitis-
 se. atq; ex uno latere cum foro Romano, ex altero cū
 Velabro terminasse. Presertim cum Liuius scribat
 peractis in foro choreis, per uicū Tuscū, deinde per
 Velabrū, quod esset in Auentino, iter habuisse fēmi-
 nas. Igitur nō is fuit Vicus Tuscus, ut quidam uolūt,
 totū id spatij, quod inter tres istos colles, ac Tybe-
 rim interiectū est, nam si ita esset, satis fuisset, si Li-
 uius scripsisset per Vicū eos Tuscū in Auentinū ascē-
 disse, tametsi nullius preterea loci mentionem ha-
 buisset. Siqui uero putēt uelabrū, atq; alia loca, quae
 hac planitie continerentur, Tusci uici particulas fuis-
 se, absurdū sit, nisi rem aut ratione, aut scriptorum
 antiquorū autoritate plane demonstrēt. Certe cum
 de uicis Romanis sermo est, non dubiū est eos à reli-
 quis Urbis partibus semotos, ac distinctos, neque

*Juno Jaga a
conjugijs.*

Vertumnus, p. 100
Cip. Tuscov. num.

go triumphalis. In extrema uici regione, qui etiam Turarius dictus est, in angulo uidelicet basilicæ sempronianæ, ferunt ipsius etiam Vertuni simulacrum fuisse. Lenonum hūc fuisse præcipuū domiciliū Plan- tus innuere uidetur, præterea etiā hominum nequissimorum. Martialis opera Serica hic exerceri solitū scribit, præterea mollissima queq; ex bombace ut hodie uocant, et tenuissima operis, telasq; texti, hic etiā unguentarij uersabantur.

De uia noua, de domo Tarquinij prisca, de templo a cluço uestæ, de Regia Numæ, de fornicibus Romuli, de quirini templo, et de lupercali. Cap. VIII.

IN huius uallis medio, inter duos de quibus dictum est, colles, uia noua quedam fuit, sic, ut Varro ait appellata, quod cū uetus antea fuisset, renouata fuerit. Quidius ad caput fori peruenisse innuit. Varro putat hanc ex alio capite Velabrum attingere. Ait enim Laurentalia in uelabro fieri eo loco, quo uie nouæ exitus est. Quidam putauere recta ad septizoniū extēdi usq; ad piscinā Publicā, atq; ad Bassiani Imperatoris thermas, quas P. uictor in regione Piscinæ ad uie nouæ exitum locat. Scribit Spartianus hunc Imperatorem uiam nouam strauisse, quæ sub eius thermas esset. Illud etiam addit hanc uiam omnium reliquarum pulcherrimam. Igitur Varronis uerba uelabrum uie nouæ, nec uero uiam nouam uelabro respondiisse significant. Nec me fugit plerosq;

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

niam de qua Spartianus meminit, aliam ab ea fuisse existimare, & à dextra aliquantulū à Seueri septizonio sciunctam incipere. Hoc autem septizoniū in uia Appia erat, & cum ipsa ad Capenam portā iungebatur. Videtur quidem uerisimile, nam Varro

Aius loquuntius deus.

Aij loquentij arā ad nouæ uie exitum prope uestā, quæ quidem hoc loco nō ad Caracallæ thermas erat, ponit. Scriptum reliquit Liuius à Ceditio plebeio notu uocem humana clariorem auditam in uia noua, quæ moneret, ut Magistratibus nunciaret, Gallos aduentare, ideoq; à Camillo eodem in loco cellā Aio loquentio erectam. In huiusce uie extremo uersus forum Romanū Tarquinius Priscus habitauit. Nam scribitur Tanaquil cum populo locutam de fenestra palatij sui, ex ea parte, quæ uie nouæ responderet. Rex. n. iuxta statoris Iouis templum domicilium habebat. Quamobrem relinquitur, ut homines existiment uiam nouam ex hac parte proxime uicum Tusculū initū duxisse, aut hic idem cū uico fuisse, nisi quis fortasse locū uico tusco assignatum uie nouæ, aut qui uie nouæ fuisset Tusco uico tribuendum uelit. Sed hæc descriptio plurima loca, quæ uie nouæ proxima essent, mirum in modum confunderet. Putauere nōnulli in hac ipsa ualle, quæ hodie sanctæ Mariæ Gratiarum appellatur, uestæ olim ædem fuisse, uerbis aut Plutarchi adducti. sunt, qui scribit Romanos cū summæ ui pedem à Sabinis referre coacti essent, usq; ad palatij portam pulsos, tanto robore, ac uirtute in hostem conuersos, ut ipsum statim fregissent, & usq;

que ad Numæ Regiæ uesteꝯ; templum repulissent, quasi sabinatorum fuga, uersus Palatium non esse, sed uersus capitolium potuisset: ex quo in uallem descenderant, & ad cuius radices hoc templum est uocem similiter à Ceditio auditam de Gallorum aduētū, Liuius refert, in uia noua ac super ueste tēplo accidisse. Hoc autem templū à Romulo conditum, Id uero autore Dionisio non fuit, in quo perpetuus ignis seruaretur, sed aliud ueste quidem sacrum, illudꝯ; rotundum, atꝯ; à Numa extructū, ut suo loco exponetur, quamuis quidam putarunt hic Numā templū ipsum iuxta palatium suum edificasse, Ouidiusꝯ; in fastis uidetur hoc ipsum à Numa iuxta Regiam extructum putare, quod esset & rotunda forma, Vesteꝯ; sacrum. Verum mox suo loco de huius deæ templo explicabitur. Ad hoc igitur templum uia noua erat Numæ Regia atrium pulcherrimum habens, Horatius meminit Tyberim hucusꝯ; inundasse, scribit. M. Tullius ueste lucū ad palatini Radicē fuisse, iuxta Statoris templum, & in uiam nouam deflexisse, ex eo autem luco ante captam à Gallis urbem uocem exauditam refert. ut muri & portæ reficerentur, futurum. n. esse, nisi prouisum esset, ut roma caperetur. Erat hic nimirū lucus à Cicerone ad palatini radices locatus, et multis persuasit ueste tēplū D. Syluestri in lacu templum, uel D. Mariæ liberatricis extitisse. eo autem magis ad credendum sunt adducti, quod ex quibusdam sepulchris XII. numero, quæ aliquando hic defodiendo sunt eruta, facile sacerdos

Ode 2. lib. 1.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

rum uestalium monumēta fuisse declarātur. Nos hic duo tantum notasse contenti erimus: hoc fuit Flavia Manilia. FL. MANILIAE VV. MAX. CV IVS EGREGIAM SANCTIMONIAM, ET VENERABILEM MORVM DISCIPLINAM IN DEOS QVOQVE PER VIGILEM ADMINISTRATIONEM SENATVS LAVDANDO COMPROBAVIT AEMILIVS FRATER ET FLAVII SYLVANVS ET HIRENEVS SORORIS FILII A MILITIIS OB EXIMIAM ERGA SE PIETATEM PRAESTANTIAM Q. Aliud *Clodia Claudiana erat huiusmodi. CLAELIAE CLAVDIAE VV. MAX. RELIGIOSISSIMAE BENIGNISSIMAEQ. CVIVS RITVS ET PLENAM SACRORVM ERGA DEOS ADMINISTRATIONEM VRBIS AETERNAE LAVDIBVS SS. COMPROBATA OCTAVIA. HONORATA VV. DIVINIS EIVS ADMONITIBVS SEMPER PROfecta. Ex latere hac ēt inscripta legebātur. COLLOCATA XII. CAL. APRIL. X C. AVFIDIO ATTICO ET C. ALSINIO PRAETESTATO COSS.* Quoniam vero in hunc sermonem incidimus, non omitemus Numam, autore Plutarco quatuor tantum consecrasset Vestales, deinde quoniam ille sacris non sufficerent, Tarquinius Priscus duos addidit. Vestalem minorem quam annos. VI. maiorem quā. X. natam capi fas esse negarunt, XXX. ann. servierunt

Sunt. Primo decennio sacrarum ritibus ac cerimon-
 ijs comprehendēdis uacabant. Secundo in templo mi-
 nistrabant, Tertio alias, nempe iuniores, instituebāt.
 Hoc autem spatium peracto nubere omnibus integrū
 erat, raro tamen id euenit. Si qua uero incesti crimi-
 ne damnata esset, uiuam suffodi est institutum, tanta
 erant apud omnes ueneratione, ut sole autoritate sua
 pacem inter ciues conciliarent. Verum de uestali-
 bus tot à scriptoribus. referuntur, ut nimis longum
 sit, si omnia sint persequenda, Inter statoris Iouis ac
 Vestæ templa quidam uetustis Romuli fornices fuis-
 se uolunt, quos ex lateritio confectos sua ætate cor-
 ruisse Blondus autor est. Et cum antea uetustate in-
 genti pene diruti essent, refici nequaquam uoluerē
 Romani, ut diutius Maximi hominis memoria con-
 seruaretur. In eadem ipsa ualle, quo loco. D. Theodo-
 ri templum est, Quirini ædem fuisse memorant, ubi
 Dionysius lupam aneam cum pueris fuisse tradit.
 Plinius hoc omnium antiquissimum dicit, fuisseq; an-
 te ibi duas myrtos, alteram patritiā, plebeiam alterā
 uocatam. Iuxta lupercal siue templum, siue spelun-
 cā potius in Palatino ab Arcadibus Pani Lyceo pa-
 storibus pro deo habito, sacratum. Sicut uero greci
 à lupis arcendis Lyceum, ita latini lupercal appella-
 re uoluerunt. Dionysius ait hanc speluncam opacā,
 frondosāmq; ubi Pani sacrificarent. ne suo quidem tē-
 pore conijci potuisse quo fuisset loco, idq; ex edifi-
 cijs plurimis accidisse. Sunt qui putent locum à lupa
 Romuli ac Remi nutrice appellatum. Sed quoniam

1. contra Religionem

DE ANTIQ.VRBIS ROMAE

fatis perspicuum est pueros non hic, uerum in conditio sub ficu ruminale expositos atq; à lupa lactis nutrimentum accepisse, duo fuisse Lupercalia dicendū uidetur, alterum ad Quirini tēplum ab Arcadibus pastoribus dedicatum; atq; hoc nomine uocatum, alterum in Comitio ad ficum ruminalem, sicq; à lupa nominatum. Hoc autem ex P. Victoris descriptione facile confirmatur. Nam in fori Romani regione ait ficum ruminalem in foro fuisse, quo loco etiam Lupercal. Lupercaliorum autem ludorum originē à Romulo ac Remo tribuunt, nam ante conditā urbē sacris peractis una cum reliqua Iuuentute, caprinis pellibus induti cum ioco, summaq; hilaritate exultantes, discurrerunt. Nonnulli ex Arcadia hoc solenne in latium à Carmenta allatum, atq; inde institutionem ferunt, ut nudi Iuuenes per lusum atq; luxuriam Lycaum pana uenerantes currerent. Ouidius existimare uidetur hoc sacrum ad piam lupæ memoriam institutum. Nudi hoc sacrificium celebrabant luperci per omnes urbis uicos discurrentes, et quedam carmina ad honorem Lycei canentes, corijs caprarum occurrentes mulieres uerberabant, quæ cum se ultro offerrent, facilem partum sperabant.

*fæta Lupercalia
Et partum sperabant facilius*

De foro Romano, de carcere, de Marphorio, de secretario Po. Ro. de templo Concordiæ Cap. X.

Nunc de foro Romano omnium locorum, qui antiquitus in urbe essent celeberrimo dicen-

dum. Adeo cum hac ualle iungebatur, ut à plerisque inter capitolium, Palatinumq; sit locatum, re autem uera (quemadmodum olim à Capitolijs radicibus extendebatur, parum à septimij fornice, ut hodie apparet, usque ad palatij fores, quæ prope Iouis statuaris templum erant) satis patet intra hosce duos colles positum, quamuis ad latus aliquantulum pertineat. Scribit. n. Liuius cū de bello meminit, quod Sabini gesserunt, iam capitolio ab illis occupato, in hanc uallem, de qua sermo est, descendisse, atq; à tergo Romanos inuasisse, eosq; per totum id spatij quo forum comprehendebatur, usq; ad palatij portam insecutos. Hucusq; igitur illo principio pertinebat, urbe uero iam aucta, etiam ad Titi fornicem ampliatus est. Quare Valeriū publicolam ferunt cum domum, quā in summitate Velie haberet, deieciisset (erat autem Velia in palatino locus è regione fere Titi Vespasiani fornicis) in plano, atq; in imo foro edificasse, uerū hoc ipsū etiam fori spaciū in angustū redactum est, bona. n. huius Pars comitij nomen accepit. Hoc autem à Palatio porta incipiens, qua forum, terminabat, quasi Titi fornicem attingebat, constat tamē diu potius fori ipsius partem fuisse comitium. Quamobrem Plinius de ficu mentionem faciens, quæ hoc loco erat, in foro, atq; in Comitio fuisse scribit, tametsi una tantū esset ficus, adde quod Latium appellatum est idem forum. Vt uero singulatim de eo dicamus, scire oportet carcerem Liuius scribēte, ad terrorem incrementis audaciæ media urbe imminētē foro edi-

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

*Latomia Siracus.
Carcer.*

ficatum. Huic Ser. Tullus subterraneum locū addidit non admodum à stracusanorū Latomijs diuersū, sic aut ipsi placuit appellare, hunc Sallustius apte describit. Scilicet cum quis paululū ascendisset ad Leuam circiter XX pedes depressum humi, quem undiq; parietes emunirent, atq; insuper cameram lapideis fornicibus uinctam, sed incultam, tenebris, odore foedā, atq; terribilem faciem eius fuisse, nunc D. Petro dictus est locus cognomento in carcere, Ibi Cal. Augusti, priusquam Eudoxæ Imperatricis iussu in Exilijs D. Petri in uinculis templū esset, cōstructum, solenne festum celebrari solebat, signa adhuc ueteris illius formæ apparent, atq; uestigia. Hunc autem locum syluester Pontifex Constantini hortatu dedicauit. In huius frontispicio hæc legere licet. C. VI BIVS. C. FILIVS RVFINVS M. COCCEIVS M. F. NERVA COS. EX S. C. Quamobrem Putandum est hūc ipsum carcerem renouatum, atq; alijs temporibus ampliaturū Quoniā uero ad carceris stracusani, quas latomias dixere, se militudinem Tullianum erat cōstructū, idem latomiarū nomen imposuere. Liius autor est duo atria à Catone Censorino facta, Titium, atq; Martiū, huiusq; loci triumuiris curam commissam. Quam uero horrendum, ac formidabile esset locus, latinorū non pauci literis tradiderunt. Ante carcerem Ingens simulacrum humi stratum iacet, Marphorium appellant. Naris effigiem in scopulo positam nonnulli arbitrantur, similitudine forte sse ducti nar Syllabæ, ac

*Carcer Latomia
Tullianum.*

mar, à qbus huius uocis initiū sumit, facta literarū
mutatiōe. Alij Rheni effigiem, cippumq; aenei equi,
qui Domitiano in foro decretus est, fuisse putāt, ita
ut is equus scribente Statio pede subiugati Rheni de
cuius Prouincia antea triumpharat, crines preme-
ret. Sunt qui Iouis panarij simulacrum fuisse cen-
seant, quem pistorum deum memorāt, hoc autē ideo
positum accepimus, quod Romanis à Gallis sennoni-
bus in capitolio obsessi, cum summa inopia cōmeatus
laborare putarentur, ut abundantiam copiamq; po-
tius indicarent, in hostium castra pane deiecto effece-
runt, ut pacis condiciones acciperent. De ara Pisto-
ris Iouis Ouidius meminit, superiore sententiam se-
quens, quoniam uero panibus refertissimū uidetur
saxum, in quo tamquam in lectulo cubat simulacrū,
ideo adducti sunt, ut Iouis pistoris statuam putarint.
Marphorium præterea deum uolunt, quod sit iuxta
forum Augusti, quo loco Martis erat templum, id
autem D. Martine ædem pleriq; existimāt, uel quod
nomina similitudinem habeant, uel quod ibi multa
triumphalia ornamenta in marmore sculpta uiden-
tur, uerum ex antiquissimo lapide palam est, hic po-
puli Ro. fuisse secretarium, quo secretissima queq;
seruariētur, id aut est. SALVIS DD. NN. HONO-
RIO ET THEODOSIO VICTORIOSISSI-
MIS PRINCIPIBUS SECRETARIVM AM-
PLISSIMI SENATVS QVOD VIR ILLV-
STRIS FLAVIVS ANNIVS INSTITUTE-
RAT, ET FATALIS IGNIS ABSVMP SIT

deiectis panib;
hostis intellexit
eibi copiam esse
obseruans -

Martine temp.
iterum petro

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
FLAVIUS ANNIVS EVGARIVS EPIS-
COPVS VE. PRAEF. VRB. VICE SACRA-
TOR. REPARAVIT, ET AD PRISTI-
NAM FACIEM REDVXIT.

*Iuxta pulcherrimum concordie templum fuit, quod à Varrone inter capitolium, forumq; Romanum po-
situm est. Plutarchus in ipso Romano foro locauit,
in eo. n. erat, aut ipstam propinquum, ut in eo esse
prorsus putaretur. Multa concordie templa diuer-
sis temporibus Romae preterea fuere. Vt suo loco
dicetur. Hoc uero de quo sermo est iam institutus Ca-
millus uouit condiditq; ob eam concordia, qua plebs
cum patritijs dissidens cōiuncta est. Adhuc porticus
pars templi huius extat, quae octo ingētibus Colum-
nis sustinetur. In quarū una haec leguntur. SENA-
TVS POPVLVSQ; VE ROMANVS INCEN-
DIO CONSVMPTVM RESTITVIT.*

*In Marmore preterea quodam aliquando in ruinis
reperitum, quod nunc in templo D. Ioannis Latera-
ni seruatur, haec inscriptio legitur, quae huius templi
meminit, et simul quo tempore esset instauratum.*

D. N. CONSTANTINO PIO FELICI AC
TRIVMPHATORI SEMPER AVGVSTO
OB AMPLIFICATAM TOTO ORBE
REMP. FACTIS CONSILIIISQ;.

S. P. Q. R.

AEDEM CONCORDIAE VETVSTATE
COLLAPSAM IN MELIOREM FACIEM
OPERE, ET CVLTV SPLENDIOREM

RESTITVERVNT. Ex hoc tēplo ad Iunonis Mo-
netæ, quæ in capitolio erat, plurimis gradibus ascēde-
batur, ut uero ex ipsarum columnarum monumēto,
atq; ex Ciceronis uerbis conijci potest, ad hoc tē-
plum multi gradus ducebant. Queritur M. Tullius
in concordie, cella. M. Antonium armatos inclusisse,
sicq; locum sacrum uiolasse. In hoc ipso crebro se-
natum haberi mos erat, quare curia à Lampridio
nominatur. Hoc est locus, ubi de rebus publicis de-
cerneretur. Eadem de causa Sex. Pompeius senatu-
lum uocat, innuere tamen uidetur non ut antea eo lo-
co senatum Cogi. Hoc tempore omnia eius ornāmē-
ta sublata sunt. Latonæ statua Euphranoris opus in
hoc fuit templo, quæ Apollinem, ac Dianam in sinu
foueret. Niceratus Esculapium, et Nigiam, Bedas
Battum specie uenerantis Apollinem, ac Iunonem fe-
cit. Pististratus Martem, atq; Mercurium, Sthenes ce-
rerem, Iouem, ac Mineruam, qui omnes autore Plin-
nio nobilissimi fictores fuere. Iuxta hunc locum cū
alte defoderetur, non multo abhinc tēpore, loco sub-
terraneo quiddā porticus ferè facie, aut trium offi-
cinarum instar habens repertum est, qui locus, ut ex
inscriptionibus comprehendi potest, ijs dicatus ui-
detur fuisse, qui publicis actis notandis prepositi erāt
huiusmodi autem sunt. C. AVILIVS LICINI-
VS TROSIVS CVRATOR SCOLAM DE
SVO FECIT. BEBRYX AVG. L. DRV-
SIANVS A. FABIVS XANTHVS. CVR-
SCRIBIS LIBRARIIS, ET PRAECONIBVS

Quælibet

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
AED. CVR. SCOLAM AB INCHOATO
REFECERVNT MARMORIBVS ORNA-
VERVNT VICTORIAM AVGVSTAM,
ET SEDES AENEAS ET CAETERA OR-
NAMENTA DE SVA PECVNIA FECE-
RVNT. Eodem in loco *sed parte exteriori haec pra-*
terea habentur. BEBRYX AVG. L. DRVSI-
NVS A. FABIVS XANTHVS CVR. IMA-
GINES ARGENTEAS DEORVM. SEPTEM.
POST DEDICATIONEM SCHOLAE ET
MVTVLOS CVM TABELLA AENEA DE
SVA PECVNIA DEDERVNT. *Hic Cippus*
inuentus est, super Stilichonis statua iacebat, ut titu-
lus declarat.

FL. STILICHONI V. C.
FLAVIO STILICHONI ILLVSTRISSIMO
VIRO MAGISTRO EQVITVM, PEDI-
TVMQ. COMITI DOMESTICORVM
TRIBVNO PRAETORIANO, ET AB IN-
EVNTAE AETATE PER GRADVS CLA-
RISSIMAE MILITIAE AD COLUMEN
GLORIAE SEMPITERNAE, ET REGIAE
ADFINITATIS EVECTO PRO GENERO
CIVI THEODOSII AVGVSTI IN OMNI-
BVS BELLIS ATQ. VICTORIIS, ET AB EO
IN ADFINITATEM REGIAM COOPTA-
TO, ITEM QVAE SOCERO DN. HONO-
RI AVGVSTI AFRICA CONSILIIS EIVS
EX PROVISIOINE LIBERATA. EX S. C.

Paucis

Paucis ab hinc annis ex Romano Foro lapides excauati sunt, in quibus consulum dictatorum, ac tribunorum militum cum potestate consulari nomina sculpta leguntur. Sumuntq; à nominibus Romanorum Regum principium, atq; ad Augustum Imperatorem usq; perueniunt. Visuntur præterea incisa eorum nomina, qui triumphum ducere meruerunt, & quo tempore triumpharunt. Sunt hæc lapidum fragmenta, ideoq; minus ordo temporū percipitur, multisq; in locis consumptis literis, non satis plane leguntur. Hi lapides nunc in muro palatii conseruatorū sub dio positi sunt impensa uidelicet cardinalis Farnensis, ut inscriptione super Catalogo dictorū magistratum apparet, & epigramate Cardinalis Visei sub isdem literis inciso.

De septimij fornice de Miliario Aureo, de æde Saturni, & de Aerario. Cap. XI.

AD capitolij radices initio fori prope locum superius expositum ē regione templi D. Mariæ ad hanc usq; ætatem septimij fornix est quamuis semustus, ac dirutus, is autē fuit septimij Seueri, quē cæteris omnibus romanis pulchritudine longe præstitisse commemorāt. Hic, uictoriæ alata, & simul trophea, belliq; reliqua simulacra terrestria, naualiaq; cōspiciuntur, hic huiusmodi inscriptio apposita ē
IMP. CAES. LVCIO SEPTIMIO M. FIL.
SEVERO PIO PERTINACI AVG. PATRI

F

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
 PATRIAE PARTHICO, ARABICO, ET
 PARTICO ADIABENICO PONTIF. MAX.
 TRIBVNIC. POTETS. XI. IMP. XI. COS. III.
 PROCOS. ET IMP. CAES. M. AVRELIO L.
 FIL. ANTONINO AVG. PIO FOELICI TRI
 BYNIC. POTEST. VI. COS. PROCOS. P. P.
 OPTIMIS, FORTISSIMISQ. PRINCIPI-
 BVS OB REM. RESTITVTAM, IMPE-
 RIVMQ. POPVLI ROMANI PROPAGA-
 TVM INSIGNIBVS VIRTVTIBVS EORVM
 DOMI, FORISQ. S. P. Q. R.

Quamuis huic Imperatori fornix erectus est, trium-
 phare tamen noluit. Ne de suis triumphum agere ui-
 deretur. uel quod non satis commode in curru sede-
 re posset, cum ex pedibus uehementer laboraret. Fi-
 lio tamen id concessit, ut in ea re suis uicibus funge-
 retur. Huiusmodi autem fornices ijs poni mos erat,
 qui ex prouincijs rebus bene gestis ad urbem uicto-
 res reuertebantur. Quamobrem in ijs uictoriarum
 Ceterarumq. rerum insignium simulacra incidi sole-
 bant. Plinius autor est sua etate hanc consuetudinē
 fornicum decernendorum cepisse, idq. uerisimile sit
 cum nullum uetustiore Romae conspiciamus, quā
 Titi, cuius tempore is autor fuerat. Veteres. n. pro
 fornicibus triumphales statuas, siue etiam trophea
 clarissimis Imperatoribus erigere consueuerunt,
 in Exquilij hodie uidere licet, in quibus Marij ob
 deuictos Cymbros ad hanc usq. diem trophea seruā-
 tur. In septimiani fornicis conspectu Miliarium an-

Plinius Tit. t. 1. p. 1.

velum Romanum fuisse ferunt. Fuit autem columna
 ex qua, ut tradit Plin. omnes viæ Italiae initium ca-
 piebant, ex hac. n. columna discedentes ad quasvis ur- *discedentibus*
 bis portas erat accessus, quidā ibi omnes Italiae vias
 incisas, atq; ibi terminasse putauerunt. In urbis autē
 umbilico eam constituunt, ad caput Romani fori lo-
 cavit Plinius, ad saturni templum ponit tacitus. Hæc
 autem omnia inter se loca quam proxima fuisse cer-
 tum est. Saturni templum id fuisse olim, existimatur
 quod D. Adriani hodie appellant. Macrobius tradit
 id à Tullo Hostilio sacratum, tuncq; Saturnalia pri-
 mum sunt instituta. quamvis alij aliter sentiant. uerū
 templorum Saturni diuersitas id effecit. In ijs illud
 numeratur, quod Augusti hortatu Munatius Planus
 erexit, quod uero fuit in foro longe omnium clarissi-
 mum, atq; celeberrimum putatur fuisse. Nam Asco-
 nius in ipso Romano foro ærarium positum, idemq;
 in saturni templo fuisse dicit, aiunt. n. hoc regnante *Saturni. q̄e dāq̄m*
 ne nomē quidem furti extitisse, cum omnia essent cō- *non fuit. Unde*
 munia. Sed omnia cum fide summa, atq; iustitia ge- *Quid. erat Sat.*
 rerentur, nonnulli uero id accidisse, aiunt, quod pri-
 mus omnium pecuniæ signanda in Italia antor. exti-
 terit. Scribit Plinius annis septē ante bellum punicū
 tertium in ærario romano auri pondo DCCXXVII.
 argenti nonaginta duo millia, et in pecunijs
 CCC. et LXXXV. M. fuisse, Ex quo
 facile dijudicari licet, quanta accessio fieri Potue-
 rit ærarij, tot prouincijs, Regnisq; à Romanis
 partis, in ærario publica acta, atq; una decreta sena-

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

tus Elephantini libri insuper, quibus XXXV. Tribus notatæ essent, asservabantur. Caesar ad omnem calumniam, odiumq; tollendum libras, quot in ærario fuere, Suetonio autore, in quibus proscriptorum nomina iacerent, comburi iussit. mos erat, ut priusquam quicquam aliud agerent, legati qui ex omnibus orbis regionibus Romam mittebantur, ad saturni ærarium accederent, ubi eorum nomina præfectus in libro describeret. Nam quæstorum fuit cura, providerent, nequid illis deesset. quamvis uero legatorum multitudine effectum esset, ut ex publico non alerentur, illud nihilominus observatum est .s. ut nomina in ærario darent. Profecto omnia, quæ ad publicum attinerent, in ærario custodiebantur. Scribit Plinius ex Perse Macedonum rege devicto tantum auri atque argenti in ærarium ingestum, ut omnia uestigia usq; ad Hircij, et Pansæ consulatum amota, civitatem mirifice relevarint. In ærario locus fuit Vicesimarius appellatus, quod in eo omnium prouentuum publicorum vigesima pars, quam nemo tangeret, nisi re quæpiâ maxime premète, reponeretur. Hic ubi primum designati censores erant, iurare soliti sunt. In huius templi summitate Tritones fuisse Macrobius scribit, quæ bucina incurvæ ex marinis conchilijs factæ dicuntur. Hoc templum scribente Plinio, quoniam ficus arbor radicibus serpentibus Syluani, atque Isidis simulacrum quod ante id templum erat, subuerteret, sublatum numismatum est. Ingentem uini ex ære, parua admodum forma, et semiustorum no-

Vicesimarius, loc;

Itro auro de fossam scimus, quam obrem plerique addu-
cti sunt ut cudendarum pecuniarum officinam ibi
fuisse putarent, quam in capitolium translata[m] ac-
cepimus, quo antea loco fuerat, ad Monetæ Iunonis
templum. Multi in eo Saturni templo quod ad radia-
cem capitolij esset, de quo demonstratum iam est, era-
rium fuisse putant, ideo persuasi quod is locus nostro
etiam tempore D. Saluatoris cognomento in era-
rio, aut in statera nominatus est. Quoniam uero op-
timum reip. statu, ut Asconius est autor, erarium in fo-
ro fuisse romano, nihil ob stare putamus, quo minus
in hoc peruetusto Saturni templo, quod ad capitolij
radicem fuit, erarium extiterit. Hoc. n. longe eo an-
tiquior est, quod in foro locauimus. Accedit quod ta-
met si in illud templum tanquam clarius ac celebrius
translatum fuerit erarium, haic tamen erarij nomē
succedentibus postea temporibus remanserit. Dicere
autē nemo audeat, eo usque forum attigisse, ut in eo id
templum fuisset, praesertim si, quæ de iugario uirgo
exposuimus, meminere.

De templo Iouis statoris, de Tarquinij
domo de rostris. Cap. XII.

STatoris Iouis templum à Romulo ibi est con-
ditum, ubi contra Sabinos stetit, cum Iouē ora-
set, ut sui prope terga uertentes stetissent, ad palati-
ni fuit radicem, prope D. Mariā liberatricem, hic
autem adhuc altissimi parietes extant. In extrema fo-

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

ri Romani parte. Liuius ponit, qua Palatinus est, ait. n. Romanis à Sabinis usq; ad palatij fores exagitationis, & toto foro effusis. hic Romulum templū uouisse, quod postea soluisset. hic senatus haberi sepiissime solebat, non semel rescriptum est, ex maximo Neronis Incendio conflagrauit. e regione istius templi scribit Liuius Tarquiniij Superbi fuisse domum, in cuius atrio Annius fecialis sibi ipsi statuam locarit cum Romani bello nauati Antiates superassent, ex eorum nauium rostris forum, suggestumq; ornerūt, ut uero aliqui putant de nouo; ex ere ipso quod nauibus detraxerant factus est, quare locus, ac templum rostra appellatum est. Duobus in locis fuere rostra, quamobrem & nouorū ac uetustorum rostrorum mētio est. Noua prope Iouis statoris fuisse templum, qua parte capitolium spectatur, ad palatini radices, atq; in foro quidem, media fere inter Iouis statoris, atq; Augusti templum. Vetera ex Asconij sententia in comitijs apud Curiam Hostiliam, atque eò postea, ubi noua posuimus, translata sunt. Vterq; autē ex ijs locis celeberrimus fuit. In rostris Magistratus sedentes iura administrabāt, ex ijs conciones fiebant. Legesq; proferebantur, ad Rostra quippe, qui locus esset celeberrimus, statuæ erigebātur. Ideo accepimus tres ibi fuisse Sybillas, unā Camilli, Celiq; quatuor, antiquissimæ ille quidem Rosci, Nautij, Fulciniq;, qui cum ad Fidenatos legati missi essent, ab illis occisi sunt. Eodem loco, sed celebriori, Cn. Octauij fuit simulacrum, ut asserit plinius. Cn.

Rostra.

Octauio, qui Regem Antiochum daturum se responsum dicentem, uirga, quam tenebat forte, circumscriptus fisset, et priusquā egrederetur circulo illo, responsum dare coegisset, in ea legatione interfecto, senatū statum poni iussisse occultatissimo loco in rostris Hoc tamē nonnulli pompilio tribuunt. Ad rostra Equestre statuā aureā Sylla habuit hac inscriptio est CORNELIO SYLLAE IMPERATORI FOR TVNATO. Addit Plinius iuxta eadē rostra Her culistunicati eleo habitu Romae, torua facie statuā fuisse, in qua tres tituli. L. Luculli Imperatoris de manubijs, alter, Pupillum Luculli filium ex. S. C. dedicasse, Tertius, T. septimium Sabinum edilē cur rulem ex priuato in publicum restituisse Ita quisque putabat hac uia sibi laudem comparare. Scribit Dionysius ex aliorum sententia loco fori Romani celebri ac claro Leonem lapideum pro rostris iacuisse, Faustuli corpori impositum, cum ibi esset interfectus, quod Romuli, ac Remi pugnantium inter se in ermis certamen dirimere uoluisset, in ijs præponi eorum capita solebant, qui ob insignem aliquam causam interfecti fuissent, tradit. n. Appianus Marij Iunioris caput pro rostris medio foro à Sylla affixū. post Rostra uetera Romuli sepulcrum fuisse uolunt Erant autem uetera hæc rostra è regione Græcostasis. ut uero utraq; rostra clara, atq; illustria fuissent. nihilominus maiorem partem rerum, de quibus superius est tractatum, in Veteribus fuisse potiusquā in nouis existimant.

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

De Equo Domitiani, de lacu Curtio de
Cloaca maxima. Cap. XIII.

Domitiani equus æneus qui canēte Statio adeo memorabile fuit opus, ut etiam inauratum ac gemis distinctum atque ornatum fuerit, in medio foro iuxta eam columnam, quā hodie solam stare uidemus, positus est paruo abhinc Intervallo, ex superiori parte huius colossi, fortasse uero in hortis qui ibi expectantur, nobilissimus Lacus fuit, quem Curtium appellarunt. De cuius nominis origine uaria afferuntur. Nonnulli à Metio Curtio Sabino nomen accepisse memorant, qui cum in prelio, quod inter Sabinos ac Romulum commissum esset, Sabini pulsi atq; acie iam inclinata laborarent, cunq; eo curtiis adductus esset, ut de salute desperaret, exanguē, ac Sauciū cecidisse, seq; in lacum profundum recepisse, atque in eum se cum armis coniecisse, ex quo cum incolumis euasisset, Curtij nomine lacum appellatū. Alij in medio foro hiatu facto terram cauerna ingēti desedisse ferunt, quæ cum repleti nulla ratiōe posset, cum augures dixissent ad eam opplendam, morbumq; ciuitate tollendum opus esse ut in illam quod preciosissimum præter cetera omnia Romæ esset, ingererent, Curtium Equitem Romanum cum armis pro salute, ac liberatione patriæ, & cum equo se in specū immisisset, quamobrem effectum est, ut hiatus conclusus statim fuerit, ac pestis repēte cessarit. Scribit Liuius lacum Curtiū non ab antiquo illo. T. Ta-

Hiatus in foro.

ij milite Curtio Metio, sed ab hoc appellatum, non
 menq; à recentiori facto fuisse seruatum priori ob-
 literato, Quidam à Curtio consule cognominatum
 uolunt, qui cum ibi fulmen cecidisset, ex. S. C. septus
 sit. ait Varro ex hoc lacu cloacam publice deriuatã.
 Liuius memorat à Tarquinio Prisco Cloacam maxi-
 mam factam, quo omnes urbis totius sordes defer-
 rentur in Tyberim, adeo uero magnificum, ac spectã-
 dum fuit opus, ut cum omnibus preclaris edificijs,
 quæ etiam maxime florente rep. instituta essent, com-
 parari merito potuisset, Plinius scribit ex quo hoc
 opus erat factum à Tarquinio Prisco, DCCC. annis
 prope inexpugnabilem ad sua usq; tempora duras-
 se. Amplitudine aut ea fuisse ait, ut uehem feni lar-
 ge onustam per illam transmitti commodissime pos-
 set. sunt qui eius mensuram hodie seruent. Aiuntq;
 XII. pedum latitudinem habere, nam multis in lo-
 cis eius rei uestigia uidentur, subdit uero Plinius cū
 hoc opus Tarquinius Priscus plebis manibus face-
 ret, essetq; labor, incertum, longior an periculosior,
 passim conscita nece quiritibus tedium fugientibus,
 nouum, & inexcogitatum antea, posteaq; remedium
 inuenit ille rex, ut omnium defunctorum crucibus si-
 geret corpora spectãda ciuibus, simul, & feribus uo-
 lucribusq; laceranda. Quamobrem pudor Ro. nomi-
 nis proprius, qui sæpe res perditas seruaui in præ-
 lijs, tunc quoq; subuenit. Plinius autem nepos scribit
 quiritum fossas appellatas, quod à quiritibus hoc
 est Romanis essent factæ, tametsi Liuius scribit

Cloaca

feris

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

fossas quiritum Anti Martij opus fuisse, ad planitie
urbis muniendam. Sic apparet duo hæc edificia uno
nomine appellata. Non omittendum et illud quod nō
nulli putent quiritum fossam eam fuisse, quam Tar-
quinius post suos aggeres struxerit. Postea uero in
hæc ipsam cloacam VII. ingētes riuos corruant M.
Agrippa, qui cloacæ sordes summoentes mundicie
illam reddebant. Non me fugit plerasq; alias fuisse
Romæ Cloacas, quæ tamen omnes in hanc unam in-
fluebant. De hac autem hoc loco diximus, quoniam
illa per Romanum forum transiens, super lacu Cur-
tio facta est. In cloaca maximam statuam repertam
dicunt, Cloacine deæ dicatam. Tripliciter aiunt diui-
sam ad Iouis statoris templum, partemq; huius ho-
die etiam per uelabrum excurrere uidemus, ac in Ty-
berim peruenire, modico interuallo ab inferiori pon-
te D. Mariæ, harum cloacarum constituti erant præ-
fecti, quarum præcipua cura esset ut ex uetustissimis
monumentis apparet, inter quæ sequens nūc ante Ia-
nuam domus Vicentij Rustici Romani ciuis posita
uidetur, cum apud pontem sextum reperta fuisset.

EX AVCTORITATE IMP. CAESARIS
DIVI TRAIANI PARTHICI F. DIVI NER-
VAE NEPOTIS TRAIANI HADRIANI
AVG. PONTIF. MAX. TRIB. POTES-
T. V. IMP. IIII. COS. III. MESSIVS RVSTICVS
CVRATOR ALVEI ET RIPARVM TIBE-
RIS ET CLOACARVM VRBIS R. R. RE-
STITVIT SECVNDVM PRAECEDENTEM

Cloacina Dea.

TERMINATIONEM PROXIMI. CIPB.
 PED. CXV. S. *idem ex alio marmore antiquis-*
simo significatur. EX AVCTORITATE IM.
 CAESARIS DIVI NERVAE FIL. NERVAE
 TRAIANI AVG. GERM. PONTIFICIS MA-
 XIMI TRIBVNIC. POTESTAT. V. C O S.
 IIII. P. P. TI. IVLIVS FEROX CVRATOR
 ALVEI ET RIPARVM TIBERIS ET
 CLOACARVM VRBIS TERMINAVIT RI-
 PAM RR. PROXIMO CIPPO PCCCLXX
 XVI S. *Accepimus sordes finumq; cloacarū mil-*
le Talentis, quod ad fertilitatem esset omnium opti-
imum, olitoribus uendi solutum a censoribus.

De Basilica Pauli Aemilij, de templo Iulij Cesa-
 ris, Castoris ac Pollucis, atq; Augusti, deq; pon-
 te Calligulae. Cap. XIII.

VT uero ordinem institutum sequamur, scribit
 Statius Equum Domitiani Pauli Aemilij basili-
 cam à Sinistra, à dextra Iulij Caesaris templum ha-
 buisse, posteriori parte concordiae templum spectas-
 se, quare apparet in medio foro basilicam Pauli Aemi-
 lij (ut ex Epistola. C. Tullij colligitur) pulcherri-
 mam fuisse, Plinius, et columnis phrygijs mirabi-
 lem, atq; inter magnifica opera quae Romae specta-
 ri possent numerat. Plutarchus nouies centena millia
 numum in hac basilica expensa scribit, quae Cos. cum
 Marcello à Cesare acceperat, quare sibi ipsum con-

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

ciliarat. Putant fuisse hanc inter illud templū, quod hodie D. Hadriani nomen habet, & pulcherrimum illud Faustinae, ex cuius porticu adhuc decem ingentes columnae extant, nec diu est cum ibi aliae columnae maximae, atq; una marmorea tabulae aliaq; id generis excauata sunt. Iulij Caesaris templum uero à dextra Equi Domitiani erat in medio ut iam diximus foro uersus curtium lacum, nam Tacito scribente, Galba ante hoc templum Saucius primo ictu cecidit, Curtiumq; lacum cruentauit. Tradit Appianus cum finis Caesaris efferretur in forum, hic primū sibi arā, postea uero templum nobilissimum dicatum, in quo quidem Augustus excellentissimam picturam castoris ac pollucis tum uictoriae affixerit. Veneris quoq; ē mari exeuntis simulacrum dicauit. Addunt in eodem foro Castoris fuisse templum, ubi tamen, non explicant, non multum à uestae templo abfuisse Dionysius asserit cum huius templi cōdendi rationem affert. Ait. n. cum Posthumius dictator ad lacum Regillum hostem fudisset, cumq; eo praelio accidisset, ut duo Iuuenes praclare ex equis posthumio opem ferentes pugnasent, & undiq; Conquisiti non reperiuntur, existimasse Posthumium ferunt Castorē atq; pollucem illos fuisse. Quamobrem ijs templum in foro erexit, atq; eo quidem loco, ubi conspecti fuerāt sese atq; equos sudore diffuentes lauare in aqua, quae ad uestae templum fluebat, ibiq; uictoriā praelio paratam nunciasse. Idcirco sic positum illud templum existimatur, ut faciem ad forum Romanum, posteriore

partem ad uestæ templum uerteret, ita ut medium esset inter Cæsaris templum, porticumq; concordie. In hoc templo sapissime senatus habebatur rebus publicis disponēdis. Plinius tradit ante ipsum. Q. Martij Tremuli equestrem togatam statuam fuisse, qui Sānites bis deuicerat, captaq; Anagnia populum stipendio liberauerat. Ouidius addit Tiberium eiusq; fratrem Castori ac Polluci templum posuisse ad Iuturnæ lacum, quidam tamen id templum, quod erectum à Posthumuo fuerat, ab ijs potius instauratum. Quis. n. putet ad templum uestæ Iuturnæ lacum fuisse: non magno abhinc interuallo Augusti fuit templum, quod à Tiberio inchoatum, calligula postea absoluit. Is. n. super hoc templo à palatino ad capitolum pontem superbissimum duxit, qui LXXX. columnis candidissimi marmoris sustinebatur, quarum tres adhuc ex palatini, tres ex capitolijs parte stare uidemus.

De templo Faustine, de fornice Fabiana, de tribunali Libonis, de templo fani, de doliolis, ac de ceteris, q̄ in foro Ro. essent Cap. XV.

N Vlli dubium est quin Faustine templum à Marito sibi erectum in foro fuisset. Nam hoc ipso tempore iuxta Pauli Aemilij basilicam bonam ipsius partem stare uidemus. Et simul. X. ingentes columnas ipsius porticus, in quibus hæc habentur.

DIVO ANTONINO ET DIVAE FAVSTI

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
 NAE EX. S. C. In huius autem ruinis D. Lat-
 rentij templum fuisse uolunt, cui in miranda cogno-
 mentum est. Proxime hoc templum fornicem Fabia-
 num ac Libonis tribunal fuisse ferūt. Tremellius. in
 id ad Faustina templum locat. Libonis uero puteal;
 sic latini appellant, prope hunc ipsum fornicem reli-
 qui ponunt. Fornicem autem Asconius in uia sacra,
 quae hinc ad capitolium extendebatur, constituit. Fa-
 bius Cefs. posuit, in uictoria quam aduersus Alabro-
 ges est consecutus, memoriam. Idcirco in eo fornice
 scuta, atq; cetera uictoriae insignia expressa uidebā-
 tur. Hic igitur Libonis erat puteal, ubi iura reddi sa-
 pe solebant, cum is locus à mercatoribus, ac fenera-
 toribus maxime celebraretur. Prope Fani erat tem-
 plum, quod Procopij ætate ut ipse asserit, in media
 foro erat è regione capitolij, addit in eo etiam cel-
 tam quadratam fuisse forma, atq; ea magnitudine quæ
 Fani simulacrum integrum cum duobus capitibus ex-
 ære quinq; pedum caperet. Subditq; geminas templi
 fuisse portas, quæ pacis tempore claudebantur, belli
 patebant, Fanumq; geminum appellatū. Nōnulli pro-
 pè Domitiani æquum hoc templum fuisse uolunt, re-
 n. uera parum ab eo loco, quem supra posuimus, abe-
 rat. In eodem Romano foro locus dicitur fuisse, cūi
 Dolioli nomen esset sic uocatus, quia inuadentibus
 Gallis Sennonibus Sacra Romanorum in eodem lo-
 co doliolis condita, illic de fossa sunt, à flumine quiri-
 nali quidam ideo putant dictum quod multis ante an-
 nis Numa quædam mystica ibi reposuisset, nec desūt,

Libonis tribu-
 nal et puteal.

Victoria .i. uict
 insignia.

fani simul. 2.
 capitib;
 fani dic, non
 fani.

qui affirmant hoc loco senonum Gallorum sepultos fuisse cineres. In foro est columna, qua nullum edifi- *Cinera Senonum*
cium sustentatur, solā, ibi erectam putant, ut ea alicui fortissimi uiri uirtus, ut mos erat, illustraretur. Fortasse aut ea fuit, quā Plinius scribit erectā C. Duillio, qui primus nauali prelio Carthagenenses superauit atq; ibi suis temporibus fuisse tradit. In foro Magistratus deponi, iura reddi plurimis quidem locis, ac ludi fieri mos erat. quare. idem Plinius commemorat Casarem in gladiatorijs ludis forum texisse, Tuncque in capite Tuberonis prætoris Urbani in foro *Picum Cieur.*
ro iura pro tribunali reddentis, auem picum ita placide sedisse, ut manu prehenderetur. in foro Ro. Cesareique stris statua erecta est, in cuius capite crinita erat stella, quemadmodum in nonnullis numismatis eius uidere licet. Augustus præterea aliā habere meruit, sed aliæ per plures extitere. Quamobrem Plinius meminit, omnes aliquando quotquot fuissent. Statuas fori sublatas eorum qui magistratum gessissent, exceptis ijs, quæ aut populi, aut senatus decreto erant posite. Plurimæ item fuere columnæ, ut hominū Virtutem testarentur. In ijs Cafari Ro. populus statuit ex solido marmore ex Numidia uecto XX fere pedum. Hac inscriptione. PATRI PATRIÆ. Omnium uero q̄ Romæ erectæ essent antiquissimā. C. Mœnij fuisse oblatinos uictos Plinius refert. Scribit Dionysius in foro ipso sup̄ angulari lapide triū Albanorū fratrum qui a tribus Horatijs fuissent superati, spolia affixa, quare Horatorū pula meruit ap-

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ
pellari, plurimis etiam picturis ornatissimum fuit
rum, iccirco scribit Plinius Lucium Hostilium Man-
einum, qui primus Carthaginem irruerat, sitū eius,
expugnationesq; depictas proponendo in foro, et ip-
sū assistētē populo spectāti singula enarrare solitū.

De locis Comitij, sed in primis de Romuli tem-
plo, de Basilica portia, de domo Mœnij,
ac de Curia Hostilia. Cap. XVI.

Post Ro. forum quod et Comitium appellauere
Faustina porticus sese offert, quam in foro simi-
liter esse dictum est, eademq; cum templo D. Cosmi
ac Damiani, quod Remi quidam, nonnulli Romu-
li, pleriq; utriusq; templum fuisse uolunt. Quemad-
modum. n. ij nempe Romulus, ac Remus, ita Cosmus
ac Damianus fratres fuere. Hoc autem prudenter
ueteres animaduenterunt, qui cum Gētilium templa
nostris sanctis accommodarent, quoad eius fieri po-
tuit similitudinem aliquam in ijs seruare, ac retinere
uoluerunt. Id in eo templo commutando obseruaue-
runt, quod Pantheon Priſci uocabant, cum omnium
sanctorum nomine permutarint. Idem in Carmentæ
et Catherinæ, in Herculis, qui Alexicatos uocaba-
tur, et D. Alexij, sicq; in ceteris templis prudentis-
sime secuti sunt. Plinius est autor Caruiliū Conſu-
lem uictis Sabinis Romulo hoc templum Construiſ-
ſe, atq; hostium ſpolijs exornasse, tabulæ marmoreæ
plurimæ in parietibus uiſentur, primo aditu rotun-
dum est,

dum est, superiori uero parte apertum ad lumen accipiendum instar Diuæ Mariæ Rotundæ. Interior pars quadrati lōgioris formā tenet durant adhuc uetustissimæ ipsius fores ex ære factæ. Statim succedit Catonis Basilica, quam Cēsor ex ære publico edificatam Portiam appellauit. Quoniam uero in basilicis iura reddi solerent, & maxima quæq; tractari Trib. Plebis dicente Plutarcho unam ex his columnis, quod esset impedimento, loco ammouere constituerunt. Basilica quidem nihil aliud quam domum regiam significat Vitruius de basilicis precipiēs monet ipsas cum foro coniungi, locisq; quam maxime apricis, ut per hyemē commodius Mercatores exponere res suas possint. Igitur in basilicis mercatores uersari, ac iura dici consueuerunt. Sciendū quo primum loco Portia fuit basilica, Mœnij domum fuisse. Is autem Mœnius fertur absumpto patrimonio domum etiam ipsam uendidisse Catoni, quam ad forum spectantem habebat, una sibi excepta columna, unde ludos gladiatorios, signis tabulatisq; exterius porrectis spectaret, quæ postea ex eo Mœnij Columna nominata est, inde omnia ædificia exporrecta ad spectādum Meniana sunt dicta. Aconius refert Clodij corpus in Curiam illatum, crematumq; sub sellijs, & tribunalibus & mensis, & codicibus librariorū, quo igne & ipsa quoq; curia flagrarit, & item Portia basilica, quæ erat ei iuncta, ambusta est. Sequebatur Curia Hostilia à Tullo Hostilio extructa, ut ait Varro, ultra ueterem Curiam à Romulo edificatā,

Basilica quid.

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

non ingentem tamen alij inter ueterem, ac Portianam
 locant Hostiliam. in huius conspectu rostra uetera
 fuisse, de quibus tunc est dictum, cum de nouis expo-
 suimus. At Plinius eodem igne quo curia hostilia cō-
 sumpta est, Aetij Nauij quoq; statuæ basim, quæ pro-
 pe esset, dirutam atq; euersam. Idem autor scribit
 Messalem principem tabulam picture prælij, quo
 Carthaginenses, & Hieronem in Sicilia deuicerat,
 proposuisse in latere Curie Hostiliæ anno ab urbe
 condita quadringentesimo nonagesimo. Sequenti tem-
 pore in ruinis marmor inuentum accepimus in quo
 essent hæc uerba. IN CURIA HOSTILIA.
 Nullibi aut excepto illo templo, quod augurato dia-
 catum, Consecratumq; fuerat, de rebus ad remp. spe-
 ctantibus tractari licebat. Quare non omnibus in tē-
 plis de ijs agi poterat, in quibus hæc facultas es-
 set, Curie uocabantur, hæ duorum generum fuisse,
 alia. n. erat in qua de religione tractarent, qualis ue-
 tus fuit Curia, alia in qua de rebus publicis agerent
 sicut Hostilia, Vitruuius ponit tria hæc loca scilicet
 Curiam, ærarium, ac Carcerē in foro esse oportere.

De domo Cæsaris, de Porticu Liuiæ de templo.

Pacis de uia sacra.

Cap. XVII.

Vbi maximum templum pacis solo æquatum iace-
 re uidetur, non procul à. D. Cosmi ac Damiani
 templo, ferunt. C. Cæsaris olim fuisse domum. Is scri-
 bente Suetonio in suburra prius habitauit modicis

quidem edibus, post autem pontificatum Maximum in sacra uia domo publica. Hæc aut sunt ædes quas cū Iulia sumptuosissime ornasset, Augustus diruit, ibiq; Liuiæ uxori porticum erexit, In hac porticu meminit Plinius uitam fuisse adeo diffusam, atq; opacam, ut ambulationes omnes subdiales umbrosis pergulis opacaret. Adeoq; fecundam, ut ex ea duodenas mufi amphoras conficeret. Ex huius loci superiori parte, Curiaq; Hostilia tum basilica Portiæ, de quibus Paulo ante diximus, Vespasianus postea pacis templum condidit, tametsi nonnulli putent Cæsaris ædes, ac Liuiæ porticum superiori loco fuisse basilicæ Portiæ, Curiaq; Hostiliæ constitutam. Verum Pacis templum magnitudine, Pulchritudine, ac diuitijs omnia romana templa superasse affirmant. Nec mirum, cū in illo omnia uasa, atq; ornamenta præciosa, quæ ex Hierosolymæ templo exportata, atq; in Triumpho, à Tito ducta sunt, tēplo reposita fuerint, non obscurum sit. Huius uero Triumpho, ac Victoriæ simulacræ adhuc in ipsius Titi fornice spectantur. Inter ea uero quibus id templū ornatum ditatumq; fuit. Omnia indumentorum genera, quæ in Salomonis familia plurimi æstimarentur, quod gemmis ornata essent, eo congesta, atq; importata fuere. Sed hæc omnia Alaricus Senior Gothus Roma Capta ex hoc templo sū mouisse dicitur. Herodianus asserit istud templum repente, & prope diuinitus sub Commodō Imp. totion conflagrasse. Irridēda uulgi opinio est existimantis maiorem huiusce templi Partem corruisse Cbris-

sto nascente, singulisq; annis die ipsius Natali paratam dissolui, præsertim cum constet annos ferme LXXX. post natum Christum à Vespasiano conditum. Non me tamen latet aram Paci ab Augusto positam, quam Agrippa auxerit, ubi tamen fuerit non liquet. Nec procul à pacis ruinis in hortis D. Mariæ novæ duo fornices conspiciuntur vetustissimi illi quidem, alter ad occidentem, alter ad orientem spectat. Ideo nonnulli, duo templa soli alterum, lunæ vero alterum posita putant, quæ autore Varrone T. Tatius erexerit. Isis, ac Serapidis fuisse, sunt qui uelint uerbis Vitruuij adducti, qui uidetur præcipere, ut Isidi serapidq; in foro ubi ad mercatum conuenirent, templa constituenda, hic autem. s. in uia sacra celebrari mos fuit referre Varrone; hæc autem uia, ut idem est autor à carinis inchoare, atq; à cella firinæ ex superiori parte Amphitheatrici, ad Titi uero fornices extendi, atq; ex ipsius loci regione, ubi sunt D. Mariæ novæ horti, in forum uerò peruenire, capitoliūq; attingere, pacis templo à dextra, ijs uero duobus templis quorum uestigia in D. Mariæ novæ horti apparere dicebamus à sinistra relictis. Hoc pacto sacra uia partim Comitij erat, partim fori Romani. Quare multa in uia sacra esse dicuntur, quæ in foro, ac Comitio esse putabantur. Id de Cæsaris ædibus, ubi postea Læuæ porticus fuit, dici potest, Plinius narrat ludis gladiatorijs, quos ipse exhibuit, ab eius domo usq; ad Capitolium forum omne ac uia sacra linteis, ac uelis contextisse. Scribit Varro hic appella

tam utam, quoniam singulis mensibus Augures ab arce capitolij discedentes per eam ad auguria captanda accederēt. Alij à foedere, quod primum inter Romulum atq; Tatium percussum sit, ita nominatā uolunt. In huius uia capite iuxta Larium ædem domum habuit Ancus Martius. In eadem Mercatus frequentissimus fiebat, ac nouæ fruges, Pomaq; hie uendi solita.

De ficu ruminali, de loco proprio Comitij de Greco stasi, de concordie templo, de senatu, de domo Faustuli, Catilinæ, Scauri, ac de Vulcani templo Cap. XVIII.

Expositis ijs locis, quæ à Sinistra fuissent Comitij, nunc ad ea quæ ex alia parte iuxta palatini radices erant, ueniamus. Ficus Ruminalis sub qua Romulum, ac Remum expositos memorant, in medio fere huius collis latere fuit, ea parte, qua Romuli templum, curiaq; Hostilia spectatur. Quoniam uero ibi germani fratres uel expositi, uel educati essent, Germanum locum nominauere, Varro innuit in Palatini margine locum fuisse, qui, ut alij interpretantur, ex ea parte, quæ supra Iouem statorem est, usq; ad eum locum fere, qui Titi fornici opponitur, extēdebatur, atq; inde ad eum usq; locum, qui è Constantini fornicis regione est, Veliam appellatam. Tacitus grauissimus autor Ruminalem ficum scribit, quæ esset in Comitio, & quæ DCCCXL. ann. amplius uiuam Ro-

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

Romuli Remiq; memoriam uiuens ipsa ac uirens conser-
 uasset, aliquando exaruisse ramis, truncoq; prorsus
 amisso, idq; pro tri sti omine habitū, quousq; ad radi-
 ces non repullulasset, Vrbi exitium significari existi-
 matum esse, quamobrem sacerdotes multū labora-
 se memorat. Alij à Romulo quasi Romularem uoca-
 tam putarunt. Pleriq; à lupa, cuius mammis educati
 Pueri fuissent, quod eas Rumas latini. appellarent,
 dixere. Quidam quod sub ea armenta æstatis tempo-
 re frigora captantes herbas ruminare cōsueuissent.
 Ex eadem ficu picum auem cibum pueris ferentem,
 deuolasse solitum ferunt. Ouidius suo etiam tempo-
 re huius arboris uestigia apparuisse indicat, quā
 Cornelij insuper Taciti etate qui Ouidio posterior
 fuit durasse superius demonstrauius. Plinius, cum
 Tacito par etate scribit maximam fuisse sacerdoti-
 bus curam, ut si quando exaresceret, statim repasti-
 natione renouaretur. Proditq; hoc loco diu in huius
 rei memoriam lupæ puerorumq; simulacrū ex ære;
 quod, ut antea dictum est in capitolio spectatur. Hoc
 uero Liuius tradit ab Aedilibus fieri iussum, et si-
 mul alia per multa ex feneratorum damnationibus.
 Sub hunc locum Comitium uolunt omnino fuisse, à si-
 mul citando appellatum, quod eò populus ad magi-
 stratus creandos Conueniret. Vnde etiam Comitiales
 dies dicti Comitij gerendis apti, ac dicati, qui-
 bus cum populo agi licebat. Ita uero uocatum Plutar-
 chus existimat, quod in eum locum Romulus, ac Ta-
 tius ad fœdera conuenissent. Liuius tradit Comitium,

eum nunquam tectum fuisset, tum primum coopertum cum in Italiam Annibal descendit. Suetonius prodit à Cesare refectum. Hic Horatii Coclitis statua fuit, qui pontem solus contra Hetruscos defendit, hæc usque ad Plinij tempora ipso asserente duravit. Hermodori Ephesij præterea alia extitit à Romanis erecta quod sub Decemviris leges à Græcia Romam allatas fuerat interpretatus. Græcostasis uero locus dicitur fuisse, ubi Nationum subsisterent legati, qui ad senatum essent missi, à Græcis utpote à nobiliori nomine accepit, quippe quod ea gens disciplinarum omnium liberalium, atq; artium scientia cæteras nationes longissimo interuallo superaret, et precipue floreret, Accirco pro dignitate ijs domicilium tribuebatur. Supra Comitium erat Græcostasis, collis margini, ac palatii, quod erat in Palatino incumbens. Quare hunc locum, multosq; super Comitij appellare solitij sunt, non autem in Comitij, tametsi proxima essent. Multis gradibus in Græcostasin ascēdebatur. Plinius narrat Flauium uouisse ædem concordie, si populo recōciliasset ordines, et cum id pecunia publica non decerneretur, ex multatitia foeneratoribus condemnatis ædiculam æream fecisse in Græcostasi, incidiq; in tabula ærea fecisse ædem. C. quatuor annis post Capitolium dedicatum, multa concordie fuere templa, nam præter ea de quibus antea dictum est, uel Camilli, uel Fuluij dedicatione nota, aliud à Liua Germanici matre positum est, ob eam Concordiam, qua tranquillissime cum uiro iux erat. Nam, ut etiam Sueton

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
 nius est autor. Tiberius dicauit. Volunt autem hoc tē-
 plum in Liuiæ fuisse porticu. Aliqui in Vulcani foro
 locant. In hoc templo Sardonichen gemmam fuisse
 aiunt aureo cornu Augustæ dono inclusā; Scribuntq;
 Polycratis Samij Tyranni fuisse gemmam, Hūc tra-
 dunt cū sibi uisus esset ad summæ foelicitatis fastigiū
 peruenisse, ut fortunam, si posset, placaret, ut secun-
 dum uitæ cursum perpetuumq; sine ulla offensione,
 futuriq; mali timore teneret, in altum nauigio proue-
 ctum, atque in profundum Annulum, qui hāc ipsam
 gemmam haberet, ē digito detractum, sibi alioqui ca-
 rissimum proiecisse. Verum fortuna ipsa non passa
 eā de causā Tyrānum mœrere, in Piscis eximie ma-
 gnitudinis uentre reseruauit, cumq; ille retibus ali-
 quando captus, à Regis seruis esset emptus, in uentre
 annulus repertus est. Ferunt præterea Maniliū præ-
 torem Gallie concordie templum uouisse quod po-
 stea ex .S.C. ædificauit. Ex ijs templis unū, nam qđ
 fuerit plane ignoratur, ab Opimio Cos. inuito popu-
 lo aut instauratum, aut conditum putant. Ideo noctu
 ibi scriptum est, OPVS VECORDIAE TEM-
 PLVM CONCORDIAE FECIT. Supra Græ-
 costasim, ut Varroni Placet, ubi erat concordie tem-
 plum, et Basilica Opimij, senatus ad res cōmunes tra-
 ctandas congregabatur, unde etiam senaculum locū
 appellauere. Sed uarijs temporibus uaria fuere sena-
 cula, nam præter hoc, concordie templum mediū in-
 ter capitolium ac forū fuit. In capitolio aliud de quo
 superius. aliud in Martis templo in uia Appia, ubi ho

stium legatos admittebant, facta potestate mandata exponendi. Adde quod suum senaculum ipsæ etiã forminæ in quirinali ab Heliogabalo cõstitutum habuere. Supra Comitium ad Græcostasim, sicumq; ruminalem domũ Faustuli tradunt fuisse. Iuxta uero Opinijs basilicæ Catilinæ, è regione uero D. Mariæ nouæ scauri ædes fuere. Huius atũ, ut Plinius arbitratur, primũ marmõreos parietes habuit ex Lucullo quidẽ marmore duodequadragenũ pedũ lōgitudine, quam obrem miratur autor grauis simus tatam luxuriam à censoribus silentio legum tolerari potuisse. Iuxta Titi fornicem suũ Palatino Vulcani templum à Tito Tatio positum fuit. Hoc autem Sex. Pompeius supra comitium locat. Hic lotõ arborem fuisse Plinius scribit à Romulo plantatum, quæ postea radicibus sese usq; ad Cæsaris forum diffudit. Hæc autem omnia loca, de quibus est expositum supra Comitium fuisse, in margine Palatini stare quodammodo uidebantur.

De Vespasiani fornice.

Cap. XIX.

SVpra Comitium similiratione uerum ex opposito Romani fori in uia sacra adhuc Titi Imp. fornix conspicitur imperfectus quidem ac fractus uetustate; hunc sibi ex Hierosolymæ uictoriæ decreuere. Omnibusq; qui triumphales essent antiquior existimatur. In huius frontispicio hæc habentur. SENA-
TVS POPVLVSQ. ROMANVS DIVO TI

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
TO DIVI VESPASIANI F. VESPASIAN
NO AVGVSTO *Sed aliud eiusdem uictorie mo
numentum huiusmodi est in ruinis inuentum.*

S. P. Q. R.

IMP. TITO CAESARI DIVI VESPASIA
NI FILIO VESPASIANO AV G. PONT.
MAX. TR.POT.X.IMPERATOR XVII.
XIII.P.P.PRINCIPI SVO. QVI PRAE
CEPTIS PATRIAE CONSILIISQ. ET AV
SPICIIS GENTEM IVDEORVM DO
MVIT, ET VRBEM HIEROSOLYMAM
OMNIBVS ANTE SE DVCIBVS REGI
BVS, GENTIBVS AVT FRVSTRA PE
TITAM AVT OMNINO INTENTATAM
DELEVIT. *In eodem fornice currus Triumphā
tis siue Arca foederis, cui fasces duodecim praecedūt
confpicitur. Spolia itē ex altera pte ac triūphali pō
pa, aureū candelabrum septem ramos continens, in
quibus septem lumina accendebātur, quibus, ut qui
dam cēsent, septem planetae significabātur, duo pra
terea tabulae ex marmore, in quibus tota Lex Mo
se scripta erat, Vasa templi, aurea mensa, atq; alia pra
ciosissima, quae ut paulo ante demonstratum est, om
nia in Pacis templo quod Vespasianus erexit, Ala
ricus uero senior Roma Capta diripuit, fuere repo
sita, sed quando de locis Palatini dici captum est, ab
ijs non uidetur decedendum.*

*De colle Palatino, de Palatio, quod erat, de Romuli
domo, Tulij, Flacij.* Cap. XX.

Palatinus collis omnibus ædificijs cōsumptis, ex-
cepto fano D. Nicolai à Calisto pontifice ædifica-
to, ad præscam solitudinem redactus uidetur. Nam
quemadmodum antea ab ouium, quæ ibi pascere-
balatu, nomen Palatini quasi balatini accepit, ita hoc
tempore nihil nisi incultum atq; agreste omnino ui-
deas. Cum uero resp. floreret, Regum atq; Impera-
torum, ut ex ipsius ruinis perspicui potest, domiciliū
fuit. Aruspices ferunt tunc Romani Imperij futurā
finem, cum Palatinus non coleretur. Putant nonnul-
li à Palante Euandri proauo dictum, aliqui à palan-
teo Arcadie urbe, uel à palando, quæ uox errare si-
gnificat, quod illic palare idest errare pecudes pascē-
do solerent. Seu quod palantes. i. errantes Arcades
cum Euandro Ibi confederunt. Alij à Palantia latini
uxore cognominatum uolunt. Tremelius Romuleū
appellauit hunc collem. Hodie uulgo maius Palatiū
uocant. Vnde amplissima quæq; principum domici-
lia palatia dici capere, quamuis illud Palatiū quod
regum temporibus fuit, modicam quandam partem
tantum ipsius occuparet. A quo uero fuerit auctum,
obscurum est. Suctonius scribit huius partem usque
ad forum extensam à Caligula, ac ingenti illo pon-
te cum Capitolio coniunctam. Hoc autem ideo acci-
disse putant, quod cum plures particulam tantum fe-
cerint, illius mentionem facere scriptores noluerunt.
Huius Palatij fores iuxta statoris Iouis templum fue-
re Faustinae fano oppositæ, huius collis circuitū mil-
lium esse passuum nonnulli uolunt, humilis quidē est.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
ac depressus, ædificiorum uero altitudine, ac sublimi
tate editus uidetur. In ea parte quæ ad palatii fores
spectat, Seruij Tulij domum fuisse scribunt præter
eā quam habuit in Exquilij, in eodem palatio Arti-
um fuisse dicitur, in quod senatus conuenire frequē-
tissimus solebat, quoniam augurato esset ædificatum
Ea autem pars, quæ contra capitolium est, cum ma-
iorem partem palatii occuparet, minus frequentes
priuatorum habitationibus, atq; ædificijs fuisse me-
moratur. Hac parte Remuli casam locant. Is au-
tem cum fratre unicus pastorum more multa tuga-
ria ex lignis atq; harundinibus confecerat, Iccir-
co Dionysius tradit sua ætate unum durasse. In huius
collis angulo ex palatio ad circum diuertente, casa
Romuli dictum. Quod sacrum ij Custodiebant, qui-
bus est horum cura, nihil illi magnificentius adden-
tes, sed siquid aut per hyemem, aut uetustatem labo-
raret, quod reliquum esset munientes, diruta, ac con-
sumpta quantum possent similia prioribus restitue-
bant. In alio huius collis angulo domus fuit. M. Tul-
lij Ciceronis, quam à Crasso quinquaginta millibus
aureorum nostrorum emit. Quam cum esset emptu-
rus, nec pecuniam in presens haberet, à Publio Sylla
quitum reus erat, mutuo accepit. Hæc furore Clodij
urgente combusta est. Atq; ibi libertatis templum à
Clodio Conditum addita pulcherrima porticu. Sed
in Ceramio alteram habuit, ipse. n. scribit Clodium
Milonis domum suamq; in Ceramio expugnare, &
incendere conatum esse, domumq; P. Sulle pro Ca-

stris sibi ad eam impugnationem sumpsisse. Iuxta hæc in palatino. M. Flaccus domum habuit super cuius ruinis Catulus, Is quicum Mario Cimbro deleuit, pulcherrimam porticum ædificauit.

De summa Velia, de domo Valerij Publicolæ, de templo Victoriæ, de penatibus, de orco, de Tulij Hostilij domo, de loco Palatij, de templo Cybe-
lis. Cap. XXI.

Locus uero, quem Veliam siue summam Veliam ab ouium lanis uellendis dixere, nondum usu ton-
dendi excogitato, ut ait Varro ad eam partem uergit, quæ est intra Titi fornicem, ac Coliseum. In priori igitur Velie parte, quæ foro propinquior est. Valerij Publicolæ fuit domus. Quam, cum uideret populus minus placere, quod ibi tanquam in loco edito, ac mun-
dito habitaret, statim deiectam, ac demolitam sub col-
lis radicibus iuxta, Turrim, quam *Pallaram* appel-
lant, ædificauit. In huius collis margine fuit Victoriæ templum à L. postumio Cos. dicatum, prope quod Victoriæ ipsi Virginis cognomento fanum posuisse Catonem Liuius scribit. P. Victor utrunque locum in mar-
gine Ro. fori locat. Nec procul hinc templum fuit In-
nonis hospitæ. Ab his locis sequebatur deorum pena-
tum templum, hoc non multum abesse à foro Diony-
sius tradit, in eo deorum Troianorum imagines fuisse, hac inscriptione. DII PENATES. si autem

Pallara

*Penates Tro-
ianorum*

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

— duorum Adolescentulorum forma erāt, pilam manu
sedendo habentes. Scribit solinus eodēmet loco, quo
hoc templum uerat, Tulij Hostilij fuisse domum,
in qua prius habitauit, quam Hostiliam de suo nomi-
ne dictam curia m ædificasset. Orci uero templum lo-
cant, prope hunc locum in collis fere angulo, qui est
supra Constantini fornicem. Hic tradit Lampridius
Heliogabalum deo suo Heliogabalo templum crexis-
se, quo matris deum ministros, ignem Vestæ, Palladiū,
Ancilia, atq; omnia quecunq; maxima ueneratione ha-
berentur à Romanis, quo preter ceteros deus ipse
deus coleretur. transferre cogitabat. Locus uero Pal-
ladij ibi fuisse dicitur, ubi hodie sanum est D. Andrea
in pallara, ut appellant, quasi ipse collis angulo, eius
autem ingentes ruine admirationis causam afferunt.
Palladium. Aiuunt Palladium uetustissimum fuisse palladis simula-
crum ex ligno à Troia profectum, tunc autem et ocu-
los, et hastam simul quam manuteneret, mouisse uo-
lunt. Nauten unum ex Aeneæ socijs Troia in Italiam
hoc intulisse scribunt, diuq; in uestæ templo conserua-
tum, neq; cuiq; hoc uidere fas fuit, præter Vestalem,
Cuius palladij precipua cura tradita esset, conflagrato
uero Veste templo, à Metello seruatum tradunt. Vnde
etiam oculis captus dicitur. Hicq; celeberrimo loco
locatus est. Eodem loco Magnæ deum Matris fuit tē-
plum. Cybelem uocant. à Iunio Bruto dicatum, ludis
Megalēsisibus additis. E Pessimunte autem Pbrygiæ ei-
uitate allatum est, quare etiā phrigiā, Matremq; Idæā
appellant. Hoc autem à scipione Nasica, quem senatus

optimum iudicauit à flumine, in urbem inductum, in uictoriæ templo, quod erat in palatino, locatum est, quousq; hoc proprium templum, ubi repositum fuit, erectum est. Huius deæ simulacrum tympanum manus tenebat, Turritam uero Coronam capite gestabat. Naui uero qua uesta erat, in arena, cū Tyberis aque ualde exsiccatae essent, hæsit. Quam tamen Claudia Vestalis mira facilitate zona alligata traxit. Quoniam uero simulacrum luto uolutatum erat, Postero die in Almone fluuio ablutum, Scipio Nasica, ut Paulo ante dicebamus, per capenam portam in urbem inuexit.

De domo Augusti, de templo Apollinis, de Bibliothecis antiquis, de fidei item templo, de Thermis Palatinis, de uictoriæ tēplo, plurimisq; locis, q̄ in palatino fuerunt. Ca. XXII.

EO autem latere Palatini, quod ad Circum maximū spectat domum augustus habuit, ubi etiam dicente Suetonio natus est, Capita bubula locū appellabant. Primum in domo, quæ calui oratoris fuerat. In palatio postea in ædiculis Hortensii, habitauit. Iuxta hæc domum pulcherrimū Apollini templum Augustus cōdidit, cuius etiam nunc uestigia extant. Hoc aut̄ ideo extruxit, quod eo loco de cælo percussio, Aruspices ibi templum Apollini erigendum monuerūt. In hoc templo lampades pendeant quasi poma ex arboribus. In eodem poetae sua scripta, ut quæq; probatissima fuissent, reponere soliti sunt. Celeberrimum fuit quidem, supe

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

riori loco solis currum habuit, aureum, quare late tan-
 quam radijs solis templum splendebat. In eo ipso nobi-
 lissimam porticum Augustus fecit, atq; una Bibliothe-
 cam libris tum graecis, tum latinis ornatisimam. In qua
 Numeriano Imperatori statuam cum hac inscriptio-
 ne posuit. D. NVMAERIANO ORATORI
 POTENTISSIM. In Bibliotheca monente Plinio.
 Colossus fuit Appollinis ex ere. L. pedum altitudine.
 In porticu uero Varronis fuit statua sibi uiuenti ere-
 cta. Plinius narrat Apollinis simulacrum, quod in eo
 esset templo, scopae opus, Dianae uero, quod ibi erat,
 Timothei opus fuisse. In area, quae ante hoc templum
 erat, quattuor Vaccae aeneae, fuere preti filiae, Miro-
 nis artificis, et excellentissimi arte factae. In hac area
 locus fuit, quem Romam quadratam uocauere, quod
 murus in quadrum ductus locum cingeret. Ibi autem
 ea omnia, quibus in condendis urbibus uti solent, in opti-
 mi augurij signum reponebantur. Hic laurum fuisse
 aiunt pulcherrimam, quae ad capitolij quercum specta-
 ret, tuncq; nata ferunt cum Augustus natus est, hac
 triumphales coronari mos fuit. In hoc ipso templo Apol-
 linis Augustus, cum iam admodum senex esset senatum cogere
 aliquando solebat. Suetonius tradit Paulo post Augu-
 sti obitum, quo loco natus erat, cellam sibi erectam. Lux-
 ta hunc locum domum Tiberius habuit, quae nobilissima
 Bibliotheca exornata fuit. Plurimae autem antiquitus
 Romae Bibliothecae memorantur, quarum duae cele-
 berrimae sunt existimatae, Palatina scilicet, quae eadem
 esse putatur quam in Apolline Augustus constituit.

Atq;

4. Vaccae Preti
 filiae.

Bibliotheca

Atq; Vlpia à Traiano instituta satis quidem ornata. In capitolio alia numeratur Maiorum bibliotheca nuncupata. Alia item Pauli iuxta Marcelli Theatrum, quæ etiam octavia dicta est, quod ab ea fuerit condita. Verum hac scelerate, quam maximam nemo non iudicat Veteres caruere, Imprimendi artem intelligo, quam à duobus fratribus in Germania inuentam. CCCCLV. ferunt. Vaticanum aliam pulcherrimam habet, quam Nicolaus. V. Pont. ex omnibus orbis partibus libris conquestis aut inchoauit, aut auxit. Sixtus uero plurimis grecis latinisq; libris etiam illustrauit. In huius collis fere medio fidei templum à Numa conditum autore Liuius, uel ut alij narant à Roma Aeneæ nepte. Vetustate collapsum Augustus restituit. Prope hunc locum fuere palatinæ thermæ, atq; huc pars aquæ Claudie deriuabat, sicut ex altissimis murorum marginibus, quæ adhuc extant, conijci licet. In palatini uertice Victoriæ templum præterea fuit, quod Arcades, qui Euandrum secuti fuerant Dionysio scribente, condidere, In eodem colle plurima alia fuere ædificia, quorum ne in ruinis quidem uestigia dignosci possunt. In ijs Iouis, Victoriæ ædes fertur, quam. Q. Fabius bello Sabino dicauit. Febris etiam ipsius ne noceret ibidem templum habuit, cui tria posita templa fuere. Id de quo nunc dicebamus, aliud in campo, ubi Marij monumenta sunt, Aliud in extremo uici longi. In hæc autem templa omnia remedia, quibus in egritudine usi erant, asserébatur. In palatino ipso templum fuit deæ, quæ

H

febris

DE ANTIQ.VRBIS ROMAE

ad uiris placādis Viriplatam uocauere. Nam eo, quā
tiescunq; rixæ, ac iurgia inter uirum atq; uxorem or
ta essent, conueniebant, atq; in eodem multis ultro ci
troq; dictis, domum placati reuertebantur. Fuit & sa
liorum curia, in qua cum conflagrasset, Romuli Li
taus repertus est integer. Larium fanum, Insuper au
guratorium, ubi captabantur auguria, & ut asserit
Plinius Cæsaris etiam domus fuit. Vbi monet Apolli
nem ac Dianam curru uestos fuisse, præterea aurigā
ex solido fictos lapide, Viestruuij Bacchi domus, itē,
quæ cū esset demolita atq; cōstructa de Publico pra
ta Bacchi dictus est locus, is autem admodum Roma
clarus fuisse dicitur. Vanni & prata & domus, in
super, uicus fuit padi cognomēto, aliusq; fortune re
spicientis. In hoc colle solennitatem celebrari cū mer
catu mos fuit, quem Palatuar nominabant, Romulū
narrant in hoc colle hastā fixisse, quæ factis radici
bus, uiruit, arborq; ingens facta est. Lampridius tra
dit areas palatini ē lapide lacædemonio atq; alijs la
pidum nobilissimorum generibus Helioabalū, stra
uisse, ac de suo nomine Antonianas uocasse.

De Cæsaris, Augusti, & Neruæ foro, atq;
alijs Cap. XXIII.

forum.

Sed ne quid ex ea parte qua forum erat Roma
num desiderari possit, de tribus alijs foris, quæ
iuxta illud erant, dicendum uidetur, Forum autē id
erat, in quo ciues, maxime uersarentur, negotiationi

proprius locus, rebusq; uendendis, atq; emendis accommodatus, Quædam fuere, in quibus tatum causæ agebantur, ac iudicia exercebantur. Caesar post pompeianâ Victoriâ, suû Romano foro proximû constituit. Ibi autem fuit, ubi nunc horti uidentur, post Cosmi ac Damiani templum. Plinius scribit solum tantum foro extruendo. HS millies Casarem dictatorem emissæ. Neq; uero mercatus causa institutum tradit Appianus, sed ad causas, iudiciâq; tractanda. Templum Veneri Genitrici, quod in pharsalia uouerat, condidit. In hac æde Atticem, & Medeam, quas Timonactus Byzantius pinsit, atq; octoginta talētis uenundatas Caesar posuit. Ante huius templi fores equi Caesaris simulacrum fuit, quem anteriores pedes humanos habuisse, nullumq; excepto Casare sessorem passum memorant, modicum, at pulcherrimum fuit id forum; multisq; statuîs ornatissimum. In quibus Casari una posita est loricata. Veneris simulacrum fuit opus Archefilai. Non admodum procul à domo sua uoluit esse, ea autem in uia sacra fuerat. Et ut ante expositum est, lotos, quæ in Comitio erat, in forû usq; Caesaris per stationes municipiorû penetrasse. Augusti uero forum ideo minus fuit amplum, quod non putauit eos cogendos, qui domos iuxta haberēt, fuit in hortis, qui post Marphorium uidentur, templum D. Martine uarijs ornamentis refertissimum. Inter quæ Coruini statua fuit in crista galleæ Coruû habens, à quo in bello adiutus est. Duæ Apellis picturæ, in altera Castoris, ac Pollucis cum uictor

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

na, atq; Alexandro altera belli effigiem reuinctis manibus, Alexandrumq; triumphantem habebat. Hic Apollinem fuisse dicunt, ex ebore, de quo intellexisse putant Horatium, cum perduto quodam neglecto dixit, se ab Apolline seruatum. Ad hoc uero forum faciendum multitudine hominum, ac litium adductus est, quibus cum duo non sufficerent, tertium addendum currauit. Idcirco omni festinatione adhibita nondum etiã Martis Vltoris templo pfecto, publicauit. Hoc templum bello philipensi pro paterna ultione suscepto uouit, postea uero ea fori parte locauit, quae nunc est iuxta D. Martinae templum. Sanxitq; ut hic de bellis, triumphisq; consuleretur. Hic senatus, prouincias cum Imperio petitori huc deducerentur. Quicq; uictores redissent, huc insignia triumphorum inferrent. Hoc forũ duas pulcherrimas habuit porticus, ubi omnium fortissimorum uirorum statuas habitu triumphantum Augustus dedicauit. Adrianus postea Imperator idem restituit. Quare plurimi illud templum, quod ipsi Antoninus pius dicauit, sibi ipsi erexisse putant, in qua sententia Capitolinus esse uidetur. Hocq; ab Adriano primo Pont. D. Adriano consecratum, in tribus foris est, appellatum quod inter haec fora conditum esset. Hodie apparet more ueteri factum, satisq; conspicuum, fores habet Aeneas. In extremo Augusti foro prope radices quirinalis, uestigia adhuc extant Neruae palatii, columnas mirae magnitudinis habentis, quae porticus alicuius palatii fuisse putatur. Quare multi Neruae, non Augusti forum existimauerunt,

Horatii Loc.

Satyr. 9. in fine.

lib. 1. = sic me

seruauit Apollo

eo autem magis adducuntur, quod ferunt Traianum suū iuxta Neruæ forum, quod ipse dotaucrat condidisse, non tamen animaduertunt Neruæ forum Transitorium dictum, quod inde facile uel ad Cæsaris, uel ad Augusti, uel ad Romanum etiam forum esset accessus. Nisi quis fortasse arguat hoc medium inter Traiani, Augusti, Romanumq; forum fuisse, uerum nullum reperiunt forum Romæ, quod apertum propriumq; auctoris signum, sicut Traiani ac Neruæ foro accidit, demonstret. Neruæ uero forum inter ea quæ Cæsaris, Augustiq;, & id quod Romanum est appellatum, medium fuit. Hoc Suetonio auctore à Domitiano nouum est excitatum. Augusti foro proximum, postq; illud templum quod D. Adriano dicatū fuit, Transitorium, ut superius est demonstratum, uocauere. Plurimis Columnis, ac statuīs ornatissimum fuit. Quamobrem tradit Spartianus plurimas multis ex locis Alexandrum Seuerum statuas pedestres atq; equestres superiorum Imperatorum cōquisitas, atq; cum titulis, columnisq; Aencis, quæ eorum omnium gesta ordine, indicarent, in hoc foro erexisse. Hodie quam paucissima ex illis ornamentis antiquis igni labefactata, ac corrupta extant. Hæc autem dimidiata in eius fragmentis leguntur. IMP. NERVA CAESAR AVG. PONT. MAXIM. TRIB. POT. II. IMP. II. PROCOS. Vice autem forniciis, aut monumenti Neruæ, Hodie Arcam Noe appellant imperiti, duo præterea à dextra per lapidis iactum inter se distantes spectantur.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

fornices, difficile tamen quid fuissent comprehendere potest. Hic Fani quadri frontis, cū suo templo (bifrons n. iuxta Marcelli theatrum erat) Simulacrum fuisse memorant. Prope hunc feneratorum consistebat mercatorumq; opibus parandis intenti.

De foro Traiani, cū omnibus quae in eo essent de sepulcro Publicij. De domo Cornutorum. Cap. XXIII.

O Perepretium uidetur priusquam e mentione istius uallis excedamus, ea etiam asserere, quae cunque post Augusti, et ultra Caesaris forum fuisse traduntur. Vt de uniuersa hac planitie plena haberi cognitio possit. Post Augusti forum, illud Traiani fuit, quod pulcherrimum inter capitolium, atq; Quirinalem constituit, ijs demolitis, ac deturbatis, quae fere capitolium attingerent, ut omnia aequaret. Huius artifex Apollodorus narratur fuisse autore Dione. Habuit autem pulcherrimā porticū, Columnasq; ea magnitudine, ut spectantes admiratione obstupescerent, adeo ut gigantum fere opus putaretur. Infinitis statuis Clarissimorum hominum ornatum erat, quae undiq; ab Alexandro Seuero conquisitae, eo in loco locatae, ac repositae fuerant. Atq; ut asserit Gellius in fastigijs fori Traiani simulacra sunt sita circum undiq; in aurata equorum, atq; signorum militarium, subscriptumq; esse EX MANVBIIS. Inter cetera autem ornamenta, Claudiani, etiam Poetae fuit. Cui

*ius testis est titulus in quibusdam adiculis adhuc ser-
uatus, qui est in Constantini thermis, hmoi autē est.*

CL. CLAVDIANI V. C.

CLAVDIO CLAVDIANO V. C. TRIBVNO ET
NOTARIO INTER CAETERAS VIGEN-
TES ARTES PRAEGLORIOSISSIMO
POETARVM LICET AD MEMORIAM
SEMPITERNAM CARMINA AB EODEM
SCRIPTA SVFFICIENT AD TAME-
N TESTIMONII GRATIA OB IVDICII SVFI-
DEM DD. NN. ARCADIVS ET HONO-
RIVS FELLICISSIMI AC DOCTISSIMI
IMPERATORES SENATV PETENTE
STATVAM IN FORO DIVI TRAIANI
ERIGI COLLOCARIQVE IVSSERVNT.
*Marcellinus tradit Constantem Constantini filium cū
Romam uenisset, excellentiamq; ac magnitudinem
in foro ingentium operum esset admiratus, stupefa-
ctum nouitate, omni spe talia efficiendi, tandem dixit
se se tantum Domitiani equum imitari uelle, qui in
medio ipsius atrio esset, quamobrem Ormisdam sibi
prius opus esse respondisse stabulum equo tali paran-
dum, quod ab equi dignitate non abhorreret. Huius
autem equi Imago in numismatis Traiani habetur
cum hoc titulo. S. P. Q. R. OPTIMO
PRINCIPI In medio huius fori, columna adhuc
stare uidetur, mirabili artificio facta, quae Dacicum
bellum, atq; alia memorabilia huius principis gesta
demonstrat, in ipsius autem columnae basi monu-*

H iij

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

mētum est, quod indicat ad planitiem eius loci equā
dam tantum terræ inde asportatum, ut Collem satis
editum tolleret. Id autem huiusmodi est.

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS
IMPERATORI CAESARI DIVI NERVAE
F. NERVAE TRAIANO AVG. GER. M.
DACICO PONTE. MAXIMO TRIB. POT.
XVII. IMP. VI. COS. VI. P. P. AD DECLA
RANDVM QVANTAE ALTITVDINIS
MONS ET LOCVS TANTIS OPERIBVS
SIT EGESTVS. Hæc Columna CXXVIII. pe
dū altitudine est ad eius fastigiū gradus CLXXXII.
ducunt. XLIII. habet fenestellas. Hic principis huius

*Traiani prim.
intra urb. sepul.*

ius ossa locata Dion autor est, soli; ex omnibus Im
peratoribus intra urbem sepeliri licuisse. Fuit præ
terea Triumphalis arcus Traiano positus. Bibliotheca
templi Traiani ueterum prætorum edicta seruata
ri Gellius scribit. Hoc autem loco et templum atq;
bibliothecam fuisse existimatur. In huius fori ruinas
Simmacus primus Pont. Basilij, Syluestri, ac Martij
ni templa condidit. Bonifacius uero VIII. tres tur
res, quæ spectantur, erexit, Mediam militiarum no
mine uocauit. quod eo loco cōstructa fuisset, ubi mili
tum Traiani stationes essent. Sub Capitolio ea par
te, quæ ad forum spectat, adhuc Publicij sepulchri
uestigia apparent cum hac inscriptione.

C. PUBLICIO L. F. BIBVLO AED. P. L.
HONORIS VIRTVTISQVE CAVSSA
SENATVSCONSULTO, POPVLIQVE

IVSSV LOCVS MONVMENTO QVO ID
SE POSTERIQVE EIVS INFERENTVR,
PVBLICE DATVS EST. Iuxta hunc locū ubi
coruorū macellum est, Coruinorū domus fuit. Atq;
fine Via lata initium habuit, quæ aliquantum uersus
populi portam extendebatur. Sed de ijs hæcenus, ad
ea properādū, quæ ultra forū, ac sub carinis fuerūt.

De busti Gallicis, de Vico scelerato, de Tigillo so-
rorio, de telluris templo, de .M. Antoni
domo. Cap. XXV.

INter Titi amphitheatrū, atq; Carinas, Cesarisq;
forum, ubi nunc est ædicula D. Andreæ, quam ad
busta Gallica uocant, quæ Suetonio, ac Liuiο autori-
bus in medio urbis fuere, quod scribēte Varrone hic
uel sepulti, uel exusti Galli senones fuerint à Camillo
Cæsi. Quamuis pestilentia defunctos Plinius tradit:
Vulgus à quo omnia facile corrumpuntur, Portugal
lum appellat. Iuxta uero cliuū Carinarum, unde ho-
die ad diuum Petrum in Vinculis ascenditur, Vicus
cui scelerato nomē fuit, initium capit, atq; usq; ad Galli-
ca busta ptēdebatur. Is principio pro bono homine à
sabinis Cyprius dictus est, quo loco cōsedere, qđ apud
illos Cyprium bonum significāt. Sed postea quam Tar-
quinius superbus narrante Liuiο interficiendum
curasset Seruium Regem suum, corpus eius iacens si-
lia carpento superuecta est, sceleratus appellari ce-
ptus est. Varro tamen sceleratum uicū à Cyprio

Cyprius bonus
apud Sabinos.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
diuersum putat. Inter hūc Vicum, ac carinas Tigillum
sororium fuerat. Erat autem locus iunoni sacer, ubi
Horatius is qui tres curiatios uicit, piacularibus sa-
crificijs necem sororis occisae purgauit. Hic itidem
scribit Dionysius aram fuisse trabem habentem ob-
longam, cuius extremitates muris uiae oppositis susti-
uebantur. Ad huius uicij caput domus Cassij fuit, qui,
quoniam imperium affectauit, statim ē medio subla-
tus est, domo deturbata, templumq; telluris, Valerio
Maximo narrante, quod prius. T. Sempronius quo
tempore cum Asculanis bellum gerens, accū his prae-
lio dimicans terra subtremit, uouit, eo loco constru-
ctum est, alij tamen hoc templum iuxta Cassij ruinas
aedificatum uolunt, ubi est D. Pātaleonis aedes. In hoc
scribit. M. Tullius senatum ad publica tractanda co-
gi solitum, alibi etiam ad telluris. Q. fratris statuā
locasse significat. Hic etiam idem autor armamenta-
rium fuisse innuit. Varro addit in quodam huius tem-
pli pariete Italiae fuisse descriptionem. Non procul
hinc autore Appiano domus fuit M. Antonij. Ver-
um nimis auctus mihi uidetur secundus liber, ad ter-
tium accedendum.

DE ANTIQVITA

TIBVS RO. LIBER TERTIVS.

De colle Auentino, de Cliuio, qui ibi erat, de templo Iunonis Reginae, de Scaligemonijs, de templo Diane de bona dea, De Hercule, de Ar milustro, de Thermis decij, Traiani, Varij, de fonte Fauni ac Pici. Cap. I.

Athenus de ea urbis parte, quae celebrior procul dubio erat mentione facta, ad Auentinum deueniamus, ut postea plane ea tractemus, quae in ea planicie sunt, quae inter hunc collem, palatinum, capitulinūq; sita est. Auentinus, ut iam antea expositum est primo libro, muro cinctus dicitur ab Anco Martio, pomerio tamen non intro-
misso, quod à Claudio Imp. postea intra receptū est, diu sylvarum densitate asperū, et magna ex parte uastum, minusq; frequens fuit. Huius circuitus ad duomillia passus cōtinet. Longior quam latior est. Duos habet uertices, in quorum medio uallis est, qua ad circum Maximum uia extenditur, qua ad D. Pauli templum iter est. Adeo ut duorum montes instar spectantibus praebeat. Ab alijs Collibus omnino disiungitur, cuius maior pars tyberi imminet. Auentinus alba rex monti nomen dedit, in quo extinctus, sepultusq;

fuerit. Nonnulli ab Herculis filio eiusdem nominis sic uocatum putant. Quidam ab hominum aduentu, quod commune Latinorum ibi templum esset, uerum antea hoc nomine appellabatur. Alij ab auibus dictū arbitrantur, quod eo sub uesterum à flumine in eas syl uas se reciperent. Varro scribit à facilitate aduenien di, cū antea paludibus ex alijs Collibus non aliter quā ratibus, soluto etiam traiectu adueherentur. Mur ceus quoq; ē appellatus à cella diuæ Murceæ, quæ sub eo fuisset. Remorium à Remo aliquando dixere, qđ ibi urbem condere designasset, uel quod ibi sepultus fuerit, quem cum Romulus fratri sacraisset, nulli habi tandum concessit. Quamobrem in hoc colle iuxta Ar milustrum locus quidam præcipuus fuit Remoria no mine, tā à captatiōe Augurij Remi, quā quod ibi fue rit sepultus, urbemq; eodem loco constituere propo suisset. Ceterum singillatim de ijs dicamus. Clius p quem in Auentinum ascendebatur, à foro Boario, ut cum de tusco Vico agebatur, est dictum, initium ha bebat. Sursumq; ad Iunonis Reginæ templum recta ibatur, id erat in huius Cliui extremo. templum hoc Camillus ex manubiarum parte, quas ex Veijs uictor abstulit. uouit. Ferunt cum Iunonis Reginæ simula crum ē Veijs in urbem inferre uellent Romani, quē dam ex militibus seu spirito diuino tactum, siue iuuo nili ioco, uis ne Romam ire Iuno, dixisse, conclama tum esse à ceteris deam annuisse, quin etiam fabula datum locum, uelle, dixisse. Idcirco cum ingenti uene ratione, ac pompa in Auentinum intulere, atq; in ea

templo, quod Camillus dedicarat, reposuere. Ad hunc ipsum Clivum Gemoniæ scalæ fuerunt, ad quas corpora damnatorum tracta rapi, ac precipitari solebant. Guetonijs memorat Vitellium Imperatorem apud Gemonias minutissimis ictibus excarnificatum, atque confectum, unco tractum in tyberim fuisse. Quo loco hodie D. sabinae templum flumini imminet, e regione Ripæ pulcherrimum fuit templum Dianæ, quod feruius Tullus dedicarat. Cōmune autem fuit Romanis cum Sabinis, quod ad Ephesiæ Dianæ templi ab Asiæ ciuitatibus communiter conditi similitudinem simul edificauerint. Ferunt ad hoc Auentini fanum Sabinum quendam miranda magnitudine ac specie uaccam Romam deduxisse, et ante Dianæ aram statuisse. Quod audiisset uates cecinisse cuius ciuitatis eam cuius Dianæ immolasset, ibi fore imperium. Idq; carmen cum ad Cornelium Antistitem fani Dianæ peruensset, memor responsi, sabinum ante uiuoparundi flumine iussit, quod infima ualle persfluebat, interim Romanum Dianæ bouem Immolasse, eius autem cornua (tametsi huic deæ ceruorum tantum cornua affigere soleret antiquitas) fixa tamen, per multas ætates in uestibulo templi Dianæ monumentum, eius fuisse miraculo. Dionysius scribit idem templum ab Anco Martio positum, nisi forte de alio Anco intellexisse Dionysium putemus. Diuæ sabinae hic templum fuit, quod quidam Petrus Episcopus Dalmata à fundamentis extruxit, per diues quidē ille atq; opere munito ornauit. Ad hoc fanum cuiusdā Phillidis domū

*ubi Diana
Ile Imperium
et Palladium*

*Cornib; ara frequens. Mart.
ep. i.*

Propertij locus

locat Propertius inter templum huiusmodi, Clivusq;
iuxta eum locū, ubi trigemina erat porta, nec multū
à schola Greca aberat. Caci spelunca, ex qua Hercu-
lis boves auersos caudis traxerat, quia si agendo ar-
mentum compulisset, ipsa uestigia querentem domi-
num eò deduxissent. Sensit tamen, quare cacum claua
ictum occidit, armentoq; recuperato Ioui aram ere-
xit, paulum ab hoc loco distabant salinae, de quibus su-
perius ē dictum, cum de trigemina porta sermo ha-
beretur. In angulo Auentini Tyberi imminente, sed
qui ad campum sit uersus, ubi hodie Testatium est, eo
quidem loco, ubi D. Mariae Auentinae templum ere-
ctū est, templū fuisse dicitur Bonae deae, cui tā tū femi-
nae sacrificarent in operto, aut à Claudia uestali ere-
ctum in Fatuae honorem Fauni filiae, quam pudicissi-
mam celebrant. Quoniam huius sacris interesse ho-
minibus non liceret. M. Tullius Clodio obijcit illius
sacra ab eo noctu polluta, Inter hoc, & Dianae, tem-
plum Herculis fuisse uolunt, ibi quidem, aut iuxta il-
lum locum, ubi D. Alexi sanum cernitur, hominis sā-
tutate ac uita probatissimi, is, ut memorant, cum Ro-
manus esset ciuis, diu etiam in paterna domo sub gra-
dibus ligneis usque ad extremum diem uitae igno-
tus uixit. Canobium D. Bonifacij hic fuisse uolunt,
Quod uero hic Herculi templum extiterit, ex Armi-
lusto, cui proximum esset, conijciunt. In quo quidē
Armilusto sese Iuuentus armis exercebat, hic autē,
non in testaccio fuisse uolunt, ut pleriq; censuere, Phi-
tarchus locum in Auentino uocat, ubi à Romulo T

tius est Sepultus. Hic autem non diu est cum marmor
 iuuentum est, in quo incisum esset. SACRVM
 MAG. VICI ARMILVSTRI. Varro Armilustrum idem cum circo maximo esse putat, nam
 utroq; in loco equestres ludi fiebant, & sicut in circo
 equi currebant, ita in armilustro res quasdam diui-
 nas Romani armati faciebant, & sacrificantes tubis
 caneant. In Armilustro publica arma reponenda
 tur, nam cum populus Ro. priuata arma non habe-
 ret, hinc, quotiescunq; ad bella gerenda uocarentur,
 fumeant. Belloq; confecto, in eodem redeuntibus repo-
 nebant. Ex parte istius collis, quæ ad circum maxi-
 mum spectat, quo loco nunc D. Priscæ est sanum, De-
 cij Imp. Thermæ olim fuere, quas ipse sibi ædifica-
 uit, uel ut alij putant, in eius honorem à Ro. populo
 constructæ sunt. Hinc fere ad Armilustrum nonnulli
 priuatum palatium, ac Thermas Traiani sese exten-
 disse uoluerunt, ad quas quidem Thermas aquam dedux-
 it de suo nomine appellatam, tametsi ex aqua Mar-
 tia aliquorum sententia, uel ut aliorum est opinio ex
 aqua Claudia inducerentur. Thermas Traiani, quas
 hactenus in Auentino fuisse credidimus, nunc po-
 tius in Exquilino ponere libet, prope Titi Thermas.
 Mouit nos ad hoc opinandum Saxum quodam in lu-
 co Sancti Petri ad uincula nuper inuentum, cuius in-
 scriptio talis est. IVLIVS FOELIS CANPA-
 NIANVS. V. G. PRAEF. VRBI AD AV-
 GENDAM THERMARVM TRAIANA-
 RVM GRATIAM CONLOCAVIT.

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

Fieri tamen posset hunc lapidem ad S. Petrum in uin-
culis allatum fuisse, & Thermas nihilominus esse
in Auentino. Nos uero ut res se habet enarrauimus.
Nō admodū procul ab his Thermis, Variana Ther-
ma fuisse. Harum autem, & simul Decij adhuc ue-
stigia extant, fabulose narrant Auentinum speluncā
fuisse Fauni, ac Pici, quæ fontem haberet, ex quo ipsi
biberent, adduntq; cum Numa uinum in hunc fontem
fudisset, ebrios illos redditos, uinctosq; ab eo fuisse.
Quare ab ijs didicisse aiunt, quomodo è Cælo fulmi-
na elici (si quando uoluisset) statim possent. Hodie ri-
ui quidam spectantur, qui ad collis istius radicē ma-
nantes in Tyberim influunt.

De Thermis Antonini Caracalle, deq; alijs
quæ in Auentino erant, & de aqueductu
aquæ Claudie. Cap. II.

IN altero Auentini uertice qui ad piscinam publicā
spectat, iuxta D. Balbinæ templum, ad radicem sci-
licet collis ingentes muri latissimi, & simul maxima
Columnæ, præterea admirabiles ruinae Thermarum
Antonini Caracalle, quæ nobilissime traduntur fuisse,
conspiciuntur, has Lampridius ab hoc principe in-
choatas, ab Alexādro autem Seuero et absolutas, at-
que ornatas, scribit. Hodie Antignanum locum ap-
pellant, quasi Antonianum. Pars Claudie aquæ his
Thermis subseruebat, ex inferiori parte quarū, Car-
acallam nobilissimum palatium condidisse aiunt.
Spartianus

Spartianus tradit occultam in ijs Thermis cellā fuisse, quam architecti negant posse ulla imitatione, qua facta est, fieri nam & ex ære uel cupro cancelli superpositi dicuntur fuisse, quibus Cameratio tota concedita esset, & tantum fuisse spatij. ut id ipsum fieri negarint potuisse docti Mechanici. Pleriq; in ipso Auentino fuere, quorum nulla hodie certa ratio reddi potest. Vbi præcipue fuerint. In quibus ara Iouis Elicij numeratur à fulmine eliciendo, huic autē deo aram ideo erexit quod (ut Paulo ante dicebamus cū Numa fulminum eliciendorum rationem à Fauno, atq; à pico didicisset, Ioui ipsi aram statuit. Sed cū Tullus Hostilius, qui Numæ in regno successit, aliquādo Numæ Commentarios uolueret, & ibi quedam sacrificia occulta Ioui Elicio facta inuenisset, operatū ijs sacris se abdidisse scribit Liuius, sed cū con nō rite initum, aut curatum illud sacrum fuisset, fulmine illum cum domo conflagrasse memorat. In Auentina Vitellius Imp. domum habuit. Matutæ deæ fanum bello in Veientes suscepto uotum, postea à Camillo dedicatum, Libertatis templum à Tib. Gracchi patre & dicatum & conditum, multisq; Columnis, statuisq; æneis ornatum. Huius templi Atrium ab Helio peto, ac Cethego instauratum creditur. Veneris Marcæ uetustissima ara. Victoriæ insuper templū non defuit, ab Arcadibus, ut uolunt, positum. Adde Mineruæ, Lunæq; etiam fanum, Accessit Cuiusdam Faberij scriba domus pulcherrima, syluæq; Laurentum Ioui sacra, in qua Valentinianus cecidit, quæ

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

etiam uiae Laurētinae nomen dedit. Appius Clodius Cæcus à quo Via Appia statuta est. Vnde ab eius nomine sic est appellata, aquam de suo nomine postea uocatam in urbem Censor induxit, id autem an. xx. post samniticum bellum accidit. Ex agro autem lucullano, quem Frascatum hodie uocant, autore Frontino per uiam prænestinā subterraneo aquæductu circiter. XI. mill. passuum deduxit. Postea uero ad capenam portam aquæductu super terram passibus LX. sub ælium montem per Auentinum uero usq; ad salinas, quæ iuxta trigeminam portam sane antiquam erant, extendebatur, quædam autem huius aquæducti Vestigia hac etiam ætate prope huius collis radices conspiciuntur, ex ea parte, ad quam Testaccium respondet, ac iuxta scholam græcam, atq; Arcum septem Vespillonum, ubi, scilicet ad salinas terminabat aquæductus, In urbem uero recepta aqua uiginti in partes ad Communem omnium usum dispensata distribuebatur. Tradit Procopius inter Latinā, atq; Appiam uiam duos aquæductus iungi, statimq; diuidi, horum alterum Aquæ appiæ de quò agimus esse existimari potest. Franciscus scribit huiusmodi aquā per urbis uicos, ac regiones pro II. pro V. pro VIII. IX. XI. XII. XIII. XIII. ad uarios urbis usus

De campo ubi est Testaceum post Auentinum, deq; omnibus quæ in eo fuere. Cap. III.

Nunc ad campum Testaceum ueniamus Auentino relicto, ut uero hinc exordiamur, Testaceus collis fuit humilis, adeo ut qua parte excelsior fuit, CLX. pedum altitudinem non excefferit nec ultra. L. cingitur, ex uasorum ruporum testis, quas enim in locum figuli congeriebant, ita creuit, ut monticuli formam fere accipiens, Testarum nomē seruauerit. ex creta mirabiliter usi sunt Veteres, adeo, ut Plinio tradente etiam deorum simulacra ac templorum ornamenta ex creta factitarint. Hac parietes incrustabant, in eademq; uita functos sepeliebant. Quare factum est ut Numa septimum figulorum collegium constituerit. Quoniā uero aquarū commoditate hic campus abundaret ob Tyberis uicinitatem, maior huiusmodi art: sicum pars, quod grandiora uasa conficerent, in eo officinas habebant. Quoniam uero, si in flumen uasorum fragmenta ac reliquas sordes eius artificij iniecissent, futurum fuisset ut aliquando aluenum fluminis oppleuissent, senatus uetuit ne quicquam ex illis in flumen demitterent, atq; ideo loco Testaceus his a signatus dicitur, ideoq; ex earum rerum cōgerie collis est effectus. Figulorum autem officinae in huius campi interiori parte inter ipsum Testaceū, ac Tyberim fuere, quemadmodum fabrorum lignariorum in huius planicie parte erant, ad quam ex urbe discedentes statim accedebant. Nam Linius tradit ab Aedilibus extra Trigeminam portā inter fabros lignarios, porticum Aemiliam instauratam, forumq; in quo mercatus fieret, stratum, ac trabibus septum.

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

fuisse, ipsumq; forum commodius redditum gradibus factis, ut à Tyberi ad ipsum facilius esset ascensus ad hanc porticum Basilicam Aemiliam fuisse quidā tradidere. Sed inter figulos Veneris myrtea ara fuit, quā Martiam appellatam Plinius testis est quod homines pigros languidosq; efficeret myrteam autē à loco qui myrtis abundaret dictā palā est. Hic circus fuit, quem intimum uocauere. Huius autem in uineis etiā sunt uestigia, præsertim quæ sunt iuxta flumen ad Tyberim Ouidius lucū hilernam locauit. Ex alia huius planicie parte ad D. Pauli templum cum Urbis mœnibus pulcherrimam pyramidem integrum fere, ex marmore confectam et coniunctam etiam nunc uidemus. Vt uero ex literis conijci potest, sepulchrum C. Cesij septemuiri Epulorum fuit. Romæ autem sacerdotium Epulones habebant, ij. n. cum potestatem haberent mensam lautissimam ad Iouis statuam instituendi, atq; conquitissimis epulis cum Ioco, risuq; mîmorum more uescerentur, sic dici meruere. Hæ autē sunt Pyramidis litteræ. C. CESTIVS L. F. POB. EPVLO. PR. TR. PL. VII. VIR. EPVLONVM Inferius uero minores littere sunt inci se sunt autem huiusmodi. OPVS ABSOLVTVM EX TESTAMENTO DIEBUS CC CXXX. ARBITRATV PONT. P. F. CLAMELAE HEREDIS, ET PONT. L. In media Testacoi planitie CXL. Horrea ingentia frumentis condendis, reponendisq; aptissima fuere. Quorū hodie nonnulla sunt uestigia in Ioannis Georgij Cesarini clarissimi homi-

nis Vineis, inq; alijs uicinis locis nec diu est cum quodā marmor in marcelli capozuchi cognomēto Ro. Ciuis uinea defossū est, in quo hac erat inscriptio. NVM DOM. AVG. SACRVM GENIO CONSERVATORI HORREORVM GALBIANORVM M. LORINVS FORTVNA TVS MAGISTER S. P. D. D. Ex alio latere eadem erat iuscriptio excepto quod pro. GENIO CONSERVATORI, Repositum fuerat FORTVNAE CONSERVATRICI. In iisdem horreis, ut asserit Plinius, P. Maticino praefecto an nonae Columna erecta, et simul Minutio Augurino altera, quod farris praetium in tribus nundinis, ad assēm redegerit.

De templo Martie, de fornicibus Horatii de
salinis, de templo Vestae, fortunae uirilī,
de foro Piscario. Cap. IIII.

AD eam nunc planiciem accedamus quae inter Auentinum, Tyberim, Capitolium, Palatinumq; posita, per caeli Caelioliq; radices, ad capenam usq; extenditur. Igitur in Auentini radicibus iuxta cliui publicum non procul à foro Boario ara fuit Murae quam inertibus, ignauisq; praefuisse praedicant. Hic Liuius tradit Latinis in ciuitatem acceptis sedes datas ut sic Auentinus Cum palatino iungeretur. Inter Auentinum, Tyberimq; prope sublicium pontem Horatii coclitis fornices, quas ipsius uirtutis monum.

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

*menta sempiterna Ciuitas erexit, cum solus aduersus
 Hetruscos fortissime pugnans, illis restiterit, fuisse se-
 runt. Blondus narrat à fundamētis eas demolitas sua
 tempestate fuisse ad calcem conficiendam, subditq; tū
 famam durasse Horatij fuisse, idq; quibusdam inscrip-
 tionibus sic esse compertum fuisse. Sub Caci spelun-
 ca iuxta eum locum, ubi antica porta trigemina fuit,
 Salinas hoc est cellas, in quibus sal publicum conde-
 retur, sicut hodie in capitolio reponitur, extitisse ac-
 cepimus. Prope hunc locum uetustissimum templum
 conspicitur, hodie D. Stephano dicatum, quod quo-
 niam forma rotunda sit, porticumq; similiter habeat
 rotundum, circunq; xviij. columnis sustineatur, uestæ
 antiquum templum fuisse censent, nam ueteres uestæ
 terram putarunt, qua omnes sustententur. Atq; ideo
 ad terræ similitudinem à Numa ædificatum pile in-
 star habens huic deæ existimant, ut uero superius est
 expositum, scribit Dionysius Vestæ templum, in quo
 sacer ignis etiam suo tempore seruabatur, non à Ro-
 mulo dedicatum, sed à Numa, quod hoc templum ex-
 tra eam urbem est, quam Romulus primum quadra-
 tam constituit. Numamq; ipsum uirgines uestæ, non
 Romulum, ut pleriq; putarunt statuisse. Ouidius tem-
 plum uestæ in quo ignis, palladiumq; seruarentur ad
 Regiam Numæ, quæ iuxta Romanum forum erat, lo-
 care uidetur. Idem autor Dionysius refert inter pala-
 tinum, atq; Capitolium, prope forum, seu in ipso fo-
 ro Comune Vestæ templum conditum à Numa, cum
 .n. Romulus in omnibus curijs propriam peculiam.*

remq; Vestam assignasset, nullum commune consecrasset. Ad hoc templum Regiam habuit Numa, ut etiam antea est dictum, Dionysius atq; Ovidius in eadem sunt sententia illud templum, quod in foro, et in media urbe erat à Numa esse constructum, id uero quod paulo ante D. Stephano dicatum dicebamus, quoniam extra ipsius quadratam Urbem esset, minus à Romulo conditum. An uero à Numa, aut ab alio quopiam constructum sit, obscurum est, cum apud aliū autorem non legerim. Satis est intelligere extra Romuli urbē quoddam Vestæ templum fuisse, ex circulari autē huius templi forma magis consentaneum est Vestæ fuisse, quam aut Herculis, aut Matutæ Auroræ, ut aliqui putant, eo magis quod Hercules non hic, uerum remotius aliquanto, ibi scilicet ubi fuit ara Maxima, Matuta uero in foro Boario, templum habuit. Quod uero Ovidius in eo templo seruatum fuisse ignē prodit, quod prope forum esset, Dionysius uero in eo, qđ extra Romuli urbem esset. nihil obstat, quo minus id diuersis temporibus eueniret, horum. n. scriptorum tempora non nihil disidere uidentur. Ignis uero conseruatio templi Vestæ propria, præcipuaq; erat, nam nihil præter ignē in eo seruari mos fuit, Ouidio etiā ipso asserente. Dionysij quidem sententia non ea mihi uidetur fuisse, ut affirmaret in hoc tantum templo ignem custodiri, in ceteris uero huius deæ fanis minime, sed quod in isto maiori cura, cerimonijsq; fortasse ignem tueretur. Vbi uero hoc tempore nec procul hinc, ad D. Mariæ pontem, templum diuæ Mariæ

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

Aegyptiacæ fuit, Fortunæ uirilis sanum fuisse dicatur de duobus. n. templis fortunæ uirilis Dionysius tradit. Hoc autem fortasse fuit. Tametsi Asylum id fuisse nonnulli putent, seu templū Misericordiæ, quidam pudicitiae, coniecturis tantum commoti, non ratione quidem ulla, quæ rē planè declaret. Scribit Val. Maximus in fortunæ templo ligneam Ser. Tulli statuas fuisse totam inauratam, quæ cum omnia ibi conflagrarent, in colūnis atq; integra reperta sit. Hoc autem ideo accidisse putant, quod Ser. Tullus à Vulcano forma fauillæ ardentis conceptus traditur, quo tēpore in Prisci Tarquinij domo ipsius mater Coruiculana seruitutem seruiret. Ex hoc autem tēplo prope Tyberim, autore Varrone usq; ad ædē D. Mariæ in porticu forum piscarium extendebatur. Quo loco non pisces tantum, uerum alia præterea uenalia exponebantur. Hoc autem cognomē habuit ædes, qđ in Octauij porticu uel prope illam extructa esset.

*Tulli mater
Serua —*

De Theatro Marcelli, de templo pietatis, de
carcere plebis, de Curia, ac porticu
octauiae
Cap. V.

Hoc præcipue loco iuxta Tiberim hac etiā ætate pars Theatri Marcelli stare conspicitur, reliquo igni, ac uetustate cōsumpto. In ipsius ruinis hodie sauellorum palatium constructum est. Quidam in foro olitorio ponunt. Ab Augusto conditum hoc Theatrum dicitur in Marcelli Octauiae sororis filij

memoriam quem illa adolescentem a narssum, & Imperij successorē futurū quo aduixit, luxit; multa præterea ædificia. Idem Augustus alijs ex suis erexit, in quibus porticus Liuiæ, Octauiae, Caij, ac Lucij Nepotum Basilica numeratur. LXXX. hominum millia ex hoc Theatro ludos spectare commode poterant. Huius Scenam Vespasianus renouauit. In eoq; fabulas ac ludos edidit. Hic Plinius uidetur existimare templum pietatis fuisse pulcherrimumq; exemplum narrat pietatis. Pietatis. n. aut exempla infinita toto orbe extitisse, sed Romæ unum, cui comparari cuncta non queant. Humilis. n. in plebe, & ideo ignobilis puerpera, supplicij causa carcere inclusa matre, cum impetrasset aditum à Ianitore semper excussa, nequid inferret cibi, deprehensa est uberibus suis alens eam. Quo miraculo, matris salus donata pietati est, ambaq; perpetuis alimentis nutritæ, & locus ille, eidem consecratus est deæ, C. Quintio, M. Attilio Cos. pietatis templo extructo in ipsius carceris sede, ubi nunc Marcelli Theatrum est. Ita refert Plinius, solinus tamen patrem illius foeminae, non matrem putat. Plinius existimare uidetur ubi postea hoc Theatrum est extructum, partem carceris fuisse plebis ab Appio Claudio decemuiro factæ, in quo cum ipse reus capitibus seruaretur se ipsum necauit. Huius quidem carceris iuxta D. Nicolai templū sunt uestigia, quare etiā in carcere nominatum est. Ideo autem huiusmodi carcer est additus, quod improborum ac perditorum hominum multitudine increbrente unus tamen sufficere

Uberib, mater
nutritæ —

tot malis non putabatur. Ante Theatrum uero curia fuit octauia cum porticu eiusdem nominis, quā Augustus forori octauie struendā curauit. Porticus autem à D. Nicolao in carcere, ut putant, usq; ad D. Mariam in porticu extendebatur, magnifice autem edificari porticus mos erat uno, sep̄ etiam pluribus Colūnarum ordinibus, sub his pluuias subitas ac repentinas uitabant, umbrasq; ac frigora captabāt, uel deambulabāt, uarijsq; sermonibus diem consume bant, quamobrem in meridie solem hyeme, à septentrionibus æstiuas umbras excipiebant. Varie autem constructæ sunt porticus quædam longiores, breuiorres nonnullæ, iccirco quædam milliariæ, quod millibus passibus progrediebantur, quædam stadiariæ à stadij longitudine, quæ pars milliarij octaua est, uocabantur. Adde quod nonnullas subterraneas faciebant, ut frigidiores essent per æstatem. Nomina plerunq; ab operibus accipiebant. Nam aliæ corynthiorum, aliæ doricorum, aliæ Etruscorum more factæ, ijs nominibus appellabantur. Dijs præterea porticus dicare solebant, ut ex hac inscriptione cognosci pōt. SILVANO SANCTO. L. VALLIUS SOLON PORTICVM EX VOTO FECIT DEDICAVITQ. CAL. APRILIB. PISONE ET BOLANO COSS. In hac ipsa porticu Octauie nobilissimas easq; plurimas tabulas fuisse Plinius tradit. In quibus Herculem numerat ab Oeta monte Doridos exacta mortalitate cōsensu deorum in cælum euntē. Iunonis templum in hac ponunt cum ipsius pulcher-

*vide quid sit
porticus*

*0.32. Stady
iustat par
Leuca. 1.
4 milliarijs*

tima statua, Veneris præterea, atq; Esculapij, præterea Dianæ, fanum insuper Appollinis cum ipsius statua, Latonæ, atq; Dianæ, tum nouem Musarum, In ijs Apollo erat nudus, item alter Citharam tenens. Hic Octauia scholam fuisse narrant, In ea pulcherrimū illum Praxitelis cupidinem fuisse Plinius scribit, Verri à M. Tullio obiectum, propter quem thespiae uisebantur. Verum alias exquisitissimas statuas hoc loco ponit Plinius ad ornandum repositas. Inter quas Veneris statuā nobilissimā Phidie opus fuisse memorat.

De foro olitorio, de templo Iani, de sacrario Nume, de templo Matutæ, Carmentæ, spei, de Columna lactaria, de Argileto, de Equimelio de Asilo.

Cap. VI.

Olitorium forum in quo olera uendebantur, extra carmentalem fuit portam inter Capitolinū ac Marcelli theatrum, ibi ferme ubi nunc forum est, quod montanarum uocitant, In hoc autem foro apud Marcelli Theatrum, ac sanctum Nicolaum in carcere in extremo Argileto, Iani templum locant, quod à Numa supra duas ædículas positum uolunt. In eo autem duas portas ab eo factas, quæ pacis tempore clauderentur, belli patebant. Aiunt cum Cos. ad bellum proficisci pararet ad bella gerenda toto senatu comitante eò uenire, easq; portas solenni ritu aperire solitum. Tacitus narrat. Cn. Duiliū qui primus Carthaginenses bello uualisuperauit, Iani tem-

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

plum ad olitorium forum crexisse. Quamobrem si fateamur à Numa prius edificatum, à Duillio instauratum fuisse dicendum uidetur. Multa tradente Ouidio Iani fuere templa. Morem autem templi uel claudendi, uel aperiendi in hoc de quo modo dicebamus seruatum neminem latere uolumus ex aliquorum sententia, nonnullis in eo, quod in foro Romano esset hoc obseruatum putarunt, Adhuius templi latus Numæ sacrarium locarunt, quo loco res sacras seruaret. In hoc foro ubi hodie D. Andreae templum est, Mentu-
cia uel uinciorum cognomento Matutæ Iunonis fuit templum, belloq; ballorum à. C. Cornelio Cos. dictum, ac factum, uulgus ex matuta mentuciam fecit. carmentæ uero Euandri matris templum, quod ad carmentalem portam ab ea uocatam fuit, ad capitoli j radices, ubi semel diruta D. Catharinæ cella uidetur, fuisse dicitur. Sed carmentæ fanum foeminae posuere, quæ sicut antea solerent, à Senatu pilentis uestari impetrassent. Idem forum spei templum habuit quod sempronij Gracchi consulatu autore Liuius totum consummavit. Hic lactaria columna, ita appellata, quod ad eam infantes adducebantur, quibus nutrices essent parandæ. Quoniam uero superius Argileti mentio est facta. Sciendum Argiletum fuisse uiam, quæ à uelabro, aut ab extremitate uici Tusci, qui cum uelabro idem fere fuerat, ad Theatrum marcelli protendebatur. Nomen autem ab Argo Euandri hospite accepit, quod in ea occisus et sepultus fuerit. Alij ab argilla uocatum dixere, cuius ibi magna esset copia. Sicut.

*Mentu-
cia idem -*

Lactaria colum-

uero ea pars, quæ ad Marcelli Theatrum erat imum
 argiletum, ita summū quod in ipsius loci initio, esset,
 appellarunt. In huius fori parte quæ ad extra est in
 exitu carmentalis uelabrum uersus iuxta eum locum
 ubi D. Ioannis de capitati est templum, Aequinelium
 fuisse nonnulli uolunt. Sic autem dictum est à Sp. Me
 lio, qui cum in suspicionem affectati regni uenisset à
 Seruilio Hala magistro equitū occisus est bonis pro-
 scriptis, donoq; eius diruta, & ara Aequimelium di-
 cta. Quidam ad busta Gallica locant, nihilominus
 Plinius sub capitolio omnino ponit. In area Argileti
 magna artificum erat copia, atq; mercatorum, præ-
 sertim tabernæ biblio palaram, quæ argiletanæ dice-
 bantur. Asylum uero quod in capitolio antea consti-
 tutum à Romulo fuerat, inde ob multa ædificia postea
 erecta, in eam planiciem, quæ sub rupe tarpeia erat,
 translatum uolunt totumq; id spacium, quod est inter
 rupem tarpeiam forum boarium, pontem D. Mariæ
 atq; Auentini radices, occupasse.

de gollado

postar

De Velabro, de Basilica sempronia, de foro
 Boario de fornice Septimiana de templo
 Iani quadriformis, de templo
 Herculis Victoris, et de ara
 maxima. Ca. VII

Velabrum ea fuit planities quæ quasi quædam
 uallis inter Auentinum, Capitolium, atq; pala-
 tinum posita, sic dicta quod ratibus homines à reli-

DE ANTIQ.VRBIS ROMAE

quis urbis partibus in Auentinum, ueheret. Nam ex Tyberis inundationibus in huius loci imo quasi lacus stagnabantur adeo, ut eos traiciendo nauigarēt. Quā uis uero uelabrū exsiccātū, repletumq; fuisset postquam cursum Tyberis Tarquinius direxit, nomen tamē uetus mansit, ita, ut etiam hoc tempore sanctum Georgium in uelabro celebrent. Accē Larentiæ hic fuisse Aram Cice, innuit. Cuius sepulcrum eodem in loco satis, celebrem fuisse. Antias scripsit. Iuxta uero signum uertunni, quod non multū à Sancto Georgio in Velabro absuit, P. Africani fuit domus, quam postea Liuius autore. T. sempronius pecunia quadam publica emit, ibiq; Basilicam de suo nomine constituit. In uelabri parte ut mox patebit, Boarium decretum est, ita autem uocatum est uel à boue aeneo, qui ibi esset, nam ex ea parte ut asserit Tacitus uomere urbis suæ circuitū signare Romulus cœpit, siue à boue, quem Caco uictō Hercules hic mactauit, uel à boue, ut sexto pompeio placet, qui ibi uendi, emiq; solverent. Quare Liuius tradit Bouem in hoc foro ad tertiam contignationem sua sponte scandisse. Hodie in eodem foro ad Sancti Georgij fanum antiquissimus fornix stat, septimio Imperatori, ac M. Aurelio ab Argentarijs, ac negociatoribus illius loci erectus dicitur in eo autem incisa sunt sacrificia bouum, quæ ibi fierent. Hanc habet inscriptionē. IMP. CAES. L. SEPTIMIO. SEVERO, PIO, PERTINACI. AVG. ARABIC. ADIABENIC. PARTH. MAX. FORTISSIMO FELICISSIMO. PON.

subter.

TIF. MAX. TRIB. POTES. XII. IMP. XI.
 COS. III. PATRIPATRIAE ET IMP. CAES.
 M. AVRELIO ANTONINO PIO FELICI
 AVG. TRIB. POTES. VII. COS. III. P. P. PRO
 COS. FORTISSIMO FELICISSIMOQUE
 PRINCIPI ET IVLIAE AVG. MATRI
 AVG. N. ET CASTRORVM, ET SENATVS,
 ET PATRIAE ET IMP. CAES. M. AVRE-
 LI ANTONINI PII FELICIS AVG. PAR-
 THICI MAXIMI. BRITANICI MAXI-
 MI. ARGENTARI ET NEGOCIANTES
 BOARI HVIVS LOCI QVI DEVOTI
 NVMINI EORVM INVEHENT. Nec pro-
 cul hinc hodierno die peruetustum templum ex mar-
 more, sed magna ex parte dirutum, multisq; ornamē-
 tis spoliatum conspicitur, quatuor habet facies, qua-
 dratae instar porticus, logiam hodie appellant. Iani
 quadrifrontis templum fuisse putatur, quod ueteres
 in foro boario condidere. Huius autem quatuor fa-
 cies quatuor anni partes significabant, quarum Fa-
 nus est caput, ac princeps. Duodecim uero cellulae,
 quae in ijs faciebus cernuntur, menses anni denotant,
 ut superius etiam est expositum cum de numeris men-
 tio haberetur, quos in manibus Fani simulacrum ha-
 beret. Ianus uero bifrons tantum Romae colebatur.
 Sed postquam Romani in urbe Faleria, ab eis capta
 Ianum quadrifrontem inuenerunt, in sua etiam si-
 milem habere uoluerunt. In foro ipso boario nō pro-
 cul à schola greca templum fuit Herculis uictoris, in

Ianus quadrifrons
 sup. l. 2 f. 59 -

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

boc neq; muscæ, neq; canes ingrediebantur. Huius autem rei rationem affert Solinus. Nam cum hic carnem sacrorum distribuisset Hercules muscarū Myagrodium deuouisse fertur, in templi uero aditu claua relicta, cum primum ipsam canes olfacerent, repente fugiebant. Hoc quidem templum (quod Lilius rotundum fuisse scribit, quare pleriq; adducti sunt, ut illud Fani templum fuisse dixerunt, quod Veste iuxta Tyberim assignauimus) Sixto. IIII. Pontifice solo equatū scimus: in cuius ruinis pulcherrima illa Herculis statua ex ære inaurata, quam hodie, ut antea dictam est, in Capitolio uidelicet in palatio conseruatorum seruant, reperta est. Quidam tamē ex Aræ maxime ruinis erutam uolunt. Hæc quidem ea esse putatur, quæ in Herculis templo M. Fuluius, & Cn. Manilius Coss. posita narratur, nec uero ea, quam Plinius in foro boario ab euandro sibi dicatam meminit, Herculemq; triumphalem appellatam, Quoniam in triumphis triumphantis habitu ornarent. Euandri certe tēpestate præter arā nihil præterea habuit Hercules. In his autem ruinis in marmorea tabula huiusmodi inscriptio reperta est. DEO HERCVLO INVICTO C. TVL. POMPONIVS PVDENS SEVERIANVS V. C. PRAEF. VRB. Hoc templū imaginem Pacuuij poetæ elegātissime pictam habuit. Seruos uero, neq; liberos in illud ingredi fas fuit, præcipue cum sacra fierent. Hic prope scholam græcam Aram Maximam Herculis, quam ipse erexit, in circifere maximi ingressu fuisse uolunt. Sic autem ab edificiij

interdictionem
templum.

ab edificiij magnitudine appellatam Servius tradit;
 quam etiam suo tempore durasse narrat. Hic boni
 suarum Herculem quas à caci antro, ac furto recupe-
 ratat, decimam sacrificasse ferunt. Maxima ueneran-
 tione erat, quare si quis maximum iuramentum requi-
 reret, aram Maximam iurare cogebat. Narrant di-
 xisse Herculem eum felicissimum futurum, quicunque
 frugum omnium suarum decimam obtulisset, atque
 accirco syllam, M. Crassum, ac Lucillum ditissimos
 memorant, quod decimas isti aræ dedissent. Axiunt cū
 Hercules per Italiam bonos ageret, sitis oppressū, fo-
 minam rogasse poculum, id illa cum negans respon-
 dit non licere quicquam ex paratis sacris gustare,
 factum est ut hic postea sacrificans, focuinās omni-
 no ab ijs sacris excludi mandarit; non procul à San-
 cto Georgio fons est, quæ Iuturna nōnulli tribuūt,
 putantq; aliquando eo ē foro Romano inductum. In
 turna uero aqua saluberrima adeo putabatur, ut
 ea quinquies pueri abluti scabie liberarentur, in Ty-
 berim defluebat; nos uero superius retulimus cloaco
 maxime cornu per uelabrum fluxisse

Decima.

Scabie remedia

De templo fortune prosperæ, Matris matutæ
 de fornibus stertinijs, et de templo pu-
 dicitiæ patriæ. Cap. VIII.

Dvo in foro boario templa servius Tullas con-
 didit, alterum fortune prosperæ, quam ita cū
 semper secundam rebus suis esset expertus, sic uocat

K

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

fortune tem
pla.

raplatuit. Is. n. serua matre natus Romanorum Rex
fuit; quare, ut Plutarchus narrat; multa alia templa
fortuna sub uarijs nominibus crexit, nam Mascula,
primogenia, parua; forti fortune, quam eandem cu
iurili fuisse uolunt, conuertenti, benesperanti, uiden
ti, templa, arasq; posuit. Alterum uero Matri Matu
te, solennes autem cerimonia; ac festa utriusq; uno
atq; eodem die celebrantur. Linius refert Stertinium
post pretura, quam in Hyspania gesit, in erarium
Romanum. L. millia librarum argenti cotulisse. At
que ex manubijs duos in foro boario fornices strux
isse ante matutae templum, alium praeterea in circo
Maximo, omnesq; exquisitissimis, inauratisq; statujs
exornasse. In eodem foro iuxta Herculis sanum pu
dicitiae Patritiae sacellum Linius constituit ab Aemi
lio conditum, in quo quidem certamen inter foemina
s ortum. scribit; quae sacrificatum conuenerant.
Virginiam. n. Auli filiam patritiam Plebeio nuptam.
L. uolumnio consuli, matronae, quod e patribus emu
psisset, sacris arcuerat. Breuem altercatione fuisse,
sed inde ex iracundia muliebri in contentionem ani
morum exarsisse, cum se Virginia et patriciam, et
pudicam in patritiae Pudicitiae templum ingressam,
et uniuertam, ad quem uirgo deducta sit, nec se ui
ri, honorumq; eius, ac rerum gestarum permittere glo
riata esset. Facto deinde egregio magnifica uerba
edauxisse. In Vico longo, ubi habitabat ex pte adiuu
quod satis esset loci modico sacello exclusisse, arasq;
ibi posuisse. Conuocatisq; matronis plebeis conquesta

injuriam patriciarum dixisse, hanc ego Aram pudicitie plebeie didico: nosq; hortor, ut quod certamen uirtutis uiros in hac ciuitate tenet, hoc pudicitie inter matronas sit. Detiq; operam, ut hæc ara, quam illa, siquid potest sanctius, et à castioribus coli dicatur. Addit L. uius eodem forme ritu, et hanc Aram, quæ illa antiquior cultam esse, ut nullo nisi spectato pudicitie matrona, et quæ uni Viro nupta fuisset, ius sacrificandi haberet. In foro præterea boario primos gladiatorios ludos editos uolunt.

De circo Maximo, et de templo Consi, ac
Neptuni. Cap. IX.

EX hac Palatini parte circus maximus usq; ad Auentinum prope extendebatur. Prius uero quæ de eius partibus quicquam afferamus, opere repretium uidetur generatim de ijs circis exponere, qui nulla alia causa quam ludorum uenationumq; sunt instituti: Varro putat ideo circenses hos ludos appellatos, quod prius locis uirètib; atq; herbosis inter enses, et flumina, quare circenses quasi circum enses sunt dicti. Verum potius ideo sic appellatos fuisse putandum est, quod circum populus fusus spectaret ludos, siue etiam ab ipso circo, in quo fiebant. Nam bemici cli figuram longiorem tamē quam latiore habebant ea loca, in quibus ludi committebantur. Locum unde currere incipiebatur, carceres uocabant. Ne inde unquam mouebantur prius, quam signum dare

K ij

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

Meta.

tar. In utraq; Cerei parte pari distantia due figebantur metae pyramidum instar habentes, circum quas equi, currusq; reuoluebantur. Vt uero liberius expatiari, atq; excurrere equi possent, nonnunquam metæ ammovebantur. Circum autem erant sēsiones, in quibus cōmodissē spectari poterat. Sed de circo maximo dicendum. Huic magnitudo nomen huiusmodi inuenit, ut maximus diceretur. Olim CCCCL. passibus longitudine. C. uero, et XXV. latitudine. Secundum uero Plinium, si edificia computentur, quatuor agri modijs extendebatur, adeo autem capax erat, ut CCXL. millia hominum in eo commodissime spectare possent. Tarquinius Priscus Lūio narrante locum huic circo designauit loca diuisa præterea patribus, equitibusq;, ubi spectacula sibi quisq; facerent. Additq; spectatū fuisse furcis duodenos ab terra spectacula alta sustinentibus pedes. Vt uero Dionysius tradit primum sedilia cooperta fecit Tarquinius. primum. n. spectabāt stantes sub tabernaculis ligneis arundinibus aridis fultis. Sedilia postea huius superbis Tarquinius magnifice extruxit. Plinius quasi nouum instauratum à Cæsare dictatore scribit. Suetonius præterea meminit ab eodem Cæsare ampliatum, multaq; ibi festa ab eo celebrata. Ab Augusto uero mirifice ornatum idem autor narrat. Multosq; in eo ludos per eum institutos, equorum, curruum, uenationum, sed præter ceteros ludum Troianum celebrasse, ut antiqui sanguinis claritas uirtusq; apertius indicaretur, ludus autem puerilis erat, atq; equestris ab

Aescanio Aeneae filio originem ducens. Hoc ludi gae-
nus diuinitus expressisse Virgilius uidetur. Claudius
carceres ex marmore postea, faciendos curauit, mar-
taq; quae antea extossis fuerant, ligniq; in aurauit.
Senatoribus locum proprium assignauit, cum prius
alijs mixti spectare solerent. Hunc circum semidiru-
tum Traianus ampliauit, et ad pulchriorem formam
redegit. Nobilissimis uero columnis, atq; auro Helio-
gabalis ornauit, pavemento e Chrysocolle facto, ten-
re autem genus est Chrysocolle, quae in aurifodinis
nascitur et auri colorem imitatur. Tanta autem pul-
chritudine fuisse porticus accepimus, ut non minus
ad eorum ornatum, quam ad ludos spectandos con-
uenirent. Circi Maximi carceres ibi fuisse, ubi hodie
horti scholae graecae, aut fere Paulum distantes sunt,
Suetonius refert in interiori parte Circi Maximi in-
gentem alueum ad aquas suscipiendas defodisse, sta-
gnum uero a Dionysio uocatum meminimus pedum
X. altitudinem, ac latitudinem continuisse. Post autem
id stagnum idem autor refert aedificatas esse porticus
tectura triplici, harum autem pavimenta habuisse,
ut in Theatris, parum superstantia lapidea sedilia, in
superioribusq; lignea, et circa eundem circum ex-
trinsecus aliam fuisse portam scribit unius tectura
officinas in se habentem, et habitationes super eas, per
quam ascensus et ingressus essent uenientibus ad spe-
ctacula iuxta quamq; officinam, ita ut nihil tot millia
ingredientium, atq; abeuntium turbaret. In hunc ip-
sum circum praeter uaria ludorum genera, aquam

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

Appiam inducebāt, & in eo instar exigui maris ca-
 stis aquis repleto nauales ludos celebrabant, qui quē-
 dam naualis pugnae simulacrum prae se ferebant. Ve-
 teres Circi Maximi naumachiam dixerunt. Eam autē
 partem quae esset ad Auentinum Tiberij Caesaris tē-
 pore conflagrasse autor est Cornelius Tacitus. Vale-
 rius uero Maximus asserit hic primū à Romulo cir-
 censes ludos institutos, quo tempore sabinas rapuit,
 Consualiaq; à Conso consilij deo appellasse, quasi ille
 conso autore, atq; adiuvante ea sibi successissent, quae
 cogitabat in uxoribus ciuibus parandis. Plutarchus
 memorat famam fuisse uulgatam cuiusdam dei aram
 sub terrā conditam à Romulo esse inuentam, eiq; deo
 nomen conso inditum, siue à consilio, quod cōsiliū
 arcanum, & minime apertum esse oporteat, subter-
 raneam haud temere, & opertam dei aram esse quas
 mobrem ara huius dei reliquum tempus latebat, in
 equestribus autem certaminibus aperiri solebat. Cō-
 sus postea hic templum habuit, quem pleriq; Neptu-
 num equestrem esse putarunt. Quare Liuius consua-
 lia Neptuni festa uocat. Quamuis Dionysius Neptu-
 no equestri ab Arcadibus templum erectum, arā ue-
 ro cuidam Genio consiliorum custodi positam scri-
 bit. Cōsualia nihil aliud fuere quam ij ludi, in quibus
 Sabine sunt raptae. Neptuni tēplū ibi locant, ubi no-
 stra tēpestas ad Palatini radices ad D. Anastasiae fa-
 nū quēdā cella repta est, uarijs cōchilijs marinis orna-
 ta, in quarū medio uidelicet in superiori pte, Aquila
 tota cādida excepta crista, q̄ rubea erat cōspiciebatur.

Consualia a
 conso.

De multis templis, quæ in circo erāt Maximo ant
prope, ac de obelisco fracto. Cap. X.

Iuxta circum maximū. Iuventutis templum fuit à
Gn. Licinio duumuiro positum, itē Mercurij Ven
neris, à Fabio gurgite Cos. filio ex nonnullarum Fæ
minarum multis, quæ stupri conuictæ fuerant. Cere
ris præterea, nam ut tradit Plinius Damophilus, ac
Gorgasus tum pictores, tum Plastæ nobilissimi huius
deæ templum utroq; genere artis suæ excoluisse, di
cuntur. Bacchi atq; Ariadnes pictura. Apud circum
ipsum asserente Tacito Solis, liberi, Liberæ, Floræ,
Proserpinæq; templa fuerē. Nonnulli tradūt hic, tres
aras fuisse tribus collūis nixas Samothraciæ dijs sci
licet dijs Magnis, penatibus, cœliq; ac terræ diis om
niumq; rerum autoribus ac parentibus positas fuisse.
In eodem circo Stertinius fornicem, de quo superius
dictum est, extruxit. Ad hunc circum refert Iuvena
lis habitasse maximum meretricum numerum. Apud
quem quidem Pompeij domum, ubi Herculem Miro
nis nobilissimi artificis, fuisse memorant positam di
cunt, nam ut quidam coniungunt, iuxta palatinum fuit
ad templum diuæ Anastasiæ, ubi ingentes antiquorū
ædificiorum ruinae conspiciuntur. In circo similiter
maximo Pub. Victor duos obeliscos ponit, alterū stā
tem, alterum humi iacētē, alterū pedū CXXXII.
longitudinem, alterum uero LXXXVIII. qui fra
ctus est, & terra totus fere obrutus, horum maior
est, Augustus uero erexit. Plinius tradit hunc prætor

Penatib; &
Magnis Dijs.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

basim, quæ ex eodẽ esset lapide, parum à CXXVI. pedum longitudine abfuisse, atq; à Senneseleo Rege Imperatum, cuius Regis tempestate in Aegyptum Pithagoras traieciisset. In erigendo diffractum uolunt. Marcellinus refert ex Hieropoli Aegypti urbe duos Romam ab Augusto obeliscos inuectos, quorum unus fuit, alter, qui in campo Martio fuit erectus, de quo mox narrabitur opportune.

De septizonio Seueri, de Constantini fornice
de meta sudante. Cap. XI.

Post circum maximum in Angulo fere Palatini, qui meridiem spectat, Seueri septizonium est, id autem sepulchrum fuisse tradunt, quod ipse sibi in uia Appia condidit. Ideo autem Spartiano scribente, hoc extrui curauit, ut ijs, qui ex Africa proficisceretur, statim occurreret. A septem quasi zonis columnarum dictum putant, quæ sibi inuicem superedificatæ essent, hodie tres ordines ipsarum tantum uidemus, septisolum aliqui appellarunt, nonnulli à tribus uijs, quæ hic concurrerent, Septodium dixere. Hoc quidem cum uetustissimum sit, semper ruinam minatur. In huius frontispicio hæc, sed imperfecta inscriptio habetur. C. TRIB. POT. VI. COS. FORTVNATISSIMVS NOBILISSIMVS QVE. Quoniam uero mirabilis huius Aedificij altitudo uidetur, fieri non potuisse multi existimant, ut alij, hoc est ordines quatuor Columnarum super edificata.

ti essent. Hic aliquando templum fuit D. Lucie septi-
 solij cognomento. Qui titulus Cardinalis est, hic Gre-
 gorius pōtīfex. IX. creatus dicitur. Alterius Septi-
 zoni meminit Suetonius, cum Titum parvis. ediculis
 natum iuxta septizonium narrat. Vbi uero fuisset,
 obscurum est. Quidam tamen ad hunc locum fuisse,
 aut hoc à se uero positum, ad eius similitudinem reno-
 uatum uolunt. In alio palatini angulo, qui coliseum
 spectat. Constantini magni fornix pulcherrimus cō-
 spicitur, minus corrupta suis ornamenta habens quā
 reliqui triumphales fornices, trophea adhuc et ui-
 ctorias alatas seruans. Hunc senatus post Massentiū
 Tyrannum superatum ad pontem, ut hodie uocant,
 mollem erexit, quare in utroq; frontispicio hæc le-
 guntur. IMP. CAES. FL. CONSTANTINO
 MAXIMO. P. F. AVGVSTO. S. P. Q. R.
 QVOD INSTINCTV DIVINITATIS MEN-
 TIS MAGNITVDINE CVM EXERCITV
 SVO TAM DE TYRANNO. QVAM DE
 OMNI EIVS FACTIONE VNO TEMPO-
 RE IVSTIS REMP. VLTVS EST ARMIS
 ARCVM TRIVMPHIS INSIGNEM DICA-
 VIT In fronte uero, quæ ad orientem uergit à dex-
 tra legitur. VOTIS. X. à sinistra VOTIS. XX.
 facies quæ est ad occidentem habet. Sic. X. à sinistra
 Sic. XX. In superiori parte fornucis nempe ex uno
 latere. LIBERATORI VRBIS, Ex alio FVN-
 DATORI QVIETIS. Quoniā uero in hoc for-
 nice quedam diuinitus, quedam rudius sculpta uide-

viēt. alata.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

tur, quicquid excellentis esset, eo ex Traiani fornice translatum, reliqua Constantini tempore facta pleriq; existimarunt. Ante hunc fornicem meta per- uetusta ex lateritio constructa est, quam ueteres sudantem metam appellauere, quoniam ex ea satis ampla aquae copia manaret ad eorum sitim restringendam, qui eò ad amphitheatrales ludos spectandos confluebāt. Simulacrum Iouis aenei in ipsius uertice fuisse uolunt. Quoniam uero huc uenimus, amphitheatrum non praeuertamus licet.

De amphitheatro Titi, de domo antea Neronis
de templo fortunae sciae. Cap. XII.

Quemadmodum Theatrum Hemicicli formam habebat. Ita Amphitheatrum undique perfectus circulus est, quasi duo sint theatra, et sicut in theatris poetarum fabulae, atq; argumenta recitari solebant. Itaque in Amphitheatro gladiatorum concursus ludiq; praeterea uenationes, plerumq; pugnae nauticae aqua introducta, fiebant. Sapissime in amphitheatris cum feris homines praecio ducti congredebantur. Aliqui cum dannati essent bestiis laniandi, obijciebantur. Claudius, compositis rebus Aegypti, ex militibus, qui ab eo defecerāt partē interficere statim iussit, partem Romam misit, ut cum feris congrederentur. Hoc uero de quo nunc agendum est Vespasianus condidit in media Vrbe quemadmodum etiam Augustum decrouisse sciebat. Titus postea filius dicauit,

ludis magnificentissime exhibitis. Martialis Domitianotribuit ut sibi assentaretur, nihil uero hunc fecisse constat excepta incrustatione, ornamentū quidem statuarum in fornicibus additis, suo, ut mos erat principum in operibus magnificis, nomine adiuncto. Hodie omnino dirutum est, à barbaris. n. conflagratum fuit; soloq; equatum. Huius postea saxis in mœnibus reparandis Romani usi sunt Cassiodoro autore, cum id à Theodorico Gothorum rege prius impetrauissent. Adeo uero sublimē atq; editū fuisse Plinius testatur, ut uix ad summitatem humanus oculus accedere posset. Id autem uerum fuisse ex iis uestigijs, quæ adhuc extant, facile conijci pōt. LXXXVII. millia hominum spectantium capax erat. Ne uero aditus atq; exitus conturbaretur (ut de circo diximus) extrinsecus fuit porticus, ut adhuc uidere est, in cuius omni latere ingressus dabantur, atq; egressus patebant. In huius fornicibus interiori scilicet parte statuæ erant fixæ ex marmore, & usq; ad hanc ætatem imagines ex gypso durant, quoniam uero campi, q in amphitheatro erat, arena spargi solebat, ut forcius pedibus inniterentur Certantes, aut ut mitius caderent, usus obtinuit, ut Arena diceretur. Coliseū uulgo Amphitheatrum ab ingenti colosso, qui prope hunc locum esset, appellauere; fuit autem huiusmodi Colossus Neronis statua CXX. pedum altitudine, quem sibi ante domum erigendam curauit. Post autem huius immanis principis mortem soli dicatum accepimus. Deinde uero, ut superius est expositum, ip.

B7 000 -
amphitheatr.

in arenam
descendere.

Colossus Nero
ni Statua -
120 ped.

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

fus Colossi capite amputato Commodus suum ipsius
 reposuit. Quoniam uero in Neronis incidimus men-
 tionem, de ea dicendum uidetur prius, quam hunc lo-
 cus omittamus. Admirabilis illa quidem fuit, & quæ
 omnem humanam fidem superaret. Suctonius .n. est
 autor domum construxisse hanc, quæ quicquid est spa-
 cij inter palatinum, atq; cælium, exquilias usq; occupa-
 ret, ad Mæcenatis hortos etiã extendebatur, ut ma-
 xime Urbis potius formam quam domus haberet, ut
 uero huic furori satisfaceret innumerabiles domoq;
 ciuium demolitus est, unde factum est Epigramma.

Roma domus fiet, Veios migrate quirites

Si non & Veios occupat ista domus.

Hanc primo transitoriam, postea uero conflagratã,
 restitutamq;, Auream nominauit. Eiusmodi domum
 cum absolutam dedicaret hætenus comprobauit, ut
 diceret quasi hominem tandem habitare cepisse. Cũ
 uero ignis Romæ accensus esset, Tacito autore nun-
 quam extingui, nisi tota domo ista, palatino, ædifi-
 cijsq; proximis absumptis, potuit. Vestibulũ ei fuit,
 in quo Colossus CXX. pedum staret, hunc autem Pli-
 nius scribit à Zenodoro factum, quem ideo ex Gal-
 lia Romam accersiu. Stagnum habuit maris instar
 circum septum ædificijs ad urbium speciem. Rura in
 super aruis, atq; uinetis, & pascuis, syluisq; uaria cũ
 multitudine omnis generis pecudum, ac ferarũ. Cam-
 pos ad seminandum habuit uinetaq; non modica, por-
 ticus trium ordinum fuere millia passuum longitu-
 dine, In cæteris partibus omnia auro lita, distincta gẽ.

nis. Cenationes laqueata tabulis eburneis uersatilibus, ut flores ex fistulis, et unguenta desuper spargerentur. Præcipua cenationum rotunda, quæ perpetuo diebus, ac noctibus uice mundi circum ageretur. Thermae aquis dulcibus, marinisq; scaturiebant. In huius domus superioribus locis autore Plinio miræ arte argenteæ aues incisæ erant. Alibi præterea refert aurea domo Neronem ædem Fortunæ, quam sciam appellabant, à seruiore rege sacratam complexam. Hanc ædem è phecagite lapide factam narrat. Is lapis candidus, atq; translucens adeo est, ut illius ædis foribus clausis interdiu claritas diurna esset, haud aliter quàm specularium modo, tanquam inclusa luce non transmissa. Iuxta hanc domum fuere borea quædam, quorum spatium cū immani edificio includere optaret, quoniam ex durissima essent materia cœdificata, machinis bellicis admotis, atq; demum igne machinam est demolitus. Verum hæc omnia edificiolorum quasi portenta à reliquis Imperatoribus euersa sunt, nouaq; superædificata fuisse constat. Atq; eo quidē loco, ubi est amphitheatrum à Vespasiano constructum, eius domus stagnum fuerat.

De templo Isidis, quirini, Honoris, uirtutis, de

Celiolo, de templo Diane, et de riuo

Appio.

Cap. XIII.

Aduiam Appiam nunc reuertendum uidetur, ut si quid in hac ualle sit usq; ad portam cape-

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

nam explicemus. Expositum est superius uiam nonā usque ad caracalle thermas sese extendisse, atque iuxta Capenam portam cum Appia se coniunxisse. Hic igitur uidelicet sub has thermas fanum Isidi caracalla posuit prope id templum, quod D. Nerci esse dicant, ubi Marmor cū hac inscriptione repertū est. SAECVLO FELICI ISIAS SACERDOS ISI DI SALVTARIS CONSECRATIO. Item aliud, quod huiusmodi est. PONTIFICIS VOTIS ANNUNT DII ROMANAE REIP. ARCANAQ. MORBIS PRAESIDIA ANNUNT QVORVM NVTV ROMANO IMPERIO REGNA CESSERE. Seruius in urbe iuxta capenam templum quirino ponit, asseritque duo hic Martem habuisse templa, alterum in urbe sub quirini nomine, quasi tranquillum, urbisq; custodem dicas. Alterū extra urbē in Appia sub gradiui, maris nomine quasi bellatorem, atq; in armis promptum intelligens. Ad hanc ipsam portam interiori scilicet parte, templum fuit à M. Marcello dicatum Honori, ac uirtuti, postea uero à Vespasiano instauratum, iuxta portam fuisse dicunt, ut ad bella exētes mone-ret duce uirtute gloriam honoremq; cōparari. Quare D. Augustinus est testis in honoris templum non prius cuiquam ingredi licuisse, quam in uirtutis esset ingressus. Marius quidem alia templa Virtuti, atq; honori, sed alijs in locis posuit. Ideo Sex. Pompeius aliquanto humiliora ab eo facta ne altitudine captationes auguriorum impedirent, unde deturbari po-

tuissent, scribit. A Sinistra in uia Appia priusquam
 ē ciuitate egrediare, Celiolū conspicitur, in quo olim
 Diane fuit templum. Hoc autem ubi nunc est sanum
 Diui Ioannis ante portam latinam fuisse nonnulli pu-
 tauerunt. Nam in uineis, quæ proximæ sunt, multa an-
 tiqua fragmenta marmorea sunt reperta, in quibus
 uenator equo insidens inuentus est canem prope scul-
 ptum habens, et simul Rusticum cum baculo præeun-
 tem. Frusta uasorum similiter cum lunæ imagine inci-
 sa reperta traduntur. In celiolum pars eorum Tusco-
 rum qui calium habitarent, migrasse accepimus. Ut
 mox dicetur. In ualle uero, quæ inter celiolum ac Cæ-
 lium est, piscinam, quo natatum iuuentus conuenie-
 bat, fuisse uolunt. Riuus Appius, ut ante est dictū,
 is est, qui per Gabinam ingrediens portam, per hanc
 uallem præterfluit; et propter Auentinum labens
 se cum tyberi non procul à Salinis commiscet, iuxta
 oppidum, quod hodie Frascatum uocant, Idcirco par-
 tem antiquæ aquæ Appiæ, siue Riuum Herculanum
 putant. Nonnulli à fluuiolo Almone, in quo canosum
 cybelis simulacrum ablutum fuerit, cum ē pessimum
 te Romam est inuectum, Almonem nominatum uo-
 lunt, et ante capenam portam fluens cum Tyberi iū-
 gebatur. feruntq; quemadmodum Cybelis sacerdo-
 tes singulis annis Cal. Aprilibus in Almone abluere
 deæ simulacrum solebant, ita hoc tempore. Augusto
 mense eodē in riuo Christi seruatori imagini pedes la-
 uat, cū p̄ uirōe cū p̄p̄a circumferūt. Sed cū de ijs locis
 omnibus satis sit expositū ad calium mōtē accedendū.

propter. i.
 propter.

almon.

DE ANTIQV RBIS ROMAE

De monte Caelio, et de suarum rerum parte, ~~na~~
 pote de curia Hostilia, de Mansionibus Alba-
 nis, de templo Fauni, de Hospitijs peregrini-
 nis, de domo laterana, de Constantini
 palatio. Cap. XIII.

1
 a quercu.

CAELIO monti Caelius uibernius Hetruscorū dux
 qui cum subsidio Romulo uenisset, cū suis omni-
 bus Romae constitit, nomen fecit. Post cuius obitū cū
 de ijs populis suspicio incidisset ob loci altitudinem,
 Vicam Tuscum, ut etiam antea est expositum, ad ha-
 bitandum illis assignauere, quorum uero nulla esset
 suspicio, Caeliotum habitandum tradidere. Quaeque
 tulanum prius uocatum hunc montem Tacitus autor
 est, à quercuū copia. Afferit etiam quodam tempo-
 re Augustum uocatum. Hunc Tullus Hostilius ur-
 bi addidit. Ut uero ab Albanis quos Romam duxit li-
 bentius Coleretur, hunc locum est impertitus, ipseque
 praeterea ibi locum habitare constituit. Longissime
 iuxta moenia collis extēditur, usque ad portam Nemiā,
 ab Exquilijs uero labicana uia dirimitur. Iuxta an-
 gulum, qui circum maximum spectat curiam Hosti-
 liā de suo nomine Tullus Hostilius condidit, haec au-
 tem alia est ab ea, quae prope Romanum forum est.
 Ideo autem Tullus id templum posuit ut in ea ordo
 à se auctus reciperetur, post Alba quidem ruinas est
 conditum, ex quo frequentius habitaretur, eam sedē
 Tullus regia capit, ibique deinde habitauit. Hodie tem-
 plum est D. Ioanni ac Paulo dicatum, in cuius super-
 bisimo

Disimo Palatio aliquando Romani Pontifices habi-
 tarunt. Quidam tamen uolunt ad curiam esse Hosti-
 liā, atq; in paternā horum sanctorum domo, qui hoc
 loco Iuliani Imperatoris mandato necati, sepultique
 fuere. Hic prope aquæ claudie aluē D. Thomæ est
 Hospitium. Is locus aliquando fuit, quem redimen-
 dis captiuis ex infidelium uinculis assignarunt. In ea
 parte, quæ palatino opposita est D. Gregorij Cano-
 niam atq; eius templum uidetur, quod ex suis ipsius
 domibus factum D. Andrea apostolo dicauit. In hu-
 ius collis parte, quæ Thermas spectat caracallæ, quæ
 in Auentino sunt, fuere olim Albane mansiones. Sic
 eum locum, Albanis ad habitandum traditum, appel-
 lauere. Hodie D. Mariæ cognomento in dominica fa-
 num est, aliquando à Leone X. instauratum, Nec pro-
 cul hinc quasi in collis medio antiquū, pariter ac pul-
 cherrimum Fauni templum rotundum illud quidem
 conspicitur. Quod à Simplicio Pont. I. Stephano pro-
 tomartyri dicatum ferunt nobilissimum omnium
 templorum Romæ fuit marmoreis columnis orna-
 tum, parietesq; tabulis marmoreis pulcherrime te-
 ctos habens, insuper elegantissime musæatis operibus
 distinctum. Verum cum pene diruta uetustate esset,
 Nicolaus. V. templi amplitudinem in angustio-
 rem formam redegit, sicut hodie uidemus, & ex inscrip-
 tione constat. Ea uero collis parte quæ Exquilij op-
 ponitur, & sanctorum quatuor coronatorum olim
 Hospitia peregrina extitere. Augustus ad Italiam tu-
 tandam duas classes maximas comparauit, eas autem

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

provinciatim distribuit. alteram. n. Miseni, alteram
 Rauenne ad tutelam superi atq; inferi maris colloca=
 uit. Exercitum Classis Rauenne in hybernis atq; æsti=
 uis Ianiculi esse uoluit, Miseni in Celio mōte in ijs qui=
 dem Hospicijs, quæ ipse peregrina appellauit. In ho=
 rum Hospiciorum ruinis à fundamentis templum san=
 ctorum quatuor coronatorum Honorius. I. Pont. ex=
 struxit. Hoc cum ab Honorio. II. Imperatore euersū
 fuisset, Pasqualis, II. Pont. renouauit, pulcherrimo
 palatio addito. Sub ipsum locum sanum D. Clementis
 erectum est, quod ex paterna domo Idem ex ædifica=
 uit. Lateranorum uero domus nobilissima ibi. quon=
 dam dicitur fuisse, ubi nunc est D. Ioannis in Latera=
 no pulcherrimum templum à Magna Constantino
 D. Syluestris præcibus constructum. Quare diu Con=
 stantini basilicā locum appellarunt. Hic capita Ioan=
 nis ac Pauli, præterea plurimæ sanctorum aliorū re=
 liquiæ sunt, quas resurrectionis Domini dic exponere
 et palam proponere omnibus solent. Quatuor insu=
 per columnæ ex ære, quæ prius in capitolio, ut ante
 est dictum, fuere, ab Augusto ex nauium deuictarum
 rostris factæ. Tabula æneæ per antiqua bene longā
 inscriptionem quorundam decretorum eius tempo=
 ris continens. Mensa quadratæ formæ ibidem serua=
 tur, super qua christum extremam cum discipulis cæ=
 nā patrassē uolūt. Arca federis, Virga Aaron. Pro=
 pe hoc tēplum Constantini baptisteriū siue lauacriū
 est, rotundum, columnis marmoris nobilissimi cinctū,
 ubi ceruos circūquaque fuisse, qui ore aquam in uas

Pasqualis

effunderent, narrant. Tres cellas Hilarius pontifex, unam D. Ioanni baptiste, quo foemina accedere religio est, portas aeneas habet. Cubiculumq; Constantini Magni fuisse praedicant, cruci secundam dicaunt ea parte, quae D. Ioannis Hospicio respondet, ibi duae ligno tactae columnae sunt, quarum altera semper uialarum odorem emittere apertum est. Ex Iudea e cubiculo uirginis allatas putant. Supra D. Ioannem sancta Sanctorum mirae uenerationis, ac reuerentiae locus est, proxime saluatoris Hospitium est à columnis erectum, edificijs uero, ac prouentu à reliquis Romanis Heroibus locupletatum, ubi mirae pietate infirmis subleuandis operam dant. Prope lateranorum domum. M. Aurelius Imp. educatus dicitur. Iuxta uero D. Ioannis templum uersus Gabiussam portam Constantini fuisse palatium affirmant.

De templo Veneris, cupidinis, de Amphitheatro Statilij Tauri, de palatio sesoriano, de Aqueductibus aq; Claudiae, de Anniene nouo. Cap. XV.

Veneris templum, atq; cupidinis ibi quondam fuisse, ubi nunc sanctae Crucis in Hierusalem est sanum. Plurimae. n. maximaeq; reliquiae huius templi à Sinistra uidentur. Prope hunc locum, qui cum moenibus urbis coniungitur, atq; Canobio monachorum sanctae crucis complectitur, magna pars Amphitheatri Statilij Tauri cōspicitur, quod suasu Augusti qui

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

urbem quotidie ornatiorē fieri uolebat, cōstruxit,
nec uero tam magnum fuit, hodie maiori ex parte de-
rutum est. Quoniam uero cum moenibus coniunctū
est, facile argumento esse potest quā coarctata urbs
sit, existimandum. n. est ab urbis moenibus omnino
abfuisse. Prius hoc adificatum, quam Titi constat, nā
aliquanto ante Augustus fuit. Ante autem Taurum
scimus aliud amphitheatrum à C. Cæsare in campo
Martio cōditum, quod postea Suetonio autore Au-
gustus ad Mausoleum adificandum diruit. Sanctæ
Crucis templum supra Sessoriani Atrium à Magno
Constantino constructum uolūt. A plerisq; n. adhuc
Sessoriana basilica uocatur. Sessorianum autem pa-
latium inter hoc templum, atq; Neutā portā loca quā-
dam proxima fuisse uolunt. Ex ijs. ornamentis, quæ
extant, satis speciosum, ac conspicuum templum est.
Helenam Constantini matrem subterraneam cellam
posuisse ferunt, quo fœminis ingredi nefas est, uisū
xiiij. Cal. Aprilibus, quo die sacrata dicitur. Inter plu-
rimas reliquias frustum ligni crucis, ipseusq; titulum,
unus ex denarijs argenteis, quo Iudas Dominum uen-
dēs ipsum prodidit. Clauus unus præterea ex ijs, qui-
bus affixus est cruci seruātur. C. Caligula duos aqua-
ductus inchoauit ad duas aquas in urbem inducendas
cum satis esse septem illas, quæ antea insluerent, non
putaret. Hoc uero opus postea M. Claudius magnifi-
ce perfecit. Quare altera ex ijs, Claudia aqua dici me-
ruit, quam ipse ex duobus fontibus ceruleo altera
ob colorem, altero curtio, induxit, Anienem præter

Mausoleum

*l. duos aqua
rivos -*

Rex nouū, sic ob aliū Anienis differentiam appellatū,
 qui fluuius prius in urbem influebat, & propterea
 uetus nominatus, inducendum curauit. Scribit Pli-
 nius aquæ Claudie opus omnium reliquorum aquarū
 ductū longissimō interuallo superasse. Hunc. n. att-
 omnes Romanos colles altitudine excedere. Atq; in
 ad opus sestertium termillies, cuius cum rationem pu-
 taret Budaus Auri ut uulgo loquimur Millionē, ac
 CCCLXXXV. millia & D. coronatos efficere mo-
 nuit. Hanc aquam Claudius à quadragesimo ab urbe
 lapide induxit propter uiam sublaci sicut hodie nomi-
 nant. X. uero millia passuum continebat longitudie
 ne is aqueductus, qui huiusmodi aquam induceret.
 Reliqua subterraneo alueo ducebatur. Aquæ Augu-
 stæ fons huic datus est, q̄ prius aquæ martiæ tributus
 fuerat. Verum quoniam illa per se satis esset, am-
 motus est. Accepit præterea Claudia aliū fontem nē-
 pe Albulinum excellentiæ Martiæ Par. Extra urbē
 cinium utilitati, ac commodo Claudie partem imper-
 tuerant, in urbem uero cum Aniene nouo misceba-
 tur. Postea in x c ij. Castella distribuebatur, ut inde
 omnes Urbis Regionēs, quæ xi i ij. numero erant, po-
 testas esset aquæ fruendæ. Castellum autem paruum
 quoddam ædificium erat super aquæ alueo, ubi cū pu-
 blica esset in plures diuidebatur partes priuato, pu-
 blicoq; usui, Quoniā uero quosdam quasi lacus par-
 uos facerent, ad uarios artium mechanicarum usus,
 ut fullonum, coriariorū, ac similium, hortis quoque
 irrigandis utebantur. Castellorum precipui curato-

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
*res erant. Icirco castellarij appellati. Quemadmodum
sic ex marmore antiquissimo conijcitur.*

D. M.

CLEMENTI CAESARVM. N.SERVO CA
STELLARIO AQVAE CLAVDIAE FE-
CIT CLAVDIA SABBATHIS, ET SIBI,
ET SVIS. *Per Neuiam portam ingrediebatur Vr-
bem Claudia, ubi, ne impedimento esset, alia ex mar-
more porta facta est. In qua titulus huiusmodi anti-
quissimus legitur.*

TI. CLAVDIVS DRVSI F. CAESAR AV-
GVSTVS GERMANICVS PONTIF. MAX.
TRIBVNICIA POTESTATE XII. COS. V.
IMPERATOR. XVII. PATERPATRIAE.
AQVAS CLAVDIAM EX FONTIBVS
QVI VOCABANTVR CAERVLEVS, ET
CVRTIVS AMILIARIO XXXXV. ITEM
ANIENEM NOVAM A MILLIARIO
LXII. SVA IMPENSA IN VRBEM PER-
DVCENDAS CVRAVIT. IMP. CAESAR VE
SPASIANVS AVGVSTVS PONT. MAX. TRIB.
POT. II. IMP. VI. COS. III. DESIG. IIII. P. P.
AQVAM CVRTIAM, ET CAERVLEAM
PERDVCTAS A DIVO CLAVDIO, ET
POSTEA INTERMISSAS DILAPSASQ.
PER ANNOS NOVEM SVA IMPENSA
VRBI RESTITVIT. IMP. T. CAESAR DIVI
F. VESPASIANVS AVGVSTVS PONTIFEX

**MAXI. TRIBVNIC. POTESTATE. X. IM-
PERATOR XVII. PATER PATRIAE CEN-
SOR COS. VIII. AQVAS CVRTIAM, ET
CAERVLEAM REDVCTAS A DIVO
CLAUDIO, ET POSTEA A DIVO VE-
SPASIANO PATRE SVO VRBI RESTI-
TVTAS. CVM A CAPITE AQVARVM
A SOLO VETVSTATE DILAPSAE ES-
SENT NOVA FORMA REDVCENDAS
SVA IMPENSA CVRAVIT.** *Accepimus ex
alio marmore uetusto ad Neuiam portam reperto
hos ipsos aqueductus Calij mōtis uetustate dilapsos
ac consumptos, à. M. Antonio. L. septimio, ac. M. Au-
relio renouatos. Aquæ uero Claudie aqueductus per
Calium sursum extendebatur. Cuius rei hodie non
uno in loco, præsertim ad D. Mariam in dominica
extant uestigia, ubi sub aqueductu arcus est Tiuer-
tini cum hac inscriptione.*

**P. COR. P. F. DOLABELLA COS. C. IVNIVS.
C. F. SILANVS FLAMEN MARTIAL. EX
S. C. FACI VNDVM CVRAVERVNT,
IDEMQ. PROBAVERVNT.** *Non procul à
D. Ioanne Paulo sub hunc ipsum aqueductum castel-
lum uetustissimum integrum fere ad aquam recipien-
dam extat. Claudiam aquam in Palatinum, atq; Auē-
tinum, ex in quandam capitolij partem fluxisse uo-
lunt. Quoniam uero Anio nouus cū claudia sese mi-
scebat in urbe, idemq; efficiebantur, non nihil de ea
re in presenti dicendum uidetur. Anio nouus iuxta*

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

Sublacum XLII. millibus passuum ab urbe ex ipso quidem Aniene deriuabatur, qui quoniam depressas haberet ripas, solū uero crassum ac, ut sic dicam, luxurians, tametsi nullis imbribus, ac tempestate conturbaretur, cenosus, ac turbidus tamen semper fluebat, quare ad ipsum purgandum, prope locum, unde nouus Anio corriuatur, piscina cōstituta est, quo purior, ac lucidior urbem ingrederetur. Verum parum ea re proficere, Pluiijs. n. lutulentior fiebat, huius aquæ Herculanus riuus iūgebatur, qui in eadem uia, sed purior, ac lucidior oriebatur, huius tamen commixtione perspicuitatē amittebat. XLII. millibus passuum, ut modo dicebamus, perducebatur Anio nouus excelsiorq; ceteris omnibus aquis, quæ in urbem inducerentur & quoniam copia suarum aquarū ex crescens reliquas adiuuabat, eas plerūq; in primis uero claudiam cōturbabat. Igitur omnes reliquas aquas Anio nouus altitudine superabat. Huic proximū altitudinis locum claudia obtinebat. Tertium Iulia. Quartum Tepula. Quintum Martia. Sextum uetus Anio. Demum uirgo, inde Appia, infima omnium Alsetina, quæ Transyberinae regioni aquam, ceterisq; locis inferioribus suggerebat. Frōtinus cū omnibus urbis aquis à Nerua Imperatore prefectus fuisset, noui Anienis alueos restituit, totamq; illius aquā in urbem perduxit.

De plerisq; locis cælij mōtis, qui hodie, ubi fuerint, ignorantur. Cap. XVI.

IN celio alia fuere loca, quorum nulla certa ratio reddi potest. Vt domus Claudij centimani, qui, ut est autor M. Tullius, cum sibi ab Auguribus esset imperatum, ut eam demoliretur, quod inaugurationibus impedimento esset, calphurnio Lanario uendidit, ut ipsi imponeret, uerum ob fraudem omnem pecuniam restituere coactus est. Tetricorum domus fuit, ij. Autem duo ex XXX. Tyrannis fuere, quos Roma habuit Gallici Imperatoris temporibus. Quam pollio narrat etiam sua tempestate pulcherrimam fuisse. E regione Isii Metellini posita erat. Iunij preterea senatoris, quæ cum tota arsisset, cōsumptis omnibus Tiberij effigies integra, atq; incolumnis reperta est. Claudij Imperatorij templum in Celio Vespasianus cōdidit. Iunius Brutus, is à quo Tarquinij pulsi sunt, deæ carne templum in eodem colle edificauit. Hanc autem deam uitalium partium hominum curam habere uolebāt. In Celio arca Martialis fuit, in qua Equiria celebrari mos erat, ludi. n. equestres erant ibi comitti soliti cum Tyberis inundatione accederet. Vt in cāpo Martio celebrari non possent. In hoc colle pulcherrimum D. Erasmi Canobiū proxima ætate fuit. Hic Macellum maximum, lupanaria, Antrū Cecropis, armamētariū, spoliatoriumq; P. uictor cōstituit. In uia Labicana, quæ ab Exquilij Celiū diuidit, quietis fuit aliquādo sanū. Atq; ea quidē pte, ubi est D. Petri ac Marcellini templum, e regione ferē D. Ioannis laterani, Verū ad Exquilias, quas hodie squillas uulgo nominant, properemus.

*Deæ Carne
templ.*

DE ANTIQVITA- TIBVS RO. LIBER QVARTVS.

De Exquilijs, particulatim uero de Carinis,
eiusq; locis utpote de thermis, de Palatio
Titi, de curia ueteri, nonnullisq; alijs
locis antiqs. Quæ antea fue-
re hodieq; uisun-
tur. Cap. I.

Edificia urbis, quæ in uallibus cõ-
dita sunt, tum ruinae id efficiunt
ut colles nonnulli uix inter se di-
scerni, certiq; fines assignari
queant. A Cælio igitur uia Labi-
cana exquiliæ distinguuntur, quæ
cum initium capiat, ut iam est di-
ctum, prope Coliseum, per hanc uallem progrediens
per portam maiorem exitum habet. Ex alia parte pa-
tricius Vicus, ac uia quæ ex hac ualle prope Diocle-
tiani Thermas ad querquetulanam Clausam portam
dirigitur, Exquilias à Viminali segregant. Ab Excu-
bijs, quas ibi Romulus metu Tatijs haberet, uel quod
à Tullo Rege excultus, habitabilisq; factus esset, nã
ex excubiarum, atq; exculti uocabula cū uerbo Ex-
quiliarũ nescio quid simile habere uidentur, nomina
tradunt. Quidam à quisquilijs, quæ esca immunda
putatur, quæ ad alites decipiendas spargitur. Omnes
reliquos colles laxitate, atq; altitudine superant atq;

in diuersa proſpiciūt, quippe quæ in plures ſint partes diuiſæ. Itaq; multam huius rei mentionem habet Varro, quæ, quoniam minus opportuna huic loco uideatur, prætermiſimus. Vt uero maiori, facilioriq; diſtributione, quæ huius collis fuere, percipi poſſint, dicendum eſt medium à uia Tiburtina ſecari, hæc à Cliuo ſuburrano incipiens cū arcum Galieni prætergreſſa eſt, priuſquam ad Marij Trophea perueniat, quamuis nulla interpoſitione cōtinenter uſq; ad Neuiam Portā procedat, unde exit, nihilominus hic quaſi duo brachia expandat, quorum alterū uia præneſtina eſt, quæ à ſiniſtra ex porta D. Laurētij exit, alterum à deſtra cum Labicana è regione fere D. Ioannis Laterani coniungitur. Hac diſtributione huius collis loca deſcribere incipiemus, Vniuerſa igitur ea pars, q̄ à prima medietate Tyburtinæ uie cingitur atq; à dextro brachio ad palatinū uergit, carinæ ab antiquis nominata eſt. Quem locū ab Exquilijs quodam modo diuidere uidetur, cum inquit Flaccum cōſulē per Carinas in Exquilijs uiſſe. Ita autem uocatus eſt locus, quod Inuerſæ Carinæ, ſimilitudinem haberet. Virgilius ab excellētia, ac pulchritudine ædificiorū, quibus erat ornatus, lautas appellat. Illuſtiorē autem Carinarum loca ea parte quæ ſuburrā ſpectat, atq; Palatinum Titi olim fuere thermæ. Quas autore Suetonio mira Celeritate perfecit, eaſq; ſuper aureæ domus Neronis parte extruxit, maxima etiam num uestigia iuxta ſanctum Petrum in Vincula, ubi proxime duo fragmenta ſunt reperta ex mar

Virg.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
more, in altero flamma erat incisa, & hoc uerbum;
scilicet. IOVI. Inscriptum. Alterum hoc habebat.
VESPASIANVS AVGV. PER COL
LEGIVM PONTIFICVM FECIT.

Ad has thermas Titus pulcherrimum palatium ha-
buit, ibiq; fuisse uolūt, ubi hodie septem salæ, ut à uul-
gari appellatione nō decedam in re, quæ aliter cognō-
sci non posset, nouem tamen sunt, nec uero septem, in
starq; Cisternarum sunt. Nihil autem erat is locus ni-
si castellum, siue Aquæ receptaculum, quæ postea ad
harum thermarum usum ad uaria loca distribueba-
tur, quamobrem thermas hic potius, quam palatium
fuisse putarunt. Scribit Plinius in Titi Imperatoris
domo Laocoontem fuisse opus omnibus, & picturæ,
& statuariæ artis præferendam ex uno lapide cū li-
beris, draconumq; mirabilibus nexibus, de cōsiliij sē-
tentia ab Aegisandro, polydoro, & A senodoro Rha-
dijs factum, quoniam igitur hoc opus nostra tēpesta-
te est prope septem salas ut uocant, repertum, hoc lo-
co non Thermas Titi, sed palatium fuisse uolūt. Hoc
uisendum opus hodie in hortis Vaticani & simul ple-
raq; pulcherrima excellentissimorum artificum mō-
numenta seruātur. In huius palatij Atrio Plinius nar-
rat duos pueros nudos talis ludentes exquisitissimum
opus Polycleti fuisse. In thermarum ruinis templum
D. Petri in Vincula ab Eudoxa Arcadij primi ædifi-
catum uolunt: ubi cathenis, ac laqueis, quibus D. Pe-
trus ab Herode uinctus custodiebatur, repositis, à pō-
tifice solennes, statasq; pompas, accerimonias in me-

7. sala

Laocoön =

LIBER QVARTVS.

87

moriam admirandæ liberationis obtinuit, cum antea
 Cal. Augusti in sancto Petro in carcere celebrari so-
 lerent. Hoc templum deinde mirifice Iulius. II. orna-
 nit. Supra Titi thermas iuxta D. Martinum in mon-
 tibus duæ statuæ Antinoi pueri formosissimi, uehemē-
 terq; ab Adriano dilecti nostro æuo repertæ sunt, ho-
 die in hortis Vaticani seruantur. Locumq; ubi fuerūt
 inuentæ Adrianellum appellāt. Quare nōnulli ad-
 ducti sunt, ut credant ibi Adriani thermas fui sse, sed
 de huius principis Thermis mox dicemus. D. Marti-
 ni in montibus templum quidam à Sergio primo pā-
 tifice, alij à Simmacho in harum thermarum ruinis
 positum uolunt. Inferiori uero loco in subarræ ini-
 tio fanum est D. Luciae ab Honorio primo constitu-
 tum, unde Leonem Pont. IIII. præcibus deo exhibitis
 Basiliscum fugasse ferunt urbi pestilentissimum. Pau-
 lo superius uersus. D. Viti Arcum à sinistra Praxe-
 dis templum est à Pasquale Pont. I. siue conditum, si-
 ue instauratū. Cellam habet, in quam foeminis ingre-
 dine fas est In ea columna seruatur, ad quam uinctū
 Cæsumq; uerberibus christum narrant. In ea autem
 carinarum parte, quæ ad meridiō uergit curia olim
 uetus fuit. non quam Romulus extruxit, quæ etiam
 uetus dicebatur, quæ in foro fuit, ut superius est dictū
 nam hic extra ipsius antiquæ urbem fuisset. Alia. n.
 uetus appellata nouarum differentia fuit, inter hor-
 tos Sanctæ Mariæ nouæ, ac Petri in uincula extitisse
 uolunt, hac autem præcipue coniectura ducuntur, qđ
 in plerisq; scriptis, ac tabulis antiquis notariorum

Cæsar's Column
 na -

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

hunc locum curiae ueteris nomine dictum, atq; usurpatum obseruarunt. Ferunt in hanc curiam singulis mensibus ex capitolio per sacrum cliuum ad inaugurandum uenire solitos. In carinis Magni Pompeij domus fuit, non procul à Cliuo suburrano, aut à uia Tiburtinae initio, quod idem est. Hic ludum aperuit Leneus Pompeij libertus. Grammaticemq; docuit, quamuis in Telluris hanc etiam facultatem exerceret. Cicero nis praeterea domus in ipsis fuit carinis, que maioru suoru cum fuisset, liberam. Q. fratri reliquit, atq; in palatinum migravit in eam domum, quam sibi ipse comparauit. Balbinum in super pulcherrimam, ingenitq; habuisse in carinis domum Lampridius testis est.

non omnino no
uult. sed à
parentib; Rom.
oriund; quam
uis ab aspin.
dicta origine.

De cliuo suburrano, de cliuo urbico, de domo
Seruij Tulli, de basilica sesimini, de
ara Galiemi, de Macello Liuiæ
no. Cap. II.

Cliuus, suburranus, unde ad Exquilias ascenditur, in extrema suburra initium habet. Ex qua nomen accepit, Sicut carinae à dextra sunt, ita ea collis pars, quam habet à sinistra, queq; Viminalis spectans tota est supra templum sancti Laurëtij in fontana, ut uocant, Cliuus Urbicus ab antiquis est dicta. Hic domum habuit Seruius Tullus ad eamq; sollicitus ueniebat, cum in uico scelerato necatus est, eiusq; corpus iacens filia carpento superuecta dicitur. Lucinae Iunonis hic fuisse templum uolunt. In hac Exquiliarum

parte D. Mariæ maioris uisendum est tēplum, à quo
dam Ioanne Patricio, ut ferunt fabricatum. Huic cū
Amplissima fortune essent, nullosq; liberos suscepis-
set, suas facultates consumere in tēplo D. Mariæ con-
struendo optabat. Quamobrem cum in somnis no-
ctu esset ad monitus, ut qua parte urbis (nonis autem
augusti id accidit) niue inspersum uidisset solum, in
eatenplum edificaret. Idem Liberio Pontifici acci-
dit ita hoc templum est conditum. Ad Turrin huius
templi hodie etiam ipsius Ioannis patritij sepulcrū
conspicitur, à quo extructum est templum pulcherri-
mum quidem tam exterius est quam interius. Nico-
laus. IIII. Pont. renouauit, uarijs postea est ab Ale-
xandro. VI. ornamentis instructum. Sub maiori alta-
ri D. Mathiæ corpus conditur, ante uero cellam præ
sepj, uoi fenum, super quo natus est cristus in Betleē,
seruatur, quo foeminis accessus non datur, D. Hiero-
nymi corpus diligenter asseruatur. Effigies est præte-
rea Mariæ Virginis à sancto Luca depicta, aliud itē
est ipsius uirginis simulacrū, à quo Leoni manum la-
befactatam mirabiliter restitutam ferūt. Prope hoc
templum sesimini antiqui ciuis Romani basilicā fuis-
se tradūt. In hac Exquiliarum parte lucum quercue-
tulanum. A quercuū copia hic appellatum. Item fa-
gutalem, Iunonisq; lucinæ lucū, locant. Sed ut ad Ty-
burtinam uiam redeamus, priusquam ad Brachia, ra-
mosq; qui ex ea sunt, perueniatur, Arcus Galieni Im-
peratoris, simplex, sine ullo ornamento inuenitur. Ne-
gant triumphalem fuisse, quoniam obscurum est an

*D. Mari. Maior.
ad niuas.*

*D. Mathiæ corp.
fenum. Ipi
D. Hieronim.
effigies ab luca*

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

apparet. Sed ob aliquod insigne beneficium sibi ipse
erectum ab eo. M. Aurelio, de quo insequenti inscri-
ptione mentio est, putant. GALIENO CLE-
MENTISSIMO PRINCIPI, CUIUS INVICTA
VIRTUS SOLA PIETATE SUPERATA
EST. M. AVRELIVS VICTOR DEDI-
CATISSIMVS NVMINI MAIESTATIQ.
EIVS. Hodie sancti uiti Arcum uulgo ob eius tem-
plum. Quod Sixtus Pontifex. III. instaurauit, uo-
cant. In eo multa Martyrum corpora sunt. Sanctum
Vitum in Macellum nominant ab eo Macello, quod
fuit in Exquilij. Sed duo Romae Macella perhiben-
tur, alterum in monte Celio magnum appellatum, Li-
uium alterum in Exquilij. Quoniam uero inter
hunc locum atq; D. Antonij fanum, quod non admo-
dum hinc abest, nostro tempore multa uasa sunt reper-
ta quibus uictimarum sanguis excipiebatur, inges est
osium copia atq; cornuum, ideo Macellum antiqui-
tus fuisse existimant. Macellum autem nihil fuisse cer-
tum est, nisi Area, in qua omnia ad uictum necessaria
uenalia comportabantur. A quodam Macello fure hoc
nomen accipisse hunc locum Plutarchus testis est,
qui cum damnatus esset, eius domum adiles sunt de-
moliti, ibiq; Aream fecere, rebus ad uitae usum facien-
tibus importandis accommodatam. Varro autem sic
dictum putat hunc locum, quod omnibus herbarum
atq; oleum generibus abundaret, Hortus. n. hic fue-
rat, quem lacedemonius Macellum appellatum ferunt,
qui cum in eadem area fuisset, inde nomen est sor-
tita.

S. Viti arcus.

Macell. quid.

Hortus.

titia . D . Antonij templum atq; una hospiciū à Petro Capoccio Romano cardinale Iuxta sancti Andree fanum à Simplicio Pontifice conditum fundatum traditur.

Detropheis Marij, de domo Aelionum, de Tabernula de palatio & thermis Gordiani, de basilica Caij, ac Lucij de palatio Liciano.

Cap . III.

A Dextra uia prenestina progredienti quæ per D. Laurentij portam exit, quam diximus ramum esse, qui à Sinistra tyburtina nascitur, ad D. Iuliani templum Marij trophea, quæ hodie cymbri uocant, sese offerunt. Cymbri uero à cymbris dicuntur populis barbaris, atq; immanibus, quibus deuictis, ac fustis ipsi trophea erexere. Corrupta iam sunt, ac labefactata, in trunco tamen marmoreo, duo . n . sunt, thorax cum suis ornamentis est, præterea Adolescentis barbari captiui manibus post terga uinctis effigies conspicitur. In altero chypei, aliâq; ad pugnandum ac commodata. Suetonius scribit à Sylla Marij trophea deturbata, ac disiecta ob inimicitias, posteaq; à Cæsare dictatore reposita in suoq; loco pristino erecta. Solebant autem trophea huiusmodi ad monumentū uictoriæ poni celebri loco, sæpe autem in ijs locis ubi parta uictoria fuisset. Hic Eliorū fuisse domū Val. Maximus asserit, ac Marij cella, in qua senatus consulto decretum est Ciceronem restituendum, qui iam

M

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

Clodiano furore eiektus fuerat. Omnis autem ea Exquilium
 quiliarum pars, quæ à trophæis incipiens sanctū Ioa-
 nem Lateranum spectat. pro Mariana Merulana ho-
 die uulgo nominatur, nempe à Marij trophæis, uete-
 res uero Tabernula regionem dixere. Is locus hoc tē-
 pore uineas tantum, atq; arundineta, quod totus in
 plano sit, habet. In supercilio, quod templo. D. Ma-
 thei in Merula imminet, Philippi Imperatoris ther-
 mas uolunt fuisse, & adhuc quodam uestigia extare.
 In alia parte uersus Marij trophæa ad Sanctum Eu-
 sebiū antiquarum ruinarum uestigia apparent,
 Gordiani Imperatoris thermas, palatiumq; fuisse
 creditur, de quo Capitolinus scribens ait Gordiano-
 rum palatium, ad hūc usq; diē in uia prænestina cerni-
 tur, ducentasq; ex uno latere columnas habens, no-
 bilissimas omnium terrarum Romanis exceptis ther-
 mas continere. Nonnihil supra Tarquinij aggeres,
 iuxta uiam, qua per portam, quæ hic clausa est, egre-
 diebantur, uolunt quidam Gordiani Arcum fuisse
 pulcherrimis trophæis, uarijsq; ornamentis marmo-
 reis instructum, huius marmora altius è terra deso-
 sa cardinalis sancti Georgij iussu ad palatium, tem-
 plumq; D. Laurentij in damaso ornandum summoti
 sunt. In Exquiliarum extrema parte, quæ cum moe-
 nibus terminat, inter maiorem, & D. Laurentij por-
 tam nobilissimam basilicam ab Augusto extructam
 accepimus, atq; una superbissimam porticū Caij, ac
 Lucij nepotum nomine, Quare hodie Gallucci ther-
 mas hunc ipsum locum deprauate quasi Caij, ac Lu-

cij uulgo nomināt. Thermas uero ita, uocant, uel qđ omnia ingentia ædificia thermas uulgo appellat, uel quod reuera duæ essent thermæ, nō admodū ut erat mos magnificæ. Hodie arcus est antiquissimus rotunda forma fere totus integer. Eiusmodi autem, ut cū à Pantheone discesseris nullum fortasse magnificētius Romæ reperiās. Nec procul hinc Licianū fuit palatium ad ursum pileatum cognomento, ob urfi pileati effigiem, quæ ibi esset. Prope hoc palatium Simplicius Pontifex templum D. Bibianæ, & tribusq; millibus martyrum extruxit.

Therma i. ingentia ædificia

De Tarquinij aggeribus, de Turri, atq; Hortis Mæcenatis, de campo Exquilino, de puticulis, deq; Cæteris huius collis locis. Cap. II. III.

TArquinij superbi Aggeres monente Plinio inter admiranda Urbis opera memorantur. Cū n. Viminalis, ac Quirinalis in Ser. Tulli ciuitate cōplexi essent, quod ex hac parte facile Urbem aggredi, & occupare poterant loci opportunitate aggere propugnaculoq; altissimo constructo. Tarquinius periculo occurrit, hoc autem ea parte, quæ humilior esset, cum urbis mœnibus æquabatur, extra mœnia uero urbi consuluit facta ingenti, ac profunda fossa. Hoc autē opus ab antiqua porta collina ad antiquā exquilinam extendit. Quæ portæ in mœnium amplificationem multum ab ijs aggeribus diductæ sunt. Aggeres uero intra ciuitatē recepti, à mœnibus pro-

DE ANTIQ.VRBIS ROMAE

cul separati sunt. Adhuc quedam sunt uestigia, quibus conijci potest, quemadmodum ab arcu, fere. D. Viti, ad extremas usq; Diocletiani thermas, quae spectatissime in uiminali conspiciuntur, extenditur. Ex inferiori horum aggerum parte, & prope thermas de quibus modo dicebamus, in excelsiori Exquiliari loco Mæcenatis erat Turris, in qua quod ex ea totam ciuitatem late spectaret, lætus Nero stetit, histriónis habitu urbis incendium spectans, quod ipse accendi imperauerat, quodq; septem dies, totidemq; noctes continenter seuiens, omnia uetera pulcherrimaq; monumenta consumpsit. Inter Exquilinum uero collem, urbis moenia, atq; uiam, quæ ad querquetulanam portam ducebat, quæ nunc clausa est, Area est, quæ uocant Exquilinam, ita appellata, quod ad exquilias esset. Sic mortuos sepeliri mos fuit, puticulas aut uocabant. Siue quod in puteorum morem sepulturas faciebant, siue quod ibi cadauera putresceret. Nostra tempestate plurima in hac Area uariaq; marmorea sepulcra effossa sunt, quedam unum arcum tantum habentia, quedam duo, sed ita ut alter alteri incumberet, pauimentis ueteri more factis, in muris uero sepulchella condita cernebatur, in quorum unoquoq; due urnæ erant, ossa, cineres, carbonesq; seruantes. Quoniam autem in hac Area exuri corpora ceptum est, putore uero ciuitas, ac foetore repleta solicitabatur, Augustum ferunt, qui plurimum aëris salubritati studebat, senatu assentiēte, ac populo Romano hanc aream Mæcenati dono deditse. In qua nobilissimos

Mæcenat. Turri
ex qua Nero.

hortos instituit, quos Mæcenatis appellauere, iuxta quos domum Virgilius habuit. Fuit in hoc colle Exquilinum forum, templum incise fortunæ, quemadmodum in capitolio bonæ simulacrum. In exquilij præterea felicitatis templum, quod conflagrauū est Nerone domum illam auream extruente.

De aquæductibus aquæ Martiæ, de Tepula, de Iulia, de Aniene ueteri. Cap. V.

PRope portam Exquilinam à dextra aqua Martiæ, à sinistra Iulia, ac Tepula urbem ingrediebantur. Martiæ Ancus Martius, qui primus eius inducendæ autor fuit, nomen fecit. Quæ uero martius prætor induxit cumq; magno post tempore fere decessisset, M. Agrippa iterum urbi reddidit. Aufciam ueteres dixere. Eius uero fontem piconiam, hac nulla unquam neq; frigidior, neq; salubrior inuēta traditur. Romæq; ceu diuino quodā munere autore Plinio data uisa est. Adeo pleno alueo in urbem influebat, ut se altitudini uiminalis adæquaret. In pelignorum montibus nascens, per Marsos labens, perq; fucinum lacum in urbem influebat. Scribit Frontinus hanc aquam XXXV. lapide ab urbe ad uiam ualeriam deductam. LXI. millibus passuum fistulis actibus conductam, quod longis flexibus erraret sub terram Millia passuum circiter XLIII. reliquum spaciij supra terram ita conficiebat, ut ad. IX. millia passuum aqueductibus excelsis, illisq; instar arcuū extru-

M iij

Castellam. r
arca.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

Et is diceretur. Cū uero in urbe in. LI. castella distri-
bueretur, ijs septem regionibus deferuiebat. Tertia
uidelicet, quarta, quinta sexta, octaua, nona, quar-
ta decima, aestu praeuente aquam Augustam Martiae
addebant, eadē aut perfectione erat, et cū hac aquae-
ductu. DCCC. passuum iungebatur. Hoc uero Augu-
stae cornu in claudiam coriuatus est. Cumq; Martia
pene defecisset, Nerua in urbem reuocauit, atq; etiā
in Auentinum perduxit, et quoniam eius consilium
fuit, ut aquae discerneretur, uarijsq; usibus seruirent,
Martiam uolunt siti tantum paratam esse. Per Ex-
quilinam portā hac aqua ingrediebatur urbē, mox
per Exquilinum discurrens campum primū ad Dio-
cletiani thermas perueniebat, inde ad proximos col-
les scilicet uiminalē, ac quirinalem, sese extendebat
ferunt in Marforum altissimis montibus puteos esse
mirae profunditatis. Voluntq; iccirco excauatos, ut
Aqua Martiae spiramenta essent, quae ex fucino lake
per hosce montes defossos Romam inslueret, nam nī
si hac spiramenta extitissent, fluere aqua nequaquam
potuisset, aer. n. cursum intrinsecus interclusisset. In
huius aqueductu, qui est ante D. Laurentij por-
tam, haec leguntur.

IMP. CAESAR. DIVI IULI F. AVGVSTVS.
PONTIFEX MAXIMVS. COS. XII. TRIBV-
NIC. POTESTATE XIX. IMP. XIII. RIVOS
AQVARVM OMNIVM REFECIT.
IMP. CAESAR. M. AVRELIVS. ANTONI-
NVS PIVS FELIX. AVG. PARTH. MAXI

QVI. BRIT. MAXIMVS. PONTIFEX. MAXI
MVS. AQVAM MARTIAM VARIIS CA
SIBVS IMPEDITAM PVRGATO FONTE
EXCISIS ET PERFORATIS MONTIBVS
RESTITVTA FORMA, AD QVVISITO
ETIAM FONTE NOVO ANTONIANO
IN SACRAM VRBEM SVAM PERDV-
CENDAM CVRAVIT.

IMP. TITVS CAESAR DIVI F. VESPASIA
NVS AVG. PONTIF. MAX. TRIBVNICIAE
POTESTAT. IX. IMP. XV. CENS. COS. VII.
DESIG. II. RIVOM AQVAE MARTIAE
VETVSTATE DILAPSVM REFECIT, ET
AQVAM QVAE IN VSV ESSE DESIE-
RAT, REDVXIT.

*Julia autem, quoniam ex alia parte ingressam uolunt,
ut ex aqueductuum alterum uestigijs apparet, ab au-
tore nomen accepit. Et quamuis à tepula discrepa-
ret. Romæ tamen reuera eadem fuit, modico. n. in-
ter se interuallo deriuabantur. Agrippa. postea ita
tepulâ Iuliæ miscuit, ut nomen fere abstulerit. Serui-
lij. Cepiōis, casij lōgini cēforū industria Romā postea
in capitolium, ab agro lucullæo Frontinus tradit indu-
ctam, atq; à dextra uiae latinae XI. lapide ab urbe de-
riuatam. Tepula nullum habuit fōtem, tantum quas-
dam uenas. in Iuliā postea deductas. Multas negotijs
apta erat tepula extra urbē, in urbē uero recepta in
castella xiiij. publicis, priuatq; usibus diuidebatur.
Quatuor uero urbis regionibus distribuebatur. IIII*

M i iij

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

V. VI. atq; VIII. Iulia Frontino dicēte à mults fontibus in piscinam colligebatur sexto ab urbe lapide. Eius aquæ ductus XV. millibus passuum tum supra, tum sub terram, arcubus fultus, supra urbē. VI. millibus item passuum ac quinquaginta progrediebatur, intus uero, atq; extra æque aquam priuatis, communibusq; usibus suggererebat. Romæ uero in XVII. castris diuidebatur, secundæ, tertiæ, quintæ, sextæ, octauæ, decimæ, duodecimæq; regionis commodis. Per Exquilinam portam ingreditur Iuliæ aquæ ductus, inde per Marij tropheæ. Ex ijs quidem aquæ ductibus, qui supra Exquilinam, Neuiamq; portam sunt, quosdam duplices fuisse compertum est, ita constructos, ut Frontinus tradit, ne simul aquæ confunderentur, atq; ut ingentes impensæ in illis de nouo faciendis ad singulas aquas perducendas cuitarent. Quoniam uero Frontinus asserit ueterem Anienem Romam ingredi prope Exquilinam excelsum quidem, nonnulla hoc loco asseremus. Idem autor scribit Curio dentato, ac Lucio papyrio censoribus ex pecunijs Marci biarum pyrrhi curatum esse, ut aqua, quam Anienē ueterem appellabant, in urbem duceretur id autem CCCCLXXXIX. anno ab urbe condita, XL. uero postquam Appia inducta erat, factum est. Huiusmodi, aqua millibus passuum XX. supra Tibur deriuabatur. Quoniam uero minus esset usibus hominum accommodata, illa in hortis irrigandis utebatur. XLIII. millibus passuum ducebatur, ita tamen ut uix integrum milliarium supra terram fluens conficeret, reliquum

iter subterraneum erat. Multis extra urbem & priuatis, communibusq; usibus deferuiebat. Romæ uero quod reliquum erat XXXV. castellis distribuebatur, cumq; usq; ad uia nouæ regionem apud Astnianos hortos sese extendens nouem regionibus, scilicet primæ, tertiæ, quartæ, quintæ, sextæ, septimæ, octauæ, duodecimæ, ac quartædecimæ deferuiebat.

De colle uiminali, de balneis Agrippinæ, de thermis Nouatij, de Olympiade. De Diocletiano. de domo Caij Aquilij, ac de campo Viminali.

Cap. VI.

AD Viminalem properandum est, ubi de Exquilij est expositum. Is autore Varrone à Ioue uiminea nomen capit, quod in eo aras habuisset, iuxta quas uimina surrexisse proditum est. Ab uno latere, ut iam est ante dictum, à Vico patritio, uiaq; qua diximus collem hunc ab exquilino separari, terminatur. Ab alio à quirinali distinguitur ualle, quæ inter hos duos colles interiecta est, atq; à uia, quæ ab hac ualle descendens rectâ per portam uiminalem egreditur, quam hodie sanctam Agnetem nominant. Angustus, sed oblongus est collis, ea autem parte quæ spectat quirinalem Agrippinæ Neronis matris balnea fuere. Ibi due imagines inuentæ dicuntur Bacchi cum huiusmodi inscriptione. IN LAVACRO AGRIPPINAE. In altera parte quæ spectat Exquilias, ubi sanctæ prœdianæ fanum est, Nouatij olim fuere thermæ. Huc

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

usq; .n. pauimenta uetustissima fumosaq; tam canaliculi conspiciuntur in ipsius Prudentianæ templo, quod praxedis sororis precibus commotus Pius primus pontifex in harum thermarum uestigijs condidit. Inter hoc, ac D. Laurentij templum cognomento in palisperna Olympiadis thermas fuisse uolūt. Iuxta uero Dui Laurentij templum ea parte, quæ ad suburram uersa est Decij Imp. fuisse palatium tradidere. Diocletiani Thermarum ea etiam num ad D. Sufannæ fanum uestigia uidemus, ut superuacaneum uideatur, si quis ex ea re admiratiōe ducatur. Pro thermis hodie termunas uocat. Has Diocletianus, Maximianusq; inchoauere, Constantius uero, atq; Maximianus perfecere, ac demum dicauere. Tametsi maiori ex parte ruinis oppressæ iaceant. Ex arcubustamen, atq; ex columnis ingentibus operis magnitudo comprehendi facile potest. Quemadmodum uero in Thermis Titi quædam subterranea loca, ueluti cisternæ, quas thermarum dolia appellant, uisuntur. Atq;

Castellum quid.

ut etiam est dictum castellum erat quo ad uarios lauandi usus in publicis balneis aquam distribuebant, quamuis priuatæ thermæ ijs etiam aquis uterentur. Ex uaria autem forma huius castelli atq; eius, quod in Titi thermis est, conijci, uideriq; potest, quod uel ex locorum natura, uel ex descriptione uarias uel figuras, uel capacitatem huiusmodi castella haberent. Multa hic statuarum antiquarum fragmenta sunt reperta, quorum aliqua in capitolium, aliqua Florentiam sunt transportata, existimant eas ad loci orna-

mentū à principibus locatas. Marmor præterea per-
 uetustum cum hac inscriptione, quæ loci dedicatio-
 nem significat, inuētum est. CONSTANTINVS,
 ET MAXIMIANVS INVICTI AVGVSTI
 SEVERVS MAXIMIANVS CAESARES
 THERMAS ORNARVNT, ET ROMANIS
 SVIS DEDICARVNT. In alio marmore hic re-
 perto hæc erant. THERMAS DIOCLETIA-
 NVS A VETERIBVS PRINCIPIBVS IN-
 STITVTAS OMN. In ijs thermis uulpiã biblio
thecam fuisse legimus. In qua Elephantini libri ser-
 uabantur, in quibus acta principū Romanorum, de-
 cretaq; senatus describebantur. In uincis, quæ mediæ
 sunt inter thermas, atq; uallem quirinalem Diocletia-
 ni palatium fuisse creditur, quo loco ingentium colū-
 narum bases sunt de fossæ, quæ adhuc quo prius loco
 positæ erant, sedebant, cella præterea reperta est ma-
 rinis conchilibus mirifice ornata. Ex alia harū ther-
 marum parte, quæ ad septentriones uersa est, alia cel-
 la, cuius superior pars ad conchilis marini similitudi-
 nem facta est, eratq; ex duobus tantum lapidibus can-
 didissimi quidem marmoris. Principio tenuæ thermis
 initium fuit, quippe quæ balnea tantum ad corporis
 salubritatem habuere, quod ex ipso nomine cogno-
 scitur, cum nihil thermarum uox denotet quam bal-
 neum, sudatoriumue. Mox tam magnis impensis fieri
 ceptæ sunt, Principum luxuria, ut sub thermarū no-
 mine immania ædificia, et, ut Marcellinus ait instar
 prouinciarum habentia, fierent, porticibus spaciosiss

Therma, 2m.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

Perj.

*O quantum
in reb, inane?
Vnus laundi*

simis factis, totq; columnis, atq; operibus adiunctis,
ut spectantibus stuporem inducerent. Accedit, quod
in illis etiam Nemora lucosq; adhibebant, natatoria,
atq; huiusmodi inania. Mos Priscis Romanis fuit nō
modo cum consulum tempore respublicæ florebat,
sed & imperatorum temporibus, ut saepe, quin etiā
quotidie laurēt. Quare preter priuata balnea, quæ
pro facultatibus domi habebant, publica etiā ut ple-
bi inseruirent, instituta sunt. Pensilium balnearū pri-
mus omnium sergius orata autor fuit. Eo autem tur-
pitudinis res deducta est, ut cum cæteris sese ipsi etiā
Imperatores laurent. Itaq; cum Adrianus aliquan-
do militem quendam iam senem, sibiq; notum in bel-
lo lauanē, seq; costas atq; humeros quodā marmore
fricatē cōspicatus esset cumq; cur ita ageret militē ro-
gasset, isq; quod seruum non haberet, respondisset,
cuius seruitio in ea re uteretur, & seruos, atq; alia
quibus commodissime uitam tueri posset militi dona-
uit. quo exemplo commoti postero die pleriq; alijs se-
nes muris se fricabant expectantes idem Adrianum
in eos facturum, uerum cum eos accersisset, atq; mo-
nuisset quo pacto inter sese mutuo lauare ac fricare
possent, indonatos dimisit. Hunc morem una lauanda.
M. Antonius Philosophus modestia singulari præ-
ditus sustulit. Septies in die commodus imp. lauit. To-
tiesq; Gordianus solitus est per æstatem. Hyeme bis.
Nemnunquam etiam ter, saepe cū pulcherrimis puel-
lis lauit, per iocum etiam uetulas deformes secum in
balneis adhibuit. In uiminalis uertice C. Aquilij equi-

et Ro. ac Clari iureconsulti domum etiam ponunt. Hanc Plinius longe pulchriorem scribit, quam Lucij crassi, aut. Q. Catuli, quæ in Palatino fuere. Post tarquinij aggeres usq; ad mœnia, campus, est uiminalis (quæ omnia arbutis, uineisq; referta sunt) Ibi puteus olim fuit aquæ uiuæ, quem Viuarij puteum dixerunt. Hodieq; hunc locum uiuarium appellat, quod multa ibi animalia clausa ueteres haberet, id ex eo etiam perspicui potest, quod nonnullæ cauæ prope mœnia uideamus manu factæ ferarum antris ac lustris p̄similes.

De suburra, de Vico patritio, de ualle quirinali, de alijs qui in ea essent, locis. Cap. VII.

Suburram, ut putant, ideo dixere ueteres, quod muro carinarum staret, uel quasi sub urbe, sub urbe. n. antiqua Romuli fuit. Ad carinarum radices suburra extendebatur, ea parte, quæ quirinalem uallem spectans, ex aliquorum sententia à foro Romano, uel Neruæ foro incipiebat ad clium suburrantem perueniebat, quod, ut antea demonstratum est, idem erat cum uie Tyburtinæ principio. Non desunt qui supra coliseum initio labicanæ uie inchoasse suburram affirmant, et secundum Exquiliarum radices usq; ad D. Lucie in orphea templum, uel ad suburram principium, ubi Tyburtina incipiebat, extenderetur. Hic nicus celeberrimus fuit. Ibiq; Cæsar principio domum suam habuit, priusquàm in uia sacra habitaret. Hic metreticum diuersoria fuisse Martialis est testis. In hu-

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

ius uiae medio turris fuit secure cognomento profum-
burra. Hæc à uiarum præfectis ad dilatandam uiam
summotæ est. Ea uero uallis quæ ulterius est, quæq; à
Viminali exquilias diuidit usq; ad thermas Dioclitia-
ni Vicus patritius dicta est, à patritijs, qui eo in loco
Tulli Regis iussu habitauerunt. Ea causa, ut siquid in eũ
moliti fortasse fuissent, è superiori loco opprimi fa-
cile potuissent. Ex alia radicum uiminalis parte, quæ
occasum spectans Syluani templũ fuisse putatur, uel
ob uetustissima quedam marmora ibi reperta, quam
rem etiam significant, uel ob cuiusdam Fauonii Lucũ
di testamentum, quod templum ad huius collis radi-
ces nominatur. In hac ipsa ualle, quã suburram uoca-
bant, iuxta D. Mariæ in campo D. Probae fuit pu-
teus. Vt ex inscriptione, quæ iuxta Hospicium Epi-
rotarum est cognoscitur. Sub D. Agathæ fanum, huic
loco proximum decem tabernæ ita nuncupatum lo-
cum quendam fuisse uolunt, ex. X. tabernarum nume-
ro quæ ibi, ut ex marmore cognoscitur, fuere. For-
tune uero publicæ templũ in quirinali fuit ualle, quæ
Inter quirinalẽ atq; Viminalem erat, ut scripsit Oui-
dius. In hac ipsa ualle diei crepusculo Romulum Iu-
lio procuro Alba reuertenti occurrisse ferunt, cui-
cum dixisset Romam rerum dominam futuram, au-
gustiori quadam forma se in cælum sustulit. Quamo-
brem in quirinali supra sanctum Vitalem, qui est ad
huius collis radices, sibi positũ est tẽplũ. Manilia tura-
ris à manilio conditore in suburræ regione fuit.

*Romuli transi-
tus.*

De quirinali, & de ijs quæ in eo erant, utpote de balneis Pauli Aemilij, de Constantini thermis de solis templo, de domo, ac uico corneliorũ, de tēplis saturni, ac Bacchi. Cap. VIII.

Quirini templũ quirinali nomen dedit, uel quiritēs, qui T. Tatij sabinorũ bello secuti fuerant. Is est, quem caballum montem hodie uocāt, à duobus equis Praxitelis, atq; Phidiæ. Suburra plana, quirinalis uallis, uia, qua inde ad. S. Agnetem itur hunc collē à Viminali diuidunt. Ab hortulorum uero colle longa illa uallis separat; quæ usq; ad salariam portā extenditur. Aliqui autem quirinalem ab hortulorum colle diuidi uia illa putant, quæ ad urbis plano per pincianā portam egreditur. Ad huius collis angulũ, quæ foros spectat, Pauli Aemilij balnea fuere, quare hodie barbæ ac corrupte uulgus locum bagnanopoli, quasi balnea pauli uocant, uirgines hodie sacre habitant: In quadam harum ruinarum parte comitum familie palatium est, & uersus quendam collis angulũ ipsorum comitum turris extat, quam Innocētius tertius in eius familie memoriam erexit, quod quatuor pontifices statim sibi fere succedētes habuisset. Aliā turrim maxime excelsam, quæ ea parte conspicitur, qua forum est Traiani, Bonifacius. VIII. condidit; militiæ turrim appellant, quod iuxta illum esset locũ erecta, ubi militum Traiani domicilia fuisse putantur. Hodie etiam ædificiorum huius loci magnā partem uidemus, porticum subterraneum instar hœmici

caball, mont.

Comitum familie

militiæ turri

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

clī habētem. In eius quodam latere uetus, ac profū-
dum. D. Alberici templum est. Multa hoc tēpore mar-
mora rotunda cum multis fragmentis marmoreis ua-
rie incisis eruta sunt. in horum uno hæc habentur.

POTENTISSIMA DOS IN PRINCIPE LI-
BERALITAS, ET CLEMENTIA. Ingens ca-
put, quod Traiani fuisse uolunt, præterea inuictum
est. In alia quirinalis parte qua planitiem subarrē
respicit, cella magnificis, pulcherrimisque operibus pi-
ctis reperta est, piscium præcipue picturis cōchiliūque
marinarū referta, unde Neptuni fuisse templum cre-
ditum est. Inter hunc ipsum locum, ac Cōstantini ther-
mas D. Agathæ sanum est. Quam, cum antea Gotbo-
rum esset, huic D. Gregorius pontifex dicauit. Idēque
Gregorius quodam dialogo refert, cum hoc sanum
heresi Arrianorum sædatū esset, uelletque in eo chri-
stianorum more sacra facere, ut illud christo recon-
ciliaret, Demonium suis forma, quem uniuersus ui-
dit populus, repenteque euauit ex altari prorupisse.
Constantini thermæ lapidis iactu hinc abfuere qua-
rum maxima uestigia adhuc extant. In huius ruine
hæc in marmore inscriptio reperta est.

PETRONIVS PERPENNA MAGNVS
QVADRANTIANVS V.C.MI.PREAF.VR-
BIS THERMAS CONSTANTIANAS LON-
GA INIVRIA, ET ABOLENDAE CIVI-
LIS VEL POTIVS FATALIS CLAVDIS
VASTATIONE VEHEMENTER AFFELI-
CTAS ITA VT AGNITIONE SVI EX

omni

Neptuni templ.

*Demonium suis
forma.*

OMNI PARTE PERDITA DESPERATIONEM CVNCTIS REPARATIONIS ADFERRENT DEPVATO AB AMPLISSIMO ORDINE PARVO SVMPTV QVANTVM PVBLICAE PATIEBANTVR ANGVSTIAE AB EXTREMO VINDICAVIT ET PROVISIONE LONGISSIMA IN PRISTINAM FACIEM SPLENDOREMQUE RESTITVIT. In uertice huius collis non procul hinc dimidia turris conspicitur, quam iccirco multitudo Mesam appellat. Multi in ea decepti sunt Mæcenatis fuisse turrim putantes, cum in Erculij, ut est superius dictum, fuisset. Nonnulli putant huiusmodi turrim ex ornamentis templi solis fuisse, quod Magnificū, uastūq; Aurelius Imp. in hoc colle edificarit. Prope hæc thermas duo equi ingentes hodie uidetur ex marmore facti, ex inscriptione Praetoris alterum fuisse, alterum Phidiae cognoscitur. Romam à Tiridate Rege Erminiae inuectos ferunt. Hic tres statuæ pedestres Constantini militari habitu fuere, quæ hoc tempore in capitolio iuxta templum cognomento Ara celi uisuntur. In alia uero parte, quæ uiam latam spectat, nempe in Vico, quem hodie Corneliorum uocant, in quo etiam sancti Saluatoris est sanum, Corneliorum fuit domus. Apollodorus est autor in Corneliorum uico duas ingentes fuisse statuas senum seminudorum, qui toto pectore stare uidebantur, reliqua corporis parte iacente, altera manu copiae cornu gestabant, saturni autem, atq;

duo equi.

N

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ
 Bæcchi dicit fuisse, quorum templa in ijs ruinis fuisse-
 sent. Horum autem templorum sua ætate nondum
 frontispicia corruisse tradit. Hæc uero eas fuisse nō
 nulli putant, quæ nunc in capitolio uidemus.

De semita alta, De domo Attici, de templo quirini,
 de domo Flauiorum, de Apollinis & clatre
 monte, de capitolio ueteri, de circo ætæplo
 Floræ, de Cluio Publicio, de alio quirini
 tæplo, de uico mamuræ. Ca. IX.

ALta semita uia fuit urbis, quæ a D. Saluato-
 ris Corneliorum templum, siue à thermis Con-
 stantini incipiebat, & per quirinalis dorsum usq; ad
 D. Agnetis portam, eius quidem uia pluribus in locis
 uestigia sunt, extendebatur. Ab huius uia dextra in
 collis fere margine, qui fano D. Victoris imminet. Pō
 poni Attici Ciceronis familiarissimi domus pulcher-
 rima fuit, amoenissima illa quidem non tam edificio
 quā sylua. Ad hanc domū quirini fuisse templū putāt,
 quod pulcherrimū haberet porticā. Olim in Ginutij
 Cardinalis uicinis huius templi fundamenta sunt de-
 fossa, cumq; alijs innumerabilibus ornamentis in ca-
 pitolium translata sunt, ad scalam aliq; ædificia tē-
 pli Are cœli struenda. Hoc templum semper claudis
 solitum ferunt, quasi hominibus nefas esset, an eo lo-
 co esset sepultus, an in cælum euolasset intelligere.

Pomp. Attic. domus

*Quirin. templ.
 claus.*

Hic. n. (ut cum de ualle quirinali dicebamus, est ex-
 apparuit Romulū positum) Romulū Iulio procuro sese obtulisse post

obitum constat, iccircoq; ibi templum positum est. Vt
terius sed supra Altam semitam, Flauij domus fuit lo-
co, quem malum punicum ueteres uocabant, ibi Do-
mitianum natum Suetonius scribit, quamobrem eam
domum postea in templum gentis flauiae cōuertit. Eo-
dem loco cum huiusmodi inscriptione repertum est.

INTER DVOS PARIETES AMBITVS PRI-
VAT. FLAVI SABINI. In ea autem collis par-
te quae uiminali opposita est, antiqui aqueducti sunt
uestigia, ex quo maxime perspicue, sed tenues
aquae fluunt. Hic olim marmoream tabulam cū tri-
bus simulacris inuentam scimus, quod à dextra erat
hunc habuit titulum. GENIO CELIMONTIS.

Quod uero à sinistra stabat, HERCVLI IOVIO.
Tertium, quod erat medium IOVI CELIMON-
TEIS. A sinistra deinde Semitae altae ea quirinalis
pars, quae portam populi spectat, tota Apollinis ac
clatrae mons à ueteribus est dictus, ob ea templa, quae
eo in loco ij dij habuere, paulo ulterius ab alta semita
sinistra, alia quirinalis pars aliquantum tollitur,
ibiq; uetus fuit capitolium cum Iouis, Minervae, ac
Iunonis cella, haec. n. priusquam in capitolio in Iouis
uidelicet. Opt. Max. tēplo habuissent, ijs dijs cellae sūt
dicatae. Inter hos duos colles Appollinis scilicet mon-
tem, ac capitolium uetus exigua uallis est muris cina-
cta, Florae circum ueteres dixerunt, Vbi Floralia cele-
brari solebant a meretricibus nudis cum summa uer-
borum, gestorumq; lasciuia, ex quibus spectans po-
pulus incredibilem uoluptatem capiebat. In ijs ludis

N ij

Florae Circa.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

Aediles ferunt Ciceres, fabasq; aliaq; huiusmodi
 spargere solitos. Excellenti autem forma fuisse legio-
 mus. Hæc cum ingentes opes questu meretricio com-
 parasset, populum Romanum scripsit heredem. Cer-
 tamq; pecuniam reliquit, cuius ex annuo fenore suus
 natalis dies celebraretur editione ludorum, quos
 floralia appellarunt. Quod quia senatui turpia uide-
 retur, tractu temporis ab ipso nomine argumentū su-
 mi placuit, ut pudende rei quedam dignitas addere-
 tur, deam sinxerunt esse, quæ floribus præsit, camq;
 oportere placari, ut fruges cum arboribus aut uiti-
 bus bene prosperaq; floresceret. Templum autem in
 huius collis margine, quæ eius circo immineret, ha-
 buit. Publicius cliuus hic, unde à circo flore uersus ca-
 pitolum uetus ascendebatur, fuit. Superius ubi nunc
 fanum est D. Susanne, cognomento inter duas lau-
 ras, à Leone i i ii. olim cōditum, quirini illius, ex quo
 totus collis nomen accepit, atq; una porta quæ prope
 erat, hodie salaria dicta. Victruuio tradente templū
 extitit. Inter hoc quirini ac flore templum tabernæ,
 eodem autore fuere, in quibus minium cōponeretur.
 Hic sed iuxta D. Susanne fanū Mamurrij uicus fuit,
 ubi ei statua erecta est, Victore asserente plumbea.
 Is autem faber nobilissimus est habitus, iussuq; Numa
 Pompilij clypeos fecit, quos Ancilia uocarunt,
 quæ salij cum id solenne celebrarent per Vrbem
 gestabant.

Mamurrij
 ancilij inuen-
 tor.

De foro, domo, hortisq; Salustij, de campo scelerato, de pila Tyburtina, de domo Martialis, deque alijs locis quirinallis.

Cap. X.

Salustij forum prope. D. Susanna fuit templum nec adeo procul hinc domum habuit, Cuius palca admodum sunt uestigia nomen tantum mansit, Salustij .n. locum uulgus appellat. Vbi marmor olim defossus est, quod est penes M. Angelum Colotium cum hac inscriptione.

M. AVRELIVS PACORVS, ET M. COCEIVS STRATOCLES AEDITVI VENERIS HORTORVM SALLVSTIANORVM BASEN CVM PAVIMENTO MARMORATO DIANAЕ. D. D. Africae praetura[m] gessit Salustius C. Caesare adiuuante, ubi amplissimas facultates comparauit, Romamq; reuersus pulcherrimam uillam ad tybur emit, celebresq; hortos iuxta domum suam constituit. horum quidem apud autores non raram mentionem reperiēs. In ualle autem, quae ad praedicta loca prope portam salariam nonnulla horum hortorum uestigia apparent. Hic .n. fuisse constat, adeo ut etiam propter moenia à salaria fere porta ad pinicianam usq; extenderentur. In horum medio collis fuit, qui cum muris coniungitur ibi obeliscus lunae dicatus humi iacens spectatur, in quo aegyptiacae quaedam notae, quas hieroglyphicas uocant, signatae uidentur. Soliti autem fuisse Egyptij literis, quae figuris uolucrū,

N iij

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

ferarum, & aliarum rerum prenotabantur, scribere. Quarum quidem singula uerbum uocemq; denotabant, sæpe etiam sententiam significabant. Quem admodum exempli causa uulturis figura naturam signabant, nam in ijs auihus nullū marem reperimus. Ape uero Regem intelligi uolebant, quod tum humanitate ac benignitate iustitiæ quoq; seueritatem coniunctam Regem habere oporteret. Mel. n. non tantū præstat hoc insectum, sed aculeum sibi ad pungendū additum uidemus. Hoc pacto alias etiam figuras animalium fingeant. Scribit Plinius sua ætate Diuo Claudio Principe procerissimum hominem Gabbaram nomine ex Arabia aduectum ix. pedum, & totidē unciarum uidisse, idem addit sub Diuo Augusto fuisse semipede addito, quorum corpora eius miraculi gratia in conditorio salustianorum asseruabatur hortorū, Pufioni, & Secundillæ erant nomina. Igitur quoniam nostra ætate inter hunc obeliscum, de quo modo dicebatur, eamq; uiam, quæ ad Pincianam ducit, ubi uulgo Girulus dicitur, multa uasa, multaq; mortuorū ossa sunt reperta, in quibus caput fuit magnitudinis admirandæ, existimatum est alterutrius eorum, qui ibi sepulti essent, fuisse. Totum id spacij quod est inter domum, atq; hortos salustij, portamq; Salariam Campū sceleratum ueteres dixere. Quoniam Liuius narrante in eo uiuas uestales stupri damnatas defoderent. Vberius rem Plutarchus narrat, moremq; uestalium defodiendarum diffusius persequitur. Ait. n. quæ uirginitatem prodidisset, uiuam ad portam Collinam de-

Vultur sine mare.

Apis Rex.

Camp. Scelerat.

de Vestalibus

Fori solitam: eo loco supercilium fuisse intra urbem
terrestre, porro se intendens, quod latini tumulū uo-
cant, hic structam esse subterraneam domū baud ma-
gnam, in quam ē loco superiore descēdebat. Iacuis-
se in ea stratum lectulum, & lucernam ardētem, pri-
mitiasq; rerum earum, quæ necessariae sunt ad uictū
breues quidem illas. Panem præterea, aquam in uase,
lac, & oleum, quasi caueret ipsa domus, ne fame eius
corpus interiret, quæ maximis expiationibus dedica-
ta sit. Ipsam uero penæ obnoxiam feretro impositā,
& exterius obtectam, lorīsq; alligatam, quo neq; uox
quiret etiam audiri, per forum traduci solitam; silen-
tio omnes accedere consueuisse, eamq; sine uoce gra-
uicum mœrore quodam transmitti. Neq; aliud spec-
taculum dicit horribilius fuisse. Neq; aliū diem me-
stiores ciuitatem egisse, cum uero ad locum feretrū
delatum fuisset, solutis uinculis à ministris, sacerdo-
tis principem præcatum arcana quædam, sublatīsq;
ad deos manibus ante supplicium educit eam capite
opertam, constituitq; in scalis in domicilium deferēti-
bus, deinde ipsum cum alijs sacerdotibus auertere.
Cum autem illa descendisset, & scalas tolli solitas, &
multa de super iniecta humo domicilium operitur,
adeo ut is locus reliquo tumulo æqualis fiat. Sic qui-
dem quæ sacram uirginitatem prodidissent, puniebā-
tur. Nec uero minus castigari ij soliti sunt, qui uesti-
libus Virginitatem ademissent. In quirinali aliā fue-
re templā, locus uero eorum certus ignoratur; ut po-
te salutis sanum, quod Fabius pictor pinxisse dicitur.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

quodq; sub Claudio conflagrauit. Scribit Lanius Iu-
nium Bibaculū dictatorem, qui de Aequicolis trium-
phum egit, hoc templum uouisse, censorem uero edi-
ficasse, iterum uero dictatorem dedicasse. Apis prae-
terea dei templum quirinalis habuit. Fortunae prie-
mogeniae, quod Cn. domitius praetor condidit. Homo-
ris, dei Fidiij, Herculis quirini templo oppositū. Mu-
lierum senaculum, ab Heliogabalo constitutum. Ut
eum in locum conuenientes, de ijs quae ad eas pertine-
rent disceptarent, decernerentq; In ea autem ualle ubi
D. Nicolai Archemiorum est fanum, uetus forum
Archemorium fuisse, cum adhuc nomen seruet, cre-
ditur. Pila Tyburtina ita appellata magnā huius ual-
lis partem exitum uersus occupabat. Florae uero cir-
cus, de quo paulo ante, prope erat. Ad hanc pilā Mar-
tialis domum habuisse ipse sibi testis est.

De colle hortulorum, et de ijs quae aut antea, aut
hoc tempore in eo sunt. Cap. XI.

Reliquum est ut de colle hortulorum dicamus,
deq; eius parte, quae est supra aedem D. Mariae
populi. Ex distinctione autem quam de quirinali se-
cere, quantus fuisset una cum suis finibus perspicitur
A quirinali. n. diuisus erat ualle, ubi Salustiani erant
horti, longiusq; à pila Tyburtina ad salariam portam
extendebatur. Ut uero aliorum est opinio, uia, quae à
ciuitate plana ad pincianam portam ducit, à quirina-
lipsum diuidebat. Ex alia parte habet moenia, ual-

Itemq; Martia, ita à Salustij hortis est dictus, quoniam
 in eius parte fuerant. Siue ab hortis nobilissimis qui
 inferius fuisset, quemadmodum adhuc esse uidemus
 inter Flaminiam uiam, montemq; hodie passim Hor-
 talem nominant. Pincianum insuper huc ipsum col-
 lem uocatum constat, à pincij senatoris palatio, In
 hoc colle solis templum fuit, id uero ibi uolunt fuisse,
 ubi in collis uertice prope mœnia ingens ædificiū
 hemicicli forma; quod quidem parum à ruina abesse
 uidetur; conspicitur. Nec procul hinc trinitatis est
 ædes, fratribus ut uocāt D. Francisci celebrata eius
 uero templi Aloisium XI. Gallie Regem autorem
 ferunt, cum Fratris Francisci paula, quem Leo X.
 postea canonizauit. Iuxta D. Felicis in pinci fanum
 siue non procul à D. Mariæ populi, in hoc ipso colle
 Domitiorum fuit sepulcrū, in quo Suetonius Neronē
 ab Aegloga, atq; ab Alexādria nutritibus conditum
 scribit. In huius ipsius collis angulo supra sanctā Ma-
 riam populi murus quidam peruetustus ex quadra-
 tis lapidibus est, totus quidem ab imo ad summum fissus,
 adeoq; curuatus et ruina proximus, ut nemo sit,
 quin mille ab hinc annis corruisse nō debuisse putet,
 nūquā est ab ullo instauratus, putant. n. hūc D. Petro-
 curæ fuisse, cum, tametsi toties à barbaris nationibus
 Roma uexata fuerit, nullum unquam in eam regio-
 nem impetum factum meminerint. Murum inclina-
 tum hodie appellant. Ex hoc colle candidatos magi-
 stratus petentes descendisse uolunt, cum postea in se-
 ptis suffragia ferrentur.

Pincius Senat.

Candidati

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

De campo Martio, de ualle Martia, de Naumachia Domitiani, de Mausoleo Augusti, de duobus obeliscis campi Martij. Cap. XII.

TEmpus uidetur, cum de collibus qui cis tyberim sunt, expositū sit, ut ea, q̄ in ciuitate plana fuerant, quae inter hos colles, flumenq; ad accidētē erāt, aggrediamur. Atq; ut dilucidius, quae exposituri sumus, percipi possint, dicendum uidetur Campū Martium totum id spaciū plani occupasse, quod iam pridem extra urbem fuit nam mœnia ad pontem Sixtū incipiebant ē regione muri, qui transtyberim erat, atq; ad quirinalē usq; protendebatur. Quoniam uero uniuersus hic cāpus intra urbem receptus est, difficile est ea loca quae aut fuerint ibi, aut non fuerint recensere. Quo tempore Tarquinius sua filiorumq; insolentia pulsus est, omnia loca certis finibus circumscripta sunt, hunc tantū campum, qui antea tyberinus uocaretur, Marti dicare maluerūt, atq; iccirco Martium appellauere. Forte autem ibi tū seges faris dicitur fuisse matura messi, quem campi fructum, quia religiosum erat consumere, defectam cum stramento segetem magna uis hominū simul immissa corribus fudere in tyberim, tenui fluentem aqua. Ut medijs caloribus solet. Ita in uadis hēsitantis frumenti acruos sedisse illitos limo, insulam inde paulatim, et alijs, quae fert temere flumen, eodem inuectis, factā. In hoc campo Magistratus creari solebant, eoq; populus ad suffragia ferenda conueniebat. In eodem se

Camp. Mart.

*Creabantur huius
statu.*

ſe pubes Romana uario armorū genere exercebat.
 ludi equeſtres fiebant. Aquamq; inducebant ob loci
 commoditatem. C. uero Ceſar, ac deinde Auguſtus,
 atq; alij multis edificijs ſuperbiſſime extructis hunc
 campum ornarunt. In campo Martio ſtatue illuſtri-
 bus uiris ſicut in capitolio poni mox fuit, quare acce-
 pitus multas e capitolio huc ſtatuas eſſe translatas;
 quod minus ibi commodè capi poſſent. Eaſq; poſtea
 adeo à caligula diſſipatas, ut cum earum inſcriptio-
 nibus rectè commodari non potuiſſent. Strabo ſcri-
 bit apud campum Martium alium, ſed non tam am-
 plum, extitiſſe, huncq; Agrippæ tribuunt, quo loca
 Pantheonem eiufq; thermas extruxit. Eam uero par-
 tē, quæ à Domitiani arcu initium ſummens, qui in uia
 Flaminia eſt, apud ſanctum Sylueſtrum atq; ad po-
 puli fere portam extenditur. uallem Martiam quod
 una ex inferioribus Martij campi pars eſſet, nomi-
 narunt. In hac ualle ad radices prope collis hortulo-
 rum Domitiani fuit Naumachia. Cuius adhuc nōnul-
 la extant ueſtigia. Nam Suetonius ſcribit, hic Nauma-
 chiam, ſtadium, atq; Methodiū fuiſſe, erat autem Na-
 machia locus manu factus effoſſo ac circūſtructo iux-
 ta tyberim lacu, ludos autem hic nauales, pugnasq;
 pene iuſtarum claſſium fecit. hæ uero pugne etiā in
 circis, atq; Amphitheatris commiti mos fuit, aqua in-
 troducta uel ad multitudinis uoluptatem, uel ut ea re-
 feſe exercebant, hoc loco naumachię Auguſtum antea,
 huiusmodi nauales pugnas edidiſſe uolūt, niſi for-
 taſſe is locus propius tyberim fuerit. Ex materia

NOT.

DE ANTIQ.VRBIS ROMÆ

Naumachia Domitiani circum maximum, cuius latera penitus igni consumpta fuerant constructum uolunt. Prope hunc locum Flauiorum familiae templum Domitianus constituit. Feruntq; in ruinis, quæ sunt circum D. Syluestri templum aliquando crassissimos lateres inuentos defodiendo, quorum aliqui haberet.

DOMITIANA MAIOR PARS. DOMITIANA MINOR. Quamobrem in hoc ambitu huius principis ædificia fuisse putant. In alia quidem parte, quæ est inter uiam Flaminiam, ac tyberim iuxta D. Rochi templum, qui locus hodie Augusta dicitur, admirandum Mausoleum ab Augusto constructum scimus. Is autem nihil aliud fuit, quam sepulcrum, quo omnes Imperatores eiusq; affines condi uoluit. Ita autem appellauit, quod tam superbe, atq; magnifice esset factum, quàm Mausoleum Mausolo Regi Caria ab Artemisia uxore cõditum. Id quidem ita egregijs operibus ædificatũ est, ut inter septem orbis miracula sit repositum. Augusti porro Mausoleum è candido lapide constructum erat. Duodecim habuit portas sibi inuicem oppositas. In uertice, quem CCL. cubitorum altitudine fuisse uolũt, Aeneum ipsius Augusti simulacrum fuit, ipsa quidem sepulchra nõ admodum è terra tollebantur. Ex posteriori parte loca ad spaciandum pulcherrima habuit, lucosq; amœnissimos, ac uiridissimos. Hodie marmor rotundum, qđ in interiori erat parte, extat, & quemadmodum ex antiquis uestigijs eius loci conijcitur, tres erant muri æque inter se distantes, ita ut multa præterea sepul-

D. Rochus.

era cōmode à se inuicem diſiuncta capi poſſet. In his
ruinis marmor repertū eſt cū huiusmodi inſcriptiōe.
DIS. MANIB.

M. VLPIO MARTIALI AVG. LIB. A. MAR.
MORIBVS. Scribit Suetonius cū Auguſtus in cā-
po Martio Mauſoleum ædificandum conſtituiſſet, in-
gens Amphitheatri ædificium deiecit, quod antea C.
Ceſar extruxerat. Duo equales obeliſci iuxta Mau-
ſoleum fuere, quorum uterq; XLII. pedum cum di-
midio longitudinem continebat. Alter fractus in uia.
Inter hunc ipſum locū, ac tyberim, alter poſt D. Ro-
chi terra opertus ſpectatur. Iuxta autem populi por-
tam ingens, ac peruetuſtum ædificium columnæ ſimi-
le erat, quod uiarum præfecti deiecere. Quale id ædi-
ficium fuiſſet plane ignoratur, tametſi nonnulli Mar-
celli ſepulcrum fuiſſe ſuſpicentur, quod Virgilius in
campo martio ad tyberim ponit. Tamen nō animad-
uertunt potius in Mauſoleo, qđ propius tyberim fuiſ-
ſet, quā illud ædificium, cum Auguſti Nepos et qui-
dem gratiſſimus eſſet, poſitum exiſtimare oportere.

*Marcell. ſepul.
Virg.*

De Arcu Domitiani, de templo Iunonis Lucinae,
de obeliſco, de horologio cam-
pi Martij. Cap. XIII.

AD reliquū cāpi Martij accedamus, ualle Mara-
tia deſcripta. Via Flaminia, quæ recta p por-
tā populi exire properabat ad ſepta incipiebat, quo
loco uia lata terminabat, cum à capitolio inciperet.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

Sed ad arcum Domitiani reuertētes, qui ut est demonstratum, in uia Flaminia est, in campo Martiae uallis copitolium uersus dicamus Arcum, quem tripolim uocant Domitiano erectū, eius. n. uera ac pene uua effigies ibi expressa uidetur, sicut ex eius numismatis comprehenditur. Infra urbis direpta est imago, prope Victoria est, pallasq; gratulantis specie. Vbi uero hodie est non quidem procul hinc D. Laurentij in Lucina aedes, Lucinae Iunonis olim fuit templum. Vnde nomen sumpsit recens fanum, quamuis sunt qui à Cestino pontifice praeibus. D. Lucinae commoto positum uolunt, ab eaq; nomen esse sumptum. Per lapidis iactum pulcherrimus obeliscus CX. pedum, quē in campo Martio ab Augusto locatum diximus, diffractus conspicitur. In quo, ut Plinius meminit, philosophiae aegyptiorum interpretatio inscripta continebatur. Additq; idem autor huic obelisco Augustū mirabilem usum addidisse ad deprehendendas solis umbras, dierumq; ac noctium longitudinem, strato lapide ad obelisci magnitudinem, subditq; Mauiliū Mathematicum apici auratam pilā addidisse, cuius uertice umbra colligeretur in semetipsam. In quodā huius latero haec hodie leguntur. CAESAR. DIVI. I. F. AVGVSTVS PONTIFEX MAXIMVS. IMP. XII. COS. XI. TRIB. POT. XVI. AEGYPTO IN POTESTATEM POPVLI ROMAE BACT. SOLI DONVM DEDIT. Hic defodiēdo solis horologium cum suis lineis gradibusq; distinctum ex metallo in auratum repertum, est in cuius an-

gulis quatuor uentorum imagines opere musæato cū
huiusmodi inscriptione, factæ erant.

VT BOREAS SPIRAT.

De columna Antonini Pij, ac de suo porticu
de monte Acitorio. Cap. XIII.

IN extremo Flaminie uie à dextra capitolium uer
sus inter sciarre aream, atq; Pantheonem colum=
na ad chiocciolas dicta Antonini Pij reperitur
CLXXV. pedum altitudine. LVI. habet fenestras,
gradus difficile numerari possunt, cum sint uetustate
dissipati, pub. tamen Victor CCVI. fuisse scribit, qui
bus ad uerticem ascendebatur. In ea huius principis
gesta incisa erant, nunc semiconsumpta igni est, in
apice eius simulacrum fuit, ut ex suis numismatis ap=
paret. Clementissimus, iustissimusq;, tum modestissi=
mus fuit, aiuntq; illum sepius illud Scipionis usurpa=
re solitum, malle se scilicet ciuem seruare, quā mille
ex hostibus necare. Pub. Victor addit præter colum=
nam huic religioso principi etiam templum positū.
Nec procul hinc prope D. Stephani templum cogno=
mēto trullij porticus peruetusta est, cuius neq; prin=
cipium, neq; finis ullus discernitur. XI. tantum ingen=
tes quidem columnæ marmoreæ sunt, ita dispositæ ut
quadram hanc fuisse porticum demonstrant. Anto=
nini Pij opus fuisse putant. Iuxta Antonini columnā
monticulus tollitur, Acitorium uocant. In hunc se po=
pulus post lata suffragia in magistratibus creādis cō

quo uenerat
populus creati
magistratibus.

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

ferebat, de hoc mox nōnihil afferretur. Ex ruinis uilla publica Amphitheatro claudij, atq; aliorum edificiorum, quæ ibi fuerant, factum redunt. Nonnulli ex ea terra effectum existimant, quam Antoninus Pius in erigenda columna sua defodi iusserit.

De uilla publica, de septis, de templo Neptunij
de Amphitheatro Claudij Imperatoris.
Cap. XV.

Villa publica ingens fuit palatium curiæ instar, in quod, quoniam extra urbem esset, hostium legati, quibus aditus in urbem non dabatur, recipiebantur. Huius frequens est apud Liuium mentio. In hac uilla publica campi Martij Scribit Valerius Maximus quatuor militum legiones cōtrarie partis à Lucio Sylla fidei suam secutas, nequicquā fallacis dextræ misericordiam implorantes obtruncari iussas. Septa uero quæ inter Antonini pij columnā atq; aquā uirginem fuere, quædam loca, ut ex ipso uerbo cognoscitur, putantur fuisse, quæ circum septa tabulis fuissent. In ijs populus, in suffragijs ferendis includebatur, unaqueq; autem tribus separata habebat loca. Quamobrem, quoniam ad ouium septa similitudine accedebāt, ouilia etiam dixere. Ad uiam Flaminiam atq; fornicatam hæc Liuius ponit. Hinc singulæ tribus ordine uocabantur ad suffragia ferenda. Ne uero in septa redeunt es, eum, quem suffragijs adiuuissent, indicarent, ponte, qui erat prope Antonini columnam

quis Sotium
legati -

Septa ouilia -

nam, in monticulum mittebantur, qui ex alia parte erat, montem autem qui nunc corrupte Acitorius dicitur, ab eis, qui citati hoc est uocati ad suffragia fuerant, Citatorum appellauere, huius pontis Suetonius meminit. Ait. n. coniuatos conctatos in casare interficiendo utrum illum in campo per comitia tribus ad suffragia uocantem partibus diuisis e ponte deicerent, atq; exceptum trucidarēt, an in sacra uia, uel in aditu theatri adorirentur, quoniam uero pons tot capax esset, qui suffragia exciperent, et scribenda referebant, non adeo pusillus putandus est. Scribit Cicero ad Atticum se in animo habuisse rem gloriosissimam efficere, nam in campo martio septa tributis comitijs marmorea se facturum pollicetur. Et tecta, atq; ea cingere excelsa porticu uoluisse, sic ut mille passuum conficeretur. Simulq; se adiuncturum nullam publicam, perficere id tamē non potuit bellis ciuilibus impredientibus. In septis nonnunquam populus censerī solitus est. Ludi præterea uarij, sicut Augustum legimus in eis uenationes, ludosq; scenicos edidisse. Apud septa Neptuni fuisse templum Dionysius scribit. Quod Agrippa plurimis maximisq; ornamentis illustrarit. Itē Claudij Imperatoris ut Suetonius tradit, Amphitheatrum prius à tyberio Claudio inchoatum, imperfectumq; diuissum.

De aqua uirgine, de templo ac lacu iuturnæ
deq; pietatis templo. Cap. XVI.

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

Iuxta septa à septentrionibus adhuc modicū quā-
 pipiam aquæ uirginis uidetur, quam per uiam præ-
 nestinam VIII. ab urbe lapide Agrippa induxerat.
 Frontinus scribit Agrippā ter cōsulem xiiij. an. post
 quam aquam Iuliam perduxit, Virginem induxisse
 ex agro tusculano, qui ex Magnifica uilla, quam Lu-
 cullus edificauit Lucullanus quoq; dictus est. Hodie
 frastatū dici putant. Virginiam uero aquam iccirco
 appellarunt, quoniam uirgo militibus quibusdam st-
 tientibus, aquamq; queritantibus huius aquæ uenam
 indicauit. Et quoniam pertenuis aqua erat, alijs corri-
 uatis riuulis aucta dicitur. Huius pars in eorum qui
 extra urbem habitant, commodum, reſeruata est. Re-
 liqua in urbem perducta in XVIII. castella diuide-
 batur multorum locorum tum priuatorum, tum pu-
 blicorum commodo. Tribus autem regionibus deser-
 uiebat VII. uidelicet. VIII. ac XIII. nunc uero ma-
 ior aqueducti ueteris pars dissipata est, atq; hodie
 iuxta salarium pontem nempe à fonte deriuatur, qui
 in monte est, zoidsq; uulgo nunc appellant. Hæc una
 ex tot, quæ quondam Romam inductæ erant etiam
 hac etate durat, uerum (ut dixi) admodum tenuis, ex
 omnibus, quæ in urbem recipiebantur aquæ, uirgines
 Appia, atq; Alſetina exceptis, piscinas nō habebant
 erant autem piscine receptacula quedam in quibus
 aquæ collectæ purgarētur, ut in urbem puriores in-
 grederentur, reliquæ sex extra urbem habuere pisci-
 nas etiā septimo. ab urbe lapide. Plinius tradit Agrip-
 pam, à quo aqua uirgo Romam est perducta, eodem

Aquæ Virg. cur.

ipſo anno aliarum aquæductus purgaſſe, ac reſareſſe. DCC. lacubus factis, qui mechanicis uſibus in urbe præſto eſſent. Hæ autem aquæ irrigandis hortis inferuiebant, CXXX. caſtella præterea fecit. In omnibus autem ijs ædificijs. CCC. imagunculas partim ex ære, partim ex marmore CCCC. columnis marmoreis erectis locauit. Quare cum ab Auguſto aliquando populus uinum petiſſet, commotum ferunt ipſum reſpōdiſſe, Num uinum rogare audetis, cū meus gener Agrippa tot uobis aquas induxerit? Tradit Frōtinus, inter cætera commoda, ac uoluptates quæ urbi aquæ huiusmodi aſſerrent, ſalubritatem etiam aeris auxiſſe atq; ſua ætate, quæ Neruæ temporibus fuit, nouem aquæ in urbem inſluebant, ſcilicet claudiam, Appiam. Martiam, Iuliam, Tepulam, Virginem, Alſetinam, Anienem ueterem, nouamq;. Oſtenditq; Aquæductuum magnitudinem quibus inducebantur, omnia orbis. atq; Romæ etiam ipſius miracula ſuperaiſſe. Item alibi ſcribit CCCCXLI. annorum ſpacio ab urbe condita nullū aliud aquæ genus Romanos biſſe, quam ex Tyberi, aut ex puteis, fontibusue ſed tum in dies urbs, populusq; creſceret, atq; habitatio- nes à flumine diſtare cœpiſſent, atq; à puteis, qui in ima eſſent parte, atq; propterea aqua laborarent, locis præcipue ſuperioribus, non tantum ad bibendum, uerum etiam ad publicos artium uſus, hortosq; demum irrigandos, huiusmodi aquas perducere tam procul cœpere, hæſ admirabili ordine conſeruatas fuiſſe ſcribit. Harum. n. cenſores, Ediles, aut qui uis principes

9. aquæ. in urb.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

auram præcipuam habebant. Horum erat facultas huiusmodi aquas, aut concedere, aut uedere. Ingensq; poena ijs preposita erat, qui de ijs aut abstulissent, aut uel guttam quidem, tam extra, quam intra urbem defraudassent, siue imminuissent. Quin siquid ex ijs deficiebat, ne reuocari quidem sine autoritate ad priuata commoda licebat. Qui autem præerant summa diligentia nitebantur, nequid in aquæductibus uitij fieret. Neue à quopiam in aquarum iuribus ulla fraus, dolusue committeretur. Sed ad Virginem reuertamur. Per pincianam portam illa quidem ingrediebatur, in campum. n. Martium properabat. Sub hortulorum colle aquæductu tollebatur. Vbi Hortus est M. Angeli Colotij literarum præcipui cultoris, atq; antiquitatis in primis amatoris, in quo Marmor Tiuertinum cum hac inscriptione seruator.

TI. CLAVDIVS DRVSI F. CAESAR AVGVSTVS GERMANICVS PONTIFEX MAXIMI. TRIB. POTES. V. IMP. XI. P. P. COS. DESIGN. III. ACQVE DVCTVS AQVAE VIRGINIS DISTVRBATUS PER C. CAESAREM A FVNDAMENTIS NOVOS FECIT, AC RESTITVIT.

Cum autem poene corruisset hic aquæductus uetustate Nicolaus V. noua inscriptione addita restituit Ouidius in campo Martio ad aquam Virginem Iuturnæ turni sororis fuisse templum. Ea autem parte fuisse uoluit, quæ fons est, uulgo Lotreglius dictus. Hæc Nympha lacui nomen dedit, in quem mersa, nec unquam

in fast.

apparuisse dicitur. Hunc autem prope hoc templum putant fuisse. Quidam ad templum uestæ in foro, quo loco castor, ac pollux cum equis sudantibus uisi sunt. Iuturnæ quidem aquam Varrone dicente, saluberrimam putabant. Quamobrem plerique aduersa ualitudine affecti cum quadam religione ad eam bibendi causa accedebant, perinde ac hodie uidemus nostros homines ad puteum cōfluere, qui in sacello est, D. Mariæ in uia, sic. n. uocant. Quod non procul ab Iuturnæ fonte abesse uidemus. Pietatis templum in campo Martio fuisse, ubi hodie est D. Saluatoris cognomento templum, nemo dubitat.

De uia lata, de templo Isidis, de foro Suario, de arcu Camilli, de templo Mineruæ. Cap. XVII.

PRIusquam ex hac parte discedamus, quæ est iuxta colles quamuis aliquantū extra campū Martium, sit, de nonnullis alijs locis agendum, qui reliqui uidentur. Superius exposuimus uiam latam à capitolio usque ad septa sese extendisse hodie etiam uetus nomen retinet eiusque uestigia in area sciarre adhuc restant, adde, quod D. Mariæ templum quoniam in eadem lata uia conditū est, adhuc in uia latæ cognomē seruat. Ad hoc templum paucis abhinc annis quædam uestigia Arcus cuiusdā uetustissimi sunt reperiata, in cuius fragmentis imagines uictoriarum ac trophæorum extabant, sed cum literæ cecidissent, nihil preterquam VOTIS X. et XX. legi poterat. Hæc

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

autem ab Innocentio VIII. demolitum, ad hoc templum construendum, uolunt. In uia lata prope septa Isidis templum fuit ea parte, qua D. Marcelli nunc est fanum. Hic olim Marmor cum hac inscriptione inuentum est. **TEMPLVM ISIDIS EXORATAE.** Iosephus narrat Tyberij iussu Isidis templum omnino deletum. Huiusq; deæ statuam in profluentem tyberim deiectam, præterea omnes eius sacerdotes cruci affixos propterea quod horum suasu Paulina honestissima, castissimaq; foemina, pretextu simulationeq; dei Anubis, à quodam Adolescente, qui ipsa perditæ amabat, uiolata est. In huius templo multa fœdæ turpiterq; committi solita Ouidius testis est. Multa Romæ habuit templa, duo tamen præcipua, hoc de quo nunc est sermo, atq; illud quod iuxta thermas caracallæ erat, In extremo uiae nouæ. Forum uero suarium ubi sues uendi solerent, quo loco D. Nicolai est templum cognomento in percilibus, ex hac parte ad quirinalis fuit radices. Varro tradit Emporia habuisse Romanos ubi certas res uenditari solerent, ab ijsq; nomina sumpsisse. Vt suarium in quo sues Boarium in quo boues, olitorium in quo olera, piscarium in quo pisces uenderentur. Inter uiam latā, atq; Mineruam arcus simplex nullo ornamento illustratus conspicitur. Camillo erectum putant, quoniā adhuc camilli arcum nomināt. Sed quoniam ut Plinius asserit, triumphales sua ætate poni cœpti sunt, putāt hunc arcum illi similem fuisse, quem stertinius in arco maximo, atq; in foro boario statuis quibusdam

suarium à suis

Emporia nōa

Inauratis super impositis, extruxit. Mineruæ templi
 uestigia adhuc in cenobio fratrum sancti Dominici
 extant. Hoc templum tametsi in aliud, nempe in D.
 Mariæ sanum conuersum sit, nomen tamen Vetus re-
 tinuit, iccirco sanctam Mariam Mineruæ appellant.
 Ingens quidem non erat ut ex muro, qui adhuc in ip-
 sorum fratrum hortis durat, comprehenditur, eo ca-
 nobij sordes congerebant priusquam Clemens VII.
 cellas ibi adiunxisset. Hoc templum Cn. Pompeius cõ-
 struxit. Cui postea omnia sua ornamenta, quæ bellis
 gerendis, maximisq; rebus obeundis compararat, di-
 cauit, ut ijs titulis, atq; insignibus triumphalibus pa-
 triam potiusquam se ipsum ut ait plinius, ornaret. In
 ijs numerus erat quot hominũ millia supasset, cõcidis-
 set, fugasset, Romanoq; im pio subiectos reddidisset,
 quot naues mersisset, aut captas duxisset. Quot oppi-
 da, atq; urbes Imperio Romano adiunxisset, terris à
 Æeotide ad urbium mare subactis. Triumphi memo-
 rante Plinio præfatio iu hanc erat sententiam. Cum
 oram Maritimam à prædonibus liberasset, et Im-
 perium maris populo Romano restituisset, ex Asia,
 Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadoccia, Cili-
 cia, Syria, Scythis, Iudeis, Albanis, Iberia, Insula Cre-
 ta, Basternis, et super hæc de Regibus Mithridate,
 atq; Tigraue triumphauit.

De Pantheo, siue de Sancta Maria
 Rotunda. Cap. XVIII.

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

IN campi Martij principio, uel ut Strabo, sentit, in alio campo, Martio proximo Pãtheon, atq; Agrippæ thermæ fuere. Pantheũ hodie fere integrum cum porticu uidemus tametsi ueteribus suis ornamentis, statuisq; careat. A figura rotũda D. Maria Rotũda hodie dicitur. Agrippa scribente Plinio, inscriptio neq; indicante Ioui Vltori posuit. Pantheumq; appellauit, nam post Iouem dijs etiam omnibus dicauit, ut ex uocabulo intelligitur. Alij ita uocatum putant qd rotundum esset, celoq; persimile. In huius uestibulo Augusti, atq; Agrippæ effigies erant. Intus uero innumerabiles deorum imagines effictæ, quæ cellas ad hoc factas occupabant. In primis uero Mineruæ, ex ebore opus phidiæ nobilissimi artificis. Veneris, e cuius aure celeberrima cleopatræ Vnio pendeat. Macrobius scribit, Cleopatra, atq; Aegipto superatis unionem maximum Romam allatum, quem ex aure pendentem Cleopatra gestare solita esset, alterum in liquefactum aceto absorbuit in cõuiuio, quod M. Antonio parauerat. Illum quidem dimidiatum dissectũ tanquam singulare, atq; unicũ naturæ opus, atq; in duas diuisum partes auribus Veneris in Pantheo appensam ferũt. CCL. millibus coronatis aureis æstimatũ accepimus. Herculis statua sed loco imo. i. humi posita erat. Cui singulis annis hominem carthaginenses mactabant. Aeneas adhuc fores habet hoc templum easdem aquæ antiquitus fuerant. In medio foramen habet ad lumen diei accipiẽdum. Quoniam uero Maximus ille circuitus est à summo ad imum, ne ponder

Ag in Pantheo.

atq;

repressum concideret; quædã quasi cauernæ in ope-
 re construendo relictæ sunt. Varijs marmoribus stra-
 tum est pauimentum. foramina multa ad aquam plu-
 uiam excipiendam habentur. Eius templi altitudo
 CXLIII. pedes, totidemq; latitudo continet. Mul-
 tis in id gradibus descenditur, cum olim septem ascen-
 deretur. Ruinæ ingentes ædificiorum, quæ hic sunt,
 causam esse putandum, quibus terra sublata est. Hun-
 ius templi. Porticus ab Agrippa etiam factus XVI.
 columnis maximis sustinebatur. Nunc XIII. tantum
 sunt, duas ignis cõsumpsit una autem deest, huius por-
 ticus trabes æneæ sunt, atq; inaurati officinis, taber-
 nisq; uilissimis hæ columnæ olim occupabatur. Adeo
 ut uix perspicere possent. Eugenius pont. IIII. amouit,
 Columnasq; liberauit uia etiam patefacta, atq; am-
 pliata. Hodie quibusdam domunculis magna rudorũ
 ac terræ congeriæ amotis solum quasi insula relictũ
 est. Tectum templi plumbeis laminis tegitur, cum, ut
 aiunt ex argenteis antiquitus tegetetur. Sed eas Con-
 stantinus III. cum omnibus antiquis ornamentis Ro-
 mam ueniens submouit, ut Bizantium illis ornaret.
 Ea tamen omnia cum ille in Sicilia Siraculis in redi-
 tu morte esset interceptus, à Barbaris, qui eo cũ ma-
 gna classe appulerunt direpta, in Aegyptum transue-
 cta sunt. Accepimus hunc Constantinum septem die-
 bus, quibus Romæ commoratus est, maius detri-
 mentum attulisse, quam Barbaros CCL. annis, nihil
 .n. omisit, quod non abstulisset, in templi frontispicio
 titulus indicat eius Agrippæ autorem fuisse. Sic. n.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
habetur. M. AGRIPPA L. F. COS. TERTIVM.
FECIT. *Inferius notis minutionibus septimij seu-*
ri, atq; M. Aurelij, à quibus instauratum est, mentio
habetur, tametsi Spartianus scribit ab Adriano pri-
us refectum. Huiusmodi est titulus.

IMP. CAESAR. L. SEPTIMIUS SEVERVS
PIVS PERTINAX. ARABICVS. ADIABENI
CVS PARTHICVS. MAXIMVS PONTIF.
MAX. TRIB. POT. XI. COS. III. P. P. PROCOS.
ET IMP. CAES. M. AVRELIVS ANTONI-
NVS PIVS FELIX AVG. TRIB. POTEST.
V. COS. PROCOS. PANTHEVM VETVSTA-
TE CORRVP TVM CVM OMNI CVLTV
RESTITVERVNT.

Bonifacius. IIII. Pont. ab Imperatore Phoca impe-
travit ut id templum D. Mariae Virgini sanctisq; om-
nibus dicaret. In Panthei circo duo Leones pari for-
ma è lapide uero medio inter rubcum nigrumq; colo-
rem super basibus uisuntur. Duo tandem ex Alaba-
stro Vasa, quæ, ut quidam censent, in Agrippæ ther-
mis huic loco proximis fuere.

De thermis Agrippæ, de templo boni euentus
De thermis Neronis. Alexandri, atq;
Adriani. Cap. XIX.

I*Nter Magnifica, multaq; ædificia Agrippæ,*
thermas etiam numerare possumus, ab eius nomi-
ne Agrippinas dictas. Harum adhuc nonnulla sunt.

Vestigia post Pantheum, ea parte quæ capitolium spa-
 ciat, Plinio uero asserente pulcherrimæ fuere. Inter
 cetera earum ornamenta pauimenta iutrea habuere.
 Posteriori ex parte Panthei quodam thermarum la-
 tere Boni euentus fuit templū. Cuius ad hanc usq; etatē
 uestigia extant, atq; eo quidē loco, unde superioribus
 tēporibus ab areæ D. Eustachij ad Mineruæ circum-
 ducta est. Ad hoc templū palatium nobilissimū à M.
 Perusio fisci procuratore extructum est. Veteres bo-
 num euentum summa ueneratione colebant, ut eo ad-
 iuuante res prospere caderent. Eius autem simulacrū
 Inopis forma fictum erat, sinistra spicam, dextra pa-
 teram tenens. In capitolio fuisse boni Euētus, bonæq;
 fortunæ imagines Plinius est autor. Post D. Eusta-
 chij templum, quod prope pantheon est Neronis fue-
 re thermæ. Hodie quoq; earū fornices durant. Mar-
 tialisq; testimonio pulcherrimos fuisse putandum est.
 Iuxta hos, ut tradit Lampridius Alexander scuerus
 suas thermas edificauit, aquamq; de suo nomine Ale-
 xandrinam postea appellatā induxit, domibusq; quas
 emerat, deiectis, Syluam fecit. Is syluam suam ther-
 mis publicis donauit, ad lumen uero accēdendū oleū
 tradidit, cum ante auroram aperiri, minime ante so-
 lis uero occasum claudi solerent. quidam putant Ale-
 xandri thermas ibi fuisse, ubi Gallorum est hospitium,
 Medicorumq; palatium. Post Neronis thermas in qui-
 busdam domibus, quæ ad septentriones sunt, pauimen-
 ta nonnulla peruetera thermarum, tubiq; plumbei,
 puteusq; aquæ admodū perspicuæ, qui exsiccati, ex-

DE ANTIQ.VRBIS ROMAE

auririq; nequaquam poterat, spectantur. Qua re nonnulli adducti sunt, ut crederent eam esse aquam, quam Lampridius narrat ex Alexandri thermis fluxisse. Non procul à Pantheo in D. Macuti area obeliscus exiguus uetus stare uidetur, tametsi quidam apicem potius uerticemq; alicuius obelisci ingentis sed diruti, fuisse, quam paruum integrumq; putent.

De circo quem Agonem uocamus ac de Neptu
ni templo. Cap. XX.

INter hæc loca descripta, Tyberimq; pulcherri-
mus campus est. Agonem nominant, uulgarius ue-
ro Nagonam. A ludis agonalibus sic dixere, quos
à Numa pōpilio institutos accepimus, et quinto idus
Ianuarij solitos celebrari Iano. Quoniam uero Ago-
nis nomine uaria spectacula ludosq; intelligunt, putā-
dum est uaria ludorū genera hic spectata. Superiori
etate etiam Alexandri circum hunc locum dictū nar-
rāt, uel quod huius thermis proximus esset, uel quod
ab eo fuisset instauratus. Hic ultimo dierū, quos Car-
neualem uulgo appellamus ueterum triumphorum
simulacra representantur totius ciuitatis ingenti cō-
cursu. Mercurijq; diebus huc ad mercatū conueniūt.
Pleriq; ualde sunt decepti flaminium fuisse circū exi-
stimantes. De quo mox dicemus. Minus uero ij falsi
sunt, qui Equiriam hunc locum dictum putarunt. De
qua etiam statim exponemus. Iuxta D. celsi templum
ingentem Gratiani, Valentiniāni, ac Theodosij ar-

cum fuisse, triumphalem marmore ibi inuento additi, dixere. Id autem est huiusmodi.

IMPPP. CAESSS. DDD. NNN. GRATIANVS. VALENTINIANVS, ET THEODOSIVS PII FELICES ET SEMPER AVGGG. ARCV M AD CONCLVDENDVM OPVS OMNE PORTICVVM MAXIMARVM AETERNI NOMINIS SVI PECVNIA PROPRIA FIERI ORNARIQVE IVSSERVNT. Vbi nunc templum est D. Blasij ad tyberim Neptuni uolunt fuisse fanum. Vbi eorum, qui naufragium fecissent, tabellæ suspendi solebant, quæ periculum, fortunamq; eorum declararent. Hoc loco marmor repperitum est, in quo huius dei mentio erat tum Adriani institutionis.

De ara Plutonis, de Terēto, de caprea palude, deq; alijs cāpi Martij locis, Cap. XXI.

IN campi Martij parte extrema ad tyberim uersus urbem Aram subterraneam Plutonis fuisse memorāt: quo multis gradibus descēdebatur XX. n. sub terram pedibus positam dicūt. Ad alia reliquorum deorum templa gradibus ascendeabatur, in Plutonis tamen atq; consi descendeabatur. Iccirco autem id obseruabatur quod inferorum deus esset. Et quoniā cōsilia arcana, atque occulta imprimis oporteret esse idem in consi fano seruabatur. Locum hunc, qui in campo martio fuit, Terentum appellauere, uel quod

*Plutonis et
Consi' templa
subterranea.*

Terentium
Vnde -

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

Sacra Plutoni

aram sub terram posuissent, uel quod ibi fluminis rā-
pam fluens tereret, hoc. n. uerbo Rodere significa-
bant. Iuxta hanc ipsam Plutonis aram quotiescunque
ciuitas lustraretur, nascentium, simul atq; mortuorum
nomina adnotari solita narrant. Ferunt praterea
trigesimo quoq; anno populi recensendi fuisse morē
exactisq; ceremonijs iterum aram claudi sicut antea
solitam. Valerius Maximus tradit ualesium quendam
sabinum rusticum, perdiuitem, cum tres liberos in-
columes Pestilentia cōseruatos habuisset, hic XX.
pedum altitudine terram cū defodisset, plutonis, pro-
serpineq; aram reperiisse, quibus tres dies, ac totidem
noctes continenter sacrificarit nigram hostiam. Eo
autem bello, quod Romani aduersus sabinos gessere
hoc loco hanc aram posuere. Ita uero occultum cu-
stodiebant, ne id prater eos quisquam alius intelli-
get. In campo Martio autore Liuiο caprea fuit pa-
lus. Ad quam Romulus Nonis Iulijs cum ad exercitiū
recensendum concionem haberet. Subito coorta tem-
pestas cum magno fragore, tonitribusq;, tam densa
Regem operuit nimbo, ut conspectum eius concioni
abstulerit, nec deinde in terris Romulus ipse fuerit.
Sedato tandem pauore postquam ex tam turbida
die serena, et tranquilla lux redijt, ubi uacuam
sedem regiam ples Romana uidit, sollicitam de Re
ge optimo amisso fuisse, quod patrum manibus di-
scriptum putaret, donec Iulius proculus Romulū si-
bi se obuiū in ualle quirinali dedisse caelo delapsū affir-
maret, orationeq; sua maiorem omnium fide immor-

Pseudo Ro-
mulus à coelo

talitatis leuiuit. Plutarchus asserit locum fuisse ca-
 preā paludem, in quo tyberis stagnaret, et propterea
 tutissimum. Quod eo nisi ex uno latere, additus esset.
 In eodem campo Martio ludi fiebant, quos, quoniam
 in equis celebrarent ecuria dixerunt. Ut uero Cassio-
 dorus memorat, per Equiriam qui locus ibi erat
 ubi nunc est fanum D. Mariæ in Ecuria cognomen
 to durante, sex currus ab Augusti Mausoleo, disce-
 dentes, usq; ad Flaminium circumproperabant, quā-
 uis difficile sit ob multitudinē edificiorum plane de-
 clarare quam uiam currus agitati secuti essent. D.
 Mariæ in Ecuria templum Anastasius Pont. condi-
 dit, in eo excauando quædam Anates æneæ, quæ pau-
 cis abhinc annis seruabantur adhuc, repertæ sunt. Nō
 nullæ columnæ in quodam hortulo istius loci stare ui-
 demus, ex quibus intelligere possumus hic aut tēplū
 quodpiā, aut porticum extitisse. Ecuriæ festa Mar-
 ti exeunte februario, præterea etiam Mario men-
 se fiebant, si uero fluminis inundationibus hic cele-
 brari non liceret, In montem calium, cāpumq; mar-
 tiale transferebant. In campo Martio fuit uia re-
 cta. Scribit Capitolinus Gordianum iuniorem con-
 stituisse in campo Martio sub colle porticum facere
 pedum mille, hortos, ambulationes amœnissimas lau-
 ris, myrtis ac Buxis ornatam. In hoc ipso campo
 uolunt ab Aemilio Regilio dijs laribus templū edifi-
 catum, cum in Antiochiæ bello antea uouisset. In
 campo item Martio syllam sepultum accepimus.
 Italia. C. Caesaris Neptis sepulcrum in eodem ha-

Ecuria.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
buit, Hircius item, & Pansa, drususque Clau-
dij Imperatoris pater.

De templo Bellonæ, de Columna Bellicæ, de tēplo
Apollinis, Martis, Iunonis. Cap. XXII.

Postquam de campo Martio est expositum, ac de
plana ciuitate, quæ uersus Quirinalem est, de
alijs, quæ intra urbem erant, præcipue de ijs, quæ
ad flumen sunt, dicamus. Initium uero ab ea par-
te facientes, quæ iuxta forum olitorium est, ad eum-
usq; locum de quo in tertio libro exposuimus, adda-
mus prope olitorium Bellonæ templum fuisse, quam
Martis sororem, aurigamq; perhibent, proprio huic
sanguine quem e uena brachij mittebant Sacerdotes
sacrificabant, ante portam carmentalem hoc templū
ponunt, non. n. inde aberat. In hoc templo senatus co-
gi senatusq; consulta fieri solebant. Huius autorem
fuisse Appium cecum, qui suaserat pacem cum pyr-
rho negligendam, Quidius testis est, ante templū mar-
moream stetisse ferunt columnam parua bellicam
appellatam. Quod cum populus Romanus alicui na-
tioni bellum indiceret, ex hac columna hastam diri-
gebant ad eam regionem, cui bellum indiceretur, nā
cum longissime Imperij fines essent ampliati, minus
commodum uidebatur hac cerimonia in hostium ter-
ra, ut antea solebāt, uti. A Bellonæ templo non admo-
dum procul Apollinis fanum aberat, ex quo, ut etiam
secundo libro est dictum, uirgines discesserunt cum
omni

Sacra Bello
næ.

Senatus iuentij

Indictio belli.

Omni illa pompa, quam per Vicum iugarium, ac Tescum ad Iunonis Reginae templum in Auentinum duxere. In hoc templo saepissime senatus habebatur. Ibi que uolunt fuisse, ubi nunc est fanum D. Mariae cognomento sub capitolio, idcirco, quod inter olitorum forum, ac circum Flaminium, quo loco Appianus constituit, esset. Ab huius templi sinistra spacio modico tres columnae marmoreae altissimae stare uidentur, ibi Martis templum fuisse putatur, quod tanto studio Ouidius extollit ob columnarum nobilitatem, ac pulchritudinem. Iuno item hic templum dicitur habuisse. Id autem fuisse putant, quod hodie est sancti Angeli in piscario foro. Porticum habet, quam Iunoni erectam uolunt, quamuis Mercurio nonnulli positam putent. igni consumptam, septimius Severus. ac. M. Aurelius restituere, ut ex hoc titulo apparet.

IMP. CAESAR L. SEPTIMIUS SEVERUS
PIVS PERTINAX AVG. ARABIC. ADIABENIC. PARTHIC. MAXIMVS TRIB. POTESTAT. XI. IMP. XI. COS. III. P. P. ET. IMP. CAES. M. AVRELIVS ANTONINVS PIVS FOELIX AVG. POT. MAX. TRIB. POT. VI. COS. PROCOS. INCENDIO CONSUMPTAM RESTITVERVNT. Sed ad circum flaminium. transeamus.

De circo flaminio, de templo Vulcani, Neptuni Herculis custodis, Herculisq; ac Musarum. Cum reliquis, quae in circo fuere.

Cap. XIII.

P

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

Flaminius circus ex Sex. Pōpeij sententia à Flaminio consule dictus est, qui praelio ad trasimenum cum Annibale cōmisso cecidit, uel ut scribit Plutarchus à quodā Flaminio antiquo qui moriens agrū quendam populo Romano, ex cuius prouentu equestres ludi fierent, reliquit. Vel ut ait Varro quoniā in campo Flaminio conditus esset. Hic etiam taurorū ludis equis currebant. Proximus ijs locis hic circus fuit, de quibus modo dicebamus, illisq; ubi etiam hominū nonnulla extant uestigia, antiqua inter citrangularum, ut nunc appellant, turrim, atq; uiam, quā uulgo officinas obscuras uocāt, hęcq; loci istius latitudo putabatur, eius uero lōgitudo à D. Saluatoris in palatio templo usq; ad Lodouici Mathei aedes. Circi istius os fere iuxta D. Luciae templum erat, in eius autem medio D. Catherine est fanum, quo loco nostra ætate funes fiebant, aliquando Rosæ monasterium dixerunt. Inter ceteros ludos, Apollinares quoq; fiebant. Quorum pompam narrante Liuius, dum celebraret, Tyberis inundatione ingenti, extra collinam portā, ut in Veneris Erycinæ templo ederentur, delatam accepimus. In eodem circo, uel loco huic proximo, ubi Apollinis templum fuit, prata prius Flaminia fuisse, huc sæpenumero Senatus conueniebat. ad tractandū decernendūq; de publicis rebus. Multæ hic fuisse statuae, ac templa. Quæ Maxima circo ornamenta afferebant, ut uulcani fanum, ubi accepimus canes uince hominum templum custodire, nec latrare cuiquam præter sacrilegos solitos. Neptuni præterea,

Senatus conuentus

*Canes latrantes
Sacrilegis*

quod ex hac inscriptione intelligitur.

ABASCANTO AVG. LIB. AEDITVO AE-
DIS NEPTVNI QVAB EST IN CIRCO
FLAMINIO FLAVIVS ASCANIVS ET
PALLANS CAES. N. SER. ADIVTOR A RA-
TIONIBVS PATRI PISSIMO FEC.

Scapæ sp.

Multa scopæ opera fuisse tradit Plinius, ut Neptunū
Thetidem, Achillem, Nereidam delphinis impositas;
Balēnas, Tritones cum innumerabili similitum bellua-
rum catu. Neptuni præterea ara fuit quam aliquan-
do valde sudasse idem est autor. P. Victor Ingēs Her-
culi templum ponit, custodem circi Flaminij dictum
ait, quare multi ibi olim fuisse putant, ubi nunc est D.
Luciæ fanum, nempe ad tabernas obscuras, nā in huius
fere loci principio fuisse credunt. Herculis cognomen-
to Musarum similiter fuit templum, quod Hercu-
li ipsi ac Musis communiter posuit Fulvius nobi-
lior, cum cogitaret Musarum tranquillitatem Hercu-
lis uirtutem, Herculis uero gesta Musarum uim re-
quirere. Vt immortalitati cōmendentur. Is ex Am-
bracia ix. Musarum statuas uexit. Atq; in hoc ipso tē-
plo dicauit. Vt uero Suetonius scribit Martius Phi-
lippus Augusti priuigni precibus motus Herculi Mu-
sisq; commune templū edificauit, uel, ut nonnullorū
est opinio in meliorem formam, quam id, quod Ful-
uius posuerat, redegit. In hoc circo Vitruuius memi-
nit Castoris fuisse fanum. Iuppiter. præterea stator
aliud habuit ornatissimū. Martialis innuit in hoc cir-
co pocula fieri solita, Plinius uero in Bruti Gallici tē-

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
plo ppe Flaminiū circū Martis fuisse colossū tradit.

De Theatro M. Stauri. Curionis, Cn. Pompeij
ac Balbi. Cap. XXIII.

Quo loco cāpus, ut hodie uocant, Flors est, pul-
cherrimum Pompeij fuit theatrū. Cuius etiā
nunc uestigia sunt, presertim in Vrsinorum stabulo.
Quoniam uero hoc primum Romae fuit, horum qui
dem, quae lapidibus, facta essent, nonnihil de eo dicen-
dum. Mos fuit ut diebus festis, Rustici, in pagos, ac
compitas conuenientes, diem uarijs cum sacrificijs tū
ludis celebrarent, quam consuetudinem primi auto-
res Athenienses in urbem recēpere. Eumq; locum;
ubi haec sacra ludosq; facerent, theatrum appellaue-
re. Ea autem uox spectandi locum denotat. Est autem
in hemicycli speciem factum. In medio inter duas frō-
tes scena erat, in qua recitabāt. Orchestra in hoc ho-
norificentissimus erat locus, senatoribus assignaba-
tur. Romani hoc edificij genus cum tot externis, no-
tisq; moribus, atq; institutis Romā intulere. M. scau-
rus omnium primus Romanis theatrum Aedilis exhi-
buit, ligneum autem per XXX. tantum dies struxit
Vt in illo ludos scenicos ederet. Magnitudine omnia
superauit, LXXX. n. hominum millia cōmodissime
capiebat. scenā habuit triplicem altitudine CCCLX.
Columnarum in ea ciuitate, quae sex S3 metias nō tu-
lerat sine probro ciuis amplissimi, ima pars scenae ē
marmore fuit, media ē uitro inaudito etiam. postea

80000. Smi
in il.

genere luxurie. Summa tabulis inauratis columna,
 imo duodequadragesimum pedum. Signa aerea inter
 columnas, fuerunt tria millia numero, uerum longe
 maius fuit quod C. curio e ligno fecit, is, qui bello ci-
 uili in caesarianis partibus obiit, funebri patris mune-
 re Cum opibus superare non posset scaurum. neque
 apparatu ingenio illi utendum fuit. Itaq; theatra duo
 fecit amplissima e ligno uicina, cardinum singulorū
 uersatili suspensa libramento, in quibus utrisq; ante-
 meridiano ludorū spectaculo edito inter se auersis,
 ne inuicem obstreperent scema, & repente circum-
 ctis ut contrastarent, postmodum die descendenti-
 bus tabulis, & cornibus inter se coeantibus faciebat
 amphitheatrum, & gladiatorum spectacula edebat,
 autoratum populum Romanum circumferens. Mi-
 ratur Plinius populum terrarum victorem, & totius
 domitorem orbis, qui gentes, & regna dirigeret, iu-
 ra externis mitteret, in machina pēdentem, & ad pe-
 riculum suum plaudentem. Sed ut ad theatra redea-
 mus, primum omnium, quae fabrica essent extructa,
 Pompeij fuit opus, ut diutius duraret. Id uero paulo
 ante dicebamus. Quare eum a senatu reprehensum
 Tacitus scribit, quod perpetuum theatrum edificas-
 set. Nihilominus ille hac ratione ingenti sumptui oc-
 currit, quam singulis annis fieri necesse erat nouis ex-
 truendis. XL. milium hominum hoc theatrum ca-
 pax erat, iccirco cum Nero nonnullis grauissimis ma-
 ximisq; ex Germania uiris Romanam populum ostē-
 dere instituiisset, eos ad hoc theatrum duxit cum mul-

Theatra duo.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

titudine hominum refertissimum esset. Hoc theatrum igni corruptum. C. Caligula instaurauit. Nero ante una tantum die totum inaurauit, ut magnificentius Tirridatem Erminia Regem acciperet. Cuius aere ne consumptum uelustate esset, Theodoricus Gothorum rex restituit. In Pompeij theatro ueneris uictricis templum fuisse uolunt. In cuius dedicatione, quae fuit Pompeio iterum consule, uiginti Elepbantes in circo inter se pugnantes commissi sunt. Nostra etate cum post templum diue Mariae cognomēto in grotta excauaretur, marmor cum hac inscriptione, scilicet: VENERIS VICTRICIS, repertum est. Ad idem theatrum fortunae Equestris quoq; fuisse templum uolūt, nam iuxta saxum theatrum locauit Vitruuius, quasi hoc solum, cum ē lapide factum esset, sic appellari deberet. Scribit Luuius Fuluium Placcū Equestri Fortunae nobilissimum templum condidisse, ut uero tegulis illud cooperiret marmoreis, ut insigne opus perficeret, in Calabriam profectus dimidiū templi Iunonis Laciniae detexit, quod satis putauit, ad negotium suum absoluendum. Blondus tradit cū sua etate ad sanctum Laurentium in Damaso excauarent, ingentia effossa marmora, in quibus unum cū his uerbis inuentum est. GENIUM THEATRI POMPEIANI. In uita uero Damasi pontificis legimus, cum iuxta Pompeij theatrum diui Laurentij templum posuisset, quod ex conditore nomen accepit. Prope hoc theatrum senatus decreuit Tyberio Caesari Arcum ex marmore erigendum, quod opus cum

interpositum fuisset, à Claudio absolutum ferunt. Liuius narrat C. Cæsarem in campo Martio Ioui Co=lossum XXX. cubitorum dicasse, qui cum theatro Pompeij proximus esset pompeianus dictus est. Ce=lebriora theatra Romæ tria numero fuisse, pōpeij, Marcelli, & quod cohortatione Augusti qui ornatis=simam urbem Romā optabat, Cornelius Balbus edi=ficauit. Huius nemo est, qui rationem ullam afferre possit, quo loco fuisset, quidam tamen inter Pan=theum, ac theatrum Pompeij, circumque Flami= nium fuisse credidere.

De Curia, ac porticu Pōpeij, de porticu Osta= uij ac de campo floræ. Cap. XXV.

Pompeij Curia ante eius Theatrum fuit. Vt. n. Plutarchus tradit, nihil fuit aliud quam pulcher rimū palatiū, quod iuxta ipsum theatrū condiderat. In eo, Cæsar à coniuratis necatus est, autore Suetonio. Hanc curiam atrium habuisse uolunt, (fuit autē post urfinorum palatium, unde adhuc uulgo sutrium uo= cant) præterea nobilissimam porticum, huicq; centū ingentes fuisse columnas ordine longo dispositas. In hac Antiphilus ut ait Plinius, Europam pinxit, Cad= mumq;. Hæc autem omnia Pompeij monumenta Phi= lippi Imperatoris tempore fuisse legimus, qui Gor= dianus successit, eaq; omnia igni fortuitu correpta om= nino interijisse. Inter Pompeij theatrum, atq; Cir= cum Flaminium porticus fuit uetustissima, duplex, in

Cæsar vbi nec= tus.

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ
primisq; singulari pulchritudine ab eo Cn. octauio,
qui de perseo Rege triumphauit, unde etiā ex ipsius
nomine octauij porticus dicta fuit, extructa fertur.
hanc ipsam porticum corynthiam quoq; quod ex co
rynthio opere areæ columnæ essent, Plinius appella
tam scribit. Vnde quidam ibi fuisse censent, ubi nūc
D. Nicolai cognomento in calcaria, quoniam æs
χαλκῶν uocant græci, hoc tēplum igni consumptum
Augustus refecit. Campum uero Floræ, sicut etiam
hodie nominant. qui hic est ubi hæc quondam fuere
loca, à Flora nomem duxisse, quam Pompeius uebe
menter dilexit, memorant. Ad Iudeorum forū por
ticus diruta est, hodie Ceuram uocant. Seueri fuisse
dicunt. Sed præter uulgarem opinionem ac famam,
nihil certi est. Sed iam flumen traiciendum, ut de ijs
locis exponamus, quæ in altera pte fuere. Principio
de tyberi, postea de suis pontibus dicemus.

Pomp. Floræ
amplius

DE ANTIQVITA

TIBVS RO. LIBER QVINTVS.

De Tyberi.

Cap. I.

Tyberi ab albo colore aquæ Albul
la inditum est nomen antiquitus.
Deinde à Tyberi duce tuscorum
fortissimo Tyberim dixere. Hūc
ferunt ad huius fluminis ripas ali
quando maximis latrocinijis loca
ea infestasse. Alij uolunt, eos qui
de Sicilia uenerunt, Tyberim appellasse ad similitu
dinem fuisse Siracusanae, quam, quoniam cōtumelijs,
iniurijsq; hostium fecere Tyberim, uocauere, quod
eorum lingua incuriam contumeliamq; significant.
Liuius à Tyberino Albano rege nominatum putat,
Rumon em aliquando agnouere, à ripis ruminandis,
hoc est rodendis sua aqua. Nascitur autore Plinio in
Apenino parum ab Arno distans, tenui riuo princi
pio fluit, postea ualde augetur XLII. in eum flumini
bus influentibus, in ijs Nar, atq; Anio numerantur,
ceteris maiores. Tusciam ab umbria, quam bodie du
catum Spoletanum uocant dirimit. Inferius deinde
eādem Tusciam à sabinis diuidit supra urbem XIII.
millibus passuum, Veientes. Primū separat à Crustu
minis, postea à Fidenatibus. Demum cum Vaticanū
à latio diuisit, inferiori parte Romæ labitur, et hūc

Tyberis albul

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

ius cornu in Tyrrhenum mare inflat. Vnde ingētes
uariatū mercium naues etiam prope urbis mœnia
perueniunt. A septētrionibus in urbem ingreditur.

A meridie exit. Sæpe adeo inundationibus aggeres
excessit, ut maxima detrimenta urbi attulerit nō mo-
do priscis temporibus, sed recenti etiam memoria.

Plinius id accidere scribit tanquam urbis portētum,
ac futuri mali præsagium, non ut damnum inferat.

Antiquitus usq; ad palatinum effusus stagnabat. Eius
Alueum Tarquinius priscus direxit. Hūc M. Agrip

pa longo post tempore imitatus est. Saxorum. n. in-
gentibus molibus in fluminis ripis oppositis, undarū

impetū coercuit. Ipsum uero alueum Augustus pur-
gauit, ampliauitq; cum ruderibus, uariarq; ædificio-

rum materia, quæ ad ipsius ripas concidissent ita re-
pletus esset, ut factus angustior fuerit. Aurelianus

tandē ad utrāq; partem munitissimum murum ex la-
teritio duxit, unde alueum muniuit, hoc autem ex quī-

busdā uestigijs adhuc cognosci pōt, prope huius flu-
minis ripas, tāquā sacræ essent, ædificare nefas fuit.

Ancus Martius omnium primus propius ripas naua-
le posuit. Is similiter Hostiam ad Tyberim condidit

priusquam in mare influat; hanc cum saraceni euer-
tissent, Leo III. Pont. refectā à Corsicks coli uoluit.

Martinus postea. V. propugnaculum fecit, quod lu-
lius. II. urbis circuitu coarctato una cum mœnibus

instaurauit. Leo III. ut primo libro est expositū iux-
ta portam Ripæ duas turres erexit, ut saraceni Tybe-

ri prohiberentur, cum antea incursionibus, ac con-

Aggrationibus D. Petrum uexare soliti essent. Hanc alteram alia fluminis parte adhuc stare uidemus, altera ad Auentini radices erat, huius fluminis totius, tum riparum, tum alvei prefectos habuere ueteres, quibus horum cura precipue tradita erat, id autem ex monumento, quod ad sancti Angeli pontem effusum est, probatur. Huiusmodi. n. est.

EX AVCTORITATE IMP. CAESARIS VESPASIANI AVG. P. M. TRIB. POT. INI. IMP. K. P. P. COS. III. CENSOR CAIVS CALPETANVS RANTIVS Q. VIRINALIS VALERIVS CESTIVS CVRATOR RIPARVM ET ALVEI TYBERIS TERMINAVIT R. R. PROX. CIP. P. CLXXIII. Idem indicatur duabus inscriptionibus, quas secundo libro recensuimus cum de cloacis mentionem haberemus, quarum altera nunc ante templum D. Mariae transpontinae conspicitur.

De pontibus Tyberis, primum autem
de sublicio. Cap. II.

TYberis pontes VIII. fuere, hodie sex tantum namerantur, duobus consumptis. Omnes autem sublicio excepto à Totila fuisse deiectos uolunt. Primus omnium sublicius fuit. Idcirco ab eo initium sumemus. Ancus Martius cum Ianiculum urbe completetetur, ne in hostium manus aliquando ueniret, in flumine pontem fecit, ut ab una ad alteram ripam cō-

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
 modus esset accessus, non. n. huiusmodi flumen est, ut
 tuto uadari possit. Ligneum hunc pontē sine ullo cla-
 uo ferreo construxit. Vt. trabes sine fulturis exime-
 rentur. Idcirco sublicium uocatum ferūt. Lingua. a.
 nolseca sublicas trabes ualidas appellant, quamuis ex
 trabibus ex ilice factis compositum quidam putant.
 Hunc pōtem singulari animi & corporis robore Ho-
 ratius Cocles aduersus Etruscos tenuit, quousq; à ter-
 go Romani interrupissent, is uero natans, ad ripam
 summo animo peruenit. Quare Plinius tradit, quo-
 iam tunc non sine magna difficultate reuulsus est;
 ita ipsum accommodarunt, ut facile euelli, ac reponi
 posset, hunc lapideum postea fecit Aemilius Lepidus,
 unde pontem Aemilium uel Lepidum appellauit. Cū
 postea impetu fluminis disiectus esset, Tyberius Cae-
 sar restituit, mox Antoninus pius marmoreum fecit.
 Quare etiam nunc Marmoratum uocant; hoc tem-
 pore dirutus quidem est, sed in medio flumine uesti-
 gia apparent non longe à ripa, ad Auentini. n. usq;
 radices extendebatur. Ferunt qua tempestate Hercu-
 les in Italiam boues egit, ubi sublicius fuit, fecisse pō-
 tem, quo tunc usus est, sacrumq; appellatum. Plutar-
 chus tamen scribit ante Herculis aduentum ibi pon-
 tem, fuisse, cum in problematis quaerit, quid sit quod
 Maij mense circa plenilunium de ponte sublicio simu-
 lacra in Tyberim iacentes, argæos, quæ dei ciuntum
 appellant. Quam morem natum fortasse scribit, qđ
 antiquis temporibus barbari ea loca incolentes Græ-
 cos quos caperant, eo pacto interficerent, Argeos n.

siue Argiuos omnes græcos uocabant ueteres, Herculeum uero postea admirati, ab hospitum, et externorum cæde abstiterunt, docti ab eodem ut ueterem morem, ac superstitionem imitantes, effigies in flumē abijcerent, quas ex herbis, ex iunctis, similibusq; componere docuit. Supra sublicium Heliogabali corpus in Tyberim proiectum ingenti saxo alligatum, ut in imo consideret, atq; sepultura careret, memorāt. Seneca autor est ad hunc pontem magnam pauperum Copiam elemosinam petentium uersari suo tempore solitam.

De ponte D. Mariæ

Cap. III.

VRbe crescente, cum non satis esset sublicius solus, alius est edificatus superiori loco, ab Insula uero non procul, palatinum quod palatino monti proximus esset, dixere, senatorum etiam pons est appellatus. Per hūc iter erat, ut hodie quoq; ad portā Aureliam, qua ad Etruriæ Maritima progrediebatur. Huius pontis columnas à. M. Fuluiο fundatas uolunt. Sequenti uero tempore P. Scipionis, ac L. Mummi j cura, ac iussu arcum superinductum. Hodie sanctæ Mariæ, ab ipsius templo uicino, nominant, sub hunc pontem per iactum lapidis Cloaca Maxima sordes demittebat. Sed priusquam ad reliquos pontes accedamus, quoniam Insulam cum ciuitate coniungunt, de ea dicendum.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

De insula Tyberis cum omnibus quae in ea fuerunt,
de duobus pontibus, quibus cum urbe ac trans
tyberi coniungitur. Cap. IIII.

T Arquinij electis, omnia eorum bona proscri-
psere Romani. Et cum Marti agrum consecra-
rent, qui extra urbem esset, quem ideo Martium dixe-
re, desertam segetem magna vi hominum in tyberim
fudere tanquam deuotam, atque execrabilem, quare,
quoniam tenui aqua amnis fluere magnis caloribus,
facile in limo frumenti acerui haesere. Accidit autem
ut paulatim insula alijs, quae temere flumen ferre-
bat, facta sit. Postea credunt additae moles, manuque
adiutam ut tam eminens area, firmaque templis, ac por-
ticibus ut etiam hac aetate, sustinendis esset. Iouis Ly-
caonij olim uocata est, ab huius dei templo, quod hic
fuisse, Aesculapijque templo proximum, credunt, ibique
praecipue fuisse, ubi D. Ioannis baptista sanum est. In
hac. n. insula tria fuisse templa illustra, Iouis, Aescu-
lapij, ac Fauni. Verum ob Aesculapij simulacrum, quod
serpentis figura fuit, atque ab Epidaurio sybillinorum li-
brorum monitu traductum est, Aesculapio omnem in-
sulam consecrarunt, In nauis uero memoriam, qua ser-
pens inuectus est, ex Marmore Tasio nauis facta est,
ex una parte serpentis, habens simulacrum. Quartam
milliarum partem insula longitudine continet. Passus
quingenta latitudine, triremis formam habet. In
cuius prora marmorea nauis, de qua mos dicebamus,
conspicitur. Aesculapij quidem templum, quod in hac

Aesculapij

fuit inſula, ibi conditum eſt, ubi D. Bartholamei tem-
 plum uidemus, aliqui in huius templi quod Gelafius.
 II. condidit, aut inſtaurauit, hortis poſuere. Quoniā
 uero huic deo medicinā antiquitas tribuit, prope ho-
 ſpitale infermis curandis conſtituere, imo egrotan-
 tes cum ſumma religione; ac fide in inſulam tāquam
 ſacram ad illum deum, qui ſalutis eſſet autor, fere-
 bant. Accepimus pleroſq; huc ſeruos male affectos à
 dominis ferri iuſſos, quorum gubernandorum cum
 faſtidium diutius ſuſtinere nō potuiſſent, atq; ideo cū
 ab ijs ſe ſubduxiffent, à Claudio Imperatore liberta-
 tem recepiſſe. Ad Aeſculapij templum, ædes fuit Io-
 uis, quam ſuperius demonſtrauimus à L. Furio Pur-
 purione conſule condita atque à C. Seruilio dica-
 ta. In inſule prora Faunus habuit templum, cuius
 modica ſunt uestigia, id flumine Corrodente paula-
 tim interiijt. Liuius Cn. domitium, ac C. ſcribonium
 Aediles ex mulctatitio argento faciundum locaſſe.
 In hac inſula Suetonius ſcribit C. Ceſaris fuiſſe ſta-
 tuā, eamq; quodam die ſereno ab occidente ad orien-
 tē ſeſe conuertiffē. Duobus pontibus & cum urbe, &
 cum Ianiculo coniungitur. Is, qui attingit, quatuor,
 capitum pons dicitur, à quatuor capitibus aut ſim-
 lācris quadriſfrontibus, quæ pontem à ſiniſtra ascen-
 dentibus ſeſe offerunt. Hæc autem ex marmore ſunt,
 Ianiq; putantur effigies fuiſſe. Fabricium ueteres di-
 xere, quod eius conſtruendi Fabricius præfectus eſet
 quod ex inſcriptione conſtat, quæ in ipſius pontis ar-
 cu adhuc legitur. L. FABRICIVS. C. F. CVB.

Hoſpitale Salu-
 tis =

Statua mizu mo-
 do conuerſa.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
VIAR. FACIENDVM CVRAVIT
IDEMQVE PROBAVIT. Q. LEPIDVS M.
F. LOLLIVS M. F. COSS. S.C. PROBARE
RVNT. Alter pons, qui *Vrbem cum regione tran-*
styberina iungit, Cestius est dictus, nunc à D. Bartho-
lamei templo, ibi uicino, sancti Bortholamei pōtem
dicunt. A Valentiniano aliquando atq; à Valente,
tū à Gratiano Imperatoribus, ut ex titulo, qui à dex-
tra, ac sinistra legitur, apparet, instauratū legimus.
Is huiusmodi est. DOMINI NOSTRI IMPE-
RATORES CAESARES. FL. VALENTINIA
NVS PIVS FOELIX, MAX. VICTOR AC
TRIVMF. SEMPER AVG. PONTIF. MAXI-
MVS GERMANIC. MAX. ALAMANN.
MAX. FRANC. MAX. GOTHIC. MAX.
TRIB. POT. VII. IMP. VI. COS. II. PPP. ET. FL.
VALENS PIVS FOELIX MAX. VICTOR
AC TRIVMF. SEMPER AVG. PONTIF.
MAX. GERMANICVS. MAX. GOTHIC.
MAX. TRIB. POT. VII. IMP. VI. COS. II. P. P. P.
ET. FL. GRATIANVS PIVS FOELIX MAX.
VICTOR AC TRIVMF. SEMPER AVG.
PONTIF. MAX. GERMANIC. MAX. ALA-
MANN. MAX. FRANC. MAX. GOTHIC.
MAX. TRIB. POT. III. IMP. II. COS. PRIMVM
P. P. P. PONTEM FOELICIS NOMINIS GRA
TIANI IN VSVM SENATVS, AC POPV
LI ROM. CONSTITVI DEDICARI
QVE IVSSERVNT.

De ponte

De ponte sexto de triumphali, de ponte castelli ac de ponte molli. Cap. V.

Qui sequitur pons post insulam, quiq; extremus in urbis ueteri circuitum ascitus est, à Ianiculo Ianiculēsis appellatus est. Quod proximus esset. Aurelium etiam nominauere uel à uia, uel à porta Aurelia. Qua ad pontem ibatur. Marmoreum uolunt ab Antonino pio factum, cumq; ciuilibus bellis disiectus esset, diu pons ruptus dictus est. Hodie pontem Sixtum à sexto IIII. Pont. à quo post tot secula in eum cultum, quem uidemus reuocatus est. Priusquam ad pontem castelli perueniamus è regione hospitalis sancti spiritus uetustissimi pontis uestigia reperiuntur, quem, ut etiam primo libro meminimus, triumphale nominauere, quod per eum Imperatores triumphantes transirent. Vaticanus item est dictus, quod per illum in uaticanum collem iter esset. Si Iulius II. Pont. diutius uixisset, proculdubio instaurasset ut cœnia sua Iulia, ut sæpe dicere solebat, coniungeret. Forerunt eo nobiles tantum, ac claro loco natos ufos, rusticorum aut generi nequaquam id licuisse. Pontē uero, quem hodie sancti Angeli uulgo uocant, ab arce sancti Angeli cum qua coniunctus est, olim Aeliū appellauere, ab Aelio Adriano conditore, quod fortasse ideo struxit, ut per illum superbissimum eius sepulcrum in altera fluminis ripa positum commodè adiri posset. M. CCCCL. cum Iubileum celebraretur, ea fuit multitudo ex sudario reuertentium, ut cum in

ponte ruptus.

Q

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

mulam incidisset, neq; undiq; turba premente aut ro-
tro pedem referre, aut ulterius progredi posset, in-
numeri perierint. partim Equorum pedibus calcati
atq; oppressi, partim quoniam è ponte in flumen ca-
dentes mersti sunt, itaq; eorum causa binæ illæ cellu-
læ, quæ in primo pontis ascensu uidemus, factæ sunt.
Hunc Nicolaus V. Pont. domunculis quibusdam sub-
motis ampliorem reddidit. Hunc imitatus Alexan-
der VI. angustissima quadam porta sublata, quæ in
extrema pontis parte esset, iuxta arcem longe latio-
rem fecit, portam longius transtulit, maioremq; prio-
ris fieri curauit. Vltimus pons, qui supra urbem du-
bus fere millibus passuum ad uia Flaminiam est, ue-
teribus Miluius fuit. Hodie corrupte Mollem nun-
cupant. Ab eo M. scauro conditum uolunt, qui tem-
poribus Syllæ fuit. sæpe disiectus est. Et sæpe antiquis
fundamenti non mutatis, restructus est. In hac ponte
Allobroges cum literis, quas ad Catilinam ferebant,
Capti sunt. Quare coniuratio palam detecta est. Ad
eundem pontem Constantinus Maxentium hostē ty-
rannūq; supauit, unde eius magica, qua superior eua-
desperabat, elusus est. Sed ad alterā ripā trāseamus.

Miluius pons.

De transtiberi, de templo Rauennatum, ac
de sepulcro Numæ. Cap. VI.

Tota illa urbis pars, quæ cum Ianiculo muris ab
Anco Martio cincta est, transtiberina, quo-
niam transtiberim esset, appellata est. Ianiculū præ-

itrea à colle eiusdem nominis dicta est. Qui historiâ
 Martyrum scripsere Rauennatum, etiam urbem no-
 minatam narrant. Cum. n. Augustus post Antonij, ac
 Cleopatrae uictoriam duas instructissimas Classes edi-
 ficasset, quarum alteram ad Missenum ad maria occi-
 dua, ac meridiana tuenda, alteram ad Rauennam ha-
 beret, ut ea orientis atq; ægypti rebus præsto esse pos-
 set, Rauennatum copijs domicilio trans tyberinam re-
 gionem assignauit, unde Rauennatum ciuitas est ap-
 pellata. Vbi Rauennatum fuit templum, ac diuerso-
 riæ tabernæ, Calistus pont. I. pulcherrimum tēplum
 D. Mariæ trans tyberim posuit, in hoc Augusti tem-
 pore olei fons scaturiens totum diem ad tyberim us-
 que perenne, copiosq; defluxit. Quoniam autem ad
 austrum hæc regio exposita est, infamis fuit celo pe-
 stilenti, atq; iccirco minus fuit frequens cultoribus
 nobilibus, ideo accidit quod minus antiquis rebus in-
 signibus abundauit. Hodie quidem prope tyberim,
 portanq; septimianam celebris est. Reliqua pars ar-
 busta tantum, atq; hortos habet. Collem Ianiculū uo-
 cauere siue quod Ianus eum incoluerit, siue quod in
 eo sepultus fuerit. Siue quod per illum populus roma-
 nus in agrum Etruscum trāsire cepit, nihil aut aliud
 significare Ianum putarūt, quā ire, aut prodire. Nec
 uero illud tantum Ianiculum est dictum, quod muris
 incinctum est, nam ad sancti spiritus etiam hospitale,
 atq; ad eam uallem in qua figulorum sunt fornaces,
 ubi uaticani principium est, extenditur. Verum de ea
 regione dicimus, quæ ab Anco martio muro cincta

olei fons.

Ianiculum cur.

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ

*Scpulezum
De libri Numæ*

est. Scribit Liuius sub Ianiculo Numam Pompiliū
sepultum. Ac post. DXXX. ann. in agro L. Petilij
scribe sub Ianiculo ipso dum cultores agri altius mo-
lirentur terram, duas lapideas arcas octonos ferme
Pedes longas, quaternos latas inuentas esse eperculis
plumbo deuinctis, literis latinis, grecisq; utraq; ar-
cam inscriptam, in altera Numam Pompiliū Roma-
norum regem esse sepultū. In altera libros Numæ pō-
piliij fuisse, eas arcas cum ex amicorum sententia. do-
minus aperuisset, quæ titulum Regis habuerat, inanē
inuētam, sine ullo uestigio corporis humani. Aut per-
tabem tot annorū omnibus cōsumptis, in altera duos
fasces candelis inuolutos septenos habuisse libros nō
integros modo, sed specie recentissim. septem lati-
nos de Iure pontificio fuisse, septem græcos de disci-
plina sapientiæ, quæ illius ætatis esse potuit, postea cū
summam eorum Q. Petilius prætor legisset, & ple-
raq; animaduertisset dissoluendarum religionum es-
se, libros in comitio igni à uictimarijs facto in con-
spectu populi crematos fuisse.

De hortis, De Naumachia. C. Cesaris
de aqua Alsetina. Cap. VII.

SVetonius tradit. C. Cesarē propetyberim hor-
tum habuisse, quo postea loco Tyberius forti
fortune templum posuit, quod in transtyberina re-
gione fuisse uolunt non longe ab Iudeorum campo
eundem Cesarē, ferunt Naumachiā sub urbis mœ-

nia contra D. Cosmi templum constituisse. Alij tamē Augusto tribuunt Frontini autoritate adducti, qui mirari se scribit rationemq; ignorare, quamobrem Augustus alioqui prudentissimus Alfietinam aquā, quæ postea ab eius nomine Augusta dicta est, mali fa-
poris, nulliusq; proinde usus in urbem induxisset. Ni-
si fortasse ideo perduxit, ut illa in Naumachia utere-
tur, reliquam uero irrigādis hortis impertiret. Hæc
aqua prope Claudiam uiam e lacu Alfietino derius
batur, aqueductibus autem in urbem perducebatur,
qui suis flexibus ad XX prope millia passuum exten-
debatur. Nam ut Frontinus scribit tā collium, ac ual-
lium obicibus, quam quod ita inflexa melior redde-
batur aqua longo ac sinuoso circuitu atq; anfractu
aqueductus minime uero recto ductu dirigebantur.
In hac Naumachia ipsa de qua sermo est, aqua du-
ctus pedibus tribus a terra distans conspicitur; mox
deficit, ac se occultat, atq; ad sanctam Mariam transty-
berim huiusmodi aquam ducit, usibus autem atq; pri-
uatis ac publicis inseruit. Adrianus. I. pont. dicitur
banc aquam, quæ iam interierat, reuocasse.

De thermis seueri, Aureliani, de pratis Mutijs
deq; ceteris antiquis locis, ac recentio-
ribus qui uel fuere, uel hodie sunt
transtyberim. Cap. VIII.

TRās Tyberim ab Imperatore Seuero thermas
fuisse ædificatas Spārtianus est autor, ab eoq;
Seuerianas dictas. Aurelianus item suas, ut aiūt, quæ

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

bus per hyemem utebatur, extruxit, Putant quē-
dam in Iudeorum campo fuisse, ubi quaedam uetis-
tissima edificiorum uestigia uidentur. Iuxta Naua-
le Ripæ prata fuere Mutia. Tantum autem agri id
fuit, quod ad Mutij Sceuole singularem constantiam
ornandam in patriæ salute, donarunt. Transtyre-
tim fundus præterea fuit cui Albion erat nomen, à
luto Albionum sibi proximo, in quo bouem albā sac-
rificari mos fuit. Hic tribunal Aurelianum consti-
tuere, ex quo ferunt uiam Aureliam initium duxisse,
ea autem per portam Pancratianam exibat. Hic
ad ripam Tyberis accepimus piscatoribus fuisse mo-
rem, ut suos ludos celebrarent. In colle uero Statium
Poetam sepultum legimus, Martialis tradit quendā
aliū Martialē in Ianiculi dorso pulcherrimos hortos
in lōgum directos habuisse. Numæ in cliuo collis,
qui magis tyberi imminet D. Honofrij templum est,
quem Regis persarum filium tradunt, in colle uero
D. Petri Montorij fanum, fratres D. Francisci locū
colunt. Aureum autem hunc collem ideo uocatum uo-
lunt (nam ex monte aureo Montorium postea reddē-
dere) quod ibi harena antea, quā scripta inspergun-
tur, eruitur. Iuxta D. Mariæ transthyberim templum
est D. Chrisogoni Martyris admodum conspicuum.
Ceciliæ item quod Pasqualis .II. posuit, pulcherri-
mūq; D. Cosmi Canobium à Sixto. III. Pont. ere-
ctum, hoc semper centum uestales singulari probità-
te, ac religione, ac uitæ seuerissimo genere insi-
gues, sed maiori ex parte honesto loco natæ, Cos-

luta alba sacrif.

Statij sepulc.

Montorium.

ex monte aureo

sunt. Ad campum item Iudeorum D. Francisci templum, ac monasterium est.

De Colle uaticani, de circo, de Naumachia Neronis de obelisco uaticani. Cap. IX.

V Aticano excepto ad absoluendam provinciam urbis Romæ describendæ, nihil reliquum fore uidetur, Itaq; dicendum est collem campumq; uaticani, lociq; ipsius Deû, à uaticinijs, quæ ibi eius dei uirtute fierent, accepisse nomen. Varro tradit eum esse Vaticanum deum, qui primæ uocis hominibus autor est. Quam obrem obseruatum est cum primum infantes in lucem editi sunt, primam syllabam huius dei nominis uagiendo emittere. Idcirco in uertice collis uaticani dei fuisse templum Sextus Pompeius loco id nominis tribuit. Quod uatû monitis Romani tuseos eiecissent. Ea parte, quæ colitur longe extenditur collis, & fere ad pontem mollem peruenit. Vallis quæ inter collem ipsum est, atq; flumen, uaticanam, siue uaticanum campum nominauere. Locus hic, ut etiam primo libro demonstratum est, à Leone III. Pont. maxis est septus Quare urbem Leoninam idem appellauit. Eodemmet loco, ut etiam est dictû, uia, atq; ager triumphalis fuit. Tacitus narrat septum à Nerone factum ad equos domandos, atq; exercendos, ibique aurige specie plebe mixtû circenses ludos celebrasse. Hortos uero quos hoc loco habuit ad uarie torquendos Christianos tribuisse, ut suam ipsius crudelitatem

Vaticanus Deus

Leonina urbs.

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

degeret, cum iusimulassent eos ignis quem ille accendebat
 rat autores, quo quidem igne urbs concremata sit, stagnum
 præterea nauale instituisse tradunt, naumachiamq;
 appellatum. In quo náuales ludos iuxta collem, unde nunc
 ad portam pertusum iter est, ederet. Idcirco in D. Petri
 uita legimus tēplum sibi ad Naumachiam fuisse positum.
 Simulq; Hospitale, quod Leo III. Pontifex erexit ē regione
 sancti Andreae, ac petronille, ideoq; Naumachiae
 hospitale appellauerunt. Vaticani obeliscum Plinius in
 Neronis circo locat. Hic unus ex tot, qui fuere Romae,
 stat. Ad sanctum Petrum in uia triumphali erectus est.
 Memorat Plinius ea naue, qua ex Alexandria obeliscum
 inuexit nihil admirabilius in mari uisum certum esse,
 CXXM. modium lentis pro saburra ei fuisse, arboris
 autem illius crassitudinem quatuor ulnas hominum
 complectentium impleisse. Hæc naus demersa est
 à Claudio principe tunc, cum in tyberis faucibus
 portum fundare proposuit. Vbi latior est is obeliscus
 IX. pedes aequat. Pilam inauratam habet fastigium,
 in qua Caesaris esse cineres uulgo existimat. Hodie
 D. Petri Agugliam uocant, ob eius templum ibi
 uicinum. Duas habet inscriptiones.
 DIVO CAESARI DIVI IULII F. AVGVSTO
 ITĒ TI. CAES. DIVI. AVG. F. AVG. SACRVM.

De templo Apollinis, ac Martia, de tēplo diui Petri,
 deq; operibus antiquis, quæ in eo loco uisuntur,
 quem uulgo Belvedere appellant. Cap. X.

Nauis -

Cæsaris cineres

INuaticano, ut ait Plinius, urbe uetustior ille fuit, in qua titulus æreis literis hebræis religione arborem iam tunc dignam fuisse significabat. Hic Apollini templum erectum uolunt, ibiq; fuit, ubi nunc est D. petronillæ sanum. Sic Martis templum fuisse dicunt, in uia triumphali, ubi D. Mariæ februum est templum. Magnus Constantinus à fundamentis nobilissimam D. Petri ædem construxit, aiuntq; in gratiâ atq; honorem XII. apostolorum XII. corbes terræ humeris sustulisse in fundamentis iaciendis. Honorius pōt. I. tegulis inauratis totū tectū tēpli ornauit, eas autem ex capitolio, quod Q. Catulus ut iam ante dictū est, contexerat, sumpsit. Hodie ferunt nonnullas etiā in eo templo spectari. Nauiculæ fluctuantis pictura ex opere museato facta. Giotti Florentini artificis nobilissimi opus fuisse dicitur. Huius templi fores antea argenteas in æreas Eugenius Pontifex. IIII. mutauit, in illisq; nationes scalpi iussit, quas ipse Ecclesiæ Romanæ conciliauerat, quemadmodum Armenios, Græcos, Aethiops, Iacobinos, atq; alios. In eodem templo pomū pincum ex ære singulari crafitudine uidemus habens æreos pauones satis elegantes, quod ex ornamentis sepulcri Scipionum fuisse uolunt. In hoc templo sanctissimum est sudarium, cuspis hastæ, quæ Christo pectus aperuit, D. Andreae Caput. Simeonis ac Iudæ corpora atq; innumerabiles prope aliæ reliquiæ. Duæ pares statuæ, æreæ D. Petri, quarum alteram nonnulli uolunt Iouis capitolini fuisse. Canonorum cella Sixti. IIII. Pont. sepul-

Ecclesiæ concilia-

Reliquiæ -

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE

elatum circumhabet. Adeo superbe, atq; artificiose elaboratum, ut cum antiquis monumentis conferri possit, sed quis unquam modum inuenire posset, coram omnium, quae in D. Petri templo spectantur? paucis abhinc annis in cella Galliae Regis, quae in D. Petri est cum eam formam edificando sequerentur, quam Iulius II. Pont. proposuerat, excauando marmorea arca inuenta est, quam, ut ex ijs, quae in ea reperta sunt, perspicue constat sepulcrum fuisse Mariae Honorij Imperatoris coniugis. Cadaueris illius nihil reliquum erat dentibus. comis, tibijsq; exceptis, ex ueste autem, quoniam auro intertexta esset, multae auri librae dum in ignem esset posita, exceptae sunt. Capsula argentea pedis, ac dimidij longitudine, palmi unius altitudine, multaq; insuper uasa christallina, atq; ex materia, quam Agatham uocant summa arte perfecta inuenta sunt. annuli XL. aurei praeterea uarijs ornatis gemmis reperti. In ijs smaragdus caput habens incisum. Honorij putatur fuisse. Ac quingentorum Coronatorum aureorum aestimatione. Accedebat bulla gemmis intertexta has literas circum continens
MARIA NOSTRA FLORENTISSIMA.
 Laminula item aurea cum ijs uerbis graece scriptis. Michael, Gabriel, Raphael, Uriel. Inter reliquas in aures, monilia, ac similia ornamenta muliebria quae in ea capsula inerant, quidam ceu nodus smaragdorum, uariarumq; gemmarum fuit, atq; ex puro auro ornamentum, quod rizzam uocant. Praeterea palmi prope longitudine ex uno latere has notas habens, :

Arca marnio
 rea ~

DOMINO NOSTRO HONORIO. Ex aliis.
 DOMINA NOSTRA MARIA. Sorex ex
 Calidonia. Conchila insuper, ac patera ex christa-
 to. Aurea pila rotunda persimilis lusoria, quæ aper-
 riri facile poterat cum in duas partes esset, in nocte
 morem diuisa. Aliæ gemmæ innumerabiles ferè, quæ
 tametsi maiori ex parte uetustate corruptæ essent,
 nonnulla tamen quasi recentes, ac novæ ueterem ni-
 torem seruabant. Simmachus. I. aut ut nonnulli uo-
 lunt, Nicolaus. III. hoc loco pontificum palatium ex
 edificare cepit, quod postea tam superbis subtru-
 ctionibus auctum est, sed omnes in eo ornando, atq;
 augendo Nicolaus. V. Sixtus IIII. atq; Innocentius
 superarunt. Multum in eo quidem Iulius II. ac Leo
 X. laborarunt. Iulius nisi morte esset impeditus am-
 plissima de eo illustrando cogitarat. Hic cella est in-
 signis Michaelis Angeli opus cum antiquis nobilita-
 te certans. His edificijs mollissimos illos, ac deliciarum
 omnium plenos hortos, quos à loci amœnitate, Bel-
 uedere uulgo appellant, coniunxere. In ijs infinita ex-
 cellentissima opera ex marmore facta uarijs in locis
 urbis reperta seruantur. Veluti Nili simulacrum,
 quod multitudo ranarum, lacertarum, aliarumq; mul-
 torum generum animalium, quæ flumen illud fert,
 circumstat hoc marmor superioribus annis prope
 sanctum Stephanum Caci cognomēto repertum est.
 Tyberis effigies cum Romulo atq; Remo infatibus,
 qui cum lupe mammas quasi garrire uidentur. Apollo-
 nis statua arcum tenētis ac sagittas, Veneris parua.

Belvedere.

Statue ex
marmore.

DE ANTIQ.VRBIS ROMAE

lum cupidinem intuentis. Cleopatra moriens ac paulatim deficiens. Laocoon ille tā celebri nomine, ac eius filij serpentum nexibus miris modis uincti. Hoc uero totū opus ex solido marmore est. Plinius tradit eiusmodi esse, ut omnibus picturis, ac signis merito sit anteponendum. In Exquilijis inuentum est, iuxta thermas Titi, siue in ipsius palatio, in quo Plinius scribit suo tempore fuisse.

De sepulcro Adriani, de hospitali sancti Spiritus in Salsia. Cap. XI.

Aelius Adrianus Spartiano scribente iuxta Tyberim sepulcrum construxit, quod Monumentum, siue molem Adriani appellauit, nam cum Augusti Mausoleum iam plenum esset, sibi alijsq; successoribus principibus sepulturam parare uoluit. In eo primus ille conditus dicitur, postea omnium Antoninorum, qui cum in Imperij dignitate secuti sunt, cineres sunt repositae, ex multis id inscriptionibus satis constat. Scribit procopius primum extrinsecum circuitum huius edificij quadrata forma, atq; ex pario marmore extitisse, singulariq; et diligentia, et arte perfectum. In cuius circuitus medio narrat edificium rotundum, altissimumq; atq; adeo amplum fuisse; ut iactus lapidis ab uno ad aliud latus peruenire nō potuerit. Nūc ad arcis formā reducere. Bonifacius IX. primus omnium locum munire coepit, quē reliqui pontifices subsequuti sunt. Alexander uero VI.

fossis, propugnaculis, tormentis aeneis, firmisq; pressis
 dijs quasi inexpugnabilem fecit. Tunc. n. cū D. Grego-
 rius preces, quas letanias appellamus instituit, et
 una cum sacerdotum ac populi multitudine cum pom-
 pa sanctum Petrum uisebat, in huius loci fastigio
 Angelus gladium cruentum in uagina condens, ui-
 fus est, quod fuit argumento deum mitigationis, concili-
 atumq; esse. Inde semper sancti Angeli nomine mon-
 les illa est nuncupata. Aliquando castellum Crescentij
 uocatus locus est, à Crescentio; qui eum occupauit,
 quousq; ijs germanis fidēs, à quibus obsidebatur, ijs-
 demq; cum se credidisset, crudeliter necatus est. Per
 huius molis fastigia circum equorum ingentes statuas
 dispositas fuisse uolunt, item hominum, currum mi-
 rabili artificio factorum, eaq; omnia Gothorum bel-
 lo partim integra, partim fracta, in hostē ab ijs deie-
 cta, qui presidio locum tenebant. Quo tempore Ale-
 xander VI. hunc locum munivit, dum altius excava-
 rent, quedam capita, ac fragmenta istarum statuarū
 reperta sunt. Iuxta Tyberim in triumphali uia sancti
 Spiritus in sacra hospitale pulcherrimū conspicitur,
 quod Innocentius III. à fundamentis posuit, multis
 prouentibus additis ad infirmos, ad peregrinos, pue-
 rosq; eos sustinendos, quorum patres ignorarentur.
 Situs eisdem prouentus auxit. In sacra autem ideo
 cognominatus est locus à Germania populis saxoni-
 bus, qui locum aliquando coluerunt, totusq; uicus
 saxonum nomine ideo est dictus. Huic uero longo-
 bardorum uia iuncta est, sic ab illis populis tam ha-

Castell. s. angel.

DE ANTIQ. VRBIS ROMÆ
bitantibus postquam Carolus Magnus eorum res
in Italia paccauit, appellata.

De aqua sabbatina, de Scipionis sepulcro de
pratis Quintijs. Cap. XII.

A Sabbatino lacu, quem hodie Anguillare lacu ap-
pellant, in Vaticanum sabbatina aqua influebat.
Huius adhuc extra D. Pancratij portam ruinosum
quendam aqueductum conspici uolunt, banc ipsam
aquam Adrianus. I. maximis impensis ad sanctum Pe-
trum reduxit, cuius etiam nunc in circo Zampillari,
ut uocant, fons est. Inter D. Petri templum, ac sancti
Angeli arcem in media ferè uia ingens fuit edificiū
pyramidis instar, aut meta habens, quam Alexander
VI. Pontifex disiecit, atq; omnino sustulit uel ad uia-
que à palatio ad arcem duceret, ornandam, uel ut ab
arceis conspectu obstaculum illud amoueret, nā post
illud edificiū militum cohors tuto se continere po-
terat. Marmora huius à Dono. I. Pontifice ad D. Pe-
tri atrium sternendum adhibita sunt. Sepulchrum sci-
pionis Africani nonnulli fuisse uolunt. Acronis uer-
bis adducti, is. n. tradit à Scipione carthagine supera-
ta, rursusq; illis deficientibus, Romanos oraculo mo-
nitos ut Scipioni sepulchrum constituerent, quod car-
thaginem spectaret. Quare subdit eius cineres e py-
ramide, que in Vaticano erat,eductas, atq; in ipsum
sepulchrum, quod exissent uersus carthaginem fuisse
sepositas. Verum ut in primo dictum est, in via Appi-

meta.

plū Scipionum fuit sepulcrum. Eius metæ effigies, seu forma atq; una Arcis sancti angeli in arcis foribus templi D. Petri incisam uidemus. In Vaticano uero fuere prata Quintia, in eo quidem, quod à porta burgi, ut uulgo uocant, quæq; arcis inferiori loco in aperto campo posita est, egredienti occurrit. Ab arce parum absunt, hodieq; prata appellantur. Hunc quintij Cincinnati agrum, ut ait Plinius quatuor fuit modiorum, in eo colendo inuentum ferunt, cum dictaturæ sceptrum à senatu missum accepit. In hoc ipso campo, qui longe inter Tyberim, ac Vaticanum extenditur, ad quintia prata nonnulla antiqua uestigia uidentur, ex quibus conijcitur circum, aut hippodromum fuisse.

agri Cincinnati

De XIII. urbis regionibus, & cuiusnam earū IX. aquæ in urbē inductæ inseruirent. Cap. XIII.

QVoniam cum de aquis mentionem faceremus, quæ in urbem receptæ erant, quot, quibusue regionibus unaquæq; inseruiet, nonnulla attigimus, nō alienum uidetur quæ, quotq; illæ regiones essent plinius indicare. Cōstat in XIII. regiones diuisam fuisse urbem Romam. Id tametsi Plinij, atq; aliorum auctoritate perspicuum sit, nihilominus inscriptionem libuit in eandem sententiam asserre, quæ in quodam marmore legitur, quod in capitolio uidelicet in conseruatorum palatio seruatur. Id autem est.

IMP. CAESARI, DIVI TRAIANI PARTHI

DE ANTIQ. VRBIS ROMAE
CI FIL. DIVI NERVAE NEPOTI TRAI-
ANO HADRIANO AVG. PONTIF. MAXI-
MO TRIBVNIC. POTES. XX. IMP. II. COS.
III. P. P. MAGISTRI VICORVM VRBIS RE-
GIONVM XIII. Haec igitur ut breuiter expo-
nam fuisse. Primam portam capenam ab ea porta,
que huic proxima esset, Caeliolum autem, atq; Caelij
particulam, uallisq; uicine continebat. Nonnihilq;
etiam extra urbem extendebatur. Quod nulli re-
liquarum contigit.

Caelimontanam secundam dixere, reliquum haec Caelij
montis complectebatur.

Tertiae Isidi ac Serapidi nomen fuit. Haec amphithea-
trum Exquiliarum partem, ubi thermæ Titi erant,
Traiani, ac Philippi, atq; una suburram occupabat.

Quartam templum pacis appellauere, hanc angustā,
sed tamen oblongam fuisse accepimus, inter palati-
num, atq; Exquilias extendebatur. Seq; cum Tertia
regione nonnihil confundebat. Viam. n. sacram con-
tinebat, pacis templum, Faustina, Telluris, forū tran-
storum, sororium Tigillum, carinarumq; partem.
Quinta Exquilina fuit, que reliquum huius collis, ca-
pumq; Exquilinum, turrin insuper hortosq; Meca-
natis, uicinum præterea collem, ac uiminalem cam-
pum amplectebatur.

Sexta Alta semita, totum autem quirinalē, thermas
Domitiani, magnamq; uallis partem, que erat inter
hunc Collem, atq; Hortulos, occupabat,

Septimam Viam latam uocauere, que in uia lata &
Collis

collis Hortulorum radicibus ad Agrippæ campum,
atq; ad forum usq; Traiani producebatur.
Ostia Romanum erat forum, quæ totum hoc forū
atq; una A Cæsaris, Augusti, Traiani, totamq; capi-
toliū uallē quæ inter capitolium palatinumq; extēdi-
tur, forum boarium Piscarium, uicū ingarium, ip-
sāq; Capitolium, concludebat.

Nonam Flaminium circum nominabant, quæ Mara-
celli theatrum, Balbi, Pompeij, Panthēum, uillam pu-
blicam, magnamq; cāpi Martij partē cōprehēdebat.
Decima Palatiū dicebatur, totū continens Palatiū.

Undecima circū fuit Maximus, quæ circū hunc, atq;
omnia loca, quæ usq; ad trigeminam portam, ad sali-
nas, ad forumq; olitorium producebatur.

Duodecimam Piscinam publicam appellabant, hæc
angustis finibus circumscribebatur. Nam modicum
id spacij, quod post circum maximum est uersus Aqu-
tūm includebat. Antonini etiam Caracallæ thera-
mas complectebatur.

Tertiadecimam Auentinum esse uoluere, quæ totum
collem complectebatur.

Quartadecima ea fuit, quam trans tyberim consti-
tuerunt. Hac totum illud spacium, Ianiculum, Vati-
cani partem Iouisq; insulam comprehendebat. De ijs
Publius Victor singillatim, atq; uberius tractat. No-
bis satis est attigi sse, quantum ad id quod ad nostrum
institutum pertinet. Sed omnes regiones, ad quas
Aque deducerentur, repetamus.

Anno noua in primis, atq; Aqua Claudia, quæ intra

R

• DE ANTIQVVRBIS ROMAE

urbem una confundebantur, in XCII. Castella diuisa
se ad omniū regionū urbis cōmodū distribuebātur.
Iulia in XVII. Castella distributa in urbe. H. III. V.
VI. VII. X. ac XII. regioni in seruiebat.
Tepula in XIII. Castella digesta. III. V. VI. VIII.
regioni aquam suggererebat.
Martia LI. Castellis distincta fuit, aquę usū III. IIII.
V. VI. VII. IX. XIII. regioni subministrabat.
Anio uetus in XXXV. Castella partita nouem re-
gionibus preſto erat. I. ſcilicet. III. IIII. V. VI. VII.
VIII. XII. ac demum XIII.
Virgo in XVIIII. Castella diuiſa tribus tantum re-
gionibus uſui erat. VII. VIII. XIII.
Appia in XX. Castella distributa octo regionibus. I.
II. V. VII. IX. XI. XII. XIII. ac XIII. ſeruiebat.
Alſictina uero una toti trāſtyberine regioni aquam
ſuggererebat.

**BREVISSIMA INSCRIPTIONVM AN-
TIQVARVM, INTERPRETA-
TIO, QVAE TOTO OPE-
RE CONTINENTVR.**

*Inanis quidem hic labor fortasse uide-
deri posset, si doctorum causa suscep-
tus esset, nihilominus cum maior ho-
minum pars harum rerum ignara pu-
taretur, eorum rationibus consulendū*

*existimaui, ut hæc etiam posset intelligere. harum au-
tem inscriptionum sensum tantum declarabimus, nō
enim grammaticam docemus. Principio pagina, 7.
titulus est, cuius hoc est initium.*

**COLLEGIVM AVGV. collegium augurū in-
dicat. Adriani auctoritate monuisse, curasseq; ut po-
merij fines in antiquum propriūq; locum restitu-
rētur. litera. F. filium denotat, ille enim Traiani par-
thici cognomento filius fuit, ac Neruæ nepos. AVG.
uero Augustum.**

PONT. MAX. idest Pontifici Maximo.

**TRIB. POT. V. Significat Tribunitia potestate
Quintum. hoc est quinque tribuni.**

COS. III. Consule tertium, idest ter Consule.

**PROCOS. uero Proconsule. hi omnes tituli sunt, ho-
noresq; Adriani. hæ omnes abbreviationes alijs in-
scriptionibus seruient.**

Eadem pagina habet VTIQVE BI.

Licere ait terminos pomerij ampliare si ē rep. sit.

R ij

Sicut Titus Claudij Imperatori scribit.

Eadem pagina **TI. CLAVDIVS.**

*Titum Claudium docet Drusi filium finibus populū
Romani auctis, pomerium quoq; auxisse.*

*IMP. significat Imperator. Quod XVI. exercitū du-
xerat. P. P. pater patriæ, reliq; tituli sunt, dignitatis.*

Pagina habet ii. **IMPERANTE DN.**

*Iustiniano Imperante docet Narsetem gloriosissimū
virum ac patritium victis celeritate mirabili Gothis
eorumq; Regibus, Romæq; atq; uniuersæ Italiæ li-
bertatē partā, illius fluminis aluē purgasse, ac in
meliorem quam antea formam, statumq; pontem uia
salarie à Totila disiectum renouasse.*

*Eiusdem fere sententiæ uidentur esse quæ sequuntur
carmina. Scilicet quemadmodum Narses Gothos fu-
dit, ac superauit, ita etiam, flumini iugum imposuit.
Idq; egit, ut illius aquas subiectus ponte suo calcari ac
premi possent.*

*ANN. annis notat. Hoc est XXXIX. Imperij sui an-
no, tot. n. ann. imperauit, Iustinianus. NARSES. pon-
tem fieri curauit.*

Pagina. i. 9. **IMPP. CAES.**

*Innuīt à senatu populoq; Romano Arcadio, atq; Ho-
norio imperatoribus statuas erectas, quod Stilicone
suadente inœnia, turres, portasq; urbis ingenti rude-
rum copia extracta instaurarit. Negotium autē Ma-
crobio longimano rei persiciendæ fuisse traditum.
Primæ illæ litere. S. P. Q. R. SENATVS PO-
PVLVSQ. ROMANVS. significant.*

IMPP. CAESS. DD. NN. Imperatoribus Caesaribus,
dominis nostris. AVG. Augustis
V. C. uiri consularis, aut uero consulari, uel etiam ui-
ro claro, primum Stiliconi, secundum Flauio Ma-
crobio respondet.

Pagina. 22. IMP. CAESARI.

Monet senatum honorem illum Vespasiano Impera-
tori decreuisse, quod sua pecunia urbis uiam refecisset
cū preteriti temporis negligentie desipate essent.
S. C. Senatus consultum signat.

DES. designato. IIII. reliquum ex superiori exposi-
tione plane intelligitur.

Eadem pagina habet Q. LUTATIUM.

Q. Lutatium, ac Q. Catulum monet quoddam ede-
ficium de suo faciendum in capitolio curasse. Prima
uerba sic interpretare Quantum Lutatium quinti
filium, quantum Catulum.

Pagina 27. M. ORATIVS.

Oratium consulem notat Iouis optimi Maximi tem-
plum dicasse anno post exactos reges, auctoritatemq;
Clauianalis figendi à cōsulibus ad dictatores, quod
horum maior esset dignitas, esse translata.

Pagina 33. C. CALPETANVS.

Calpetanum, reliquosq;, qui hoc loco nominantur,
curatores eorum scriptorum Publicorum illud cura-
runt faciendum, de quo nulla hoc loco certa haberi
possunt. Verba ultima significant faciendū curarūt.
Quae uero in medio inscriptionis sunt sic lege, Ca-
ius Sextus, Marcus, Titus.

Pagina 36. FL. MANILIAE.

Aemilium, atq; Rufinum fratres Manilia Vestalis
Julianum et Hircenium sororis ipsius filij sepulcrū
illud condidisse, docet. Atq; in uestalis ipsius laudē se-
natum singularem formine sanctimoniam, ac vene-
rabilem morum disciplinam in deos probasse.

In sequenti Epitaphio.

Octaviam Honoratam Vestalem clauiae claudiana
uestali sepulcrum crexisse intellige.

V.V MAX. Virgini uestali Maxime significat,
SS. Sanctissimis.

Pagina 39. SALVIS DD.

Secretarium populi romani a Flavio annio institu-
tū, postea igni absumptū, ab Iugario Epifanio repa-
ratū, atq; ad pristinā faciem reductum intellige.

PRAEF. VRB. DN. Domino nostro praefectus ur-
bis; quae magna erat dignitas.

Pagina 40. C. Aulius.

Vt etq; titulus eorū, qui illo cōtinentur, scholam; ita lo-
cum uocabant, sua pecunia condidisse, atq; ornasse in-
ruit. Eam autem scribis ac praecomibus crexerunt.

AVG. L. Augusti libertus.

CVR. Curator.

L. L. Lucius.

Ibidem FLAVIO.

Ex senatus consulto Flavio stiloni statuat erectā
ostenditur, reliqua tituli tantum sunt stilonis digni-
tatem indicantia et tam ea quae preclare gesserat,
quam sanguinis claritatem ostendentia. Is. n. primi

**Theodosij progener postea Honorio Imperatori se-
liam despondit.**

Ibidem Pagina 41. IMP. CAES.

**L. septimio seuero pertinaci, ac M. Aurelio Antonie-
no Imperatoribus à senatu populoq; romano illum
arcum erectum demonstratur, quod illi ob singularem
uirtutem Romanum imperium uehementer auxisa-
sent. Quod reliquum est, coaceruatio est tantum titu-
lorum, qui eorum dignitatem denotant.**

Pagina. 45. EX AVTORITATE.

**Mesius Rusticus aluei ac riparum Tyberis, urbisq;
Cloacarum curator, Adriani Imperatoris Traiani fi-
lij iussu, Nerueq; nepotis rudibus à ripa reiectis,
quibus impediabatur, secundum precedentem termi-
nationem restituit pedes centum ac quindecim cum dimidio**

Pagina. 46.

**Iulium Ferocem aluei, riparum, cloacarumq; urbis
curatorem auctoritate Adriani Imperatoris ripam ru-
deribus purgatis liberaffe, ac cum proximo cippo ter-
minasse pedes tercentum octuaginta sex cum dimidio.
R. R. rudibus reiectis.**

PED. pedes. S. semis significat.

Pagina. 53. SENATVS.

**Indicatur Tito Vespasiano arcum à senatu, populoq;
romano erectum.**

In sequenti.

**Idem significatur, sed honores, dignitates, titulosq;
adiungit principis, scilicet quemadmodum omnino
fere iudeorum nationem deleueris, Hierosolymam ur-**

R iiij

bon, quam tot clariss. fortissimiq; Imperatores tantam reliquerint.

Pagina. 60. CLAUDIO CLAUDIANO

Honorius, atq; Arcadius felicissimi, doctissimiq; Imperatores senatu potente stat uam in foro diui Traiani Claudio poete erigi iusserunt, licet ad memoriã sēpiternã carmina ab eodē scripta sufficere potuissēt

Sequens IMP. CAESARI.

Admirandum opus illud à senatu; populoq; romano Traiano Nerue filio Imperatori ad declarandum quātē altitudinis mōs esset tātis opibus egestis, innuit. GER. Germanico, reliqua sūt tituli supius expositi.

E adē in pagina C. POBLICIO.

Declaratur senatus consulto, populoq; iussu C. Publicio bibulo honoris, uirtutisq; causa locum monumento datum esse, quo ipse posteriq; eius inferrentur.

AED. PL. ædili plebis.

Pagina 66. à. C. CESTIVS.

Ibi sepultum fuisse C. Cestium Epulonem significat. Illudq; opus centum ac triginta diebus absolutum, eorum arbitratu qui ibi nominantur.

PR. TR. PL. pretor tribunus plebis. Costij be fuere dignitates.

Pagina. 67. NVM.

M. Lorum fortunatum Genio locum illum consecrasset notat, quem Herreorum Galbianorum deum putabant.

Pagina. 68. . SILVANO

L. uallium uoto porticum syluano dicasse pifone

de Bolano Cos.

CAL. APR. Calendis Aprilibus.

Pagina 72. IMP. CAES. L. SEP.

Ab Argentarijs ac Negotiatoribus eius loci Arcum
Septimio Seuero. M. Aurelio Impatori, ac eius ma-
tri Iuliae erectum docet. Multa uerba quæ in ea in-
scriptione habentur, cognomina sunt horum princi-
pum ob nationes uictas, ex superioribus autem ab-
breuiationes illas intelligere licet.

Pagina 72. DEO HERCVLI.

Ab ijs, qui nominantur Herculi quicquid illud fuisse
erectum monet.

Pagina 77. IMP. CAES. FL.

Constantino hunc arcum positum à sen. populoq; ro-
mano, quod Tyrantium ultus esset, declaratur. Fuit
autem arcus ad Miluium pontem.

VOTIS. X. & VOTIS XX. significat uota, quæ
principes in ijs maximis periculis nuncupabant.

Pagina. 99. SAECVLO.

Isidi deæ nescio quid sacratum seculo sælici ab-
Isi notatur.

sequens titulus.

Precatur deos Romane reip. pontifici annuere, cūq;
nunc ipsorum Romano Imperio regna cesserent, ar-
canum eorum studium sibi negari nolunt.

Pagina. 83. CLEMENTI.

Claudia hoc significatur sepulcrum condidisse illi Cle-
mentique Claudie castellaris, sibi, præterea, atq;
suis omnibus. D. M. dijs manibus.

N. nostro fortasse, uel nobili, uel nepotibus.

Eadem Pagina. TI: CLAUDIVS.

Claudium Imperatorem duas aquas Romam perduxisse sua impensa, à duobus fontibus Ceruleo scilicet atq; Curtio XXXXV. ab urbe milliario, Anienem uero nouam LXII. Ibidem.

Monet cum fere intermissæ essent aquæ, quas, Claudius induxerat. S. Curtiam, Ceruleaq; ab Imperatore Vespasiano sua impensa urbi restitutas. Ibidem.

Notatur Aquas Curtiam, ac Ceruleam à Claudio, postea ab eius patre Vespasiano inductas restitutas cum uetustate dilapsæ essent, noua forma perducendas Titum Vespasianum curasse. Reliqua patere ex superioribus puto.

Pagina. 90. P. COR. P. F.

Cornelium dolabellam Cos. ac Cn. Iunium flauum Flaminem Martialem ex senatusconsulto opus factum curasse.

P. COR. P. F. Publius Cornelius publii filius cetera nota sunt.

Pagina 96. GALIENO.

Marcus Aurelius uictor arcum Galieno Imperatori dicauit, Cuius inuicta uirtus sola pietate superata est.

Pagina. 91. IMP. CAESAR DIVI

Augustum aquarum riuos refecisse.

Secundus titulus, duo. n. uicini sunt, notat M. Aurelium in urbem aquam Martiam induxisse, quæ uarijs Cassibus erat impedita purgato fonte, ad quibus etiam fons nouo, motibusq; ut illa in urbem produceret excisus.

Pagina 92.

Tertius titulus demonstrat Titum Vespasianū aquę Martię aqueductum vetustate dilapsum refecisse, aquamq; que in urbe esse desierat perduxisse.

Pagina. 94. CONSTANTINVS.

Constantinum, ac reliquos, quorū est in titulo mentio thermas ex dicasse, ex ornasse ostenditur.

Pagina 96. POTENTISSIMA.

In principe nihil libertate, ac clementia malus declaratur.

Pagina 98. PETRONIVS.

Petronius perpenna thermas Constantini ciuilibus bellis ita perditas, ut desperationem omnibus reparandi afferret, paruo sumptu ab senatu deputato in pristinam faciem ac splendorem reuocauit

MI. miles, reliqua notissima ex superioribus sunt.

Pagina 99. M. AVRELIVS.

M. Aurelius pacorus, ac Cocceius Stratocles Veneris templi Aeditui, quod fortasse in hortis Salustij erat, basem, ac pavimentum marmoratum dicarunt. D.D. dedicarunt.

Pagina. 103. DIS. MAN.

Sepulcrum ulpij Martialis Augusti liberti fuit à marmoribus

Eadem Pagina. CAESAR.

Soli illum obeliscum dicatum ab Augusto Cesare ostenditur post Aegyptum populo Romano subactū.

DIVI. I. F. Diui Iulij filius. reliqua patent satis.

Pagina. 106. TI. CLAVDIVS.

Imperator Claudius. aqueductum aque virginis à
fundamentis iam disturbatum renouauit.

Pagina. 109. M. AGRIPPA.

M. Agrippa tertium COS: pantheum condidit.

Eadem Pagina. IMP.

Septimius seuerus, ac M. Aurelius Pantheum uetusta
te corruptum restituerunt.

Pagina. 111. IMPPP.

Gratianus, Valentinianus, ac Theodosius Imperato
res suis impensis arcum illum erexerunt.

IMPPP. CAESSS. DDD. NNN. Imperatores Cæsa
res Domini nostri, tres literæ sunt repertæ, quoniam
tres essent Imperatores.

Pagina. 115. IMP. CAES. L.

Septimius seuerus IMP. ac M. Aurelius porticum igne
consumptam restituerunt.

Pagina 115. ABASCANTO.

Ascanius, ac pallans Abascanto patri Augusti libera
to edisq; Neptuni, quæ in circo Flaminiæ erat, ædi
ficio erexerunt monumentum.

Pagina 118. EXAVCTORITATE.

Calpetanus, ex auctoritate Imp. Vespasiani Riparum,
atq; Alue: Tyberis curator reiectis ruderibus pedie
bus CLXXIIII. usq; ad cippum flumē terminauit.

Pagina. 120. L. FABRICIVS.

Fabricius uiarum curator pontem faciundum cura
uit, Lepidus, uero, Lolliusq; Cos. senatusconsulto
probauerunt.

CVR. VIA R. Curatori uiarum. Reliqua patent.

Sequens titulus DOMINI.

Valentinianus, ualens, ac Gratianus Imperatores pontem senatus populiq; romani Commoditati faciē dom curarunt, reliqui cum prater dignitatum titulos, nihil sit, perspicua sunt.

Pagina. 124. DIVO CAESARI.

Obeliscum significat Augusto, ac Tyberio Imperatoribus dicatum.

Pagina 125. IMP. CAESARI.

Magistri uicorum urbis ac regionum, quicquid illud fuit Imperatori Adriano dedicarunt.

INDEX LOCORVM, QVAE IN TO TO OPERE DESCRIBVNTVR.

Aborigines car	2.	Alta semita	97.
Aque alte flue ima	106.	Acrarium	42.
Aquã diutius Rome bi		Ara Accae Larentis	71.
berunt	106.	Aij locutij	35.
Aque in urbem indu		Const	75.
ctæ	128.	Deorũ samothrocie	76.
Aque noue urbis	106.	Iouis Elicij	65.
Aquã Alexandrina	110.	Iouis pistortæ	31.
Aqua Albetina	123.	Iouis uiminei	11.
Aq Anienis noue	14. 83.	Iunonis iuge	34.
Anio uetus	14. 83.	Neptuni	114.
Appia	64.	Pacis	50.
Anfeia	91.	Plutonis	111.
Augustæ	91.	Septimiani	20.
Claudia	106.	Veneris Murcie	65.
Appij	15.	Amphitheatrum. C. Cæ	
Mercurij	16.	faris	103.
Iulia	91.	Claudij Imp.	105.
Mariana	15.	Statilij tauri	82.
Martia	91.	Titij	77.
Sabatina	127.	Ange rona dea	2.
Tepula	91.	Anio flumen	11.
Traiana	64.	Aqueductus romæ	106.
Virgo	105.	Ara maxima	72.
Agon	110.	Arbor lotos	53.
Almon	80.	Arcus horatij coclæ	67.

I N D E X

Romuli	37.	Auentinus extra urbē	9.
Sortinij	73.	Auguratorium	57.
Aureus triumphales Ro.		Augusta	102.
quando exquere	41.	Augmēta romae uaria	9.
Arcus Boarius	71.	Aurum uicesimariū	42.
Fabianus	47.	B	
Arcus Camilli	107.	Balnea pauli Aemilij	
Constantini	77.	uulgo	96.
Domitiani	103.	Bagnanopoli	96.
Galieni	88.	Balnea palatina	57.
Gordiani Imp.	13. 89.	Balneū Agrippinae	93.
Gratiani	111.	Basilica caij, ac Lucij	89.
Sancti uiti	88.	Basilica Constantini	82.
Septimij Seueri	41.	Bottæ ut uulgo dicunt	
Tyberij	115.	thermarum	93.
Titi Vespasiani	53.	Busta Gallica	61.
Traiani	60.	Pauli Aemilij	46.
Tripolis	103.	Sempronij	85.
Argiletum	71.	Sesimuni	96.
Aggeres tarquinij	5.	Aemilia	66.
Armamentarium	61.	Opimia	53.
Armilustrum	64.	Portia	48.
Asylum	4. 30.	Sempronia	71.
Atrium palatij	94.	Sesoriana	100.
Bompeij	115.	Bibliotheca antiquæ Ro-	
Atrium publicum	31.	mae	56.
Sesorianum	83.	Arx capitolij	23.
Auentinus clausus in ur-		Ascēsus in capitolium	26.
be	6.	Palatina	57.

INDEX

Vip̄ta	94.	Carc̄er plebe	69.
Tr̄iani	60.	Carc̄er Tullianum	56.
Vaticani	57.	Carc̄eres circi	74.
C		Carc̄eres circi Maxi-	
Capitolium	22.	mi	74.
Capitolium uetus	120.	Castellum sancti An-	
Campus Agonis	110.	geli	127.
Campus Agrippæ	102.	Castellū crescentij	127.
Flora	116.	Castellum aquarū	83.
Exquilinus	13.90.	Castellum excubiarū	13.
Martialis	85.	Clauus annalis	18.
Martius	9.101.	Circus Alexandri	110.
Sceleratus	100.	Antonini Caracal-	
Tiberinus	101.	le	16.
Vaticanus	124.	Flora	98.
Viminalis	13.95.	Neraris	124.
Caput bouis	17.	Flaminij	113.
Capitolium	22.	Intinus	66.
Cella domine quo uas-		Maximus	62.
dis	17.	Ciuitas Raucennatū	122.
Concordia	51.	Romuli	12.
Iouis	98.	Leonina	21.
Iuuentutis	28.	Cliui capitolij	25.
Iunonis	27.98.	Clius carinarū	61.
Marij	89.	Clius publicus	98.
Mincruæ	28.98.	Publicus	62.
Neptūni	96.	Suburranus	87.
Veneris Myr-		Vrbicus	87.
tea	66.	Cloaca maxima	45.
		Coliscum	

INDEX

Colistum	278.	Gr. Aquilij	98.
Collatia	10.	Calui oratoris	56.
Columna aenea	82.	Cassij	61.
Columna bellica	212.	Catiline	53.
Columna laetitia	270.	Cesarij	50.
C. cesarij	48.	Claudij centiman	
C. duclij	248.	Cornelij	97.
C. M. Minij	48.	Cornelij	97.
P. Martij	267.	Garumij	65.
Antonij	204.	Faberij	65.
Trasimene	260.	Faustulij	53.
Colossus Apollinis	256.	Philidij	63.
Ionis	216.	Flavij	98.
Martij	214.	Hortensij	56.
Neronis	231.	Iunij senatoris	85.
Comitium	238.	Laterani	82.
Curia	240.	Manlij	31.
Curia calabra	230.	M. Antonij	61.
Pompeij	216.	M. Tullij	54.
Saliorum	257.	Martialis	100.
Hostilia	249.	Moenij	49.
Octavia	269.	Neronis	78.
Vetus	49.	Ouidij	36.
Dijed	2	Pompeij	76.
Decem taberna	295.	Pöponij Attici	97.
Dolioli	247.	Publij africani	71.
Domus Anti Martij	51.	Romuli	30. 54.
		Salustij	99.
		Ser. Tulli	87. 54.

INDEX

Vlpia	94.	Carcer plebis	68.
Traiani	60.	Carcer Tullianum	96.
Vaticani	57.	Carceres circi	74.
C		Cancres circi Maxi-	
Capitolium	22.	mi	74.
Capitolium uetus	120.	Castellum sancti An-	
Campus Agoris	110.	geli	127.
Campus Agrippæ	102.	Castellū crescentij	127.
Flora	116.	Castellum aquarū	83.
Exquilinus	13.90.	Castellum excubiarū	13.
Martialis	89.	Clauus annalis	18.
Martius	9.101.	Circus Alexandri	110.
Sceleratus	100.	Antonini Caracal-	
Tyberinus	101.	le	16.
Vaticanus	124.	Flora	98.
Viminalis	13.95.	Neronis	124.
Caput bouis	17.	Flaminij	213.
Capitolium	22.	Intimus	66.
Cella domine quoniam		Maximus	62.
dis	17.	Ciuitas Raucennarū	122.
Concordiæ	57.	Romuli	12.
Iouis	98.	Leonina	212.
Iuuentutis	28.	Cliui capitolij	26.
Iunonis	27.98.	Clius catinarū	61.
Marij	89.	Clius publicus	98.
Mincruæ	28.98.	Publicus	62.
Neptūni	96.	Suburranus	87.
Veneris Myr-		Vrbicus	87.
tea	68.	Clogca maxima	45.
		Coliscum	

INDEX

Colistrano	278.	En-Aquilij	98.
Collatia	10.	Calui oratoris	56.
Columna aenea	82.	Cassij	61.
Columna bellica	212.	Catiline	53.
Columnatastaria	270.	Cesaris	50.
C. Caesaris	48.	Claudij centima-	
C. duellij	248.	Cornelii	85.
C. Memmij	48.	Cornelii	97.
P. Martij	267.	Cornelii	97.
Antonij	204.	Faberij	65.
Truanti	260.	Faustuli	53.
Colossus Apollinis	256.	Philidis	63.
Iouis	216.	Flacij	98.
Martij	214.	Hortensij	56.
Neronis	31.	Iunij senatoris	85.
Comitium	238.	Laterani	82.
Curia	40.	Manlij	31.
Curia calabra	230.	M. Antonij	61.
Pompeij	216.	M. Tullij	54.
Saliorum	257.	Martialis	100.
Hostilia	49.	Moenj	49.
Ottavia	69.	Neronis	78.
Vetus	49.	Ouidij	36.
D.	2.	Pompeij	76.
Decem tabernae	295.	Pöponij Attici	97.
Dolioli	47.	Publij africanij	71.
Domus Anti Martij	51.	Romuli	30. 54.
Augusti	56.	Salustij	99.
Balbini	87.	Ser. Tulli	87. 54.

I N D E X

29	Tarquinij pasci	35.	82	S. adriani in trin-	
20	Scauri	53.	101	bus foris	18.
10	Tarquinij super-	108		S. anastasiae	75.
22	bi	43.	111	S. antonij	89.
07	Tetrici	85.	105	S. angeli in foro pi-	
	trici	26.	10	scario	113.
28	Tulli hostilij	55.	84	S. agnethe	12.
12	Tyberij	56.	84	Ara celi	29.
	Valerij Amerin	34.	70	S. Balbina	64.
20	Valerij publico	104		S. Basilij	60.
12	le	55.	100	S. bortolamei	120.
10	Vanni	57.	107	S. blasij	113.
82	Vergilij	91.	101	S. bonifacij	63.
02	Vitellij	65.	101	S. bibiane	90.
22	Vitruvij bacchi	57.	111	S. catherine	49.
18	E	102		S. ceciliae	123.
	Ecclesia sancta Aga-	105		S. celsi	113.
10	the	95.	105	S. clementis	81.
42	Sancti Alexij	63.	101	S. cosmi	123.
002	S. Andree	89.	105	S. cosmi et damiani	48.
00	S. Andree in uincij	24.	101	S. constantiae	12.
30	S. Andree in pal-			S. Crucis in hierusa-	
08	lara	55.	101	lem	90.
07	S. andree ad busta			S. chrisogeni	123.
10	galica	61.	101	S. erasmi.	85.
10	S. andree in men-			S. eusebij	89.
02	tucia	70.	101	S. eustachij	110.
02	S. adriani	42.	101	S. felix in pinci	101.
42					

INDEX

S. francisci	123.	Ad busta gallica	61.
S. Io. Baptista	129.	Auentina	63.
S. Ioan. an porlat	15.	Aegyptiaca	68.
S. Ioan. desollati	71.	In dominica	81.
S. Io. & pauli	81.	Maiores	86.
S. Io. in laterano	81.	In campo	89.
S. Iuliani	89.	In uia	97.
S. Georgij in uela-		In uia lata	107.
bro	71.	Minervae	108.
S. Gregorij	81.	Rotunde	108.
S. Honofrij	123.	In Aequiro	112.
S. Laur. extra mu-		Sub capitolio	113.
ros	83.	In grotta	115.
S. Lau. In mirāda	47.	Trans Tyberim	123.
S. Laur. in fōtana	87.	Febris	125.
S. Laur. in palissier-		Sancti Mathei in Meru-	
na	93.	lana	190.
S. Lau. in lucina	103.	S. Martini	60.
S. Lau. in damasco	89.	S. Martini in monti-	
S. Lucie	87.	bus	87.
S. lucie à septifolia	77.	S. Martina	258.
S. Lucia in orphea	95.	S. Marcelli	107.
S. Aloisij	119.	S. Neta	79.
S. Macuti	110.	S. Nicolai	154.
S. Marie populi	101.	S. Nicolai Archimo-	
S. Marie gratiarū	111.	riorum	100.
Consolationis	134.	S. Nicolai da pori-	
Liberatrice	113.	libus	107.

INDEX

S. nicolai calcarid	116	S. susanna	93.
S. pantaleonis	61.	S. Theodori	37.
S. pauli	15.	Tres fontes	15.
S. petri	124.	Trinitatis	101.
S. petri in carcere	87	S. Vitalis	95.
S. petri in vinculis	87.	S. viti in macello	86.
S. petri Marcellini	15.	Equimelum	71.
S. petri à motorio	123.	Equiria	112.
S. petronille	124.	Equi praxitelis ac pbi=	
S. praxedis	87.	die	97.
S. priscæ	64.	Equus Domitiani	44.
S. prudentie	93.	F	
sanctorum quatuor		Fagutalis Iouis	13.
coronatorum	81.	Fauisse	31.
S. Rochi	102.	Festa Agonalia	110.
S. sabine	63.	Apollinaria	113.
S. saluatoris in Aera=		Laurentalia	35.
rio	27.	Lupercalia	37.
S. saluatoris cornelio=		Palilia	4.
rum	97.	Terminalia	17.
S. saluatoris pietas		Picus ruminatis	31.
tis	107.	Figuli Romæ	66.
S. saluatoris spalco	113.	Flamiculus	19.
S. sebastiani	17.	Flumen Tyberis	117.
S. sylvestri in lacu	36.	Flumen Rumo	117.
S. sylvestri	60.	Fons fauni ac pici	63.
S. stephani	81.	Fons lotrelij	106.
S. stephani lotrulij	104.	Fons piconia	91.

I N D E X

Forum quid	17.	Hospicia peregrina	82.
Archemorium	100.	Pretoria	17.
Boarium	71.	Horti Caesaris	122.
Exquilium	91.	Galba	20.
Augusti	58.	Martialis	123.
Caesaris	58.	Mecenatis	91.
Nervae	59.	Neronis	124.
Traiani	59.	Salustij	99.
Salustij	99.	Terentij	17.
Latij	38.	Hospitale ad Nauma-	
Olitorium	70.	chia	124.
Piscarium	68.	Gallorum	120.
Romanum	37.	s. spiritus	121.
Suarium	107.	s. thomae	81.
Transitorium	50.	I	
Fossa quiritorium	5	Ianus geminus	47.
G		Ianus septimianus	20.
Germalus	51.	Ianiculum	18.
Girulus	99.	Insula Iouis	119.
Græcostastis	52.	Impressionis inuictio	17.
H		L	
Hippodromus anti-		Lacus curtius	44.
quus	12.	Lacus iuturnae	107.
Hostia	117.	Latomiae	38.
Hortiafniani	93.	Laurus triumphana	
Horti uulgo di behue-		tium	9.
dere	126.	Lignarij romae	66.
Horea Romana	66.	Litterae aegyptiae	99.

I N D E X

Eges Romali	33.	Merulana	85.
Lupanaria	85.	Meta Naticani	127.
Lupercal	37.	Meta circi	76.
Lacus sagutalis	88.	Miliarium aureum	42.
Petelinus	9.	Moles Adriani	126.
Querquetulanus	88.	Monasterium rose	113.
Camenerum	15.	Mons Auentinus	62.
Honoris	16.	Aureus	120.
Albionum	123.	Augustus	81.
Egerie	17.	Acitorium	104.
Hilerna	66.	Apollinis et clatra	97.
Iunonis lucine	88.	Caballus	96.
Veste	36.	Celius	80.
Ludi Agonales	10.	Caliolum	80.
Circenses	75.	Mons Hæquilius	85.
Consualia	79.	Ianiculum	122.
Equiria	85.	Montorium	20.
Floralia	198.	Murceus	62.
Piscatori	123.	Palatinus	54.
M		Pincianus	201.
Macella	88.	Querquetulanus	13.
Macellum magnum	85.	Quirinalis	96.
Macellum iuiatum	96.	Remorium	62.
Malum punicum	98.	Remuleus	54.
Manstones albana	81.	Saturnius	5.
Marphorius	48.	Vaticanus	122.
Mausoleum augusti	102.	Viminalis	95.
Mercatus romæ	41.	Monumētū adriani	126.

I N D E X

Mænia antiqua 7.	Titi 16.
Mænia nova amplata 5.	Traiani 164.
N	Liciani 150.
Naumachia circi 114.	Sesoriani 13.
Niximi 175.	Palatinus unde dictus 3.
Augusti 102.	Palatium 157.
Cæsaris 122.	Palatium palatini 154.
Domitiani 102.	Palatium matris 144.
Neronis 124.	Palus caprea 12.
Navale Rome 117.	Petræ manalis 16.
O	Palatiburtina 150.
Obeliscus vaticani 124.	Pila Horationis 138.
Campi Martij 103.	Piscina 105.
Circi Maximi 175.	Piscina publica 180.
Vaticani lunæ dicæ	Piramis Cæstij 136.
tus 124.	Pomœrium 17.
Cæsaris 21.	Pontes tyberis 118.
Parvus 14, 29.	Pons Aurelius 121.
Fractus 14, 17.	Capitolinus 13.
Duo iuxta s. Ro-	Cestius 120.
chum 103.	Caligula 471.
Ondia 104.	Quatuor capitæ 102.
P	s. Angeli 121.
Palatium cōstantini 82.	s. Bartholamæi 120.
Decij Imp. 93.	s. Mariæ 119.
Dioclitiani 93.	senatorum 119.
Nervæ 98.	Elius 121.
Gordiani 99.	Aemilius 118.

INDEX

Fabricius	120.	Capeua	120.
Ianiculensis	121.	Celimontana	121.
Lucanus	124.	Collatina	120.
Mammicus	124.	Collina	121.
Mammolus	124.	Domitiana	122.
Marmoratus	124.	Dibel uedere	121.
Miluius	125.	Metrodij	125.
Pons mollis	121.	Populi	120.
Numentanus	121.	Palatij	124.
Palatinus	121.	Ripe	125.
Prope septa	124.	s. Agnetis	122.
Fractus	125.	s. Crucis	124.
Sacer	125.	s. Joannis	124.
Salaris	125.	s. Laurentij	123.
Saturnius	123.	s. Pancratij	120.
Xistus	124.	s. peregrini	121.
Sublicius	125.	s. pauli	127.
Tarpeius	123.	s. sebastiani	125.
Triumphalis	121.	s. spiritus	121.
Vaticani	121.	Turronis	121.
Porta Roma	126.	Exquilina	125.
Porta urbis Romuli	124.	Ferentina	126.
Porta anea	121.	Figulensis	122.
Agonalis	120.	Flaminia	122.
Afnaria	124.	Flumentana	129.
Porta Aurelia	120.	Fontinalis	120.
Carmentalis	120.	Gabiussa	125.
Catularia	122.	Latina	125.

IND E IX

<i>Lauernalis</i>	22.	<i>Trigemina</i>	6.
<i>Libera</i>	4.	<i>Trigonia</i>	4.
<i>Maior</i>	14.	<i>Triumphalis</i>	20.
<i>Minutia</i>	22.	<i>Vaticana</i>	21.
<i>Mugonia</i>	4.	<i>Viminalis</i>	13.
<i>Porta Naualis</i>	19.	<i>Porticus Romæ</i>	69.
<i>Neuia</i>	14.	<i>Porticus Corinthia</i>	116.
<i>Numentana</i>	12.	<i>Aemilia</i>	66.
<i>Pandana</i>	4.	<i>Antonini</i>	104.
<i>Pertusa</i>	21.	<i>Liuiæ</i>	50.
<i>Pinciana</i>	10.	<i>Octauie</i>	69.
<i>Posterula</i>	11.	<i>Octauij</i>	116.
<i>Portuensis</i>	8.	<i>Pompeij</i>	116.
<i>Prima</i>	6.	<i>Seueri Imp.</i>	116.
<i>Querquetulana</i>	13.	<i>Portus Romanus</i>	19.
<i>Quirinalis</i>	10.	<i>Puteus probe</i>	25.
<i>Romana</i>	4.	<i>Prata bacchi</i>	57.
<i>Romanula</i>	4.	<i>Vauni</i>	57.
<i>Rudusculana</i>	22.	<i>Mutia</i>	113.
<i>Rutunena</i>	21.	<i>Quintia</i>	113.
<i>Salaria</i>	10.	<i>Puticula</i>	99.
<i>Saturnia</i>	4.	<i>Q</i>	
<i>Scelerata</i>	4.	<i>Quercus capitoli</i>	16.
<i>Septimiana</i>	20.	<i>R</i>	
<i>sub Iano</i>	20.	<i>Regia Numæ</i>	16.
<i>Stercoraria</i>	22.	<i>Regio tabernula</i>	89.
<i>Taurina</i>	13.	<i>Regio trās Tyberim</i>	121.
<i>Inter aggeres</i>	11.	<i>Regiōs urbis romæ</i>	128.

I N D E X

Remus à fratre occisus	1	Imp.	46.
Remoria	62.	Acce laurentie	71.
Rivus Appius	80.	Bacchi	82.
Herculanus	84.	C. publicij	80.
Roma condita	1.	Cecilia Metella	17.
Roma nomen arcanū	2.	Domitij	107.
Roma quadrata	56.	Galicen Imp.	17.
Roma quātū cingat	6.	Licinij consors	21.
Rostra	43.	Maria Honorij imp.	
Rostra noua	43.	Iuxta	125.
Rostra uetera	43.	Neronis	19.
Rupes Tarpeia	27.	Numa pompiliij	12.
S		Sixti pōnificis III.	125.
Saline	63.	Q. ceciliij	17.
Saxam carmentis	27.	Romuli	47.
Saxum Tarpeium	23.	Scipionis africani	27.
Sardonice	52.	Sororis Horatij	16.
Scale gemonie	63.	Statij poeta	16.
Shcola octauia	70.	Simulacrū Apollinis	40.
Secretarium pōp. ro.	38.	Bona fortune	94.
Sylua Laurentum	65.	Boni euentus	140.
Senaculum	30.	Equi Cesaris	58.
Senaculum mulierū	100.	Cybeles	80.
Septa	104.	Cleopatrae	136.
Septem atria	86.	Iouis Imp.	27.
Septimontium	23.	Iouis tonantis	16.
Septizoniū seueri	76.	Iouis aenei	77.
Sepulcrum Adriani		Simulacrum Herculis	12.

I N D E X

Yumi	47.	Camilli	43.
Iani quadrifrontis	59	Cesaris auctus	48
Laocoontis	126.	Claudian	62.
Lupa	31	Cloacina dea	45.
Navis	119.	Coruini	58.
Nili	126	Cupidinis pulcher	70
Anseris	26.	Aesculapij	70.
Pauonũ crecorũ	125	Faustuli	44.
Rhemi	39.	Iouis capitalini	12.
Syluani	42.	Iunonis	70.
Sybilla Tyburtine	12	Cn. octauij	44.
Tyberis	126.	Herculis	44.
Tigris	31.	Herculis inaurati	72.
Veioide	30.	Herculis triumphans	72.
Veneris	70.	Hermodori	51.
Veneris uerticorũ		Iani	47.
Idia	11.	Latone	70.
Vertum	35.	Laocoontis	94. 95
Summa uehia	55.	Leonum ex marmo	
Spelunca Caci	63.	re	109.
Spoliatorium	85.	Mamurri	98.
Statua magna Apol-		M. Aurelij cęstrik	32
linis	32.	Minerue	108.
Apollinis nudi	70.	Minutij Agurini	67.
Antinoi	87.	Musarum	114
Actij Nauij	49	Numeriani	56.
Actij poeta	16	Horatij coclitis	52.
C. Cesaris	120.		

INDEX

Palladis	55.	Castoris	314.
Q. Ciceronis	61.	Cereris	76.
Q. Martij	47.	Claudij Imp.	85.
s. petricæ ære	125.	Clatræ	98.
Saturni	97.	Templum cybeles	53.
Bacchi	97.	Concordiæ	39.
Syllæ	44.	Consl	75.
Stiliconis	40.	Pebatum	76.
Traiani equestris	60.	Aesculapij	120.
Varronis	56.	Fauni	82.
Veneris	108.	Faustine	47.
Suburra	95.	Febris	57.
Suburra plana	96.	Fidei	57.
T		Fœlicitatis	91.
Tabernula	89.	Fidij	100.
Tabernæ flue officinæ no		Flauij	98.
tariorū obscuræ	40.	Floræ	76.
Tēplū Adriani Imp.	58.	Fortuna	27.
Apis	100.	Fortuna equestris	14.
Apollinis	56.	Muliebris	15.
Antonini pij	104.	Obsequentis	30.
Augusti	47.	Primigeniæ	39.
Bacchi	96.	Publicæ	95.
Bellonæ	112.	Virilis	68.
Bonæ deæ	63.	Forte fortune	122.
Boni euentus	110.	Optimi maximi	27.
Carmentæ	70.	Io. Capitolini	27.
Carne	85.	Feretrij	29.

I N D E X

Custodis	29.	Lune	82.
Sponsoris	30.	Libera	76.
Statoris	43.	Liberi	76.
Licaonij	119.	Male fortuna	91.
Viminei	93.	Martis	125.
Victoris	55.	Martis ultoris	58.
Vltoris	108.	Matutæ	73.
Iunonis	113.	Magnæ matris	55.
Iunonis moneta	40.	Misericordiæ	50.
Sospitæ	55.	Mentis	50.
Reginæ	62.	Mercurij	56.
Matutæ	70.	Minervæ	107.
Lucinæ	96.	Murciæ	67.
Heliogabali	55.	Neutæ	12.
Herculis	100.	Neptuni	105.
Victoris	72.	Neptunæ equestris	75.
Herculis ac mæstæ		Opis	30.
rum	114.	Orci	55.
Honoris	100.	Templum pacis	49.
Honoris, ac iustitiæ	79.	Panthæum	118.
Templum Iani	47.	Pietatis	107.
Isidis	107.	Proserpinæ	76.
Isidis ac Serapidis	50.	Portuni	19.
Iulij Cæsaris	46.	Pudicitie patriciæ	73.
Inturnæ	106.	Pudicitie plebeiæ	74.
Inventutis	76.	Quirini	79.
Larium	111.	Radicis	16.
Libertatis	54.	Salutis	80.

INDEX

Saturni	41.	Marcelli	79.
Sylvani	95.	Pompeij	126.
Solis	76.	Scauri	124.
Solinac Luna	90.	Therme	94.
Spei	70.	Adriani	109.
Templum Telluris	61.	Agrippæ	109.
Tempestatis	26.	Aureliani	223.
Termini	28.	Alex. Severi	110.
Vaticani	124.	Antonini Carol	
Vicovis	29.	le	64.
Veneris	76.	Constantini	95.
Veneris Erycinæ	30.	Decij	64.
Calve	30.	Diocletiani	93.
Genetricis	18.	Gallucij	90.
Victicis	215.	Gordiani	89.
Veneris ac Cupidinis	33.	Neronis	110.
Vestæ	30.	Novatij	92.
Vertutis	34.	Olimpiadis	93.
Variplacæ	57.	Severi	122.
Victoriæ	30.	Titi	94.
Vulcani	53.	Traiani	64.
Tarentum	111.	Varij	64.
Testacium	66.	Tigillu sororum	61.
Tyberis	117.	Turres 10.	6.
Theatri	114.	Ripe	127.
Theatrum Balbi	116.	Mamilia	98.
Curionis	124.	Turris Mefæ	97.
		Comitum	96.

I N D E X

<i>Citrangularum</i>	113.	<i>Alexandrina</i>	21.
<i>Militarium</i>	60.96.	<i>Ardeatina</i>	22.
<i>Mæcenatis</i>	97.	<i>Asinaria</i>	22.
<i>Frans tyberina regio</i>	18	<i>Campana</i>	14.
<i>Tribus lemonia</i>	15.	<i>Cassia</i>	9.
<i>Tribunal aurelianũ</i>	23	<i>Claudia</i>	9.
<i>Libonis</i>	47.	<i>Collatina</i>	10.
<i>Trophea Marij</i>	89.	<i>Aemilia</i>	9.
V		<i>Figulensis</i>	12.
<i>Vacce enee</i>	56.	<i>Flaminia</i>	9.
<i>Vallis quirinalis</i>	95	<i>Hostiensis</i>	17.
<i>Martia</i>	101.	<i>Iulia</i>	20.
<i>Vaticana</i>	124.	<i>Vialabicana</i>	14.
<i>Vasa ex porfido</i>	109.	<i>Latina</i>	15.
<i>Vaticanum</i>	21.	<i>Laurentina</i>	16
<i>Velabrum</i>	71.	<i>Numentana</i>	12.
<i>Velia</i>	55.	<i>Portuensis</i>	18.
<i>Vestales</i>	36.	<i>Preneestina</i>	14.
<i>Via alta semita</i>	22	<i>Salaria</i>	10.
<i>Tabernæ obscuræ</i>	113	<i>Sublacenſis</i>	22
<i>Flaminia</i>	103.	<i>Setina</i>	22.
<i>Fornicata</i>	104	<i>Tyburtina</i>	13.
<i>Lata</i>	9.	<i>Traiana</i>	20.
<i>Nova</i>	35	<i>Triumphalis</i>	8
<i>Recta</i>	22.	<i>Valeria</i>	22.
<i>Sacra</i>	22	<i>Veientana</i>	22.
<i>Tiburtina</i>	15.	<i>Vitellia</i>	21.
<i>Appia</i>	8.	<i>Corneliorum</i>	97.

INDEX

Fortunæ respiciētis	73.	Tuscul	34.
Iugarius	34.	Turarius	34.
Longus	73.	Villa ad gallinas	9.
Mamurri	98.	Cesarum	9.
Padi	57.	Fanotis liberti	12.
Patritius	95.	Phillidis	12.
Saxonum	127.	Publica	104.
Sceleratus	61.		

FINIS TABVLAE

1.	1.	1.	1.
2.	2.	2.	2.
3.	3.	3.	3.
4.	4.	4.	4.
5.	5.	5.	5.
6.	6.	6.	6.
7.	7.	7.	7.
8.	8.	8.	8.
9.	9.	9.	9.
10.	10.	10.	10.
11.	11.	11.	11.
12.	12.	12.	12.
13.	13.	13.	13.
14.	14.	14.	14.
15.	15.	15.	15.
16.	16.	16.	16.
17.	17.	17.	17.
18.	18.	18.	18.
19.	19.	19.	19.
20.	20.	20.	20.
21.	21.	21.	21.
22.	22.	22.	22.
23.	23.	23.	23.
24.	24.	24.	24.
25.	25.	25.	25.
26.	26.	26.	26.
27.	27.	27.	27.
28.	28.	28.	28.
29.	29.	29.	29.
30.	30.	30.	30.
31.	31.	31.	31.
32.	32.	32.	32.
33.	33.	33.	33.
34.	34.	34.	34.
35.	35.	35.	35.
36.	36.	36.	36.
37.	37.	37.	37.
38.	38.	38.	38.
39.	39.	39.	39.
40.	40.	40.	40.
41.	41.	41.	41.
42.	42.	42.	42.
43.	43.	43.	43.
44.	44.	44.	44.
45.	45.	45.	45.
46.	46.	46.	46.
47.	47.	47.	47.
48.	48.	48.	48.
49.	49.	49.	49.
50.	50.	50.	50.
51.	51.	51.	51.
52.	52.	52.	52.
53.	53.	53.	53.
54.	54.	54.	54.
55.	55.	55.	55.
56.	56.	56.	56.
57.	57.	57.	57.
58.	58.	58.	58.
59.	59.	59.	59.
60.	60.	60.	60.
61.	61.	61.	61.
62.	62.	62.	62.
63.	63.	63.	63.
64.	64.	64.	64.
65.	65.	65.	65.
66.	66.	66.	66.
67.	67.	67.	67.
68.	68.	68.	68.
69.	69.	69.	69.
70.	70.	70.	70.
71.	71.	71.	71.
72.	72.	72.	72.
73.	73.	73.	73.
74.	74.	74.	74.
75.	75.	75.	75.
76.	76.	76.	76.
77.	77.	77.	77.
78.	78.	78.	78.
79.	79.	79.	79.
80.	80.	80.	80.
81.	81.	81.	81.
82.	82.	82.	82.
83.	83.	83.	83.
84.	84.	84.	84.
85.	85.	85.	85.
86.	86.	86.	86.
87.	87.	87.	87.
88.	88.	88.	88.
89.	89.	89.	89.
90.	90.	90.	90.
91.	91.	91.	91.
92.	92.	92.	92.
93.	93.	93.	93.
94.	94.	94.	94.
95.	95.	95.	95.
96.	96.	96.	96.
97.	97.	97.	97.
98.	98.	98.	98.
99.	99.	99.	99.
100.	100.	100.	100.

L. FAVNVS LECTORI

VM statuissem antiquitatum
 Romanarum librum à me scri-
 ptum ædere, forte in quosdã inci-
 di, qui inter se, ut fit, de ea re dis-
 serebant: uidebantur autem ij mi-
 hi in dubium uenisse de proprio,
 ueroq; Romani fori loco. Duo in
 ijs pugnaciter nitebantur, cum contenderent Ro-
 manum forum secundum uallem fuisse, quæ est inter
 Capitolium, atq; Palatinum, eorum autem fundamẽ-
 ta in Dionisij Halicarnasei autoritate præcipue iece-
 rant. Ait enim rebus compositis à Romulo, atq; Ta-
 tio, cum Palatinum Romulus, ac Cælium palatino
 proximum, Tatius uero capitolium, ac quirinalem
 rupem occupassent, excisa natiua materia campi Ca-
 pitolio subiecti, ac magna parte lacus repleta, qui cū
 esset locus Concauus descendentibus ex montibus
 aquis, augebatur, forum ibi constitutum, fuisse fo-
 rum, quo tunc etiam Romani uterentur conueni-
 tusq; illuc facerent. Ex qua autoritate uaria elicien-
 tes argumenta, forum Romanum Inter hanc ipsam
 uallem à Romulo ac Tatio factum contendebant.
 Alium præterea ex eodem autore locum appella-
 bant, ubi meminit de Vestæ templo, in quo sua etiam
 tempestate sacer ignis seruabatur, quod esset extra
 urbem quadratam Romuli positum, ideoq; Numam

T

ipsi uel templum cōmune inter palatinum ac capi-
tolium condidisse, utroq; in urbem iam recepto col-
le, atq; unis muris comprehenso, cumq; inter hos col-
les esset forum, in quo templum conditum est, simili-
ter in ea ualle, in qua ueste ades fuisset, forum Ro-
manum fuisse concludunt. Idem affirmant Plinij au-
toritate freti, cum de milliaro aureo differens, ad
fori initium fuisse scribit. Itaq; (aiebant) cum Mil-
liarium ante saturni fanum esset, ut oēs ueteres con-
sentiunt, Saturni uero fanum sub rupe tarpeia staret,
contra D. Mariæ cognomento in porticu hospitale,
quod multis argumentis conijci potest, necessario re-
linquitur secundum eam uallem extitisse, quæ inter
duos colles est, imo uero secundum totum id spaci-
um, quod inter duos colles comprehendebatur, ijs ratio-
nibus argumenta, eorumq; sententiam, reliquis pe-
ne, cum quid responderent, non haberent, conticen-
tibus, ac prope consentientibus, confirmabant. Ego
uero cum contra omnia se habere putarem ac dixis-
sent, tamen si à meliori sententia non recedere, polli-
ceor, cum intelligerem, nisi ijs quæ illi attulissent
aliquis occurrisset, facile occasionem præstari eo-
rum omnium euertendorum, quæ hoc libro colle-
gimus, à uerborum contentione abstinui, hoc loco
uisum est eorum rationes reprehendere, principio
ostendemus fieri non potuisse ibi forum fuisse Ro-
manum ubi illi locabant, deinde argumentis responde-
bimus, nitebantur si recte intellexi, totum id spaci-

quod esset inter capitolum, ac palatinum, à Romulo atq; à Tatío, sumptum ad forum constituendum. Mibi quidem uerisimile fieri non potest initio ipso Romæ tam amplum, tam ingens forum ædificatum, non enim urbis magnitudini respōdisset. Siquis uero plura fora fuisse, atq; unius fori Romani appellatione comprehensa contendat, multo peius quidem. Nam in urbe tam insigni cætera suo nomine non caruissent. Atq; demum aliquid extaret. Quod si forum uallis tantum partem occupabat, Pliniusq; ficum ruminalem in foro locat, quod ne aduersarij quidem negent, scilicet ad Palatini radices non fuisse, sequitur à palatini radicibus forum abfuisse. Si autem hic erat, quomodo affirmari potest Tullianũ carcerem fori initio fuisse? omnes enim ueteres foro imminere consentiunt. Vestigia certe sunt à capitolijs parte ubi fuerit. Quod si ex hac parte erat forum secundum capitolijs radices, quid de ficu ruminali dicemus? eam quis neget in foro fuisse? iam profecto demonstratum est ad palatini radices à ueteribus positum. Idem de quibusdam alijs locis afferri posset. Sed quoniam illi à solo romano foro omnẽ istam partem occupatam uolunt, quero ab ijs, doceant ubi esset uia noua? num pars Romani fori, an idem cũ ipso erat? perspicuum est enim uiam nouam in hac fuisse ualle. Liuius scribit Tanaquil ad populum de palatij sui fenestra (id autem ad statoris Iouis erat templum, quod ad uiam nouam respondebat) esse

locutam. Alibi narrat Aio Locutio templum in uia noua supra ueste sanum erectum. Quis Iouem statorem in foro fuisse neget? Liuius affirmat. Omitto uicum Iugarium, ac Tuscum, qui in ea erant ualle. Phalarchus Concordiæ templum in romano ponit foro, eius autem porticus etiam nunc octo ingentes columnæ stare uidemus, uarro tamen inter capitolium, ac forum locat, quasi aut in foro, aut foro propinqua esset, si enim secundum hanc uallem fuisset forum, quomodo affirmari potuisset, ipsam porticum alibi quam in foro fuisse? imo relinqueretur huiusmodi templum in alia fuisse uia, quæ inter capitolium fuisset, atq; forum. Sed fortasse obscura Liuij autoritas uidetur, quam cum de Iugario uico ageremus, adduximus? an non plane intelligitur hunc uicum incoasse statim à carmentalis portæ ingressu, seq; propter capitolij radices usq; ad Romanum forum extendisse? Id iterum idem autor declarat, cum è capitolio ingens saxum cecidisse in uicum Iugariū, multosq; occidisse, quod si fatemur, sine dubio Milliarium aureum, si ibi locatur ubi aduersarij ponebant, atq; una saturni templum huic uico potius, quam foro Romano pertinebit, si in eadem ualle illud collocemus, atque si ueteribus, communiq; temporum nostrorum consensui est, præteritis seculis credendum est, quid? quod Suetonius scribit Cæsarem Pont. Maximum in ædibus publicis in uia sacra habitasse, quamobrem addit

Plinius gladiatorijs uelis totum romanum forum,
uiamq; sacra usq; ad capitolium contexisse. Hanc
domum Ouidius tradit ab Augusto postea disie-
ctam, Liviaq; ibi porticum constituisse. Præterea
nemo negat eodem loco à Vespasiano pacis tem-
plum, quod Suetonius foro Romano uicinum
exponit, conditum. Si in ualle forum extitisset, fal-
so illud templum suetonius sibi apposuisse, quod
quidem ut alias demonstrauius in comitio fuit,
atque etiam in eo ipso foro, tametsi proximum
ipsi tantum dicat. Idem locus in uia sacra esse
affirmari æque poterat, cum suetonius in ea uia
Cæsaris domum locet, quo loco pacis templum
erectum fuit. Ego quidem quid impediatur non ui-
deo absurdum certe esset, si quis contenderet uiam
sacram, quæ longius quam Romanum forum ex-
tendebatur, ad capitolium ducens per Romanum fo-
rum transiret, à qua sententia aduersarij non abhor-
rere uidebantur, hæc quidem uia sacra iccirco sic est
appellata, quod per illam in capitolium res sacras sin-
gulis mensibus ferebant. Quare etiam Augures in
Exquilias ad augurandum exeuntes, per eandem
uiam accedebant. Eo minus uero id impedimento
meis rationibus uidetur esse, quod aliud Romani
fori, aliud uiae sacrae spacium, alia ratio est. Acce-
dit quod Asconius tradit Clodij cadauer in forum
elatum ac pro rostris positum, in curiam uero trās-
latum, in ea fuisse combustum, quo igne curia ipsa

de basilica portia conflagrarit. Varro ante hosti-
liam curiam contra comitium rostra fuisse docet.
Idemq; Asconius asserit, scilicet Rostra uetera in
Comitio cum curia fere iuncta. Deijs uero omni-
bus alibi dictum à nobis est. Quoniam uero in
pacis templi ruinis marmor cum his literis IN
CVRIA HOSTILIA, Inuentum est, atque
omnium qui de ea re scripsere est opinio pacis tem-
plum in hac curia extructum, & in Liuia quidem
porticu, deinde nemo negat curiam ac rostra in
foro fuisse, pro certo existimandum est hoc loco
forum uel comitium; quod pars erat fori, nec ue-
ro uallis extitisse, quæ inter capitolium, ac Palati-
num erat, qui quidem mos ab ea aberat. Pergit
Varro à dextra curiæ hostiliæ fuisse comitium, su-
pra comitium Grecostrum, quem locum nos in pa-
latini margine contra hanc ipsam curiam locau-
mus. Quare narrat Plinius solarium Horologio,
quod Romæ fuit, meridies adiectum esse, cum cu-
rio inter Rostra, & Grecostrum prospexisset ta-
lem solem. Quoniam igitur ab hac Palatini par-
te sicum ruminalem fuisse necesse est, quæ erat in
comitio, ex sententia Varronis Germalus à Ger-
manis Romulo, ac Remo, ibi inuentis dictus est
locus, relinquitur reliquum huius marginis Pala-
tini, qui est uersus coliseum, ueliam fuisse appel-
latum. Si ita est. Non enim contra dici potest,
perspicuum est hoc loco non in ualle fuisse Roma-

num forum , presertim cum Lilius , atque Soli-
nus penatum templum in uelia ponant. Dionysius
quidem à foro Rom. non multum abfuisse hoc tē-
plum dicit, præterea cum Lilius ipse , ac Plinius
Iunior in uelia Valerij publicolæ domum. Plutar-
chus meminit multo superiorem foro Ro. ab eo
constructam , proptereaq; in suspensionem uenisse
affectati regni, nec uero si uelia non ea , in qua po-
suimus , parte fuerit , sed alia , uidelicet è regione
sancti Cosmi , ac Damiani , ut quidam credidere,
proinde sequitur Publicolæ domum eminentem
fuisse , ac foro , si in ualle locetur , superiorem.
Nemo est , qui non tradat Cosmi ac Damiani
templum antea Remi , aut Romuli ac Remi fuisse
se , quod Lilius in foro Ro. fuisse affirmat . At
enim cum Caruilus Cos. illud dicaret , tot fuisse
spolia , que ipse Romam ex sannitum. uictoria
reportauit , ut ijs non hoc templum modo atq;
ipsum forum sed finitimorum etiam templa or-
nata sint. Quod si in ualle fuisset forum , qui fie-
ri potuisset , ut in foro fuisset templum ? multa
alia afferri possent , in hanc sententiam , sed lon-
gus progressi uidemur . Ab ijs quæri posset de locis
singulatim quæ in Ro. foro , atque in Comitio
erant , ut ubi fuissent , ipsi indicarent , alteramq;
Romam fabricarent . Non dubium est quin ple-
raque absurda afferrent . Verum eorum argumen-
tis respondeamus , ad finemq; properemus . Pri-

nia Dionysij autoritas minime nobis obstat . Ille enim forum describens eo loco quo nos locauimus sub capitolio ponit . Nee uero de ualle, quæ media est inter capitolium ac Palatinum, quam de eo loco, quem nos foro Ro. assignauimus . Imo cum narrent locum fuisse concauum, unde aquæ stagnarent, quæ ex collibus descendebant, de hoc ipso loco præcipue intelligere uidentur, hic enim Appius aqua stagnare poterat, quam uallis, ob Tyberis enim propinquitatem commodius exonerari flumine uersus eam uallem, quæ ad uelabrum est, restagnante . Altera Dionysij autoritas nihil quidem impedit? non enim negamus inter hos colles uestæ fuisse templum, satisq; Romano forouicinium, ita enim se res habet, et nos superius suo loco ostendimus, quod asserat inter hos duos Colles fuisse forum, uera narrat, quemadmodum et nos de eo agentes dicebamus, non quidem quod omnino medium inter eos colles esset, sed ita inter utrumq; locatum erat, ut inter capitolium, atque Palatinum fuisse non absurdum sit dicere . De saturni templo, atq; de aureo milliario nihil est quod quicquam respondeamus . Fatentur enim in fori Ro. initio, ac capite Milliarium fuisse aureum . Ac prope saturni templum . Negamus tamen ea fuisse parte, quæ Marcelli Theatro respondet . quin, si id ita se habuisset, Vicus Iugarius, ut est demonstratum, utrumque ex his locis à fo-

to Ro. separasset. Vbi uero uterq; horum locorum fuisset, tunc dictum est cum in secundo uolumine de foro romano differeremus. Nec uideo quemquam, qui de loco templi saturni, atque aerarij mentionem faciat, non ibi affirmet fuisse ubi aedes est D. Adriani. In ijs Volaterranus est non Contennendus autor, tametsi coniecturistantum ducatur. Sed equidem non ut meas rationes ipse confirmarem, pugnaciter sententiam, atque opinionem meam defenderem, si certioribus argumentis, ac rationibus mihi persuaderent. Imo libentissime aliorum certiolem sententiam sequerem, gratiamq; docenti haberem Quare quousque aliquid uerius nactus non fuero, à mea opinione non decedam Quid dico meam? imo plurimorum doctissimorum hominum, quos in hac re secutus sum. Integrum tamen esse omnibus per me uolo ea quæ sibi uideantur, probare, atque alia inuestigare. Non me fugit hunc sermonem, tractationemq; de Romanis antiquitatibus dubiam, uariamq; uideri, uel, quod minus distinctæ de ea re ueteres autores scripserint, uel ob locorum ruinas, ut difficile sit hoc uel illud pro certo affirmare. Coniecturas sequi necesse est. Nos itaque, qui hæc omnia ab antiquis recentioribusq; scriptoribus Collegimus, in re dubia probabilius secuti sumus. Dedimusq; operam ut ex ijs laboribus, siqui sint Antiquitatis studiosi breui, atq; aper-

ta tractatione omnium quæ ab antiquis, nostris-
que, literis comendata sint in hac re cognitionem
consequantur. Sed hæc hæctenus, abste peto
ut siquid est, quod ad nostram gratiam afferre
possis, libenter adiungas, meq; tucraris.

F I N I S

R E G I S T R U M.

✠ A B C D E F G H I K L M

N O P Q R S T.

Omnes sunt quaderni

*Venetijs apud Michaellem Trame-
zinum M. D. XLIX.*

De Antiquitatib' vrbis'.

Quod non Sabet Xps
rapit fiscus. Alii:

diciti de his quoz res familiares male
expendunt. dum pauperib' possint
dari.

